SCRISORI NOTE DE CALATORIE MIHAIL KOGALNICEANU

https://biblioteca-digitala.ro

Scrisori · Note de călătorie

https://biblioteca-digitala.ro

Coperta : *N. Constantinescu*

https://biblioteca-digitala.ro

M. KOGĂLNICEANU

SCRISORI

Texte îngrijite,
adnotate şi prezentate de
AUGUSTIN Z. N. POP

NOTE DE CĂLĂTORIE

Texte îngrijite,
adnotate şi prezentate de
DAN SIMONESCU

STUDII ŞI DOCUMENTE

1967
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

M. KOGĂLNICEANU ÎN SCRISORI

Materialele epistolare inedite din prezentul volum — foarte puține din ele citate fragmentar în cercetări monografice, în studii de istorie literară sau în publicații de specialitate — s-au copiat după autografele din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, cel mai important fond constituindu-l însăși arhiva personală a lui Mihail Kogălniceanu. Ele s-au completat și cu piese epistolare din numeroase alte fonduri. Editura Academiei Republicii Socialiste România a tipărit la sfîrșitul anului 1959 primul volum din *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu*, întocmit de subsemnatul, lucrare de semnalare a peste 2.200 de scrisori la îndemîna istoricului, cercetătorului literar și biografului.

Scrisori de la Kogălniceanu, în răstimpuri și întîmplător, s-au publicat puține, excepție făcînd doar volumul *Scrisori* (1834—1849), București, 1913, care conține epistole din perioada studiilor lui și a refugiului postpașoptist, publicate de către Petre V. Haneș după *Manuscrisele românești nr. 1.161—1.164*. Apreciindu-le valoarea informativă și expresivitatea comunicării, G. Călinescu scria cu justețe : „Corespondența aceasta e cea mai trainică operă a lui Kogălniceanu, prin îndemînarea de a nota exact într-un limbaj bătrînesc "[1].

Colecțiile Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România cuprind mai bine de 2.800 de scrisori și telegrame inedite trimise de Mihail Kogălniceanu. Corespondență de-a sa se mai află la Arhivele Statului din Iași și București, la Biblioteca centrală de stat din București, la bibliotecile regionale din Galați, Cluj etc. Într-un pandant de informație se înscrie și corespondența primită de Kogălniceanu, mult mai numeroasă, ramificată pe mii de nume, începînd din perioada studiilor, continuînd cu activitatea lui literară și politică, incluzînd scrisori de afaceri, scrisori de familie, epistole venite din cercul intim și din aria obligațiilor protocolare.

Prins în obligații și oficii de stat, supunîndu-se îndatoririlor familiale și către prieteni sau cunoscuți, comunicarea lui se înrudește cu conversația. E liberă, directă, sprintenă, substanțială, expresivă, cînd volubilă, cînd gravă. Peniță o transcrie dintr-o dată. Cititorul nu va afla în șirurile corespondenței lui Kogălniceanu nici un convenționalism, nici o extravaganță, nici o detașare, Dimpotrivă, ea impune prin nervul realității și prin sinceritate, prin simțul răspunderii și al demnității, prin interesul față de viața obștii, prin acțiuni și prin bună-credință.

---

[1] *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Buc., 1941, p. 167.

https://biblioteca-digitala.ro

Alcătuitorul colecției de față n-a rîvnit o ridicare exhaustivă de documente, ci le-a reținut selectiv și pe considerentul contribuției informative noi, interesînd dezvoltarea societății românești în secolul al XIX-lea și adăugînd date noi la biografia lui Kogălniceanu, funciar legată de aspirațiile poporului român. Editorul s-a fixat pentru prezentarea materialelor epistolare în trei cicluri : familiale, către prieteni, și oficiale, în interiorul acestora păstrîndu-se succesiunea cronologică. Pentru o personalitate în continuă activitate, cu participări și înfăptuiri înscrise în istoria culturii și a vieții de stat, și care a folosit comunicarea epistolară vreme de cincizeci și șase de ani, criteriul timpului a fost socotit cel mai potrivit. Compartimentarea alfabetică pe adresanți ar fi rupt unitatea corespondenței ce reflectă gîndirea și acțiunile lui Kogălniceanu puse în slujba poporului român. Informația inedită, în curgerea normală a timpului, contribuie astfel la cunoașterea circumstanțelor operei și biografiei, fără riscul fragmentărilor de epocă și al căutărilor alfabetice anevoioase, gruparea pieselor epistolare făcîndu-se de la sine în jurul evenimentelor cercetate și slujind evocării preocupărilor multiple ale lui Kogălniceanu.

Întrucît multe telegrame expediate de Kogălniceanu nu au specificația timpului, datarea s-a făcut de către editor în funcție de conținutul textului și de numele telegrafiștilor, care consemnează transmiterea. Aceste datări au fost comunicate în paranteze drepte.

Scrisorile cele mai îndepărtate sînt din 1835, deci din etapa studiilor lui Kogălniceanu peste granită, în capitala Prusiei. Ultimele trei corespondențe din ciclul familial, către soția sa, Catinca, și către fiul Vasile, întind informația autobiografică pînă-n ceasurile din urmă ale lui Kogălniceanu, care a murit după a unsprezecea operație de cancer, la clinica doctorului Guyon din Paris.

O linie constantă a vieții lui Kogălniceanu este pasiunea pentru cunoaștere și pentru organizarea muncii, înțeleasă de el ca primă și principală condiție a existenței omului. Sînt impresionante scrisorile către cei de-acasă, tatăl și surorile lui rămași departe și informați de el lunar asupra studiilor școlare și extrașcolare. Instruirea lui Kogălniceanu are obiective declarate și urmărite perseverent, contrastînd cu spoiala de pensionat a coconașilor și domnișorilor din epocă. El vrea să devină folositor patriei sale, poporului și propriei lui familii. Greutățile bănești nu-l împiedică să achiziționeze cărți, să rămînă dator librarilor, să aglomereze datorii pentru aceste cărți, albume, reviste și, împovărat, să suporte calamitatea urmăririi bănești a editorilor. Este apăsat de lipsuri, chinuit de anemie, se încețoșează de o ciudată boală de ochi, care-i va fixa pînă la sfîrșit miopia ; dar acestea toate nu-l împiedică să urmărească perseverent un încărcat program de studii în fiecare zi. Pătrunderea fenomenelor n-o face prin mijlocirea cărții. Tinerelul moldovean vizitează oriunde călătorește muzee și galerii de artă, colindă grădini și parcuri, îl interesează terenurile de culturi experimentale, cu privirea atîntită și receptivă, înscriindu-se vrednic urmaș lui Dinicu Golescu. Se apleacă documentar asupra acelorași nevoi care-l mînaseră și pe boierul muscelean prin „staturile Europei" și rămîn impresionante cercetările lui Kogălniceanu, care, absorbit de setea de a cunoaște, pierde din vedere termenele presante ale datoriilor specificate, cum arată o epistolă către tatăl său din 3 octombrie 1836.

Trăind în societatea beizadelelor lui Mihail Sturdza, feciorul agăi Ilie e nevoit să respecte un anumit protocol, ceea ce nu-l împiedică să rămînă în sinea lui modest și să combată formalismul

https://biblioteca-digitala.ro

vestimentar, convenționalismul etichetelor, poliloghia verbală și cosmopolitismul salonarzilor. Nu se împacă de fel cu rigiditatea programată din casele celor doi pastori la care găzduiește în Berlin, cum nu ingerează spiritul, nici ipocrizia sub care aceștia îi interziceau frecventarea teatrelor, cercurilor de tineri și manifestațiilor democratice, socotite de Souchon și Jonas sub condiția lui socială. Bine știind că gazdele berlineze se vor plînge, ofensate, domnitorului Mihail Sturdza, grijulii de interesul lor bănesc și falsificînd poziția lui morală, prin ripostă rezolută Kogălniceanu li se opune și ceru să fie rechemat în țară. Îl obliga la aceasta conștiința demnității opuse mentalității clericale și refractară convenționalismului aristocratic în care fusese obligat să trăiască. Saturat de obediențe, de lecții de morală mistică și de filistinia gazdelor, revolta tînărului moldovean contrastează cu imputările nesincere și stupide ale celor doi clerici. Jignirea venea și din considerentul autovalorificării conștiente : ceea ce nu mai realizase nimeni din Moldova pînă atunci arătase el, la douăzeci de ani, dînd pentru informarea străinătății lucrări de documentare conștiincioasă la îndemîna acelora care considerau Moldova țară rămasă la porțile barbariei. Studentul Michael von Kogalnicean, *„der schwarze Grieche"*, apreciat la cursurile lui Ranke, Gans, von Humboldt, Savigny, acceptat cu interes informativ în intimitatea acestor celebri profesori, pentru maturitatea lui în muncă și pentru rezultate la învățătură, tipărea în 1837 trei lucrări pe care, iarăși, nici unul dintre conaționalii săi tineri nu le-ar fi putut scrie : *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des cigains ; Moldau und Wallachei — Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur*, amîndouă apărute în *Magazin für die Literatur des Auslandes*, și *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*. Exemplarul de curînd descoperit din *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, fost în posesia lui Nicolae Bălcescu, citat de mai multe ori de către marele istoric și revoluționar muntean de la 1848, dovedește prin adnotări și prin comentariile marginale interesul documentar și perspectivele ce i-au deschis lectura istorică din Kogălniceanu încă înainte cu șapte ani ca cel dintîi să fi început să publice. Statornicia în muncă ordonată, căutarea de informații din cît mai multe izvoare, dîrzenia cu care a înfrînt rezistențele mentalității feudale întîmpinată pe drumul culturii, iată directivele cardinale ce caracterizau linia de viață a lui Mihail Kogălniceanu în perioada studiilor din țară și de peste hotare.

De comun acord cu Bălcescu, fiecare asumîndu-și datoria de a tipări o „colecție a tuturor hronicilor Valahiei și Moldovei" privind trecutul de zbucium al poporului român, Kogălniceanu publică între 1845—1852 *Letopisețele Țării Moldovei*. Anterior și pentru comunicarea de documente interne și externe „ce-ar putea desluși istoria românească și starea lucrurilor vechi", întemeiase *Arhiva românească* în 1840. Asociat cu August Treboniu Laurian pentru documentele antichității daco-romane, Bălcescu aduce la îndeplinire, începînd din 1845, prin *Magazin istoric pentru Dacia*, mărețul proiect al publicării cronicilor muntenești. Corespondențele din acest volum comunică legături informative anterioare între Bălcescu și Kogălniceanu. Acesta cere istoricului de la București o copie de pe cronica lui Acsinte Uricariul (manuscris în posesia lui Petrache Poenaru). La rîndu-i și istoricul moldovean copiază materiale necesare lui Bălcescu.

Scrisoarea către ambasadorul Suediei la Paris (7 iunie 1846), privind antologia de texte cronicărești referitoare la Carol al XII-lea din volumul *Fragments tirés des chroniques moldaves*

https://biblioteca-digitala.ro

et valaques..., 2 vol,. Iaşi, 1845, prin căldura cu care recomandă vestigiile trecerii suveranului scandinav pe teritoriile noastre este grăitoare pentru stăruinţa cu care Kogălniceanu caută de a da la lumină episoade din istoria românilor privită în relaţiile cu popoarele ce ne împrejmuiau. Cînd Ubicini îi semnalează manuscrisul unei copii a lui Amiras, în colecţiile Bibliotecii naţionale din Paris, Kogălniceanu sprijină oferta filo-românului de la 1848.

Altă scurtă scrisoare arată interesul lui Kogălniceanu pentru îmbunătăţirea colecţiei sale de letopiseţe, întregită prin includerea *Jalnicei tragodii* a lui Alecu Beldiman, după manuscrisul original. Colecţionar de manuscrise istorice, Kogălniceanu se dovedeşte cercetător răzbătător în arhive şi în fonduri documentare particulare.

O altă caracteristică ce se desprinde din lectura corespondenţei este democratismul, manifestat cu consecvenţă. Încă din juneţe, prigonit de către regimul autarhic al lui Mihalache Sturdza pentru ideile sale democratice şi, prin aceasta, cunoscînd durerile nedreptăţii în diversele ei aspecte, Kogălniceanu va deveni un apărător consecvent al legalităţii. În numele „dritului ce-mi este hărăzit prin reglement" şi care-i fusese încălcat, protestează ieşi arhic şi cere intrarea în legalitate, cînd este omis cu samavolnicie de pe listele alegătorilor ieşeni (8 august 1847). Cum protestase cînd i s-a suprimat apariţia *Daciei literare* de către beizadeaua Iorgu Suţu (1840), cum a protestat cînd a fost interzisă, pentru aceleaşi considerente, *Propăşirea* în 1844, pe acelaşi ton, dar cu alţi termeni, va cere să se revină în 1856 asupra ordinului de interzicere a *Stelei Dunării* — publicaţia patrioţilor unionişti moldoveni, căzută sub foarfecele cenzorului Petre Mavrogheni.

Nu pierde nici un prilej ca să sesizeze organelor de resort şi să înfiereze ingerinţele administraţiei de stat. Comisioanele pretinse de bancheri şi de intermediari în împrumutul proiectat din 1860 luînd publicitate scandaloasă, el recomandă domnitorului Cuza să se informeze asupra numelui şi creditului financiar şi moral al Casei Bischofsheim şi Goldschmidt. Interzice primarilor şi agenţilor fiscali să păstreze asupra lor sumele rezultate din încasarea impozitelor, recomandă prefecţilor şi primarilor respectarea prevederilor constituţionale la întocmirea listelor electorale, învederîndu-le că, de se vor produce abuzuri, va proceda la dizolvarea comitetelor comunale.

Cînd prefectul de Argeş, A. Zissu, foloseşte armata, în toamna anului 1869, în interesul unui moşier care încălcase loturile răzăşeşti de la Cuca-Măcăi, protestul ministrului de interne Kogălniceanu reprobă vandalismul comis şi trimite o comisie de anchetă, după care, pe temeiul rapoartelor, înfierează conduita ilegală a subalternilor. Abuzurile organelor militare la recrutări, încorporări, revizuiri şi mobilizări îşi găsesc în Kogălniceanu cea mai categorică dezaprobare, prin dispoziţiile ce telegrafiază în repetate rînduri. Combate intervenţionismul, necinstea şi afacerismul comisiilor medico-militare. Intervenţia sa pentru aplicarea democratică a legilor capătă un ton patetic în timpul războiului pentru independenţă, cînd, în calitate de ministru de externe, girînd preşedinţia Consiliului de Miniştri şi Internele, stigmatizează ilegalitatea cu care uneltele claselor stăpînitoare, eludînd obligaţiile cetăţeneşti de a satisface legea recrutării şi de a lupta pe front (e vorba de fiii celor „ce vînează doar cîştigul fără muncă"), trimiteau în linia de foc doar pe fiii de ţărani, de muncitori şi meseriaşi: „Ar fi o monstruozitate ca numai clasele muncitoare să fie de fapt supuse serviciului ostăşesc, ca numai ele să răspundă ţării impozitului sîngelui".

https://biblioteca-digitala.ro

În relaţiile lui Kogălniceanu o notă deosebită o constituie aria prietenilor, şi virtuţi selective îl alătură celor mai înaintate spirite ale generaţiei lui, în primul rînd de scriitori.

Scrisorile către Ion Ghica deţin un loc aparte. Cei doi nu s-au putut cunoaşte în 1839, cînd Kogălniceanu a venit la Bucureşti ca să cumpere de la Eliade o „cîtime de litere" pentru aşezămîntul editorial în care avea să imprime *Dacia literară*. Ghica nu se întorsese la acea dată de la Paris. Prietenia lor datează de la 1842, cînd Ghica se mută pentru scurtă vreme la Iaşi, chemat oficial acolo ca să reformeze învăţămîntul de peste Milcov, după care în 1843 prietenul muntean este numit titular al primei catedre de economie politică la Academia Mihăileană. La stăruinţele lui Ion Ghica şi cu sprijinul postelnicului Nicolae Suţu, lui Kogălniceanu i se încredinţează catedra de istorie naţională la aceeaşi academie, catedră faţă de care se manifestau suspiciuni în cercurile domniei, cu toate că noul numit era maior-aghiotant. În această calitate, Kogălniceanu îl prezentase la sosire pe Ion Ghica domnitorului Mihail Sturdza. Cu Ion Ghica el pune la cale apariţia *Propăşirii*, la care va colabora de la primul număr.

În amintita *Foaie ştiinţifică şi literară*, Kogălniceanu de fapt îşi continuase misiunea lui programat-culturalizatoare alături şi de alt prieten din copilărie, cum însuşi mărturiseşte într-o epistolă de condoleanţe din 1890 :

„Vasilică şi eu ne cunoaştem împreună şi am trăit împreună de la vîrsta de cinci ani el, şi şapte ani eu."

În corespondenţa legată de revista *Propăşirea* revin încă două nume de prieteni : Nicolae Bălcescu şi Grigore Alexandrescu. Cum se cunoaşte, aceştia erau şi cei mai apropiaţi tovarăşi de gînd ai lui Ion Ghica. Pe cel dintîi îl preţuia după faima de istoric progresist. În *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand...*, p. XIII, îl caracterizează pe Bălcescu *„le seul duquel les valaques doivent attendre une bonne histoire de leur pays"*, iar acesta, la rîndul său, citise cu mult folos lucrările lui Kogălniceanu din 1837. În paginile *Propăşirii*, Bălcescu tipăreşte *Puterea armată şi arta militară a principatului Valahiei*, şi tot Kogălniceanu va îngriji să i se facă extrasele. În scurta şedere a lui Kogălniceanu la Bucureşti, în 1839, îl cunoscuse pe Bălcescu. L-a reîntîlnit la reuniunile onomastice şi patriotice de la Mînjina, în mijlocul familiei Negri, şi-l revăzuse în scurtul răgaz din primăvara anului 1845, cînd Kogălniceanu trecuse prin Bucureşti, hotărîndu-se să-şi transmită reciproc materialele istorice ce le erau de trebuinţă. Cu Bălcescu, Kogălniceanu ofertase Societăţii literare din Bucureşti, care avea preşedinte pe poetul Iancu Văcărescu şi secretar pe Ion Ghica, să scrie în colaborare un dicţionar biografic al „marilor români" (1846).

Pe Grigore Alexandrescu, Kogălniceanu îl ştia tot din 1839, recomandat printr-o scrisoare autografă de către Costache Negruzzi, şi şi-l făcu colaborator şi „corespondent statornic". Grigore Alexandrescu a publicat meditaţia *Anul 1840* în primul număr al *Daciei literare*.

În anul 1842 apare la Iaşi, în tipografia lui Kogălniceanu, o bună ediţie a poeziilor lui Grigore Alexandrescu, îngrijită de Al. Donici şi de M. Kogălniceanu. Colaborarea literară moldo-muntеană, începută sub bune auspicii la 1840, este parte integrantă şi pregătitoare a luptei pentru Unire, pe care din punct de vedere politic aceiaşi oameni o vor înfăptui peste douăzeci de ani.

https://biblioteca-digitala.ro

Dintre moldoveni sînt menționați în corespondență Costache Rolla, Costache Negruzzi, Dimitrie Rallet, Costache Hurmuzaki ș.a. Cu ei Kogălniceanu se întîlni pe pozițiile înaintate ale revoluției burghezo-democratice de la 1848, cu parte din ei va mînca pîinea amară a exilului, cu unii se înrudea, și tot cu ei, alăturîndu-li-se și alții, va organiza eșalonul luptătorilor pentru Unire între 1855—1859, adăugîndu-li-se literații și luptătorii munteni C.A. Rosetti, Cezar Bolliac, Eliade Rădulescu, frații Golești etc.

La capitolul îndatoririlor către prieteni și colaboratori merită de amintit intenția lui Kogălniceanu ca la primirea ca membru la Academia Română (1868) să elogieze moștenirea literară a lui Costache Negruzzi, antecesorul său, fapt pentru care la 25 august 1869 cere informații biografice și scrieri fiului acestuia, lui Iacob Negruzzi. Pentru motive care au rămas necunoscute pînă astăzi Kogălniceanu n-a rostit acest discurs de recepție. La 6 august 1873 își manifestă dorința să răspundă discursului de recepție al lui Ion Ghica. Elemente neprevăzute — poate suferințele fizice — l-au împiedicat și de astă dată, discursul lui Ion Ghica *Despre Ion Cîmpineanu* primindu-și răspunsul de întîmpinare din partea lui B.P. Hasdeu.

Scrisorile către Costache Negri (în mare parte publicate în vol. *Documente privind Unirea Principatelor*, I, Buc., 1964) reținprin aserțiunile privind *Steaua Dunării* (1855). La 10 octombrie 1855 numărul abonaților *Stelei* trecea de 700. Către Negri, ca devotat tovarăș de luptă revoluționară și pentru Unire, Kogălniceanu își deschide inima, exclamînd : „Unirea, și iarăși Unirea, și totdeauna Unirea, ea va fi salvarea noastră, ea va fi fericirea patriei române".

Ciclul de rapoarte și scrisori către Grigore Ghica și către Secretariatul de stat al Moldovei din ianuarie 1856 critică, pe măsura ascuțirii luptei pentru Unire, duritățile cenzurii ce-i suprimase foaia („Monstruozitatea acuzației, puerilitatea pretextului și nelegalitatea supresiei *Stelei Dunării*"), pe motiv că susținuse Unirea și autonomia Principatelor.

Din vremea Adunării ad-hoc prezenta culegere aduce cîteva materiale de însuflețire unionistă ca *Manifestul de 1 martie 1857 către partizanii din Dorohoi* (aflat în colecție particulară), județ în care Kogălniceanu a fost ales deputat unionist. După platforma Partidei Unirii, se arată că frontul în cauză „este totodată și partida progresului", trasînd perspectivele de dezvoltare ale Principatelor Române. Cere abnegație, strivirea dezbinărilor, „să ne dăm cu toți mîna, aducîndu-ne aminte că sîntem fii ai aceleiași țări" și încheind „să trăiască România unită și autonomă!"

În Adunarea ad-hoc a Moldovei el dezvoltă, cu începere de la 7 octombrie 1857, tezele mișcării unioniste asupra ființei politice și naționale a celor două țări surori, argumentează, prin „dritul lor" de entități suverane, necesitatea contopirii lor într-un stat național : „Același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit".

Lui I.I. Filipescu îi relevă în scrisori din aceeași vreme uneltirile lui Vogoride, sprijinit de agenții diversioniști ai imperiilor austriac, turc și englez. Stăruie cu dîrzenie împotriva tuturor mașinațiunilor plătite. Ba, pentru moment, Kogălniceanu preconizează soluția revoluției, șo-

https://biblioteca-digitala.ro

văind însă la gîndul că atare mişcări ar neliniști cercurile filo-române din străinătate. Cum nu mai dispunea de tipografie proprie şi pentru a se păstra secretul operativ, cere grabnica trimitere în Moldova a *Manifestului*, publicat la editorul Romanov din Bucureşti. Instrucţiile pentru alegerile preliminarii din 20 august—5 septembrie 1857 sînt difuzate în toată ţara la 19 august, dînd sugestii de vigilenţă, ca buna-credinţă a alegătorilor să nu fie surprinsă în alcătuirea listelor şi constituirea birourilor electorale.

În 28 ianuarie 1857 recomandă agitaţia mobilizatoare : „Congresul nu va putea face nimic mai mult dacă noi stăm cu braţele încrucişate". Kogălniceanu se adresează talentelor, capacităţii şi patriotismului lui Ion Ghica, cerîndu-i cooperarea în acţiunile diplomatice europene, implorîndu-l să părăsească guvernămîntul insulei Samos şi să se alăture „imensei lupte naţionale pe care Principatele o susţin". Avizează că, în cazul cînd congresul nu ar satisface dorinţele maselor populare, dezamăgirea s-ar transforma în disperare şi „o revoltă generală ar putea avea loc". Poarta nu ştie, cu toate acestea, că o revoluţie în Principate ar fi semnalul unei mişcări generale la toate popoarele creştine. Ea nu ştie că aceasta va răsturna definitiv politica sa. „Revoluţia va putea să ne piardă pe noi, dar e sigur că şi turcii va cădea cu noi." Lupta pentru Unire, pe care Kogălniceanu o înscrisese ca deziderat revoluţionar în *Dorinţele partidei naţionale* la 1848, se încheie cu succes şi spre mulţumirea generală prin actul de la 24 ianuarie 1859.

Alăturînd semnătura sa de a lui Cristian Tell, Ştefan Golescu şi Radu Rosetti pe moţiunea din 1 august 1859, Kogălniceanu se recomandă apărător al autonomiei patriei, împotriva conservatorilor şi liberalilor, ce erau vizaţi de trădare, şi propune pregătirea unei legi de penalitate specială „în contra tuturor acelora care în viitor, prin deputaţiuni, petiţiuni sau orice alte asemenea note ar bănui şi ar provoca intervenţiunea Înaltei Porţi şi a orice alte puteri precum şi a agenţilor lor, în treburile statului român, pre aceasta în interes sau în chestie de interes public sau privat".

Cu doi ani înainte de secularizare (raportul nr. 8.623/1860), Kogălniceanu informează pe domnitor asupra condiţiilor în care egumenii greci voiesc a împosesui moşiile închinate în dauna regimului fiscal al ţării. Rapoarte din 1859 şi 1860 îl arată cald sprijinitor al unificării corpurilor legiuitoare : primul este adresat în calitate de membru al Comisiunii centrale a Principatelor Unite din Focşani, iar al doilea, la onomastica lui Cuza, respinge rezistenţa diplomatică a Porţii otomane, complicitară cu Austria şi cu alte puteri europene care nu voiau să recunoască Unirea nici după doi ani.

Actul de la 2 mai 1864 se oglindeşte vibrant în circulara către prefecţi şi în ordinul trimis comandanţilor de unităţi militare asupra modului cum se va desfăşura plebiscitul. În aducerea la îndeplinire a reformei agrare trebuie reţinut raportul către domnitorul Cuza pentru semnarea ordonanţei prin care Consiliul de Stat este chemat să redacteze proiectul de lege „respectînd stăpînirea clăcaşilor în locuinţele ce ei astăzi ocupă în vigoarea legilor existente"

În arhiva personală a marelui om de stat se păstrează autografele succesive ale lui Kogălniceanu în redactarea legii rurale din august 1864 (*XXII*, *Acte*, 1814—1818, 1820, 1822

https://biblioteca-digitala.ro

ş.a.). Străbate ţara într-o lungă drumeţie pentru a obţine informări pe teren peste cele ce se primeau pe filiera ierarhiei administrative şi cere şefilor de staţii telegrafice să raporteze despre „limbajul şi atitudinea prefecţilor şi subprefecţilor în chestiunea rurală". Lungile depeşe din Cîmpulung (telegrama din 30 august 1864) şi din Craiova (telegrama din 5 septembrie 1864) sînt două din numeroasele informări adresate domnitorului pe baza analizei stărilor de fapt din ţară, constatate de Kogălniceanu în călătoria într-adins făcută pentru un cît mai strîns contact cu districtele, şi pentru documentare reală şi sinceră asupra realităţilor, pe care intriganţii monstruoasei coaliţii au răstălmăcit-o drept propagandă personală. De fapt, Kogălniceanu, conducătorul politicii de reforme, în călătoria ce întreprinsese cu deplinătatea bunei-credinţe, contribuise în mijlocul populaţiei dintre Milcov şi Severin la întărirea autorităţii primului domnitor al statului naţional. Într-o corespondenţă către N. Rosetti-Bălănescu, colaboratorul său, se reflectă amărăciunea lui Kogălniceanu că domnitorul a căzut victimă intrigilor boiereşti, că reformele ce-a sancţionat vor fi sabotate de reprezentanţii burgheziei şi moşierimii şi că însăşi soarta domniei lui Cuza e pecetluită. În numele acestor reforme, pe care le înţelege ca urmare firească a Unirii, dar şi cu numeroase iluzii [1], Kogălniceanu va fi persecutat la aducerea lui Carol de Hohenzollern în ţară.

În 1879, Kogălniceanu ambiţionase ca la colegiul IV să se aleagă deputaţii ţăranilor unionişti ce reprezentaseră judeţele în Divanul ad-hoc din 1857. Cere să fie dezminţită categoric calomnia răspîndită de ziarul *Dreptatea* (1869) că el, promotorul luptei unioniste, ar fi promis electorilor „a desface Unirea" şi are prilej să apere încă o dată actul din 1859 şi reforma agrară, răspunzînd calomniatorilor : „Aceasta este o armă tot atît de tocită ca şi acea de care adversarii mei de dincoace de Milcov se servesc în contră-mi, pretinzînd că dacă guvernul va izbuti în alegeri are să ridice ţăranilor stăpînirea pămînturilor şi să restabilească boierescul. Şi o aserţiune şi alta două calomnii, demne numai de cei ce le răspîndesc. *„Numele meu este şi va fi totdeauna lipit de legea rurală şi de proclamarea Unirei. Şi acest nume fiin a-l lăsa intact copiilor mei"* (s.n.).

În cabinetul din timpul războiului pentru independenţă, Kogălniceanu a fost ministru de externe. Numeroase autografe personale, piese oficiale, amintiri, cum şi corespondenţa diplomatică dovedesc entuziasmul de care a fost cuprins marele om de stat în acest elan eroic al poporului nostru, ca, prin lupte dîrze, să ne rupem din jugul apăsării turceşti şi să cucerim independenţa naţională. Nota sa adresată cancelariilor europene, prin agenţii acreditaţi ai ţării, declară la 1 mai 1877 : „Vom face tot ce datoria noastră ne impune faţă de ţară, spre a apăra pămîntul nostru" (*Documente oficiale*, 1878, p. 106—110), iar peste opt zile, în Adunarea deputaţilor, la 9 mai, mărturisea cu aceeaşi fermitate : „N-am cea mai mică îndoială şi frică

---

[1] Nichita Adăniloaie şi Dan Berindei, *Legiuirile agrare din 1864*, în *Lupta de clasă*, seria a V-a, XLIV, nr. 7, 1964, p. 77; Nichita Adăniloaie, *Consideraţii asupra legii rurale din 1864*, în *Studii şi articole de istorie*, VI, Buc., 1964, p. 115—161.

https://biblioteca-digitala.ro

de a declara în fața reprezentației naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă" (*Monitorul oficial*, nr. 118, 27 mai 1877, p. 3.449—3.453).

Corespondența cu agenții diplomatici ai României la Viena, la Paris, la Berlin, la Roma, cu prințul Gorciakov și cu prefecții din țară informează asupra bravurii ostașilor români pe cîmpul de luptă din sudul Dunării.

Confruntînd jertfa de sînge a țărănimii, chemată să lupte și să cîștige independența națională, cu minciunile pătimașe de uliță ale plevuștei politicianiste, Kogălniceanu le pune la punct în răspunsul dat în septembrie 1877 prefectului de Tecuci. „În momentul cînd toate țînturile, și ale guvernului, și ale națiunei — sînt dirijate peste Dunăre, cînd crierii ne sînt cuprinși de îngrijorare, cînd inima bate îndoit, așteptînd știrea că fiii țării au intrat în lupta de sînge — cu durere văd că d-ta ai încă timp de a te ocupa de un judecător de instrucțiune parcă numai acel de la Tecuci ar fi rău. De aceea, rogu-te, reintră în sîngele d-tale rece; a răbdare cum răbdăm cu toții. Te plîngi de clică dușmană; dar în care parte a țării nu sînt clici și adversari? În fine, rogu-te, liniștește-te, la întîlnire voi vorbi cu ministrul de justiție. Dar crede-mă că n-am curajul, în împrejurările grave în care ne aflăm, de a-i vorbi de judecătorul de instrucție de la Tecuci."

La 20 noiembrie 1878, Kogălniceanu își redactase demisia din postul de ministru de externe, demisie care-i va fi primită peste cinci zile. În privința dezgustului cu care părăsea guvernul lui Ion C. Brătianu, Kogălniceanu a ținut să împărtășească opiniei publice cîteva considerente într-un discurs politic rostit în 1883 în cadrul „Opoziției unite" (fragment de stenogramă aflat între manuscrisele sale) și să dea deslușiri despre modul cum intrase în cabinetul din 3 aprilie 1877 și asupra motivelor ce-l despărțeau pentru totdeauna de Ion C. Brătianu: „Cu ocazia rezbelului se adresa la mine să-l iau de subțiori — cum s-ar zice, să-l duc să meargă mai binișor. Ei bine, tocmai pentru că am fost coleg al d-sale, tocmai pentru că-l cunosc foarte bine, l-am părăsit pentru totdeauna, și l-am părăsit astfel că nici în mormînt oasele mele să nu fie în pămînt aproape de ale sale (*aplauze prelungite*). În tot momentul s-a adresat la mine, dar am respins propunerile sale, și știți pentru ce? Pentru că mă îndoiesc de el, pentru că știu că este dușmanul neîmpăcat al oricărei capacități. Nu a rămas unul care să nu fie compromis...

Știți de ce nu merg cu d-lui? Pentru că este cu desăvîrșire incapabil, căci dacă ar fi capabil, poate că s-ar gîndi și ar ști să apere această țară care l-a pus în capul său.

Am fost ministru în timpul războiului și vă mărturisesc că numai d-zeul părinților și strămoșilor noștri, că numai sîngele soldaților noștri au trezit și au putut să ne scape din primejdia și precipițiul în care ne aruncase."

Omul atîtor reforme își încheia cariera politică de mari înfăptuiri cu un bilanț particular pasiv. Kogălniceanu contractase o ipotecă la Creditul funciar rural sub clauze grele, semnate de D.A. Sturdza. Multe notificări de scoatere în vînzare publică a bunurilor materiale ce mai rămîneau soției și copiilor au fost lipite pe ușile urmașilor lui. Printre numeroșii lui creditori se adresează postum Tribunalului Ilfov însuși medicul curant, pe care Kogălniceanu nu-l pu-

https://biblioteca-digitala.ro

tuse plăti la plecarea în străinătate. Listele datoriilor lui Kogălniceanu prelungindu-se din cauza pretenţiilor ridicate de creditori fără suprafaţă morală, înseşi clauzele testamentului său ultim din 18 iunie 1891 n-au putut fi aduse la îndeplinire.

Volumul de faţă aduce documente noi referitoare la o perioadă de mari prefaceri sociale, economice şi culturale din istoria poporului şi statului român.

AUGUSTIN Z. N. POP

https://biblioteca-digitala.ro

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față cuprinde în două capitole distincte : a) o selecție din vasta corespondență a lui Mihail Kogălniceanu și b) note de călătorie.

a) Documentele sînt prezentate în trei grupuri : familiale, către prieteni și oficiale, în cadrul fiecărui grupaj păstrînd ordinea cronologică a datei, considerînd că așezarea aceasta facilitează urmărirea succesivă a evenimentelor la care a luat parte Kogălniceanu și cărora, de cele mai multe ori, le-a preconizat el însuși și soluțiile.

Aparatul de trimitere precizează după fiecare piesă publicată fondul căruia îi aparține textul respectiv, cu indicația cotei. La epistolele transmise în concepte autografe, în copii, în fotocopii, prin procedeul litografic etc., s-au făcut mențiunările respective. De asemeni, s-a specificat textul chirilic ori de cîte ori Kogălniceanu s-a folosit de acest alfabet în redactare.

În textele deteriorate sau în cele în care din graba scrisului autorul a sărit cuvinte, detaliul a fost semnalat prin paranteze drepte. Tot între paranteze drepte s-au așezat datele nemenționate în scrisori, dar care au putut fi deduse de îngrijitorul ediției după conținut.

Scrisorilor redactate în limba franceză li s-au alăturat traduceri. Textele sînt însoțite de note explicative, în scopul de a înlesni orientarea cititorului.

La sfîrșitul acestui capitol au fost incluse cîteva anexe, ca, de pildă, actele de naștere și de deces, precum și note despre colecția de tablouri și piese muzeistice ale lui Mihail Kogălniceanu.

b) Însemnările de călătorie la Viena (1844) și în Spania (1846) se publică pentru prima dată integrale după textele autografe existente la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Secția de manuscrise. Aceste însemnări sînt însoțite de prezentări sumare, care precizează valoarea lor din punct de vedere istoric și literar. Ele sînt completate de o seamă de note, absolut necesare pentru înțelegerea evenimentelor istorice la care se referă M. Kogălniceanu, în special cele privitoare la Spania.

Textele în alte limbi (franceză, spaniolă) au fost redate întocmai, traducerile lor fiind incluse în notele de la sfîrșitul fiecărui material.

Numele proprii au fost transcrise ca în textele originale, iar forma corectă a fost dată în notele explicative aferente.

S-au întocmit un indice cronologic al scrisorilor, cît și indici alfabetici de nume, locuri etc., pentru cele două capitole distincte ale ediției.

La transcrierea textelor s-a ținut seama de particularitățile de limbă ale scriitorului și epocii, aplicînd normele ortografiei actuale.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel litera *ă* a devenit *î* în cuvinte ca : *ată, că, părăși* etc. *(atît, cît, pîrîși)*, dar s-a păstrat ca atare în cuvinte ca *zăce, pănă, dintăi*, forme care se mai pronunță și astăzi în Moldova.

Litera *e* devine *ă* în cuvinte ca *se, seu* etc., iar *e* inițial trece în *i (iată* și nu *eată)*.

I se transformă în *î* în cuvinte ca *osindesc, rid, hotări*. Diftongii *oa, oă* au fost transcriși *ua, uă* în cuvinte ca *ziua, amîndouă* (și nu *zioa, amîndoă* etc.).

Grupul *cs* a fost redat prin *x* : *inexplicabil, expune*, și nu *inesplicabil, espune* etc., iar grupurile *sce, sci* au fost transcrise prin *șt* în cuvinte ca *oștire, maște*, și nu *oscire, masce* etc.

Au fost păstrate arhaisme și regionalisme de tipul : *duca* (pentru *duce*), *goli* (pentru *goi*), *serman, pacinic, sara, epoha, peatra* etc. De asemeni genitivul și dativul substantivelor feminine în *ei* : *țărei, înălțimei, instrucțiunei* etc., etc.

Am adoptat forma *sînt* pentru persoana a treia plurală a indicativului verbului *a fi*.

AUGUSTIN Z. N. POP
DAN SIMONESCU

https://biblioteca-digitala.ro

SCRISORI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CORESPONDENȚĂ FAMILIALĂ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

14/26 septemv. 1835

Cu multă fiiască plecăciune,
sărut mînile dumitale, băbacă [1],

Răvaşurile dumitale din 26 avgust / 7 septvr. şi din 30 avgust / 11 septvr. le-am primit totodată. Nu ştiu care este pricina că cea dintăi au întîrziet atîta de mult în drum.

Am dat laudă multmilostivului Dumnezău că vă aflaţi cu toţi în cea mai bună sănătate. Eu mă aflu destul de bine. Crede, băbacă, că şi eu m-am mîhnit foarte mult pentru datoria care am făcut la Lunéville [2] şi că mă căiesc de ţ-am pricinuit această supărare. Dar această datorie [3] este cea întăi şi cea mai de pre urmă care am făcut. Eu am uitat ca să-ţi scriu că am primit acei triizăci de galbeni care dumneta mi-ai trimes prin domnul Tisot [4]. Eu i-am primit toţi şi îndată i-am dat librerului [5]. Însă eu ţi-am cerut 80 de galbeni adevărat, dară cum eu socotèm că mă voi porni din Franţia, socotèm că această sommă îmi va ajunge şi că cu leafa mè voi putè plăti prenumeraţia* cărţilor. Căci cum istoriile care le[-am] cumpărat avea multe tomuri şi era nouă, nu le-am cumpărat toate odată, ci tom cîte tom, îndată ce ieşă de la tipar. Deci pănă cînd m-am pornit, eu am fost sălit ca să ieu şi tomurile care ieşă, aceasta au suit somma; pe urmă la purces am trebuit ca să plătesc şi cărţile care urma a ieşi, precum şi pentru transportul cărţilor ce am trimes la Iaşi, pănă la graniţa Franţiei. Aceasta au suit somma pănă la 120 de galbeni. Eu am plătit acei triizeci de galbeni, şi mai sînt încă datoriu cu 90 galbeni.

Cărţi mai am încă multe la Lunéville, care, fiind împlinite, librerul mi le va trimete la Berlin, fără ca să cheltuiesc ceva, pentru că sînt plătite. Mă rog, băbacă, iară ca să binevoieşti ca să-mi trimeţi şi ceva pentru cheltuială, pentru că aici toate îs scumpe şi că banii care îi iau de la măria-sa vodă nu-mi ajung, de vreme ce pe fieştecare răvaş ce primesc de la dumneta plătesc un taler, adecă 12 lei.

* *Prenumeraţie* — comandă.

https://biblioteca-digitala.ro

Dară aceasta mi-i bucurie, căci mai bine vreu să dau toată leafa mè și să primesc răvaș de la dumneta. Aceasta ț-o arăt numai ca să judeci cît toate sînt scumpe aice. Crede, băbacă, că de acum nu te voi mai aduce în asămine cheltuiele. Banii poți să mi-i trimeți prin bancherul Pop de la Viena, care să-mi dei o poliță la bancherul de la Berlin numit Mendelson. (Mendelsohn Hagerstrasse *). Sau să vorbești cu domnul Tisot. Cît pentru frig, ne trebuiește mântale, și noi nu avem. Măria-sa vodă au scris bezădelilor în care zice că-i mulțămit de scrisoarea care i-am trimes. Scrie, mă rog, băbacă, și la margina Austriei [6], pentru ca toate cărțile să vie pe uscat.

Cu multă fiască plecăciune, sărut mînele și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu,

M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 95.865

[1] Ilie Kogălniceanu (1787—1856), tatăl lui Mihail Kogălniceanu, căsătorit cu Catinca Stavilă, crescută în casa doamnei Marghioala, mama domnitorului Mihail Sturdza. Ilie Kogălniceanu a urcat ierarhiile de serdar și căminar sub Scarlat Callimachi, de spătar, agă, logofăt de vistierie, postelnic și mare vornic sub Mihail Sturdza. A avut numeroși copii: Mihail, Maria, Elena, Profira, Gheorghe, Ion, gemenii Safta și Dumitru, Alexandrina. Pentru spița genealogică, vezi Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XXV, Iași, 1933, planșa aferentă.

[2] Localitate în Franța, la 25 km de Nancy. Aici studiază Kogălniceanu din toamna anului 1834 și pînă la 5 august 1835, cînd pleacă la Berlin. Cu excepția „Gimnaziei vasiliene" și a cîtorva pensionate care erau conduse de refugiați francezi, în 1834 nu funcționau în Iași școli de învățămînt superior. Abia la 16 iunie 1835 a fost inaugurată Academia Mihăileană, „potrivit cu gradul luminatei Europe", în cele două clădiri cumpărate de la spătarul Petrache Cazimir și de la serdarul Anastase Voinescu. Avea „curs filozofic", secție juridică, „zugrăviturâ" și „cursuri de inginerie", urmate de 60 de audienți.

[3] Sumele întrebuințate pentru procurarea cărților prin cumpărări sau înscrieri sub formă de abonament.

[4] Tissot a fost secretar al domnitorului Mihail Sturdza și preceptor pentru limba franceză al fiilor lui și al lui M. Kogălniceanu.

[5] Pentru documentările lui Kogălniceanu în timpul cît a stat în această localitate, vezi Petre V. Haneș, *Lecturi ale lui M. Kogălniceanu la Lunéville*, în *Istoria literară în călătorii*, f.a., p. 35—46; dr. D. Mazilu, *M. Kogălniceanu la Lunéville în 1834-1835* în *Gazeta cărților*, IV, nr. 11—12, 15 și 31 ian. 1935, p. 1.

[6] Punct de vamă: Mihăileni (Dorohoi).

* Cu litere gotice.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu multă fiiască plecăciune,
sărut mînile dumitali, băbacă,

Cu mare bucurie a sufletului am primit răvaşul dumitale din 30 septvr./ 12 octvr. şi am dat laudă multmilostivului Dumnezău că mult mie scumpă sănătatea dumitale este în bună stare. Mi-au părut foarte bine că mătuşica Mărioara [1] este la Iaşi cu verişoarele mele. 55 galbeni, adecă 600 de franci, i-am trimes de vreo două săptămîni la Lunévile şi mîini sau poimîni trebuie să primăsc răspuns de primirea lor. Nu pot şti cum să-ţi mulţămesc, băbacă, pentru noua bunătate care ai ca să-mi trimeţi încă 40 de galbeni.

Sfaturile care dumneta îmi dai pentru încetarea cărţilor le-am urmat pre cît au fost cu putinţă. Pentru că sînt cărţi care trebuie să cumpăr pănă la cel de pe urmă tom, precum *Istoria firească*, care are 45 de tomuri, şi sînt silit ca să le ieu pe toate. De aceea am scris librerului ca să mă şteargă din catalog pentru cărţile care pot să nu ieu. Însă sînt vreo cîteva altile care voi fi sălit să plătesc pănă la săvărşirea lor, însă aceasta nu mă va costisi mult şi voi plăti din leafa mè, care dumneta eşti atîta de bun de a-mi face. Librerul îmi scrie că cărţile au ajuns la Moldova; poate că să nu fie la un loc cu a bezădelilor; deci întreabă mă rog la curte. Te rog, însă, băbacă, ca să ai bunătate ca să chibzuieşti de a-mi trimete în curînd acei patruzăci de galbeni, căci librerul face ceva greutate de a mă aştepta multă vreme.

Măria-sa vodă au scris pastorului [2] la care şedem că vrea să trimeată aice la Berlin un adiotant ca să ne puie la orînduială. Dumneata nu-mi scrii nimică de aceasta. Aice sîntem foarte bine, numai la teatre nu ne lasă să mergem, pentru că măria-sa vodă nu ne-au dat încă voie. Eu sînt sănătos. Cu fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă, şi sînt al dumitale prea plecat şi supus fiu,

Mihalaki Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 95.871

[1] Sora lui Ilie Kogălniceanu, căsătorită la Botoşani cu Ion Cocotă, membru, în 1857, în Comitetul de cercetare a reclamaţiilor electorale din Botoşani.

[2] Adolphe Frédéric Souchon, parohul reformat din cartierul Louisenstadt. Locuia în Monbijouplatz, nr. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu multă fiiască plecăciune,
sărut mînile dumitali, băbacă,

Cu mare bucurie am primit răvaşul dumitali din 5/17 april; am dat laudă multmilostivului Dumnezău că vă aflaţi cu toţii sănătoşi. Eu acum nu sufăr mai nicicacum di piept pentru că mă caut cu doftorii.

Acum mănînc numai verdeţuri şi lapti; şi ieu dicocturi şi hapuri, pe urmă pedagogul îmi dă voie acum cîte un ceas pe zi să merg la plimbare, adecă o zi călare, o zi pe jos. Şi acum, la sfîrşitul lunei lui mai, doftorul au zis că îmi va rîndui zăr. La ochi încă pătimesc, însă nu atîta ca înainte. Şăzînd toată ziua în casă, cetind şi scriind, am cîştigat durere de piept pentru că lucrăm de la 6 ceasuri evropieneşti pănă la 9 sara. Şi avem numai două ceasuri pentru odihnire şi mîncare.

Călare acum merg adeseori, însă eu plătesc; măria-sa vodă plăteşte numai o dată pe săptămînă. Cu viitoarea scrisoare îţi voi trimete copia tabelei învăţăturilor noastre. Pentru ca să găsăsc rouă dimineaţa trebuie ca să merg două ceasuri departe, pentru că aice să găseşte numai năsăp. Cît pentru cărţile care primăsc de la Lunéville, nu primăsc decît acele la care m-am prenumerat încă cînd eram în Franţia şi sînt silit să le ieu; însă nouă nu cumpăr nicicacum. Cît pentru a înota, măria-sa singur au scris; şi cînd eram în Franţia am învăţat; însă cum pieptul mieu îi foarte slab, doftorii mi-au poroncit ca să înot în toate zilele; în vreme ce beizădelile înoată numai de două ori pe săptămînă.

Italieneşte, clavirul, a zugrăvi şi bezădelile învaţă din banii lor, deci aceste nu le fac eu numai. Şi măria-sa le ştie toate. Totodată îţi scriu, rugîndu-te ca, văzînd socoteala aceasta, să binevoieşti de a-mi trimete ceva bani, pentru că mi-au rămas foarte puţîn.

Sărut mînile şi sînt al dumnitale prè plecat şi supus fiu,

M. Kogălniceanu

În chirilică

B.A.R., Coresp. inv. 95.894

https://biblioteca-digitala.ro

Cu multă fiiască plecăciune,
sărut mînile dumitale, băbacă,

Sînt acum cinci zile de cînd am primit răvașul dumitali cu mare bucurie, însă nu am putut ca să-ți răspund mai degrabă fiindcă într-aceste zile ne-am mutat [1] la pastorul Ionas [2]. Cetind ravașul dumitale, am dat laudă multmilostivului Dumnezeu că mult mie [scumpă] sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare. Eu, cu mila Ziditoriului, mă aflu foarte bine. Feredeile de mare mi-au priit foarte mult. 50 # care dumneta ai binevoit de a-mi trimete i-am primit asară cu poșta de la Lipțca. Îndată am luat din aceia 100 de taleri și am plătit o parte din datoria mè domnului pastoriului Sușon.

Dumneta mi-ai trimes 160 taleri pentru ca să plătesc datoria mè; și pe urmă îmi scrii că ai binevoit de a-mi mări leafa, adecă șasă galbeni pe lună.

Apoi banii care mi-ai trimes sînt oare hotărîți pentru mine, au pentru datoriia ce am făcut? Căci banii care am luat de la pastoriul i-am și cheltuit la Svinemiunde[3], ba încă pastoriul m-au împrumutat încă cu alți 60 taleri pentru că am rămas la Svinemiunde patru săptămîni. Deci, întorcîndu-mă acasă, nu mai avèm bani; deci banii care mi-ai trimes sînt ca să-m plătesc datoriile, dară pentru leafa mè?

Iată izvodul datoriilor mele:

160 taleri pentru Svinemiunde
60 iară pentru Svinemiunde
20 taleri pentru butcă* la burcut**
20 împrumutat pentru trecuta lună spre cheltuiala mè de la întoarcerea mè de la Svinemiunde; acești bani bezedelile m-au împrumutat.

260 taleri. Dumneta mi-ai trimes 160 taleri. Din aceștia am plătit o sută pastoriului, 20 la butcă și douăzăci bezădelilor, adecă 140; iar ceelalți douăzăci i-am ținut pentru cheltuiala mè pe luna octomvrie. Deci sînt încă datoriu cu 120 taleri, afară de leafa mè. Mă rog dar, băbacă, ai bunătate de îmi trimete acești bani, precum și leafa mè, căci de la noiemvrie nu știu ce voi face.

Dumneta poți vedè că toți acești bani mi-au fost trebuincioși pentru sănătatea mè.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitali, băbacă, și sînt al dumitali prè plecat și supus fiu,

M. Kogălniceanu

---

* *Butcă* — caretă, trăsură de casă.
** *Burcut* — apă minerală.

https://biblioteca-digitala.ro

Pănă acum noi ne aflăm bine la pastoriul Ionas; însă la celalalt noi eram mai mulțămiți.

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 95.914

[1] Mutarea a avut loc la 25 septembrie 1836. Noua pensiune se găsea în Neue Friederichstrasse, nr. 27.

[2] Diaconul Ludwig Jonas, cunoscut și ca predicator, oficia la Nikolaikirche din Berlin. Pentru această perioadă, vezi D.C. Amzăr, *Kogălniceanu la Berlin* în *Cercetări literare*, III. Buc., 1939, p. 295—301.

[3] Swinemünde (nume de localitate scris în mai multe feluri în corespondența chirilică a lui Kogălniceanu) e stațiunea balneară către care-l îndemnaseră medicii la sfîrșitul lui iunie 1836: *„unde apa îi mai bună și mai ieftin"*, iar *„vîntul de la miazănoapte îi oprit prin ostrovul Ringen, care are munți"* (M. Kogălniceanu, *Scrisori*, ediție îngrijită de Petre V. Haneș, Buc., 1913, p. 93).

Berlin, 22 noiemvr./4 dechemvr. 1836

Cu multă fiiască plecăciune,
sărut mîinile dumitali, băbacă,

Alaltăieri am primit cu cea mai mare bucurie a sufletului răvașul dumitali care ai binevoit de a-mi scrie din 6/18 noiemvrie. Și pentru că mult mie scumpă sănătatea dumitali, precum și a duducilor [1], și a lui Alecu [2] să află în bună stare, am dat laudă multmilostivului Dumnezău din a căruia milă mă aflu și eu sănătos.

50 #, adecă cincizăci galbini, care ai avut bunătate de a-mi trimete, i-am primit și am făcut cu dînșii ce mi-ai poroncit. Însă pentru că astăzi sîntem în 4 dechemvrie, mă rog dar, băbacă, ca să catartisășți de a-mi trimete leafa mè de la ghenarie înainte de sfîrșitul lui dechemvrie, pentru ca să nu fac nouă datorii. Al doilè te înștiințăz că domnul Hufeland [3] ne-au arătat că vroința măriei-sale este că de la 1 dechemvrie să ne cumpărăm din banii noștri, adecă din leafa care ai bunătate de a-mi da, toată hîrtia, condeile, cerneala, călimările trebuincioase, soponu, pravurile, pomada, cheptinii, periile, mănușile ce îmi vor fi trebuitoare. Bezădelile pot să facă aceasta pentru că au zăce galbeni pe lună, însă mie aceasta îmi este cu neputință. Toate aceste sus scrise au să mă costisască mai mult de doi galbini pe lună, încît îmi vor rămînè pentru mine numai patru galbini, și de-abiè îmi ajunge 6 # ; apoi cu patru ce voi putè face?

https://biblioteca-digitala.ro

Mi-au părut foarte bine că soră-mea Marghiolița s-au măritat; însă atît cît îmi aduc aminte mi să pare că spatariu Leon [4] au fost încă o dată însurat și că îi cam bătrîn. Poate că mă înșăl, căci nu îmi aduc bine aminte di dumnealui. Bucurîndu-mă de această însoțire ca un frate, rog pre milostivul Dumnezău ca traiul lor să fie norocit și îndelungat.

Totodată, îți sărut mînile pentru bunătatea ce ai avut de a mă heretisi pentru ziua mè, și am rugat prèputernicul ca să mă învrednicească de a vă vidè în puțînă vreme, dorind ca să trăiești zile îndelungate pentru norocul aceluia ce este cu multă fiiască plecăciune a dumitali prè plecat și supus fiu,

Kogălniceanu

Îți alăturez aicea cartea pentru cumnatu Leon, rugîndu-te ca să scrii deasupra titlul, fiindcă nu îl știu.

Totodată mă rog, băbacă, ca să-mi trimeți cu jidovul Salomon condica legilor [5], istoria lui Cantemir [6] și *Biblioteca românească* scrisă de Zaharia Carcalechi [7] în Ardeal, precum și alte cărți moldovinești.

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 95.922

[1] Surorile lui Mihail Kogălniceanu, Maria, Elena și Profira.

[2] Alecu Kogălniceanu (1828—1856), fratele mai mic al lui Mihail Kogălniceanu. În diata părintelui său din 1840 este lăsat în grija lui Mihail Kogălniceanu. Studiase și el la pensionul lui Cuénim. Biblioteca Academiei păstrează numeroase caiete ale lui Alecu Kogălniceanu din perioada școlarității, amestecate cu note de cursuri ale lui Mihail și ale surorilor sale. Impresionat de *Anul 1840*, meditația lui Gr. Alexandrescu, publicată de fratele său mai mare în *Dacia literară*, încercase chiar o traducere a ei, care, însă, nu s-a tipărit:

Maîtrisons la douleur qui sur l'homme domine,
Tranquilles, attendons l'arrêt d'un sort trop dur...

De Anul nou 1840 își felicită părintele tot în stihuri. Talentat la desen, lasă picturi în ulei și grafică (între peisaje și flori, un foarte izbutit portret al economistului N. Suțu). El și-a continuat studiile la Paris. În 1847 este comis; după 1848 intră în armată: cadet (1849), cornet (1850), locotenent (1852), căpitan (1852), maior (1854), colonel (1856).

[3] Hufeland, doctor în drept, consilier juridic *(Justizrat)*, a purtat de grijă celor patru studioși moldoveni în perioada Berlinului. Ei îl numesc „învățatul Hufeland-minor". Era fiul doctorului Hufeland, consilierul intim al regelui Prusiei și socrul lui Alexandru Sturdza, văr primar cu domnul Moldovei.

[4] Leon Iacovachi, fiul lui Leon Iordache, a fost spătar sub Scarlat Callimachi.

[5] *Codicele civil al Principatului Moldovei*, Iași, 1816—1817 (în grecește). O versiune românească apare în 1833.

[6] *Descriptio Moldaviae*, în primă traducere românească intitulată *Scrisoarea Moldovei*, de Dimitrie Cantemir, domnul ei. Mînăstirea Neamțului, 1825.

[7] Zaharia Carcalechi, *Biblioteca românească întocmită în 12 părți după numărul celor 12 luni, întîia oară tipărită pentru națiа românească*, Buda, 1821.

https://biblioteca-digitala.ro

15 noiemv. [1848]

Iubite frate,

Ți-am primit scrisoarea din 12 noiemv. și-ți mulțemesc. Iată, îți trimit o scrisoare către Asaki [1] și alta către Berman [2], aceste amîndouă pentru banii de la Asaki. O a tria către Mihăiță Jora [3], ca să silească pre Pedemonti [4] pentru banii ce-mi datorește. Te rog stăruie și una și alta de a se face, fiindcă d-abia mai am vro șapte galbini în pungî. Lui Asaki vei da răgaz.

Asemine întîlnește-te și cu spatar Tudurachi [5], și dacă nu este în Iași scrie-i la țară, ca să te înștiințeze ce au făcut cu răvașele ce i-am trimis. Dacă nu vra să facă nimică, apoi cere-le să ți le deie ție și le dă la adresele lor. Pentru acest din urmă comision stăruiește foarte mult, fiindcă este prea important pentru mine.

Eu, cum voi primi ceva bani, mă duc la Viena, căci cei mai mulți se duc din Cernăuți să petreacă carnavalul aiure.

Adio,
M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 96.085

[1] Cu Gheorghe Asachi (1788—1869) colaborase Kogălniceanu îndată după înapoierea de la tudii, la *Alăuta românească*. Din 1839 ei se despart. Kogălniceanu, în colaborare cu V. Alecsandri, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Costache Stamati, Alecu Donici, Costache Negri, Alecu Balș, Neculai Suțu, Costache Rolla ș.a., se afirmă pe pozițiile înnoirilor progresiste în literatură, istorie, presă, învățămînt, industrie. Kogălniceanu concurează și ca tipograf cu Asachi după 1840, așezămîntul Cantora Daciei literare (Cantora foaiei sătești) asigurînd grupului progresist și independența imprimării, și o sursă de venituri pentru publicațiile inițiate de Kogălniceanu. În perioada luptelor pentru Unire, cei doi scriitori se vor găsi pe poziții politice adverse, G. Asachi sprijinind pe antiunioniști.

[2] Asociat cu Kogălniceanu în treburile tipografiei din Iași.

[3] Viitorul său cumnat.

[4] Angelo Pedemonti, debitor al lui Kogălniceanu, des întîlnit în corespondența de familie a lui Kogălniceanu din tinerețe.

[5] Tudorachi Vasiliu, intermediar pentru corespondarea lui Kogălniceanu cu ai săi și pentru trimiterea unor materiale de peste hotare în Moldova. Vezi Augustin Z.N. Pop, *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 58—59, 65, 157.

https://biblioteca-digitala.ro

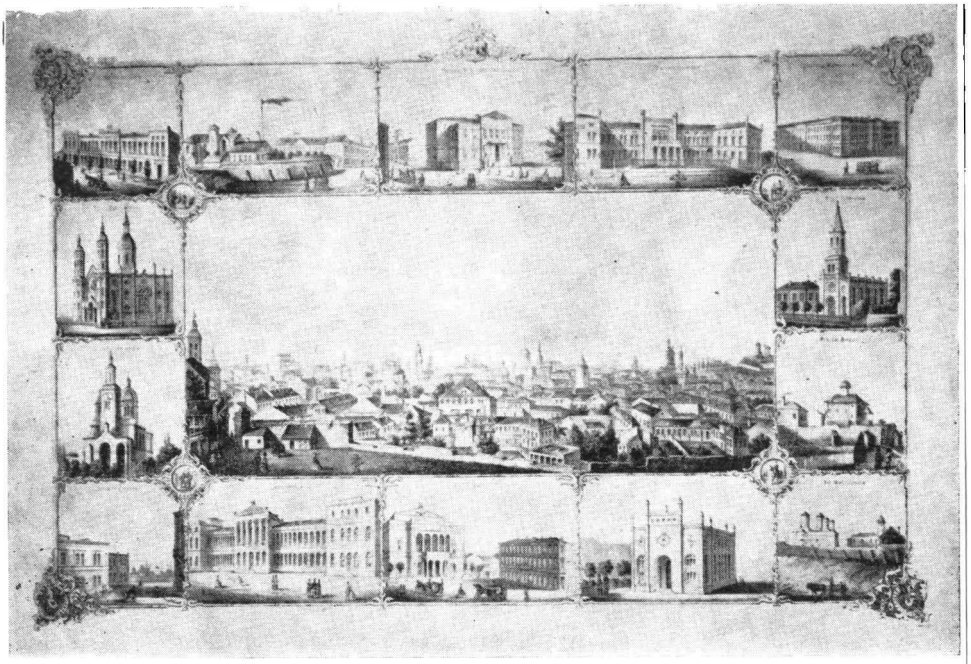

Panorama Bucureştilor în secolul al XIX-lea
(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

[1848]

Iubite frate,

În minutul acesta ți-am primit scrisoarea.

Mîni, luni dimineață, voi fi la Mamornița la Zastavă; și atunce vom pune la cale de poți veni la Cernăuți sau nu. Închinăciuni lui văru Alecu.

Al tău frate,
Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 96.099

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE ILIE KOGĂLNICEANU

joi, în 23 iuni 1855

Cu multă fiiască plecăciune,
vă sărut mînile, băbacă,

Astăzi la unsprezece ceasuri îmi botez copilul. Atît în numele Catincăi [1], cît și eu însumi, vă rugăm dar ca să binevoiți a ne face cinstea de a fi față ca să binecuvîntați copilul [2].

Al d-voastră prea plecat fiu.
Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 96.045

[1] Soția lui Kogălniceanu, născută Jora (1827—1907).

[2] E vorba de Constantin, al treilea copil al lui M. Kogălniceanu. Frățînii săi anteriori muriseră: Ruxandra, în decembrie 1853 și Mihail, în 1854. Const. M. Kogălniceanu, diplomat, a studiat dreptul la Berlin și a publicat cîteva studii de istorie privind perioada evului mediu.

CĂTRE CATINCA KOGĂLNICEANU

28/3 [1864]

Madame Kogalnicean

Iassi

J'ai acheté la villa Barcanesco [1], c'est un bijou. Dans dix jours elle sera habitable. Tu ne saurais te faire une idée comme tu y seras bien. Détails par poste d'aujourd'hui. Dans dix jours j'y déménage. Enfants se portent bien.
Kogalnicean

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ion Cuza, Mapa XXIV, f. 114

https://biblioteca-digitala.ro

28/3[1864]

Doamnei Kogălniceanu

Iași

Am cumpărat vila Bărcănescu[1], o bijuterie. Peste zece zile va fi locuibilă. Nici nu-ți poți închipui cît de bine te vei simți în ea. Amănunte prin poșta de astăzi. Peste zece zile mă mut aici. Copiii sînt bine.

K o g ă l n i c e a n u

[1] Așezată pe Șoseaua Kisseleff, pe locul în care astăzi se înalță Blocul salariaților Băncii de Stat Romînia.

5/7[1864]

Madame Kogalnicean

Iassi

Route est bonne, ainsi arrive. Demande à Basile Grégorio diligence et feuilles de route, que je lui rendrai. Apporte portraits de mon père et mère N'oublie pas horloges et quelques candélabres.

Préviens-moi du jour du départ et par quelle route.

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ion Cuza, Mapa XXIV, f. 127

5/7[1864]

Doamnei Kogălniceanu

Iași

În fine, vino, drumul e bun. Cere lui Vasile Grigoriu diligența și foi de drum, pe care i le voi înapoia. Adu portretele tatălui și mamei mele.

Nu uita orologiile și cîteva candelabre.

Înștiințează-mă despre ziua plecării și pe care drum [vii].

K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE LUCIA LITEANU [1]

Iassi

Buc., 9/11[1877]

Des blessés arriveront pour votre hôpital [2] *dans la journée de samedi ou de dimanche.*

Moi, sans être des blessés, j'arriverai dimanche ou lundi.

K o g a l n i c e a n

B.A.R., Coresp. inv. 101.375

Iaşi

Buc. 9/11[1877]

Răniţii vor sosi la spitalul vostru [2] în ziua de sîmbătă sau duminică Eu, fără să fiu dintre răniţi, voi sosi duminică sau luni.

K o g ă l n i c e a n u

[1] Lucia Kogălniceanu, fiica şi ultimul copil al lui M. Kogălniceanu, căsătorită succesiv cu Vîrnav Liteanu, G. Beldiman şi Leon Bogdan.

[2] Un comitet obştesc de sprijin, printre care şi fiica lui Kogălniceanu, căreia-i este adresată telegrama, făcuse subscripţii, dînd şi asistenţă spitalicească răniţilor din războiul de la 1877. Poeta Veronica Micle activa şi ea în acest comitet, sprijinită de Mihai Eminescu.

CĂTRE CATINCA KOGĂLNICEANU

Buc. 13/1 [1878], 10[15]

Madame Kogalniceano

Iassi

Je te remercie pour tes félicitations et tes voeux, qui nous sont réciproques, vivre pour nos enfants. J'ai été terriblement occupé à tel point, que je crains

https://biblioteca-digitala.ro

Iaşi 13/25 iun 1891
~~13 juli~~

Bunul Dragă,

După multe şi dureroase
[illegible] şi spune Doctorul
[illegible] a [illegible] strictura
cu sonda în băşica, şi a
constatat existenţa pietrei.
Mâine joi la 8½ ore va
opera. Nu ştiu dacă
voi putea suporta chloroformul.
Înainte permite-mi această
[illegible], pro [illegible] Doctorul

Averea nu va fi dejà consu-
mat neutralizat operațiunii.
Dacă eu n'am făcut
testamentul pe care l'am încre-
dințat Doctorului Averescu
spre al înmâna numai între
pe care am numit executorii
testamentului. M'am silit
a fi drept pentru fiecare din
voi. Fac apel la inima
ta spre a fi <u>tu</u> elementul
<u>împăciuitor</u>, și a evita nea-
dable și procese în familie.
Mi-ai cerut să-ți dau

necruat suferința; ți am
refuzat, nu [illegible] pentru că
Știi urmare el este al tău,
numai să-l ții cu [illegible]
mea dar

Arată complimente lui
Kahane, și spune-i că
doresc ca grădina mea să
fie [illegible] [illegible].

Vazut [illegible] de [illegible]
[illegible] Schlight, am primit
o depeșă de la Dall'Asso.
în care îmi zice că nu o mai
vinde la altă parte la [illegible]
mea

Dacă va voi Dumnezeu să
acasă, voiu a mă întoarce
îndată cu Petre, și mă voi
continua cura la Kustendje
Sperăm mai bine că [illegible]
și nu mă de impresii
petrecere împreună cu capetele
zile
Și aice, toate dramele vorbesc
de ridicola încetare a Tisza
capetelor perdiciunii. Dacă aceste
se va realiza, atunci vai
de biata țară, Tot ce am lucrat
de la 1857 încoace va cădea
în apă al de bun rămas.

Bariț

În casă vezi în [illegible] mai în minte cât
tot în tot[?] până.

un coup de sang. C'est la cause que je n'ai pu t'expédier une très jolie bague et bonbons, qui aujourd'hui ou demain je l'enverrai sans faute par exprès. Embrasse de ma part Lucie, Alexandre et les enfants.

K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 101.866

Buc., 13/1 [1878], 10[15]

Doamnei Kogălniceanu

Iași

Îți mulțumesc pentru felicitările și urările tale, care ne sînt reciproce de a trăi pentru copiii noștri. Am fost îngrozitor de ocupat pînă într-atît, încît mă tem să nu fac o comoție cerebrală. Acesta-i motivul pentru care nu ți-am putut expedia un inel frumos și bomboane, pe care azi sau mîine ți le trimit negreșit cu expresul. Îmbrățișează din partea mea pe Lucia, pe Alexandru și băieții.

K o g ă l n i c e a n u

Paris, 10 juin 1891

M a chère Catrine,

Je suis parti de Bucarest sans t'écrire, sans te faire mes adieux. J'étais bien malade, et c'est du lit qu'on m'a enlevé pour me mettre en voyage. J'ai fait un voyage bien difficile. Depuis cinq jours, je suis dans le couvent des Frères Hôpitaliers de Saint-Jean de Dieu.

Le docteur Guyon a eu toutes les peines du monde pour pouvoir me sonder, et cela au milieu des plus grandes douleurs, à cause de la prostate, qui a grandi à boucher l'entrée de la sortie.

L'opération se fera mercredi ou jeudi prochain. Je la fais sous les plus mauvais auspices et je crains une crise fatale. Si j'en échappe, je te l'annoncerai moi-même; dans le cas contraire, c'est le docteur Severiano[1] qui te donnera avis de ma mort. Que j'échappe ou non, je t'en prie pardonne-moi les torts que j'ai

https://biblioteca-digitala.ro

eu à ton égard. La fatalité l'a voulu et, quant à toi, sache que je n'emporterai dans la tombe que le souvenir du grand amour que je t'ai porté.

Je t'embrasse de coeur et je prie le bon Dieu qu'il me permette de vivre encore quelques années pour te les consacrer exclusivement.

Ton vieux époux,
M i c h e l

Dites à Lucie que je ne lui ai pas écrit de venir à Bucarest, rien de mon départ, parce que je n'avais pas les moyens de lui payer les frais de voyage et je la savais fort peu à mesure de faire de sa bourse ces frais. Je lui écrirai demain.

B. A. R., Serv. Msse — Corespondență, fotocopii

Paris, 10 iunie 1891

Scumpa mea Catrina,

Am plecat din București fără să-ți scriu, fără să-mi iau bun rămas. Eram prea bolnav și am fost ridicat din pat ca să fiu trimis. Am făcut o călătorie foarte anevoioasă. De cinci zile mă găsesc în spitalul Mănăstirii Fraților Ospitalieri de la Saint-Jean de Dieu.

Doctorul Guyon a întîmpinat toate chinurile din lume ca să mă sondeze, și asta în mijlocul celor mai mari dureri, din pricina prostatei, care a crescut pînă a astupa intrarea pe unde se iese afară.

Operația va avea loc miercurea sau joia viitoare. O fac în cele mai rele condițiuni și mă tem de o criză fatală. Dacă scap, te voi anunța eu însumi; în caz contrar, doctorul Severeanu [1] îți va da știrea morții mele. Fie că scap, fie că nu, te rog iartă-mi toate greșelile pe care le-am făcut față de tine. Așa a voit soarta și, cît despre tine, să știi că nu voi duce cu mine în mormînt decît amintirea marii iubiri pe care ți-am purtat-o.

Te-mbrățișez din inimă și rog pe bunul Dumnezeu să-mi îngăduie să trăiesc încă vreo cîțiva ani, ca să ți-i închin ție pe de-a-ntregul.

Bătrînul tău soț,
M i h a i l

Spune-i Luciei că nu i-am scris să vină la București, nimic despre plecarea mea, pentru că n-aveam mijloacele să-i plătesc cheltuielile călătoriei

https://biblioteca-digitala.ro

și o știam prea puțin în măsură să facă din buzunarul ei aceste cheltuieli. Îi voi scrie mîine.

[1] C. D[imitrescu] Severeanu (1840—1930), elev al Școlii de medicină de la Colțea tnemeiată de Carol Davilla, bursier al Facultății de medicină din Paris, specializat în chirurgie. Întors în țară, desfășoară o bogată activitate medicală, publicistică și de asistență obștească.

CĂTRE VASILE KOGĂLNICEANU

Telegrama Nr. 123/67

Prezintată la Paris, *no.* 679.041
Cuvinte 15, *data* 18/6 [1891]
Transmisă 18/6, *ora* 8,10

Basile Kogalniceanu[1]
Vila Kogalniceanu

Buc.

Suis arrivé assez bien. Demain Guyon [2] *fixera pour opération.*
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 102.020

Paris, 18/6 [1891

Vasile Kogălniceanu [1]
Vila Kogălniceanu

Buc[ureşti]

Am ajuns destul de bine. Mîine Guyon [2] va fixa operația.
K o g ă l n i c e a n u

[1] Vasile Kogălniceanu, cel mai mic dintre fiii lui Kogălniceanu. Reeditează unele opere ale tatălui său. Luînd curajos apărarea țărănimii răsculate în 1907, a fost închis la Giurgiu, din ordinul lui D.A. Sturdza, fostul coleg de minister al lui Kogălniceanu. A scris numeroase opere cu caracter agrar.

[2] Félix Guyon celebru chirurg francez la Spitalul Necker, profesor la Facultatea de medicină din Paris și academician.

https://biblioteca-digitala.ro

Paris, 19 iun./1 iuli 1891

Basil dragă,

După multe și dureroase încercări, în fine, doctorul Guyon a putut străbate cu sonda în beșică și a constatat existența petrii.

Mîine, joi, la 8½ mă va opera. Nu știu dacă voi putea răbda cloroformul.

Înaintea primirei acestei scrisori, prin telegraf, doctorul Severianu vă va fi deja comunicat rezultatul operațiunei.

Basil, eu mi-am făcut testamentul [1], pre care l-am încredințat doctorului Severianu spre a-l înmîna mumei voastre, pre care am numit-o executoare testamentară. M-am silit a fi drept pentru fiecare din voi. Fac apel la inima ta spre a fi *tu* elementul *împăciuitor* și a evita scandalele și procesele în familie.

Mi-ai cerut să-ți dau necesarul englezesc; te-am refuzat, mă înțelegi pentru ce. Prin urmare el este al tău, numai să-l ții ca ultimul meu dar.

Arată complimente lui Kahane și spune-i că doresc ca grădina mea să-i fie spre folos.

Ocupă-te serios de vînzarea moșiei Gilingik; am primit o depeșă de la Dell'Orso [2], în care îmi scrie că nu o va vinde la alții pănă la întoarcerea mea [3].

Dacă va voi Dumnezeu să scap voiesc a mă întoarce de-ndată în țară, și-mi voi continua cura la Kiuștenge. Spune lui Alecu că contez să-mi ție de împreună petrecere, împreună cu copilele sale.

Și aice toate ziarele vorbesc de ridicola căsătorie a principelui Ferdinand [4]. Dacă aceasta se va realiza, atunci, vai de biața țară. Tot ce am lucrat de la 1857 încoace va cădea în apă.

Al tău bun părinte,
K o g ă l n i c e a n u

Copie litografică

B. A. R., Coresp. inv. 102.021

[1] Testamentul său din 6/18 august 1882 (în păstrarea Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România) este anulat prin testamentul din 16/28 iunie 1891, la care se referă scrisoarea.

[2] Om de afaceri din Galați, unul dintre creditorii lui Kogălniceanu.

[3] Pămîntul de la Gilingik, ipotecat; prin dispozițiile înscrise în ultimul testament, urma să fie vîndut pentru acoperirea, fie și în parte, a datoriilor lăsate de Kogălniceanu.

[4] Logodna prințului Ferdinand cu scriitoarea Elena Văcărescu nu era pe placul burgheziei românești, care dorea pentru moștenitorul tronului o căsătorie menită să asigure alianțe politice și economice în Europa.

https://biblioteca-digitala.ro

CORESPONDENȚĂ CĂTRE PRIETENI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

2 octomvrie 1843

Prietine [1],

Astăzi ț-am primit răvașul, viind în Botoșeni. Propunerea care mi-o faci am făcut-o în anul trecut lui Grigorie Ghica [2], și am văzut greutăți spre împlinirea ei. N-aș vroi, dar, să mă expun la un al doilè refus. Cu toate aceste, ca să nu-mi poți zice că am lipsit de bunăvoință într-o pricină care, cum și tu zici, este importantă pentru națiia noastră, iată, îți trimet o adresă către Epitropia învățăturii publice, prin care îi propun dorința mea de a fi însărcinat cu cursul istoriei naționale.

Avînd o pricină de judecată în zilele aceste, eu nu voi putea fi la Iași înainte de zece octomvrie.

Tu dar dă hîrtia mea lui Balș [3], și, orice vei face, va fi bine făcut. Dacă socoți, întîlnește-te și cu Suțu [4] și cu Mavrocordat [5], cu care sînt destul de bine, și le vorbește din partea mea. Eu de la 15 octomvrie voi și putea începe cursul, dentăi cu istoria cea veche a țărilor românești etc., etc. *Adieu*, poartă-te bine; este de prisos să-ți spun că aș dori să fiu în treabă împreună cu tine.

Numai dacă ar vrea și alții.

Al tău prietin,
M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 82.314

[1] Chemat la Iași, Ion Ghica începuse un curs de geologie și mineralogie la Academia Mihăileană în primăvara anului 1842. Bugetul instituției pe 1842 prevăzuse pentru prima catedră 6.000 de lei. Începînd din 7 septembrie 1843, după ce Mihail Sturdza îl înnobilase ca profesor cu rangul de velspătar, Ghica a predat economia politică pînă la 7 iulie 1844, cînd demisionează. Vezi D. Păcurariu, *Documente literare inedite „Ion Ghica"*, Buc., E.S.P.L.A., 1959, p. 124—125; același, *Ion Ghica*, E.P.L., 1965, p. 51 ș.u.

[2] Viitorul domn.

https://biblioteca-digitala.ro

[3] Alecu Balş, reprezentantul unei vechi familii boiereşti care a deţinut dregătorii importante în Moldova.

[4] Postelnicul Nicolae Suţu (1798—1871), ministru în timpul domniei lui Mihail Sturdza. A desfăşurat o activitate susţinută şi variată cu specială preocupare pentru problemele economice.

[5] Alexandru Mavrocordat, fiul logofătului Constantin Mavrocordat din Moldova, a fost unul din fruntaşii revoluţiei de la 1848. În casele sale de la Copou, tinerii revoluţionari din Iaşi au aşteptat, la 29 martie 1848, răspunsul domnitorului la revendicările lor democratice.

[4 oct. 1843].

Mon cher Ghyka,

Je t'ai écrit avant-hier par Constantin Mourouzi [1] *de Pekea, qui s'est chargé de te remettre ma lettre; si tu ne l'as pas encore reçue, fais-la lui demander. J'y ai joint aussi une requête adressée à la Curatelle de l'instruction publique, lui demandant la chaire d'histoire nationale. Je t'y ai exposé aussi tous les motifs qui m'empêchaient de retourner aussitôt à Iassi où je ne pourrai être que le dix de ce mois. Ainsi donc, arrange cela comme tu voudras, je me prêterai à tout. Adieu, porte-toi bien et à revoir,*

M. K o g a l n i c e a n

Les articles sur l'instruction publique je les ai reçus et, une fois à Iassi, ils paraîtront sans délai.

B. A. R., Coresp. inv. 82.316

[4 oct. 1843]

Scumpul meu Ghica,

Ţi-am scris alaltăieri prin Constantin Moruzi [1] de Pechea, care s-a însărcinat să-ţi înmîneze scrisoarea mea; dacă încă n-ai primit-o, cere-i-o. Ţi-am alăturat şi o cerere adresată Epitropiei instrucţiunii publice, prin care îi solicit catedra de istorie naţională. Ţi-am înfăţişat, de asemenea, toate temeiurile care mă împiedică să mă întorc îndată la Iaşi, unde n-aş putea să fiu decît la zece ale acestei luni. Aşa fiind, fă tu cum vei crede, învoindu-mă cu orice.

Adio, tot binele şi la revedere,

M. K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

Articolele asupra instrucțiunii publice le-am primit și, cînd voi fi la Iași, vor apărea fără întîrziere.

[1] Constantin Moruzi de Pechea, fruntaș progresist din generația de la 1848. Economist și om de finanțe. Alături de alți boiernași, proiectează, în 1847, înființarea unei bănci de scont și de credit rural. Domnitorul Mihail Sturdza dă ordin special comandantului militar de la Galați să „prindă viu sau mort" pe Constantin Moruzi. Vezi *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 141, 150—151, 154—156, 158, 164, 175, 215, 240.

ce 20 octobre 1843, Botoșani

Mon cher Ghyka,

Il y a déjà une vingtaine de jours que je t'ai envoyé ma réponse à la lettre que tu m'as écrite au sujet de la chaire d'histoire nationale; c'est alors aussi que je t'ai envoyé une requête adressée à la Curatelle de l'instruction publique, concernant la même affaire. Jusqu'à présent, pourtant, je n'ai reçu de toi aucune information relativement à cette question; tu ne me dis pas si tu as présenté ce papier à la Curatelle; je dois le croire du moins, puisque l'un des curateurs, m. le logothète Maurocordato, vient de me dire qu'il n'a pas encore vu ce papier; sois donc assez bon de m'instruire où en est cette affaire. Tu conçois que si ma demande est approuvée, je dois prendre des mesures à temps afin de me débarrasser de mes autres travaux et de me mettre à même de m'occuper sérieusement de ma nouvelle profession. Mes intérêts agricoles me retiendraient pour longtemps encore à la campagne, à moins que ta réponse ne le demande autrement; ainsi donc avertis-moi promptement de ce qu'il en est; ce n'est que dans ce cas que je retournerai sans délai à Iassi [1].

Adieu et à revoir.

Ton tout dévoué ami,
M. Kogalniceau

B. A. R., Coresp. inv. 82.315

20 octombrie 1843, Botoșani

Scumpul meu Ghica,

Au trecut mai bine de douăzeci de zile de cînd ți-am trimis răspunsul meu la scrisoarea ce tu mi-ai scris în privința catedrei de istorie națională;

https://biblioteca-digitala.ro

tot atunci ți-am trimis și o cerere adresată Epitropiei instrucțiunii publice, privind aceeași chestiune. Cu toate acestea, pînă în prezent nu am primit de la tine nici o știre privitoare la această treabă; nu-mi spui dacă ai prezentat hîrtia Epitropiei; nu-mi vine să cred, deoarece unul dintre efori, domnul logofăt Mavrocordat, mi-a spus că el n-a văzut încă hîrtia; fii bun, te rog, și dă-mi știri în ce stadiu este această chestiune. Tu înțelegi că dacă cererea mea a fost acceptată, trebuie să-mi iau măsuri din timp ca să mă eliberez de alte treburi și chiar să încep să mă ocup serios de noua mea profesie. Interesele mele agricole m-ar reține încă pentru multă vreme la țară, numai dacă răspunsul tău nu mi-ar cere altfel. Așadar, înștiințează-mă grabnic cum e; numai în acest caz eu m-aș înapoia fără întîrziere la Iași [1].

Adio și la revedere.

Al tău prieten devotat,
M. Kogălniceanu

[1] Pentru această întîie încercare a lui Kogălniceanu de a folosi învățămîntul ca tribună pentru ideile sale revoluționare, vezi Petre V. Haneș, *Kogălniceanu la Academia Mihăileană*, în *Convorbiri literare*, XI, nr. 11, 1911, p. 1.249—1.251; Aurel H. Golimas, *Profesoratul lui M. Kogălniceanu*, în *Kalende*, III, nr. 1—2, ianuarie-februarie 1944, p. 33—39; D. Popovici, *Concepția istorică a lui Mihail Kogălniceanu*, în *Arhiva românească*, X., Buc., 1946, p. 43—44; Gh. I. Georgescu-Buzău, *Mihail Kogălniceanu înnoitorul*, Buc., 1947, Editura de stat, fa., p. 15—17; *Texte privind dezvoltarea gîndirii social-politice în România*, vol. I, Buc., 1954, Editura Academiei R.P.R., p. 237—244; Andrei Oțetea, *Mihail Kogălniceanu, istoric și om de stat* în *90 de ani de viață academică în țara noastră*, București, 1957, Editura Academiei R.P.R., p. 89; Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Dan Simonescu, București, 1957, E.S.P.L.A., p. 20—21, 205—227, 436; G. Călinescu, *Mihail Kogălniceanu* în *Steaua*, IX, nr. 5, mai 1958, p. 76; V. Popovici, *Învățămîntul în limba națională pînă la 1860*, în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași*, 1860—1960, I, Iași, 1960, p. 62—65; Virgil Ionescu, *Mihail Kogălniceanu. Contribuții la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale*, București, 1963, p. 34 și urm.; R. Pantazi, *Istoria gîndirii sociale și filozofice în România*, Buc., 1964, Ed. Academiei R.P.R., p. 197.

ce samedi [1843]

Mon cher Ghyka,

Rolla[1] *s'est acquitté hier soir de la commission dont vous l'avez chargé pour moi; il m'a fait connaître que vous vous trouviez offensé parce que j'ai jeté loin de moi la lettre que vous nous aviez apportée de la part du brave hetman. Cela m'a fait bien de la peine de vous voir vous identifier avec une affaire qui n'est rien moins que la nôtre, et par conséquent rien moins qu'honorable. Permettez-moi donc de vous dire avant tout que vous vous êtes grandement trompé sur ma manière*

https://biblioteca-digitala.ro

d'agir; je n'ai même pas eu l'intention de vous offenser directement ou indirectement; je n'ai pas fait un seul geste qui se soit rapporté à vous, je n'ai pas dit un seul mot qui ait été à votre adresse, car je n'avais pas même de motif. Vous n'étiez dans l'affaire qu'un porteur de propositions bonnes ou mauvaises, c'était tout, et par conséquent vous étiez à couvert de toute offense. J'ai jeté la lettre de Maurocordato, oui je l'avoue, et je le ferais encore, parce que j'ai été indigné de son contenu; mais cette lettre était d'un autre, et non pas de vous. Celui donc qui doit se trouver offensé c'est le signataire, et non pas vous; votre susceptibilité serait par trop grande, et je suis sûr que vous ne pouvez pas être ellement injuste pour exiger qu'une proposition, qu'une lettre soit reçue et approuvée rien que parce qu'elle a été présentée par vous.

Que je regrette de vous avoir vu mêlé indirectement, mais enfin mêlé dans cette affaire, ceci je l'avoue, je l'ai regretté d'autant plus que, sans le vouloir, vous vous êtes placé dans le camp opposé, je l'ai regretté parce qu'il n'y avait pas urgence à ce que vous vous en mêliez, vu qu'il y avait le frère qui pouvait très bien s'intéresser à cette chose, je l'ai regretté encore et je le regrette parce qu'on n'a pas été conséquent avec vous, et qu'on vous a, pour ainsi dire, compromis en vous mettant dans la position embarrassante de présenter dans deux jours deux propositions contradictoires l'une à l'autre. Ceci, je suis sûr, vous le reconnaissez vous-même; mais dans tout ceci, je vous le dis encore, il n'y a rien d'offensant pour vous de ma part.

En résumé, n'ayant pas commencé comme mr. Maurocordato, je ne veux pas non plus finir comme lui; je n'ai rien à me reprocher, et par conséquent je ne veux pas imiter ses détours et ses circonlocutions.

Je vous déclare franchement et loyalement que dans toutes mes paroles, actions et gestes je n'ai jamais eu l'intention coupable de vous offenser; et que si je l'ai fait sans le savoir, je vous fais mes très grandes excuses.

Si ceci ne vous suffit pas, je suis prêt, à la première rencontre, ou quand vous le trouverez bon, à vous le répéter, et de vive voix, et devant tous les jeunes gens. Ma conscience est tranquille; ne vous ayant en rien manqué, je ne veux pas être et faire le difficile.

Tout à vous,
M. Kogalniceau

B. A. R., Coresp. inv. 82.320

Sîmbătă, [1843]

Scumpul meu Ghica,

Rolla[1] și-a îndeplinit ieri seară comisionul cu care l-ai însărcinat pentru mine; el m-a încunoștințat că te-ai fi găsit în poziția de ofensat, pentru că

https://biblioteca-digitala.ro

am aruncat cît colo scrisoarea pe care ne-o aduseseși din partea viteazului hatman. Aceasta mă amărăște mult, văzîndu-te că te identifici cu o chestiune care nu e cu nimic a noastră, și prin urmare cu atît mai puțin onorabilă. Îngăduie-mi, deci, să-ți spun înainte de orice că te-ai înșelat cu totul asupra felului meu de-a reacționa; nici n-am avut intenția să te ofensez direct sau indirect; n-am făcut un singur gest care să te privească, n-am spus un singur cuvînt care să fi fost la adresa ta, căci nici nu aveam motiv. În chestiune nu erai decît un purtător de propuneri bune sau rele, asta era totul, și, prin urmare, la adăpost de orice jignire. Eu am aruncat scrisoarea lui Mavrocordat, da, recunosc, și aș face-o încă o dată, pentru că am fost revoltat de conținutul ei; dar această scrisoare era de la altcineva, și nu de la tine. Deci cel care ar fi trebuit să se socotească ofensat ar fi fost semnatarul, și nu tu; susceptibilitatea ta este exagerată, și sînt sigur că nu poți fi chiar atît de nedrept pentru a cere ca o propunere, ca o scrisoare să fie primită și aprobată numai pentru că ea a fost înmînată prin tine.

Regret faptul că te văd amestecat indirect, dar, în fine, amestecat în această chestiune, asta recunosc, am regretat-o cu atît mai mult cu cît, fără s-o doresc, te-ai așezat în tabăra opusă; am regretat-o pentru că nu era grabă în ceea ce te-ai amestecat, avînd în vedere că era fratele, care putea foarte bine să se intereseze de această treabă; am mai regretat-o și o regret pentru că n-au fost consecvenți cu tine și pentru că te-au compromis, punîndu-te în situația neplăcută de a prezenta în două zile două propuneri care se băteau cap în cap. De asta sînt sigur, ai s-o recunoști tu însuți; dar în toată aceasta, ți-o mai spun o dată, n-a fost nimic jignitor pentru tine din partea mea.

În rezumat, nedorind să-ncep ca d-l Mavrocordat, nici nu vreau să sfîrșesc ca el. N-am nimic să-mi reproșez și, prin urmare, nu vreau să imit tertipurile și ocolișurile lui.

Îți declar cinstit și pe față că în toate cuvintele, faptele și gesturile mele n-am avut intenția vinovată să te ofensez și că, dacă am făcut-o fără să vreau, îți cer cele mai mari scuze.

Dacă nici asta nu ți-e de ajuns, sînt gata, la prima întîlnire sau cînd vei găsi potrivit, să ți-o repet și cu voce tare și înaintea tuturor tinerilor. Conștiința mea este împăcată; negreșindu-ți cu nimic, nu vreau să fiu o povară și nici să fac greutăți.

Cu totul al tău,
M. Kogălniceanu

[1] Costache Rolla (1815?—1878), jurist, cumnat cu V. Alecsandri, luptător la 1848, membru marcant al Comitetului Unirii din Iași în perioada Adunării ad-hoc.

https://biblioteca-digitala.ro

[ce 26 février. 1844]

Mon cher Ghica,

Si tu es en fonds, envoie-moi, je t'en prie, l'argent que Soutzo t'a remis, ainsi que la liste des abonnés [1].

Sans adieu,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 82.317

[26 februarie 1844]

Scumpul meu Ghica,

Dacă eşti în fonduri, trimite-mi, te rog, banii pe care ţi i-a încredinţat Suţu, precum şi lista abonaţilor [1].

Fără bun rămas,
K o g ă l n i c e a n u

[1] Kogălniceanu se referă la abonaţii revistei *Prefăşirea, Foaie, ştiinţifică şi literară*, Iaşi A apărut între 9 ian. 1844 şi 29 oct. 1844 (42 numere).

CĂTRE ALEXANDRU SUŢU

ce 26 février 1844

Monsieur et ami [1],

Ghica m'a assuré qu'il y avait chez vous de l'argent réuni de quelques abonnés à notre feuille. S'il en est ainsi, seriez-vous assez bon de remettre au porteur cet argent; j'en ai diablement besoin. Envoyez-moi aussi la liste des abonnés pour leur expédier les numéros parus.

Votre tout dévoué serviteur,
M. K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 82.317

https://biblioteca-digitala.ro

Domnule și prietene [1],

Ghica m-a încredințat că se găsesc la dumneavoastră banii adunați de la cîțiva abonați ai foii noastre. Dacă lucrurile stau astfel, fii așa de bun și încredințează acești bani aducătorului. Am nevoie al dracului de ei. Mai trimite-mi și lista abonaților, pentru a le expedia numerele apărute.

Al dumitale devotat supus,
M. Kogălniceanu

[1] Scrisoarea fusese provocată de următoarea epistolă a lui Alexandru Suțu :

J'ai déjà remis à Ghika le peu de fonds que j'ai pu réunir et le reste je l'aurai bientôt, car j'ai remis tous les numéros que vous avez mis à ma disposition aux abonnés que je vous ai procurés. J'attends qu'ils me donnent l'argent, et cela ne tardera pas, parce que j'irai le leur demander et aussitôt je le remettrai entre les mains de Ghika.

Votre dévoué,
*Soutzo**

CĂTRE ION GHICA

Iassi, ce 22 août 1844

Mon cher Ghica,

Voilà un mois que tu nous a quittés [1], et pourtant pas une ligne de toi! Tu nous a oubliés, ou bien tu as trop d'affaires, trop d'occupations; car on m'a assuré que tu venais de prendre du service en Valachie. Si c'est un poste qui peut te donner de l'influence, tu as très bien fait; autrement, je suis sûr que tu ne l'aurais pas accepté; tu ne feras jamais comme ton homonyme [2], qui, de candidat à la Cour Suprême, vient de se dégrader et de se faire nommer vornik d'aprodes, la place la plus nulle et la plus sinécure du monde; elle a été occupée jusqu'à présent par le petit Maurojeny; il est vrai qu'elle donne mille cinq cents piastres par mois; c'est tout ce qu'elle a d'attrayant. Cette nomination

* I-am încredințat lui Ghica puținele fonduri pe care le-am putut aduna, și restul îl voi dobîndi în curînd, căci am trimis toate numerele pe care mi le-ați pus la dispoziție abonaților mei. Aștept ca ei să-mi dea gologanii, și aceasta nu va întîrzia, căci mă voi duce să le cer și îndată îi voi depune în mîinile lui Ghica.

Al dumitale devotat,
Suțu

https://biblioteca-digitala.ro

vient de jeter un nouveau ridicule sur le pauvre Jean-le-roux; aussi tout le monde se dit que c'est la première place qui soit bien occupée, et que si toutes les autres places étaient de même occupées, chacun serait à son poste, et l'on n'aurait pas à déplorer tous les malheurs qui oppriment le pauvre pays. En effet, mon cher, tu ne peux t'imaginer dans quelle désorganisation nous nous trouvons; nous ne pouvons pas même dire que nous avons un gouvernement si ce n'est celui de la bêtise. Lis et juge. Après le terrible incendie qui a ruiné le quart de Iassi [3] *s.a. craignant qu'on ne mette le feu aussi dans les environs de son palais, ainsi que quelques papiers jetés dans les rues l'avaient annoncé, prophétie qui avait déjà commencé à se réaliser par un incendie qui s'était déclaré aux écuries de m. Bourgheli* [4]*, tout près de s.a., celui-ci, dis-je, ou celle-ci, un bon matin, se leva avec l'idée néronique d'abattre tout le quartier qui l'environnait. Le voilà donc à cheval, et ayant le hetman derrière lui, il se met à lui montrer les maisons qu'il devait faire abattre.*

Tu connais mon hetman; aussitôt dit, aussitôt fait; une demi-heure après mon homme à cheval, entouré de son brillant état-major, c-à-d. de Crupenski, Cafindji, Milicescu, Mischoglu [5] *ayant à ses côtés le président de la municipalité comme défenseur des libertés de la ville, commandant du geste et de la voix, toute la garnison de Iassi, je veux dire cinq cents hommes qui, armés de haches et de piques, se mirent à [arracher] lest toits de tous les magasins à commencer du coin de chez Miculi et jusqu'à la Métropolie des deux côtés puis toutes les maisons qui environnaient le château du prince. En une demi-heure, tout le monde était détoité! Pendant ce temps, la rue était défendue par des sentinelles et ordonnances à pied et à cheval. On se croyait dans une ville livrée au sac; pendant trois jours, les rues furent obstruées, car le vandalisme de la grand'rue s'étendit aussi dans les rues adjacentes, voulant donner par là une couleur d'impartialité à un acte le plus monstrueux et le plus infâme qui fut jamais. En vérité, mon cher, ça fait pitié que de voir les conséquences désastreuses de cette dévastation. Les pluies d'automne sont survenues dès le troisième jour, et tout ce que ces pauvres diables avaient conservé dans leurs magasins détoités a été ruiné de fond en comble.*

Le pauvre Félix [6]*, que tu sais, [qui] avait aussi son établissement de nouveautés près de sa confiserie, est entièrement ruiné. A la suite de ces désastres plus grands que ceux produits par l'incendie, les consuls ont été obligés par leurs protégés de protester; maintenant on recouvre les toits, devine aux frais de qui... tu diras probablement aux frais des propriétaires, aux frais des locataires, aux frais des consuls, aux frais de* la générosité *du prince; non, non, non, mon cher, c'est aux frais de la municipalité! Et en voilà-t-il un gouvernement paternel. Tout le monde maintenant, surtout ceux qui ont de vieux toits, demandent avec*

https://biblioteca-digitala.ro

insistance qu'on étende aussi sur leurs maisons la mesure des dévastations, puisqu'on sait la réparer si bien. A propos, tu ne sais pas que les tataraschiens qu'on peut très bien comparer aux habitants du faubourg Saint-Marcel, ayant appris qu'on voulait s'en prendre aussi à leurs toits, se sont tous entendus à tenir ferme et à défendre leurs chaumières les armes ou plutôt les bâtons à la main, et comme prémice d'envoyer ad patres *d'abord l'aga, puis les ministres, puis etc. Heureusement que l'on s'est arrêté à temps, sans cela il y aurait eu du grabuge et du sérieux, mon fils, je t'en réponds, car déjà il y avait des messieurs et des plus huppés qui voulaient profiter d'une aussi sainte colère.*

A propos, mon cher, tous les gros bonnets de l'endroit sont furieux contre moi, pour les Trois journées de l'histoire de Moldavie [7]. *C'est à qui me jetterait la pierre, parce que, disent-ils, j'attaque l'aristocratie. A propos, encore, envoyez-moi des articles et plus vite que ça, je suis totalement à court* [8].

Tu verras par le numéro 32 que je fais à moi tout seul toute la feuille. Basile [9], *depuis son retour de Borsek, est devenu tout-à-fait taciturne et avare de ses idées, peut-être que depuis qu'il sent* [sic] *davantage. Il n'a pas un seul article, et il ne pense pas même d'en faire. Balsch* [10] *est assommant avec ses commentaires sur le code civil, contre la continuation desquels tout le monde se récrie. Moi, avec toute ma bonne volonté, je n'ai pas la prétention de pouvoir entretenir l'intérêt de mes abonnés rien que par mes articles, et du reste j'ai trop d'occupations, et à moi seul je ne suffis pas à la feuille. Ainsi, des articles! des articles!*[11].

La Puterea armată [12] *est prête et je te l'enverrai par la poste. Ainsi, mon cher, je t'en prie, envoie-moi l'argent qui me revient pour cet opuscule, et pour les soixante abonnés à notre feuille, car je te préviens que je n'ai pas le sou, et dans quinze jours je dois payer une lettre de charge de soixante ducats pour le papier que j'ai pris. Je t'en prie donc bien fort, envoie-moi aussi vite que possible tout l'argent qui nous revient pour ces abonnements, tu aviseras que c'est déjà assez attendre pendant huit mois. Mais, je t'en prie, ne sois pas négligent sur cette affaire, car autrement je plante là la feuille. L'argent est le nerf de toutes les entreprises* [13].

Adieu, mon cher, écris-moi ce que tu fais, ce que tu penses, ce que tu dis. Que fait Alexandresco?[14]

Les secours donnés par le prince Bibesco de sa propre cassette aux incendiés de Iassi ont fait ici à Iassi, *une très bonne impression pour lui, et très mauvaise pour notre prince, qui n'a rien du tout donné à cette occasion, ainsi qu'à toutes les autres; pardon, j'ai oublié: il a donné aux incendiés sa bénédiction. Il aurait mieux fait de donner des ducats et de garder pour lui sa bénédiction, et la mienne par-dessus le marché.*[15]

https://biblioteca-digitala.ro

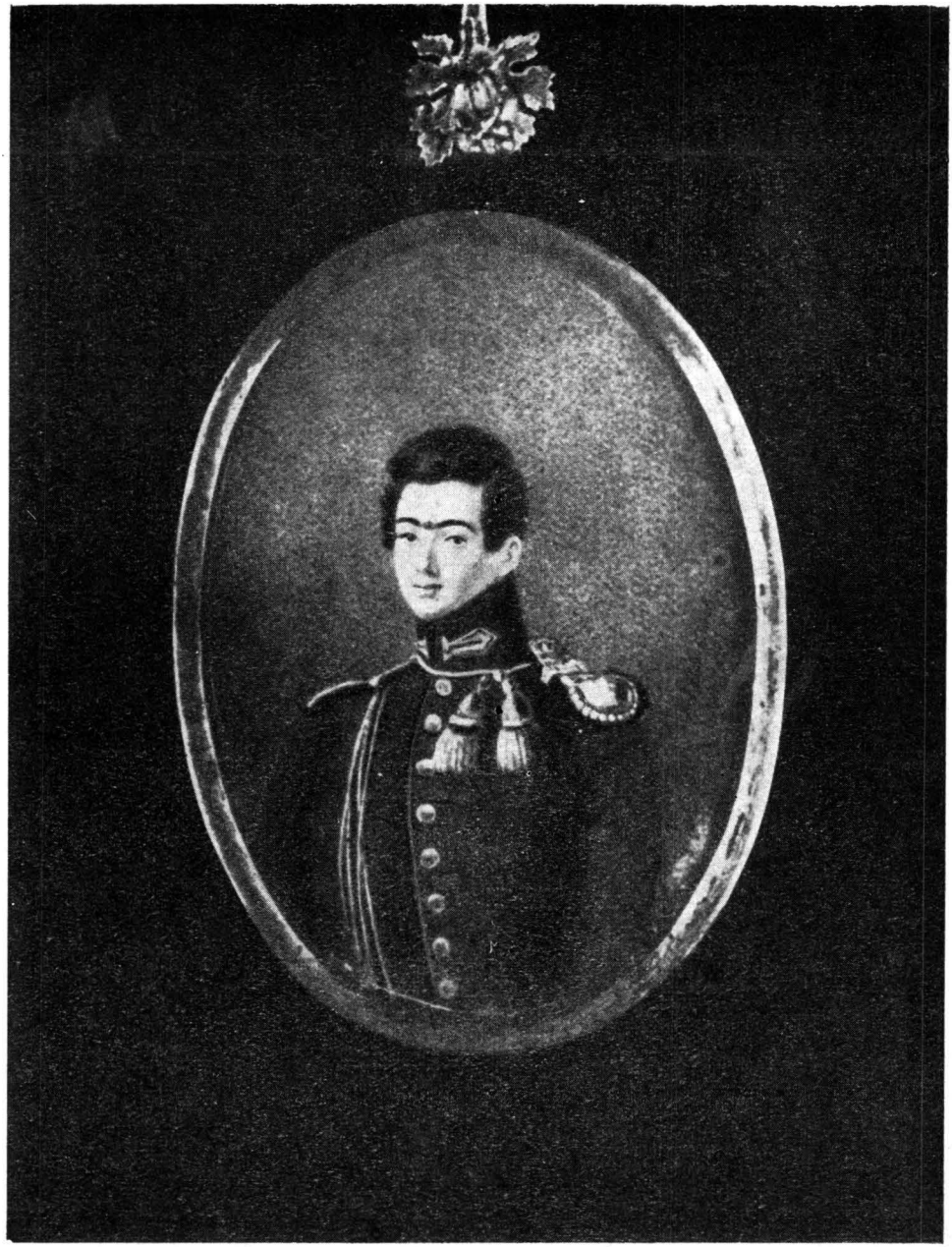

Mihail Kogălniceanu, în perioada studiilor universitare, 1835
(Acuarelă de N. Cobas în *Arhiva românească*, VII, 1941, hors-texte, p. 48—49)

https://biblioteca-digitala.ro

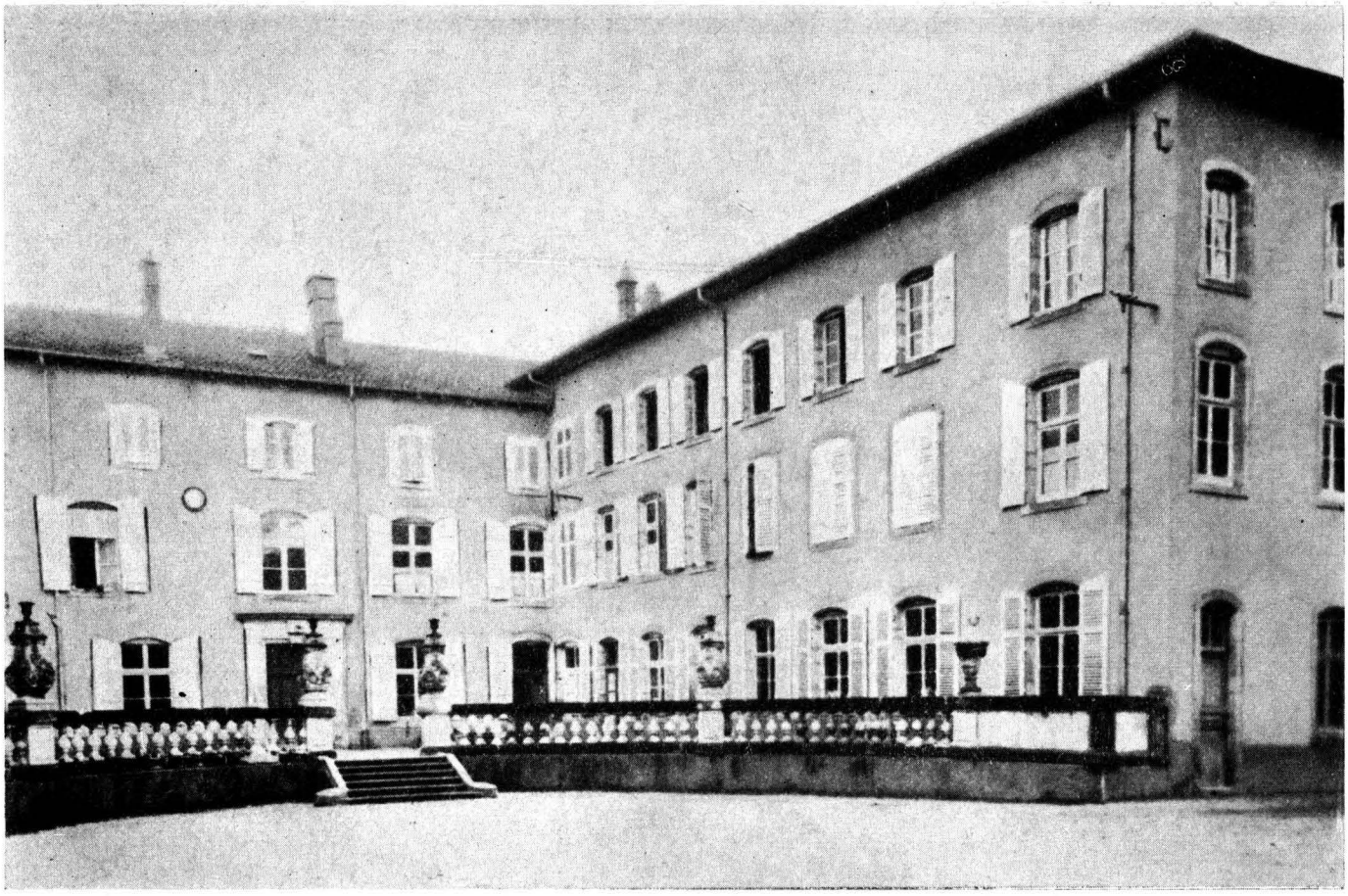

Colegiul din Lunéville, unde a studiat şi M. Kogălniceanu

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

Nikolai Kirchplatz din Berlin, unde a locuit Mihail Kogălniceanu în perioada studiilor universitare

(Dr. Franz Gottwald, *Berlin einst und jetzt, Geschichte Berlins in Bildern mit begleitenden Text*, Berlin, 1926, p. 18)

https://biblioteca-digitala.ro

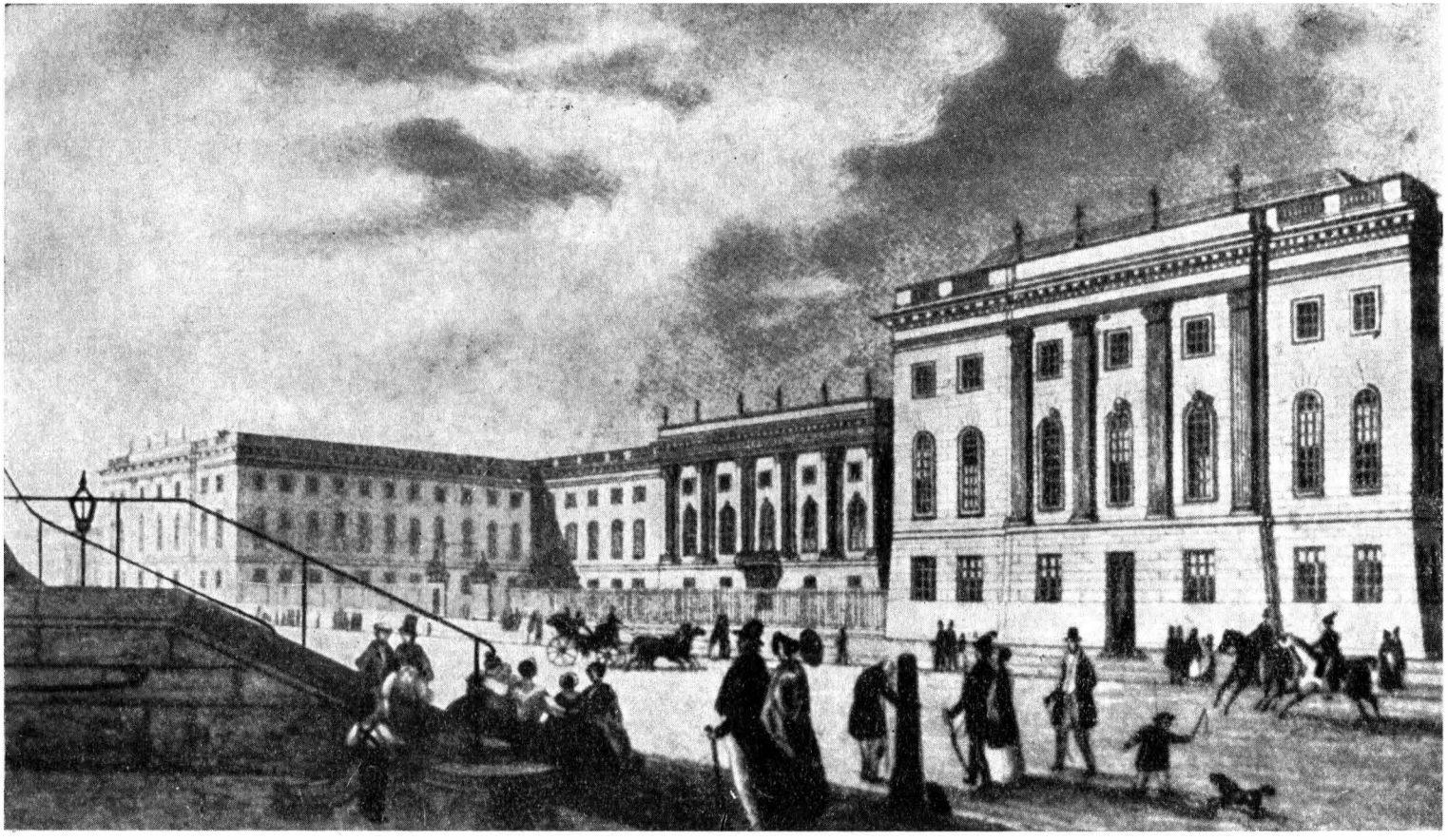

Universitatea din Berlin, frecventată ca student de către Mihail Kogălniceanu

(Gravură din lucrarea lui Franz Gottwald, *op. cit.*, p. 69)

https://biblioteca-digitala.ro

J'ai été voir les Filippesco, m-lle Zoë est charmante comme toujours. Son père compte rester ici encore une quinzaine de jours. Adieu encore; du reste, à Iassi rien de nouveau. Si pourtant: Nicolas Maurocordato est nommé postelnik, intérimaire à la suite de la démission offerte par Theodoriza Balsch. On pense que, comme l'aîné des fils du prince (ils doivent arriver aujourd'hui ou demain) sera nommé hetman, Nizo [16] sera maintenu au Secrétariat d'état. La diplor...ie sera en de bonnes mains, et nous pourrons nous vanter de posséder l'antipode de Talleyrand. Adieu, adieu. Les demoiselles Balaceano[17] où sont-elles? Ecris-moi tout aussi long[uement] que moi. Je t'embrasse.

Tout à toi,
M. Kogalniceau

B. A. R., Coresp. inv. 82.318

Iași, 22 august 1844

Scumpul meu Ghica,

Iată o lună de cînd ne-ai părăsit[1], și nici un rînd de la tine! Ne-ai uitat sau ai prea multe treburi, prea multe ocupații, căci am aflat că ai luat un post în Valahia. Dacă e un post care poate să-ți aducă prestigiu ai făcut foarte bine; altfel, sînt sigur că nu l-ai fi primit; nu vei face niciodată ca omonimul tău [2] care, din candidat la Curtea Supremă, s-a înjosit acceptînd să fie numit vornic de aprozi, locul cel mai de nimic și cea mai mare sinecură din lume; a fost ocupat pînă acum de Mavrogheni cel mic; e adevărat că aduce o mie cinci sute de piaștri pe lună; e tot ce are atrăgător. Această numire a aruncat un val de ridicul asupra bietului Ion-cel-roșcovan, astfel încît toată lumea spune că e primul loc bine ocupat, și dacă toate celelalte locuri ar fi ocupate de oameni ca de-alde el, fiecare ar fi la postul lui și n-ar mai fi cazul să se deplîngă toate nenorocirile care sugrumă biata noastră țară. În adevăr, dragul meu, nu-ți poți imagina în ce dezorganizare ne găsim; nu putem spune măcar că avem un guvern altul decît al prostiei. Citește și judecă. După îngrozitorul incendiu care a măcinat un sfert din Iași [3], alteța-sa, temîndu-se ca focul să nu fie pus de asemenea în împrejurimile palatului său, așa după cum cîteva hîrtii aruncate pe străzi îl prevesteau, profeție care deja începuse să se împlinească printr-un incendiu care se declarase la grajdurile domnului Burgheli [4], foarte aproape de alteța-sa, acela, cum îți spun, sau alteța-sa, într-o bună dimineață, s-a sculat cu ideea neroniană de a doborî tot cartierul care-l înconjoară. Iată-l deci, călare,

https://biblioteca-digitala.ro

avînd pe hatman în urma lui arătîndu-i casele pe care trebuia să le dărîme.

Tu cunoşti pe hatman : zis şi făcut ; după o jumătate de oră, omul meu călare, înconjurat de strălucitul său stat-major, adică de Krupenski, Cafingi, Milicescu, Mişoglu [5], avînd pe de lături pe primar ca apărător al libertăţilor oraşului, comandînd cu gestul şi cu vorba întreaga garnizoană a Iaşilor, vreau să spun cinci sute de oameni, care, înarmaţi cu topoare şi suliţe, se puseră să [smulgă] acoperişurile tuturor prăvăliilor, începînd din colţ de la Miculi şi pînă la Mitropolie, pe amîndouă părţile, apoi toate casele care se învecinau cu palatul prinţului. Într-o jumătate de oră toată lumea rămăsese fără acoperiş. În acest timp, strada era păzită de sentinele, de gărzi pedestre şi călări. Te-ai fi crezut într-un oraş pradă jafului ; timp de trei zile străzile au fost baricadate, căci vandalismul din strada mare se întinsese şi pe străzile din jur, voind parcă să dea un aspect de imparţialitate unui act dintre cele mai monstruoase şi mai infame din cîte s-au comis vreodată. Într-adevăr, dragul meu, ţi se face milă să vezi urmările dezastruoase ale acestei devastări. A treia zi au început ploile de toamnă, şi tot ceea ce bieţii oameni păstraseră în prăvăliile lor dezvelite de acoperişuri a fost distrus de sus şi pînă jos.

Bietul **Felix**[6], pe care tu îl ştii, care avea magazinul său de noutăţi aproape de cofetăria sa, este pe de-a-ntregul ruinat. În urma acestor dezastre, mai mari decît acelea produse de incendiu, consulii au fost obligaţi de cei pe care îi protejează ca să protesteze ; acum se pun din nou acoperişuri, ghiceşte pe cheltuiala cui... tu vei spune, probabil, pe cheltuiala proprietarilor, a locatarilor, a consulilor, a generozităţii prinţului ; nu, nu, nu, dragul meu, pe seama municipalităţii. Şi iată un guvern părintesc ! Toată lumea acum, în special cei care au acoperişuri vechi cer cu insistenţă ca să se întindă şi asupra casei lor măsura devastărilor, dacă se ştie atît de bine repara. Să nu uit, tu nu ştii că locuitorii din Tătăraşi, care se pot compara foarte bine cu locuitorii cartierului Saint-Marcel, aflînd că s-ar putea apuca şi de acoperişurile lor, s-au înţeles cu toţii să reziste şi să apere cocioabele lor cu armele sau mai curînd cu bîtele în mînă, şi ca premise să înjure de părinţi pe agă, apoi pe miniştri etc. Din fericire, s-au oprit la timp, altfel îţi spun că ar fi fost o gîlceavă... şi mai serioasă, fiule, pentru că deja existau unii domni, şi dintre cei mai cocoţaţi, care voiau să profite de o astfel de sfîntă mînie.

Să nu uit, scumpul meu, toate mărimile din partea locului sînt furioase pe mine pentru *Trii zile din istoria Moldaviei* [7], din pricina căreia mi se aruncă cu piatra, pentru că, spun ei, atac aristocraţia. Şi să nu uit, trimite-mi articole, şi cît mai repede, căci am rămas complet descoperit.[8]

https://biblioteca-digitala.ro

Vei vedea în numărul 32 că eu singur am făcut pe de-a-ntregul revista. Vasile [9] după întoarcerea sa de la Borsec, a devenit tăcut și zgîrcit cu ideile sale — poate că de cînd e mai bogat în simțăminte. El n-are un singur articol și nici chiar nu se gîndește să facă. Balș [10] este nesuferit cu comentariile asupra codului civil, contra continuării cărora și-a ridicat împotrivă întreaga lume. Eu, cu toată bunăvoința mea, n-am pretenția că pot întreține interesul abonaților doar prin articolele mele, și apoi am prea multe ocupații, și eu singur nu sînt de ajuns revistei. Așadar, articole! articole [11]!

Puterea armată [12] este gata și ți-o voi trimite prin poștă. Așa că, dragul meu, te rog trimite-mi banii ce mi se cuvin pentru această cărțulie și pentru cei șaizeci de abonați la foaia noastră, căci te previn că nu mai am o centimă și pînă în cincisprezece zile trebuie să achit o creanță de 60 de ducați pentru hîrtia pe care am luat-o. Te rog, deci, insistent, trimite-mi cît poți de repede toți banii care ni se cuvin pentru aceste abonamente, îți dai seama că e prea mult să aștepți opt luni. Așadar, te rog nu neglija această treabă, altfel o las încolo de revistă. Banul este nervul tuturor întreprinderilor [13].

Bun rămas, dragul meu, scrie-mi ce faci, ce gîndești, ce zici. Ce face Alexandrescu [14]?

Ajutoarele dăruite de prințul Bibescu din caseta sa personală pentru incendiații din Iași au făcut aici (la Iași) o foarte bună impresie în privința lui, și una foarte rea în ce privește pe prințul nostru, care n-a dăruit absolut nimic cu această ocazie, ca de altfel în toate celelalte; îți cer iertare, am uitat: el a dăruit incendiaților binecuvîntarea sa. Ar fi făcut mai bine să dea ducați și să-și păstreze pentru el binecuvîntarea și pe a mea pe deasupra [15].

Am fost să văd pe Filipești; domnișora Zoe este fermecătoare ca întotdeauna. Tatăl său socoate că va mai rămîne aici încă cincisprezece zile. Bun rămas încă o dată; în afară de aceasta, la Iași nimic nou. Și totuși: Nicolae Mavrocordat e numit postelnic, locțiitor în urma demisiei lui Toderiță Balș. Se crede că cel mai mare din fiii prințului (ei trebuie să sosească astăzi sau mîine) va fi numit hatman. Niță [16] va fi menținut la Secretariatul de stat. Diplomația va fi în mîini bune, și noi vom putea să ne fălim că avem antipodul lui Talleyrand. Bun rămas. Unde mai sînt domnișoarele Bălăceanu [17]? Scrie-mi și tu tot așa de lung ca și mine. Te îmbrățișez.

Al tău,

M. Kogălniceanu

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Plecase din Iași, alarmat de starea sănătății tatălui său, Dimitrie Scarlat Ghica, care moare în 1845.

[2] Ion Ghica, poreclit „cel roșcovan", făcea parte din camarila lui Mihail Sturdza.

[3] Focul a izbucnit la 9 august 1844, mistuind 268 de case, printre care pe a hatmanului Mavrodi, a lui C. Mavrocordat, a Elenei Sturdza, a vornicului Manu, biserica Vulpe, frumosul palat al lui A. Roznovanu. Șeful pompierilor, Bacinski, a fost destituit (Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic*, București, 1915, p. 543).

[4] Const. Burgheli, boiernaș, adversarul lui Mihail Sturdza, participant în complotul lui Leonte Radu.

[5] Sandu Krupenski (altădată aderent al lui Leonte Radu) și ceilalți sînt mici funcționari de poliție din Iași.

[6] Amintit și în romanul *Tainele inimii*.

[7] Nuvela *Trii zile din istoria Moldaviei* a fost publicată în *Propășirea*, I, nr. 27, 28, 29, 30 și 32 din 16, 23, 30 iulie și 6, 20 august 1844, p. 213—215, 221—224, 237—239, 251—254.

[8] Mărturie repetată insistent și în alte scrisori din culegerea de față.

[9] Vasile Alecsandri. Scrisoarea acestuia către Ion Ghica, în Biblioteca Acad., Ms. rom. 803, f. 9. Alecsandri tipărește în *Propășirea*, I, nr. 42, 29 oct. 1844, p. 334—336, memorialul *Borsec*.

[10] Panait I. Balș (1817—1889), jurist. Începînd cu nr. 7 al *Propășirii*, p. 49, pînă la nr. 42, 1844, p. 329, el publică prolixul studiu *Comentarii asupra capului al doile din „Condica civilă a Moldaviei"*. Tot de Balș e și articolul *Despre legislația criminală* din *Propășirea*, I, 41, 22 oct. 1844, p. 321—327. I. Ghica, în chiar primul număr al *Propășirii*, cenzurat de Procopie Florescu, publicase articolul *Unirea vămilor între Moldova și Valahia*, p. 2—5. În nr. 1, tipărit din nou la 9 ianuarie, găsim comentariul lui Panait Balș, *Despre Ministeriul Public* p. 2—5. Începînd cu nr. 2, 16 ianuarie 1844, cu intermitențe pînă la nr. 25, 2 iulie, Ion Ghica, tipărește lungul studiu *Însămnări asupra învățăturii publice*. În nr. 8, 27 febr. 1844, p. 57—62, lecția sa inaugurală, din toamna anului 1843, *Despre importența economiei politice*.

[11] Cerință înțeleasă, cum dovedesc colaborările masive ale celor de dincolo de Milcov, la *Propășirea*.

[12] N. Bălcescu, *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahie; pînă acum* se tipărește mai întîi în *Propășirea*, în numerele 19—23, 28, 31, dintre 21 mai — 31 august 1844, după care se face un extras, adăugîndu-i-se prefață și bibliografie. În același an se reproduc fragmente din *Puterea armată...*, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și în *Curierul românesc*, 1844.

[13] Pentru rosturile tipograficești ale lui Kogălniceanu ca editor și tipograf, vezi Ovid Lugoșianiu, *Tipografia lui M. Kogălniceanu de la Iași*, în *Convorbiri literare*, XL, nr. 11, noiembrie 1908, p. 442—444; Augustin Z. N. Pop, *Relații tipografice între Heliade Rădulescu și Kogălniceanu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, 1957, p. 284—288; Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași*, *idem*, p. 167—183, dar mai ales G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între M. Kogălniceanu și G. Asachi*, în *Arhiva românească*, VI, 1941, p. 31—71 (și extras).

[14] Poetul Grigore Alexandrescu.

[15] Spre a nu rămîne, fie și formal, mai prejos decît domnul Munteniei, Sturdza pînă la urmă promite sinistraților suma de 100.000 de lei, bani ce nu sînt dăruiți din caseta personală, ci luați „din casele publice" cu 30.000 de lei căpătuindu-și doi favoriți. (Vezi Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 543.)

[16] Dimitrie M. Sturza.

https://biblioteca-digitala.ro

[17] Surorile lui Ion Bălăceanu : Maria, căsătorită cu baronul Rückmann, consul general; Elena, mai tîrziu soția influentului boier muntean Emanoil Băleanu; Zoe, soția generalului Alexandru Bremsen; Catinca, luptătoare revoluționară la 1848, aducînd importante servicii cauzei românilor, căsătorită cu diplomatul francez Félix-François Gauthier; Frosa, se va căsători cu Waldemar de Gravais; Sultana, întîia dată soția lui Constantin Lenș, recăsătorită apoi cu generalul Dimitrie Kretzulescu.

5 sept. 1844

Mon cher Ghyka,

Je répète ce que je vous ai écrit la dernière fois. Je vous en prie, faites tout votre possible et envoyez-moi l'argent qui nous revient pour les soixante abonnés que nous avons en Valachie, c-à-d. 120 # , ainsi que l'argent pour la brochure de Balcesco que j'ai imprimée.

J'ai absolument besoin de cet argent pour payer la lettre de change que j'ai signée pour le papier vélin pris pour cette feuille, ainsi que pour solder mes gens.

Je vous en prie, mon cher, je crois, qu'il y a bien assez plus de huit mois que j'attends un argent qui devait être payé au mois de janvier.

Adieu, répondez-moi!
M. Kogalniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 82.319

5 sept. 1844

Scumpul meu Ghica,

Îți repet ceea ce ți-am scris ultima dată. Te rog fă tot posibilul și trimite-mi banii ce ni se cuvin pentru cei șaizeci de abonați pe care-i avem în Valahia, adică 120 de galbeni, și, de asemenea, banii pentru broșura lui Bălcescu, pe care am tipărit-o.

Am absolută nevoie de acești bani pentru ca să plătesc creanța pe care am semnat-o pentru hîrtia velină procurată pentru această revistă și pentru ca să-mi plătesc salariații.

Te rog, dragul meu; cred că au trecut mai mult de opt luni de cînd aștept o sumă de bani ce trebuia plătită din luna ianuarie.

Bun rămas, răspunde-mi!
M. Kogălniceanu

https://biblioteca-digitala.ro

Mon cher Ghyka,

Je me vois dans la triste nécessité de vous importuner : j'ai absolument besoin d'une avance d'argent. L'argent que j'avais disponible je l'ai employé pour acheter six rames de papier vélin pour Le Progrès, *vu que je craignais que le marchand ne le cède à un autre et dans ce cas nous n'aurions pas eu de papier pour continuer la feuille. Ainsi donc, je suis resté sans le sou, et depuis une semaine je devais déjà avoir payé mes imprimeurs. Ils sont en état de révolte ; je vous en prie donc, voyez les autres collaborateurs et, ainsi que nous sommes convenus, faites-moi avancer leur quote-part pour un mois. Je dois aussi vous prévenir que ces six rames de papier à imprimer*, nous n'en trouverons plus ensuite, et que par conséquent, nous devons dès maintenant en commander à Fiume ou bien à Vienne. Mais pour cela il me faut de l'argent, et je n'en ai pas. Basile pourrait faire cela par son père. Parlez-lui en. Aussi je vous en prie, arrangez ces petites difficultés ; sans cela, je vous préviens que je crains beaucoup que* Le Progrès *ne subisse le même sort que l'*Album, *dont le retard n'est provenu que parce que, vu le manque des fonds, je n'étais pas à même de faire les avances des frais d'impression.*

Sans adieu,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 82. 323

[1844]

Scumpul meu Ghica,

Mă văd în trista nevoie de a te supăra : am absolută trebuință de un avans. Banii ce-i aveam disponibili i-am întrebuințat ca să cumpăr șase topuri de hîrtie velină pentru *Propășirea*, avînd în vedere că mă temeam ca negustorul să nu le dea altuia, și în acest caz noi nu am fi avut hîrtie ca să continuăm revista. Așadar, am rămas fără o centimă, și de mai bine de o săptămînă trebuia să fi plătit pe tipografii mei. Ei s-au revoltat ; te rog, deci, vezi de ceilalți colaboratori și, așa cum am căzut de acord, înaintează-mi cota parte pentru o lună. Trebuie, de asemenea, să te previn că aceste șase topuri de hîrtie pentru tipar nu le vom mai găsi apoi și, prin urmare, ar trebui să le comandăm de pe acum la Fiume și chiar

* În original : *six rames de papier imprimées.*

https://biblioteca-digitala.ro

la Viena. Pentru aceasta îmi trebuiesc bani și eu nu-i am. Vasile ar putea să facă rost de la tatăl său. Vorbește-i în acest sens. De asemenea, te rog rezolvă aceste mici dificultăți; fără asta mi-e teamă ca *Propășirea* să nu sufere aceeași soartă ca și *Albumul* a cărui întîrziere nu a provenit decît din lipsă de fonduri, neavînd posibilitatea să avansez banii pentru cheltuielile de tipărire.

Nu-ți spun bun rămas,
M. Kogălniceanu

[1844]

Mon cher Ghika,

Je viens à l'instant de lire la lettre que tu as écrite à Basile au sujet de la Propășirea[1] **; tes propositions me vont, ainsi qu'à Basile; à nous deux, nous avons décidé qu'il faut commencer cette feuille aussi vite que possible, entièrement d'après les dispositions que tu nous as communiquées, et bien entendu que m.m.Alexandresco et Balcesco en seront co-rédacteurs. Quoique au printemps je sois fermement décidé à quitter le pays, je ne t'enverrai pas moins des articles et pendant tout le temps que je séjournerai à Iassi, et pendant mon absence à l'étranger.*

Pendant ma captivité à Riska[2]*, j'ai fait un assez bon travail sur les caisses d'épargne; je suis prêt à te l'envoyer, ainsi que d'autres articles, aussitôt que tu m'auras annoncé que la feuille est mise en train. Mets le titre* Propășirea*** en grosses lettres, ainsi que le premier prospectus (non paru). Ce sera un soufflet pour ceux qui craignent même le nom de* Progrès. *Ce matin je t'ai écrit une longue lettre en réponse à celle que tu m'as envoyée. En vérité, tâchez tous de mettre en train cette pauvre feuille; tous ses anciens abonnés s'abonneront de nouveau, je m'en charge. Adieu, cher Ghica; il est très possible que je vienne cet hiver à Bucarest; mais ce sera dans le mois de février; je tiens d'abord à achever quelques travaux typographiques.*

Adieu, présente mes compliments à Alexandresco; dis à mr. Balcesco que je lui serais très reconnaissant s'il veut bien me faire copier la chronique de Moldavie d'Acsinti Uricarul; tu voudras bien payer le travail; tâche aussi de me faire copier le manuscrit de Poënaro[3]*, dont je t'ai déjà parlé, et qui concerne Charles XII de Suède ***.*

B. A. R., Coresp. inv. 82.321

* și ** Cu litere chirilice.
*** Scrisoare neterminată.

https://biblioteca-digitala.ro

Scumpul meu Ghica,

Am citit chiar acum scrisoarea pe care i-ai trimis-o lui Vasile în legătură cu *Propășirea* [1]; propunerile tale îmi plac, și la fel lui Vasile; noi doi ne-am hotărît să dăm drumul cît mai repede posibil acestei foi, întocmai după dispozițiile pe care ni le-ai comunicat, și bineînțeles că d-nii Alexandrescu și Bălcescu vor fi coredactori. Cu toate că la primăvară sînt absolut hotărît să părăsesc țara, îți voi trimite articole tot timpul cît voi mai sta la Iași, ca și în timpul absenței mele în străinătate.

În timpul captivității mele la Rîșca [2], am scris o lucrare destul de bună asupra caselor de economie; sînt gata să ți-o trimit și de asemenea alte articole, îndată ce mă vei anunța că revista a fost pusă în lucru. Pune titlul *Propășirea* cu litere mari, ca și în primul program (neapărut). Va fi o palmă pentru cei care se tem chiar și de denumirea de *Progres*. Astăzi de dimineață ți-am scris o lungă scrisoare, ca răspuns la aceea pe care mi-ai trimis-o.

Într-adevăr, străduiți-vă cu toții să puneți în mișcare această biată foaie; mă însărcinez ca toți vechii abonați să se reaboneze.

Bun rămas, scumpe Ghica; e foarte posibil să vin iarna aceasta la București; dar asta va fi prin luna februarie; mai întîi vreau să sfîrșesc unele lucrări tipografice.

Bun rămas, prezintă salutările mele lui Alexandrescu; spune-i d-lui Bălcescu că i-aș fi foarte recunoscător dacă ar binevoi să-mi copieze cronica Moldovei a lui Axinti Uricarul; tu binevoiește să plătești munca; pune, de asemenea, să mi se copieze manuscrisul lui Poenaru [3], despre care ți-am mai vorbit și care se referă la Carol al XII-lea al Suediei.

[1] Este răspunsul fragmentar la epistola comună trimisă de către Grigore Alexandrescu și Ion Ghica în noiembrie 1844, prin care-i comunicau intenția editării unui jurnal politic la București, care să continue lupta *Propășirii* suprimate. Vasile Alecsandri, pus în cunoștință și după ce-și asigurase colaborarea lui C. Negruzzi, răspunde la 9 decembrie 1844: „Ne venise în gînd să continuăm la București tipărirea *Propășirii*, dar de vreme ce sînteți pe cale de a scoate alt jurnal, asta ar fi greu, prea greu chiar, și e mai bine să renunțăm" (*Scrisori de la Vasile Alecsandri către Ion Ghica*, publicate în *Luceafărul*, IV, nr. 7, 1 iulie 1905, p.230; Marta Anineanu, Vasile Alecsandri, *Documente literare. Corespondență*, Buc., 1960, p. 54).

[2] Pentru că apărase interesele Mănăstirii Popăuți (Botoșani) împotriva „împresurării" spoliatoare a călugărilor greci, Kogălniceanu este arestat și escortat la Mănăstirea Rîșca, „pus la păstrare" de un stegar și doi slujitori suceveni, cu specificația: „să nu poată a ieși cît de puțin afară din ograda mănăstirii și să nu poată avea cu nimeni, sub orice închipuire, relații de întîlnire". Faptul apare și în raportul periodic al consulului austriac Eisenbach către Metternich. Cauza

https://biblioteca-digitala.ro

a lămurit-o N. Cartojan, după *Dosarul 900*, Transp. 1.172, de la Arhivele Statului din Iași, în *Surghiunul lui Kogălniceanu la Mănăstirea Rîșca*, publicat în *Convorbiri literare*, XL, nr. 1 1 ian. 1915, p. 40—45.

La 27 nov. 1844 marele logofăt Ghica raportează domnitorului că „maiorul Kogălniceanu se găsește bolnav, umflîndu-să picioarele cu îndestule dureri la ciolane". Mihail Sturdza aprobă ca arestatul să fie dus la moșia părintească Hilița, cu apostila : „va fi supt pază, ca, afară de părintele său și de doctori, alții să nu aibă voie a merge spre întîlnire cu el". Suferința e „în sporire". Comutarea e dată în urma intervenției lui Ilie Kogălniceanu, către care Mihail scrisese la 22 nov. 1844 : „Spune-i [lui vodă] că dacă mă socoate primejdios, că dacă nu mă vrea în țară, eu sînt gata a mă dișțera". Tatăl aleargă neîntîrziat la vodă cu o jalbă în care comunica speriat : „îi vine în toată seara cu disperație".

După eliberarea de sub domiciliul obligator, cu „prilejul prasnicului Sf. Niculai", Kogălniceanu vinde parte din biblioteca adunată la Lunéville și Berlin către Academia Mihăileană și se pregătește să plece la Paris.

De pe un exemplar din biblioteca lui Kogălniceanu, Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XXV, Iași, 1933, p. CCIX, a transcris următoarea notiță în chirilică : „această carte a fost scrisă în exil la Mănăstirea Rîșca din Județul Suceava, 1844".

[3] Petrache Poenaru (1799—1875), fost elev al Academiei grecești din București, dar și învățăcelul cel mai apropiat al lui Gheorghe Lazăr ; secretar vremelnic al lui Tudor Vladimirescu, a călătorit și a studiat ingineria în Anglia, Franța și Germania ; director al școlilor din Țara Românească la această dată. (Vezi C. Dinu, *Petrache Poenaru*, în *Din istoria pedagogiei române*, Buc., 1956, Edit. de stat did. și ped., p. 226—284 ; G. Potra, *Petrache Poenaru*, Buc., 1963.)

Iași, 5 ianuarie 1845

Astăzi, dragă Ghica, ț-am primit scrisoarea. Îmi zici că mi-ai scris în mai multe rînduri. N-am primit decît în octombrie două răvașe cu 67 galbini prin posta rusească. Pricina că nu ț-am răspuns a fost ridicarea și închiderea mea în Rîșca, unde am fost ținut șapte săptămîni. Tratarea mea acolo și strîmbătățile ce am avut nu ți le voi spune, fiindcă-mi este și greu de a gîndi la ele. Vei ști numai că acum mă aflu slobozit la *prilejul prasnicului Sf. Niculai* sub chezășia și *răspunderea părintelui meu, și cu condiție că nu voi mai fi advocat* [1]. Aceste sînt cuvintele apostilii domnești!!! Mă întrebi cum trăiesc? Eu îmi caut picioarele, a cărora întrebuințare mai am fost pierdut-o din pricina răcelii și umezelii bordeiului în care am fost închis. Nevrele asemine mă năcăjesc foarte mult ; de aceea mă pregătesc să mă pornesc îndată cu primăvara la Italia. Tipografia sînt în vorbă să o trec lui Rola, și, la întîmplare de greutate, lui Asachi, care de pe acum are făgăduit de la cîrmuire toate lucrările tipografice a guvernului și *Foaia sătească* [2], îndată ce se va închia privilegiul meu, adecă la 1 april 1847. Așa va cădea și acest institut, care, oricum să fie, a făcut destule slujbe literaturii și ideilor nouă [3]. Cauza tiparului la noi au căzut cu totul, și cu greu se va reîntemeia, căci

https://biblioteca-digitala.ro

toți au perdut curajul. Acum în tipografia mea și în toate celelalte din Iași nu se publică decît versuri în cinstea domnului și a domnișorilor (îți trimit un asemine) și cărți de rugăciune către [...]* fie ceva mai puțin crud la rugile noastre. Cel de pe urmă lucru care va mai avea ceva idei omenești va fi calindarul meu pe anul 1845, și care va ieși peste vro 15 zile, fiind întîrziat din pricina închiderii mele [4]. Aceasta va fi ziua bună a mea de la publicul cetitor, înaintea purcederii mele la Italia, unde voi ședea mai mulți ani, fiindu-mi sănătatea mea cu totul ruinată. Dialogul ce ai avut cu Hil [5] îmi lămurește că în privirea tiparului și voi și noi sîntem *tot ca una fata mea.*

Tot asemine și cu trebile noastre către locurile înalte. Închiderea mea au avut o norocită ispravă. Frica de a păți o asemine soartă au îndemnat pre d.d. Nicolai Canta [6], fiul său Iancu [7], Costachi Catargiu [8], Iorgu Ghica [9] etc. să îngenuncheze înaintea vițelului de aur și să strige aman. Lupu Balș [10] au murit, și cu dînsul toată umbra de opoziție. Astăzi, dar, am rămas și voi rămînea foarte cuminte. Vezi dar că și în aceasta nu sîntem mai jos decît voi. Sărutările de mîni se caută și la noi foarte mult.

Îmi scrii să vin la București, numai să-mi pot pune ceva trebile la cale, și fii sigur că nu voi lipsi; căci după atîta vreme în care am făcut numai monologuri și solilocuri, aș dori să am și cîteva dialoguri, mai ales cu tine. Duhul asociației [11] au început a se împrăștia și la noi. Pînă acum avem trii societăți, vei giudeca însă de tendința lor:

1. Un picnic la vorn. Paladi [12] subt auspițiile d-lui Kotzebue [13] și a lui Nicu Mavrocordat.

2. Un casino la casele d-lui Stoianovici [14], întreprins de d-l Felike, la înjghebarea societății, înainte de alegerea directorului și redacția reglementului, am vroit să tragem mădularile prin balotaje. Domnul Șulepnicof [15] au pretendat că aceasta nu s-ar cuveni; noi ne-am tras, și casino s-au schimbat în restaurant.

3. O societate agricolă propusă de beizade Grigori Sturza [16]; mădularile influente a acestei societăți, care, după zisele autorului ei ce s-au ales și de prezident, ar fi menită să schimbe fața agriculturii noastre, sînt d-l vorn. Tudoraki [Ghica [17], proprie]**tar moșiei Italianca, d-l vorn. Iancu Canta, proprietar moșiilor Stos și Banc, d-l Coradini [18], proprietar moșiei *Chants du Danube* etc. Desară au să se adopteze dispozițiile reglementare. Pînă acum ț-am spus cele oficiale despre această societate; cele ascunse este formația unui minister de agricultură, încredințat d-lui Grigorie Sturdza, și care minister să dea ocîrmuirii și mijlocul singurul neatîrnat de a se amesteca în proprietate.

Dar destul, răspunde-mi, îți voi mai scrie.

M. Kogălniceanu

* și ** Hîrtia ruptă.

https://biblioteca-digitala.ro

Rola are și el a-ți scrie. Krupenski polcovnicul [19] se însoară cu *m-lle* Jora. [20] Suțu cel mai mare se însoară cu *m-lle* Ghica, soră cu *m-me* Bogdan *la bossue.*

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 82.324

[1] I se interzicea dreptul de a pleda sau de a reprezenta interesele justițiabililor. Pentru profesiunea de avocat, vezi Gh. Ungureanu, *Contribuțiuni la cunoașterea lui Mihail Kogălniceanu ca avocat* (extras), Iași, 1938.

[2] Numele întreg era *Foaie sătească a prințipatului Moldaviei* și a apărut, sub redacția lui M. Kogălniceanu, între 7 aprilie 1840 și 9 decembrie 1845. Peste o săptămînă reapare, dar avînd redactor pe C. Rolla, pînă în 2 iunie 1846, după care trece sub conducerea redacțională a lui G. Asachi, încetîndu-și definitiv apariția la 24 iunie 1851.

[3] Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași* (extras), a reprodus după o foaie volantă, *Inventar de toate cărțile ce s-au tipărit la Cantora Foiei Sătești de la 1840—1845, iulie 1.*

[4] Pentru bibliografia analitică a almanahurilor și calendarelor publicate de Kogălniceanu între 1842—1845, vezi Iulia Frumuzache, *Bibliografia revistelor redactate de M. Kogălniceanu,* în *Arhiva românească,* VI, 1941, p. 421 și urm.; Dan Simonescu, *Contribuții la bibliografia operelor lui M. Kogălniceanu* (extras), p. 454—456.

[5] G. Hill, profesor de latină la Colegiul Sf. Sava și cunoscut autor de manuale didactice. A colaborat cu Petrache Poenaru și cu Florian Aaron la redactarea *Dicționarului francez-român,* Buc., 1842.

[6] Neculai Canta, opozant al lui Mihail Sturdza, apoi ministru al său de finanțe și la Departamentul justiției. Ministru al afacerilor interne, sub căimăcămia lui T. Balș, a fost unul dintre antiunioniștii înverșunați.

[7] Iancu Canta; a ales aceeași cale ca și tatăl său.

[8] Costachi (Costin) Catargiu, fiu al ministrului de interne, Iordache Catargiu, deputat în Adunarea Moldovei și unul dintre opozanții puternici, cu C. Balș, N. Dimachi, Anastase Bașotă, D. Moruzi ș. a., ai domniei lui Sturdza. Autor de anonime și pamflete calomnioase, la rîndu-i e criticat de pamfletele patrioților. În 1842 protestează cu alți nemulțumiți împotriva alegerilor. În ministerul ce urmează reprimării revoluției pașoptiste din Iași, Sturdza îl numise ministru la Justiție. E ministru de interne, și în 1857, sub căimăcămia lui Vogoride, dezlănțuie o prigoană plină de cruzimi împotriva unioniștilor. Vasile Alecsandri l-a înfățișat în comedia socială *Boierii și ciocoii.*

[9] Iorgu (Iordache) Ghica-Deleni, postelnic, opozant personal încă din 1835 al lui Mihail Sturdza. Deputat în Adunarea Moldovei, e surghiunit de domnitor în noiembrie 1835; prieten și mai apoi înrudit cu Știrbei. În 1845 obține portofoliul Internelor, dovedindu-se rapace, cum ni-l prezintă un pamflet din epocă:

Iorgu Ghica nătărăul,
Aga, fiul său, căldărul,
Mîrșavi, lacomi, amîndoi,
Prin urmare și ciocoi,

https://biblioteca-digitala.ro

Căci pentru ciocoiturd
Li se dă voie de furd.
Secretarul cel de stat,
Omul cel mai învățat,
El degrabă-au adunat
În a sa polcovnicie
Strălucită avuție.

Pentru alte scrieri populare, care au criticat despotismul lui Mihail Sturdza și „cioflegarii" din Obștească Adunare a Moldovei, vezi *Satire și pamflete din preajma lui 1848*, Buc., 1951, E.S.P.L.A., p. 95—148. Prigonit după încercarea de revoluție din martie 1848, a fost surghiunit la moșia sa Deleni.

[10] Lupu Balș, mehmedar în 1834, urcă toate treptele măririi. A fost ministru de justiție, și de interne, după care, din 1842, trece în opoziție.

[11] Asociația literară c Societatea literară din București, în fruntea căreia se afla, președinte, Ion Văcărescu și, secretari, Ion Voinescu și Nicolae Bălcescu. Ion Ghica narează în scrisoarea despre Bălcescu bucuria cu care cercul Societății literare întîmpina vizitele moldovenilor Kogălniceanu, V. Alecsandri, Negruzzi. Aluzia din scrisoare se referă la substratul politic revoluționar al numitului cerc din București.

[12] Iacovachi Paladi, boier moldovean. Kogălniceanu a fost într-o vreme îndrăgostit de fiica lui, Liza. Cerîndu-i-o în căsătorie, a fost refuzat.

[13] Charles de Kotzebue, consulul Rusiei țariste la Iași.

[14] Mihail Stoianovici, apropiat al lui Mihail Sturdza. Om cu pregătire tehnică și economică. A tradus din grecește *Hariton și Polidor*.

[15] Evgraf Șulepnikof, dragoman al Consulatului rus la București.

[16] Grigore M. Sturdza (1821—1897), fiul domnitorului Mihail Sturdza. Kogălniceanu fusese coleg cu el la Lunéville și la Berlin. A dus o viață de uzură morală; se purta crud cu țăranii de pe moșiile lui, abuziv și fraudulos în gestiunea de arendaș al moșiilor Mănăstirii Slatina, specu'ant de grîne (în 1847 exporta prin Galați 15.000 de tone cereale). În 1848 a urmărit ca „un tigru fără milă" pe revoluționarii moldoveni, luînd și în scris apărarea regimului părintesc în *Gazeta Transilvaniei*. Kogălniceanu a înfierat atunci, într-o *Protestație*, „speculațiile" beizadelei în dauna Mănăstirii Neamțului. A intrat în armata otomană, înaintînd, sub numele de Muklis-pașa, pînă la gradul de general. În perioada Unirii și-a pus candidatura la tronul Moldovei, concurînd pe tatăl său și pe fruntașii partidei naționale. După înfrîngere, a fost cel dintîi opozant care, din calcul oportunist, a felicitat pe Alexandru Ion Cuza, cu toate că Grigore Sturdza a rămas dușman al Unirii și a organizat în două rînduri mișcări separatiste.

[17] Tudorachi Ghica, om de afaceri al lui Mihail Sturdza. Pe seama lui sînt date toate veniturile orășenești în 1836; contracciu al „pavelilor" Iașilor (1837), în 1843 supraveghează introducerea conductelor de apă în capitala Moldovei. În acest an este numit director al Teatrului Național, Din 1843, deputat în Generalnica Obicinuită Adunare (candidase și Ilie Kogălniceanu, dar nu obținuse decît un vot). Industriaș de lumînări la Iași și Focșani, căpătase — prin influență — privilegii față de importul produselor de stearină.

[18] Michele Corradini a luptat în grupul revoluționarilor moldoveni înainte și în timpul revoluției de la 1848.

[19] G. Krupenski, boiernaș aparținînd partidei „nemulțumiților" față de samavolniciile lui Mihail Sturdza. Literat minor, colaborează atît la revistele de peste Milcov, cît și la cele din Muntenia.

[20] Catinca Jora, viitoarea soție a lui M. Kogălniceanu, după moartea lui Krupenski.

https://biblioteca-digitala.ro

Iubite Ghica,

De-abia sosit în Iași, după întoarcerea mea din București, am găsit împlut tot orașul nostru cu niște scrisori sosite din capitala voastră și iscălite *Ioan Zott* [1], *profesor public la biserica Amzii*. În aceste scrisori, a cărora stil și idei lesne le-am înțeles a cui sînt, cuvintele mele cele mai nevinovate sînt desfigurate, judecățile nepărtinitoare ce în petrecerea mea între voi fățiș și fără ură am putut face asupra vieții publice a unora și altora din moldovenii noștri sînt prefăcute în atacuri și înjurări personale, în sfîrșit, toate răsuflă acel sentiment de ură și de răzbunare care caracterizează pre un oareșcare, de care Nec. Bălcescu ne-a vorbit într-o dimineață ție și mie, zicîndu-ne ca să-l lăsăm într-o parte, fiindcă este în stare de a să întinde pînă la cea mai mare extremitate, numai ca să ne poată face rău. [2]

Negreșit că spre a-mi face acest rău s-au scris și aceste libeluri; scopul d-sale însă n-au avut o bună ispravă, pentru că eu avînd norocire de a fi destul de cunoscut în țara mea, precum și sămțimentele mele destul de prețuite, toți acei ce au primit asemine scrisori au venit și mi le-au dat îndată în mînă, întrebîndu-mă ce dușman atît de mîrșav și de ticălos mi-am făcut în București. Una din asemine scrisori, acea adresată către Negruzzi, pre care d-l Zott nici nu-l cunoaște, ți-o trimit în original. Citește și judecă și de om și de caracterul său:

Ea cuprinde trii puncturi.

1. La scriitorul (cum zice d-lui) domnul Eliad am vorbit despre caracterul personal a d-lui Negruzzi și l-am numit *brînză bună* etc. La aceasta nu voi răspunde nimică, fiind treaba mea particulară între Negruzzi și mine. Voi zice numai atîta, că să iei seama la răspunsul frumos și sentențios ce autorul scrisorii atribuie domnului Eliad. Nimic din aceste nu s-au zis, și ca martur îmi place a arăta pre d-nii Voinescu, Bălcescu, Bolintineanu, Aaron și chiar pre domnul Boleac, carele, deși prieten cu domnul Eliad, va fi, cred, mai mult prietin cu adevărul. În acea seară, pre cît îmi aduc aminte, nici n-am văzut pre d-l profesor de la biserica Amzii. Da' încă să-l aud vorbind, cum pretinde d-lui; aceasta acești domni o pot mărturisi. Atîta îmi aduc aminte, că într-un colț am zărit un fel de slugă carele asculta ce zicea ceilalți, fără să fi deschis gura macar o dată în toată seara, o postură vrednică în adevăr de un spion, și purtarea d-sale în adevăr nici nu-i merită un alt nume.

2. Al doile punct învenițitor asupra mea este că, fără a cunoaște, hulesc începutul primirii literilor, și prin urmare profan naționalitatea. În privirea ignoranței mele, voi răspunde că eu cunosc sistema literilor adoptată de

https://biblioteca-digitala.ro

domnul Eliad [3] chiar încă înaintea d-sale, și spre dovadă slujească prefața *Istoriei Țării Rumânești*, ce am tipărit-o la 1837 [4], și în care prefață dau sistema transcripției literilor latine, cu ceva mai multă consecvenție poate decît chiar d-l Eliad. Cartea este publicată, prin urmare ignoranța mea să poate judeca de orișicine. Adaog însă și aceasta, că nu socot că cineva ar merita numele de profanator a naționalității pentru că nu este de aceeași opinie cu d-l Eliad despre ortografia [5] ce trebuim să adoptăm. Profanator a nației este acela, după socotința mea, carele se face delatorul și clevetitorul cuvintilor și ziselor ce aude prin case, carele este prietin cu sbirii și spionii plătiți, carele, ca scorpia, își aruncă veninul asupra tutulor acelor ce au nenorocire de a să apropia de el; și în această privire cît voi trăi mă voi căi că m-am primit a intra în scriitorul d-lui Eliad, carele primește asemene scorpii și nu-i izgonește.

3. Acelaș Zott mă învinovățește că într-o casă la prînz am batjocorit pre Maior și alții ce vor să tragă viața românilor drept din linie dreaptă de la Rumul.

La aceasta eu răspund că despre o asemine pretenție mi-am spus părerea mea nu numai într-o casă particulară, da' chiar în catedra de istorie națională a Academiii din Iași, și iată ce am zis: „Petru Maior de fericită aducere-aminte, prin cartea sa despre începutul românilor, publicată la 1812 ca un nou Mois, au deșteptat duhul național, mort de mai mult de un veac etc. Pe de altă parte, însă, au avut și nevinovata nenorocire să producă o școală, destul de numeroasă, de romani noi, carii, făr a-și sprijini zisele cu faptele, socot că trag respectul lumii asupră-le și cînd strigă că sînt romani, că se trag din romani, și prin urmare cel întâi popor din lume. Această manie s-au întins pănă acolo, încît unii își însușesc chiar și faptele și istoria bătrînilor romani de la Romulus și pănă la Romulus-Augustus." (D-l Zott va avea, cred, modestia să nu se puie în numărul acestora. Chiar penele d-sale, vreu să zic chiar numele d-sale de Zott, care rimează cu un cuvînt franțuzesc destul de potrivit, chiar numele d-sale dovedește că nu se poate numi nepot lui Cesar și strănepot lui Traian.)

„Să ne ferim, domnilor mei, am adaos a zice, de această manie care trage asupra noastră rîsul străinilor. În poziția noastră de față, cea întâi datorie, cea întâi însușire trebuie să ne fie modestia; almintrele am putea merita aceea ce zice d-l Eliad, că numai națiile bancrute vorbesc necontenit de strămoșii lor, bunăoară ca și evghenistii scăpătați."

La aceste trii puncturi de căpitenie am răspuns; sfîrșitului răvașului nu adaog nimic, el cuprinde numai niște invective groase și proaste, care dovedesc că autorul lor n-au frechentat niciodată buna societate, și dar ele singure se tălmăcesc de sineși, fără ca eu să mai zic ceva, și cred că și tu nu vei găsi cu cale ca să mă întrec în înjurări cu d-l Zott.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă ți-am scris așa de mult, este că în sfîrșit sînt obosit de intrigile ascunse a domnului... este că în sfîrșit sînt hotărît a lăsa deoparte tăcerea și disprețul cu care pînă acum am plătit bîrfiturile de anticameră care le-au povestit în petrecerea mea în București; și că mă simt hotărît a lua condeiul publicității. Tu mă cunoști, și mulți din iașeni iar mă cunosc! De aceea, iată, îți trimit originalul domnului Zott; fă cu dînsul orice vei vroi, eu voi fi gata a sprijini zisele tale. Arată-l prietinilor mei acelora care mă cunosc; arată-l domnului Poenaru, ca să vadă ce profesor cinstit are la biserica Amzii și ce nădejdi pot să-i deie niște școlari formați de un asemine om! Arată mai ales aceasta, și destul de tare, că cînd mă voi hotărî a deschide glasul publicității, atunce eu nu mă voi apuca de d-l Zott, un individ care pînă astăzi nu s-a făcut cunoscut prin nici un merit literar, și de a cărui nume (mărturisesc ignoranța mea) de-abia astăzi am auzit, dar lăsînd deoparte un asemine *pauvre sire**, mă voi apuca de acel ticălos și mișel, carele n-are macar curajul de a lovi fățiș și-și îndreptează atacurile subt masca altuia!

Răspunde-mi ce ai făcut.

Arată prietenestile mele urări tutulor prietinilor, pre carii îi doresc și îi iubesc. Cît voi trăi îmi voi aduce aminte de bunătatea lor pentru mine, și pururea m-aș socoti norocit cînd aș putea să le arăt recunoștința mea prin primirea ce le-aș face și eu în țara mea.

Ați primit opt călindare; te rog a le împărți între dînșii. Cu poșta viitoare îți voi mai trimite, fiindcă acum numai atîtea sînt legate.

Repezi-te și pe la noi, măcar la Hilița [6]; toți doresc să te vadă.

Arată rumânului (nu romanului) Bălcescu că m-am apucat de a-i copia cele cerute. El însă să-mi trimată numaidecît copia litopisiților ce i-ai cerut; să facă însă toate chipurile, dacă va putea, să-mi scoată originalele de la Olteniceanu, cu orice preț.

Adio, Ghica, cu poșta viitoare mai mult. [7]

M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 82.325

[1] Ioan Zott e atestat *„profesor de clasa I și II în școala de la biserica Amzii"*, cu un salariu de 200 lei (V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, II, Buc., 1892, p. 210). Traducător mediocru din Molière.

[2] Aluzie la Eliade Rădulescu.

[3] Folosirea alfabetului latin.

[4] *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, I, Berlin, 1837.

* Sărac domn.

https://biblioteca-digitala.ro

[5] Implicația privește ortografia etimologică a lui Eliade. Kogălniceanu a întrebuințat cu consecvență ortografia fonetică.

[6] Moșia lui Mihail Kogălniceanu, în apropiere de Iași.

[7] Scrisoarea, în întregul ei, poate fi socotită un model de stil epistolar în caracteristica pamfletară a timpului. Pentru stilul lui Kogălniceanu, vezi Petre V. Haneș, *Dezvoltarea limbii române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Buc., 1904, p. 198—201 și Dan Simonescu, *Contribuția lui M. Kogălniceanu la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare* (extras din *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I, Buc., 1956, p. 67—87).

Paris, 4/16 août [1845]

Mon cher Ghica,

Voici une lettre qui est arrivée de Kronstadt pour toi. D'après le cachet, tu verras qu'elle a passé par les griffes de...

A Paris, il n'y a rien de nouveau dans notre colonie qui puisse t'intéresser. Négry[1] *est encore à Londres, mais nous l'attendons de jour en jour.*

Par la prochaine poste je t'enverrai les lettres dont je t'ai parlé. En attendant, commence à tâter le terrain, car je tiens plus que jamais à y aller, et écris-moi aussitôt sur les probabilités du résultat, car, dans ce cas, je renoncerais à mon voyage en Espagne.

Tu conçois que je ne saurais guère faire de grandes prétentions, mais, après tout, il me faudrait vivre. Je tiendrais beaucoup à l'enseignement, mais je crains que je ne sois trop en vue. Enfin, arrange pour le mieux, et tout ce que tu feras sera bien fait.

Adieu, cher Ghica, réponds-moi bien vite.

M. Kogalniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 82.326

Paris, 4/16 august [1845]

Scumpul meu Ghica,

Iată o scrisoare care a sosit de la Brașov pentru tine. După stampilă vei vedea că ea a trecut prin ghearele cenzurii...

La Paris, nimic nou în colonia noastră care să te poată interesa. Negri[1] este încă la Londra, dar noi îl așteptăm din zi în zi.

Prin poșta următoare îți voi trimite scrisorile despre care ți-am vorbit. În așteptare, începe să pipăi terenul, căci țin mai mult ca niciodată să plec de-aici, și scrie-mi neîntîrziat asupra probabilităților rezultatului, căci în acest caz aș renunța la călătoria mea în Spania.

https://biblioteca-digitala.ro

Tu-ți dai seama că n-aș putea să am mari pretenții; dar, după toate, trebuie să mai și trăiesc. Mi-ar plăcea mult în învățămînt, dar mă tem că nu sînt bine văzut. În fine, orînduiește cum e mai bine, și tot ce vei face tu va fi bine făcut.

Bun rămas, scumpe Ghica, răspunde-mi de îndată.

M. Kogălniceanu

[1] Costache Negri (1812—1876), strălucit reprezentant al partidei progresiste, revoluționar la 1848, luptător pentru Unire. Propus candidat la domnia Moldovei în ședința de la 3 ianuarie 1859, a renunțat în favoarea lui Alexandru Ion Cuza (v. Augustin Z.N. Pop, *Vasile Alecsandri renunță la domnie*, în *Luceafărul*, V, nr. 17 din 15 iulie 1962, p. 10). În timpul domniei acestuia, numit reprezentant al țării la Constantinopol, a adus mari servicii diplomatice patriei, în special prin traducerea în fapt și apărarea pe plan internațional a celor două mari reforme: secularizarea averilor mănăstirești și reforma agrară.

Madrid, 6/18 decemvrie 1846

Iubite Ghica,

De abia sînt cîteva zile de cînd am primit scrisoarea ta din 20 septemvrie. Pricina este că îndată după purcederea ta din Paris [1] am plecat și eu la Madrid, unde mai dăunăzi mi-a venit scrisoarea. Îți mulțumesc pentru bunele știri ce-mi dai. De pe plicurile ce-ți alăturez aice, vei vedè că scopul meu de a mă așeza în Țara Românească este nestrămutat, și acum mai mult decît orișicînd. [2] Nu-ți pot ascunde că doresc să cunosc rezultatul cererii mele cît se poate mai în grabă, fiindcă timpul mă silește ca să ieu măsuri hotărîtoare pentru viitorul meu.

Este de prisos ca să te rog să te interesezi în favorul meu, îți cunosc inima și prietenia pentru mine. Te rog numai ca să pui tot în lucrare spre a dobîndi un sfîrșit dorit. Domnului Cîmpineanu [3] nu-i scriu îndeosebi, pentru că nu-l vreu să-l supăr; te însărcinez însă ca să-i aduci aminte de mine, și atunce sînt sigur că va face tot ce-i va fi cu putință. Te rog însă ca să vorbești cu Ștefan Golescu [4]; spune-i că, știindu-l bine cu doamna [5], nădăjduiesc că-i va vorbi în favorul meu. Interesînd pre doamna, care mi-a arătat destulă bunăvoință, sînt sigur că domnul se va pleca la cererea mea. Asemine vorbește și cu Alexandrescu, și în general cu toți prietenii mei și ai tăi. Răspunsul adresează-l la vechea mea lăcuință *Chaussée d'Antin 39*, pentru că, chiar dacă nu voi fi acolo, gazda este poroncită să mi-l trimată unde voi fi. Eu cred că voi rămînea la Madrid pînă la ianuarie; pe urmă plec la Paris, unde voi ședè foarte puțin, avînd de gînd să petrec sfîrșitul carnavalului

https://biblioteca-digitala.ro

la Roma, unde se află două sorori a mele. Aice la Madrid sînt în gazdă la duca de Osuna [6]; am văzut cele mai frumoase serbări. Am fost prezentat reginei. Am văzut Escorialul, Toledo, Segovia, Aranjuez, şi peste toate aceste am văzut cursele de tauri, *fandango*, *bolero*, *jabo*, *el zapaleado* etc., şi încă peste toate aceste am văzut spaniole. [7]

Adio, Ghica, te rog nu te lenevi; apără-mi interesele.

Te rog, du singur scrisorile la adresele lor. Neputînd isprăvi nimică, tot nu lipsi de a mă înştiinţa. Nu cere altă nimică decît voia de a mă aşeza în ţară. Căci îndată ce vei cere chiverniseală, apoi vai de mine!... Adio, încă o dată, te roagă prietenul tău

Kogălniceanu

După ce vei ceti scrisorile, te rog să le pecetluieşti.

B. A. R., Coresp. inv. 82.328

[1] În timpul şederii lui la Paris, Ion Ghica luase parte la înfiinţarea Societăţii studenţilor români, al cărei preşedinte a fost. Printre membrii acestei organizaţii, menită să vină în sprijinul studenţilor lipsiţi de mijloace, au fost şi Kogălniceanu şi N. Bălcescu. Societatea era pusă sub patronajul lui Lamartine, şi din comitet mai făceau parte C. A. Rosetti, ca secretar, şi Scarlat Vîrnav, casier şi bibliotecar.

[2] Kogălniceanu nu voia să se înapoieze în Moldova, pentru a nu se mai expune prigonirilor domnitorului şi camarilei lui.

[3] Ioan Cîmpineanu (1798—1865), importantă figură progresistă din istoria Ţării Româneşti. A luat parte la întemeierea Societăţii Filarmonice, cu Eliade Rădulescu. A fost căpetenia partidei naţionale sub Alex. Ghica, care l-a închis trei ani la Mănăstirea Mărgineni. La 1848 a trecut de partea marii boierimi.

[4] Ştefan Golescu (1809—1874), cel mai mare din cei patru fraţi Goleşti, fii ai lui Dinicu. A jucat cu Nicolae, Alexandru Albu şi Radu Golescu un rol important în organizarea şi desfăşurarea revoluţiei de la 1848, trebuind în septembrie acelaşi an să se expatrieze, pînă cînd în 1857 i se permite să revină în ţară. A luptat pentru Unire; deputat în Adunarea ad-hoc; în mai multe rînduri şi pentru scurte durate, prim-ministru, ministru de interne şi ministru de externe, între 1861—1868.

[5] Mariţica Bibescu, născută Văcărescu, soţia domnitorului Bibescu.

[6] Candido Osuna (1799—1858), om politic şi poet spaniol, persecutat pentru ideile sale, înaintate. În mai multe rînduri a fost nevoit să se expatrieze.

[7] Vezi jurnalul călătoriei lui Mihail Kogălniceanu în Spania, ediţia de faţă,

https://biblioteca-digitala.ro

Iubite Ghica,

Ieri am primit o scrisoare de la Bălcescu. [1] Dar, înainte de a-ți scrie ce-mi zice, îți doresc un an bun și fericit, urmat de alți mulți și mai buni și încă și mai fericiți. Bălcescu îmi scrie că te însori cu d-lla Mavru [2]. De este așa, *bine faci*, căci știu că nu faci nimică care să nu-ți fie de folos și te cunosc prea bine spre a ști pentru ce faci. Încă o dată bine faci, și dacă la primirea scrisorii mele te vei afla în clasa căsătoriților, apoi arată complimentele mele cele mai vii femeii tale.

Acum, după ce ți-am vorbit de tine, dă-mi voie să vin și la mine. Făcut-ai ceva în interesul meu, primit-ai două scrisori de a mele? În cè dintăi ți-am trimis trii pachete, unul pentru domnul stăpînitor, altul pentru domnul general-consul și al treilè pentru domnul Vilara. [3] În cea de al doilè te rugam, precum te rog și prin aceasta de față scrisoare, ca să faci toate chipurile de a dobîndi un rezultat bun la cererea mea. Dacă însurarea ta e un adevăr, și nu numai o faptă mitologică, apoi pune mijlocitor și pre socrul tău, care pururea mi-a arătat prietenie.

Socoteam că aice, în Spania, îmi voi găsi țara, însă blăstămații de montemolinișți șed cu brațele încrucite, și de cînd sînt în Madrid n-am auzit o singură pușcă [4]. Pe de altă parte, însă, am început a vorbi spaniolește, și acum sînt în stare să fac curte cei mai a dracului andaluze. Madrid, iubite, este al doilè tom a Bucureștilor sau a Iașilor, și Castilia veche seamănă ca două picături de apă cu șesurile Brăilei. Nu poți să-ți închipuiești cîte asemănări sînt între popoarele românesc și spaniolesc. Mă ocup cu o scriere ce va așeza aceste asemănări.

Adio, dragă Ghica! Dacă ești fericit, pomenește-mă și pre mine întru împărăția ta, adecă vină-mi în ajutor cît se poate mai în grabă, scriindu-mi că să plec și să ajung la București, căci, pre a mea lege, această viață fără scop îmi este nesuferită.

Complimente la toți prietinii.

Scrie în curînd prietenului tău,
M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 82.332

[1] Pentru corespondența lui Bălcescu cu Ghica la această dată, vezi scrisoarea din Paris 6 noiembrie 1846, publicată de G. Zanne în N. Bălcescu, *Opere*, IV, *Corespondență*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1963, p. 74.

https://biblioteca-digitala.ro

[2] Alexandrina Mavru, viitoarea soție a lui Ion Ghica.

[3] Alexandru Vilara, ministru de interne sub George Bibescu, între 1846—1848, reprezentant al boierimii reacționare.

[4] Partizanii lui Carlos Luis Maria Fernando de Bourbon (1818—1866), infante de Spania, fiul lui Carlos Maria Isidor de Bourbon, ce a renunțat, în 1844, la succesiune în favoarea sa. (Și-a luat titlul de conte de Montemolina.) Totuși, n-a putut ocupa tronul, și mai multe încercări ale montemoliniștilor în acest sens (1845, 1849, 1860) au fost înecate în sînge.

Madrid, 4 ianuarie [1847][1]

Iubite Ghica,

Sînt cîteva zile de cînd ți-am trimis un pachet mare în care era trii scrisori, una pentru m. s., alta pentru d-l general consul și a treia pentru d-l Vilara, rugîndu-te, după făgăduința ta ca să stăruiești să mi se deie voie de a veni la București. Nădăjduiesc că ai primit aceste scrisori, și bizuindu-mă în prietenia ta sînt sigur că ai și început pasurile neaparate spre a dobîndi un bun rezultat. Nu-ți pot ascunde, iubite Ghica, că țin foarte mult la venirea mea la voi, pentru că cu cît mai mult gîndesc, cu atîta mai mult văd cît mi-ar fi cu neputință o mai departe petrecere în Moldova. În adevăr, deși de la Iași mai mulți prieteni mi-au scris, îndemnîndu-mă să mă întorc în țară, simțesc că aș avea mari greutăți. Dintîi, starea mea financială este zdruncinată, și nu aș putea-o îndrepta decît prin industrie. În Moldova, însă, aș afla mari greutăți la orice întreprindere comercială. Pe de altă parte, îmi este iar peste putință de a mă *(sic)* primi să intru în slujba statului. Așadar, pentru mine chip de viețuire nu poate fi decît la voi. În aceste de pe urmă timpuri, neavînd nici o ocupație la Madrid, m-am îndeletnicit cu mai multe întreprinderi comerciale. M-am deprins cu vro cîteva care, fără a cere capitaluri mari, ar fi de un mare avantaj și pentru țară, și pentru întreprinzător. Te rog dar, iubite Ghica, fă toate chipurile și capătă-mi un bun rezultat, pre care împărtășește-mi-l cît se poate mai degrabă. Nu-ți pot ascunde că într-un fel sau altul trebuie să ieu o partidă hotărîtoare; căci din zi în zi poziția mea se face mai critică. Tu știi, cînd erai la Paris, ce greutate aveam de a primi bani. Acum aceste greutăți s-au făcut nesuferite.

De patru luni de zile nu numai că nu mi se trimete o para, dar macar nu mi se răspunde o singură linie. Judecă dar ce trebuie să aștept în viitor. Nădejdea mea dar este în tine. Tu, care ai cunoscut și binele și răul, cred că vei face pentru mine aceea ce și eu aș fi făcut pentru tine. Scrie-mi îndată ce

https://biblioteca-digitala.ro

vei fi făcut ceva; căci crede-mă că nu mai pot rabda această viață fără ocupație și fără scop. Arată complimentele și mulțumirile mele la toți prietenii ce binevoiesc a se interesa în cauza mea. Rămîi sănătos și scrie curînd prietenului tău,

M. Kogălniceanu

B.A.R., Coresp. inv. 82.327

[1] Din eroare, Kogălniceanu a pus data 1846, cronologie pe care o infirmă referințele interne ale scrisorii.

Paris, 29 mart. 1847

Iubite Ghica,

Aseară am sosit în Paris de la Madrid, și ceasul sosirei mele a fost prea fericit, pentru că am găsit scrisoarea ta din 23 februarie. Nu-ți mulțumesc, căci ar fi de prisos și sînt sigur că ești mulțumit cu bucuria ce ai că m-ai putut îndatori. Tot ce-mi scrii despre vorbirea cu domnul D. B. etc. mă lămurește de greutățile ce ai trebuit să întîlnești în cauza mea. Despre Sturdza nu cred că domnul Bibescu va afla împotriviri, pentru că am scris tătăni-meu ca să-l fac să înțeleagă că chiar în interesul său este mai bine ca o bucată de timp să fiu în București. Aștept din menut în menut răspunsul, fiindcă e acum o lună de cînd i-am scris. Spre a scoate domnului Bib. orice frică despre D. Sturd., eu socot să trec pin Moldova, ca așa să nu am aerul unui deșărat ce nu poate intra în patria sa. Îmi pare prea bine de jurnalul ce ai început[1]; dacă-i voi putè fi folositor, mă propun ca colaborator, macar că m-am hotărît de a fi foarte retirat de discuțiile politice și chiar literare. Însă am studiat mult Spania, o țară prea curioasă și care are multe asemănări cu a noastră în limbă, caracter, obiceie și chiar faze istorice. Voi putè dar da mai multe articole interesante. Eu aștept sosirea unor bani pe care Rolla de la purcederea ta din Paris tot mi-i făgăduiește și pre carii în sfîrșit nădăjduiesc că mi-i va trimite. Atunce îndată socot să plec ori de-a dreptul, ori prin Italia. În tot chipul însă voi fi la București pe la iunie sau mult iulie. Pînă atunce pregătește-mi terenul. Poți da toate închizeșluirile pentru mine, căci îți făgăduiesc a mă ține foarte retras și a nu ieși [din] sfătuirile tale. Mă bucur prea mult de făgăduința ce-mi dai de a mă înfățoșa *m-mei* Ghica. Femeia prietenului meu nu poate să fie pentru mine decît o cunoștință prea prețuită.

https://biblioteca-digitala.ro

En attendant *, te însărcinez să-i săruți mînile din partea mea, și că aștept cu nerăbdare ceasul în care voi avea cinstea și pot zice bucuria de a-i face cunoștința, cu atîta mai mult că-ți cunosc gustul.

A propos, Rolla, căruia i-am scris, trimesu-ți-a acei 700 franci ce-ți sînt dator sau a făcut cu tine ca și cu mine, adecă nu-ți trimete nimică? Adio, Ghica, îți mulțumesc de interesul ce-mi porți, crede că voi ști a mă face vrednic de el. Arată închinăciunile mele la toți prietinii ce binevoiesc a-și aduce aminte de mine și crede-mă al tău plecat prietin,

M. Kogălniceanu

Răspunde-mi dacă ai primit scrisoarea mea și totodată scrie-mi dacă ceva norocit se face pentru mine și ce a zis domnul Vilara. Mult aș ține să am vreo scrisoare de la el sau domnul Daschkof [2].

Primind răspunsul lui Sturdza prin tatî-meu, îți voi scrie ca să știi și tu ce zice.

B. A. R., Coresp. inv. 82.333

[1] *Albumul științific și literar*, săptămînal ce apare sub auspiciile Societății literare, avînd redactor pe C. N. Brăiloiu, la 9 febr. 1847. Ion Ghica tipărește în primul număr apărut, p. 1—2, articolul *Despre mijloacele de comunicație*. Din acest periodic au apărut două numere, fiecare urmat de un supliment. Printre colaboratorii lui se remarcă poeții V. Alecsandri și Grigore Alexandrescu.

[2] Consul general rus la București.

Paris, 4 april [1847]

Iubite Ghica,

La 8 a acestii luni mă pornesc la Marsilia cu C. Negri [1] și Bălăceanu. Ne vom opri cîteva zile la Roma, Napoli, Palermo, și apoi, prin Constantinopol, ne vom îndrepta spre Brăila. Eu mă gîndesc nici să pun piciorul în Galați, ci, debarcînd la Brăila în compania lui Bălăceanu, să vin de-a dreptul în București. De aceea te rog ca, de îndată ce vei primi această scrisoare, să-mi trimiți cîteva [rînduri] la Constantinopol *poste-restante*, și în care linii să-mi arăți ce ai mai făcut în cauza mea cu Vilara și alții.

Asemine, fă te rog toate chipurile ca den partea m.s. domnului să se scrie ceva lui Aristarchi [2] și, dacă se poate, cere și o scrisoare de la d-l Daschkof către solul rusesc. În tot chipul, te rog să faci ca să găsesc o carte de

* În așteptare (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

a ta la Constantinopol. Căci aceasta este foarte neapărată pentru mine, pentru ca să știu dacă domnul n-au schimbat ceva din bunele sale planuri asupra mea și dacă pot veni în București cu siguranție. [3]

Adio, iubite Ghica, iartă-mi aceste importunități ce-ți fac; ajungînd în orașul vostru, mă îndatoresc să ieu și eu o parte din însărcinările tale cele mai supărătoare, ca prin aceasta să-ți pot răsplăti strădaniile ce-ți dai pentru mine.

Te rog nu lipsi de a-mi scrie.

Al tău prietin,
M. Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Coresp. inv. 82.334

[1] Vezi V. Alecsandri, *Scrisori, însemnări* (ed. Marta Anineanu), Buc., E.P.L., 1964i p. 169—236, și *Memoriile* lui Ion Bălăceanu aflate la secția de manuscrise, Biblioteca Academie, Republicii Socialiste România, Arhiva Ion Bălăceanu, mapa I.

[2] Nicolae Aristarchi, agentul diplomatic al Valahiei la Constantinopol sub Al. Ghica, G. Bibescu și Barbu Știrbei.

[3] Bibescu, cel puțin așa reiese, nu și-a dat asentimentul pentru așezarea lui Kogălniceanu în Țara Românească, cu toate intervențiile ce s-au depus în acest scop.

Iași, 18/30 april 1851

Iubite Ghica,

Vin astăzi să-ți scriu despre o mare ticăloșie, a căria am fost jertfă în vremea petrecerii mele în Constantinopol, și de la un om pre carele l-aș fi crezut mai puțin decît orișicarele capabil de o asemine faptă. Frate, trimes de domnul Moldovei în capitala Turciei ca să dau lucrurile menite pentru expoziția din Londra [1], am socotit că cea întîi datorie a mea era de a mă mărgini strict în îndatorirea mea și de a fi cu deosebită luare-aminte în relațiile mele cu persoanele și funcționarii cu carii eram în contact. Așa am și făcut; cu d.d. Ali-pașa [2], Ismail-pașa [3], Titov [4] și Vogoridi [5] am fost de cea mai desăvîrșită discreție, și dacă am deschis gura a fost ca să laud, iar nu să critic administrația, care îmi încredințase o misie oricît de mică era. Hazardul și stăruințele lui Ionescu [6] au vroit ca să întru în relație cu d-l Noguès, redactorul *Jurnalului de Costantinopol.* Pre acest domn nu l-am văzut decît de două ori: o dată, jumătate de ceas în ființa Ionescului, și o dată, cînd am fost la prînz la d-lui împreună cu tine. Nevăzînd în d-lui vreun funcționar

https://biblioteca-digitala.ro

public, cunoscînd dimpotrivă un bărbat care-şi meritase recunoştinţa românilor prin mai multe articole scrise în privinţa lor, şi mai ales convins că acel ce se înfăţoşa ca reformatorul Orientului trebuie să fie mai înainte un om de cinste, la întrebările ce mi-au făcut, în fiinţa a doi prietini ispitiţi de mine, tu şi Ionescu, într-o conversaţie cu chipul confidenţial şi fără nici un spirit protivnic domnului Ghica [7] şi administraţiei sale, am socotit că trimisul oficial al Moldovei putea în cîteva minute să facă loc moldovanului. Aşa, împreună, am tratat chestia autonomiei şi a capitulaţiilor principatelor, aşa ca fieştecare român ne-am rădicat în contra fermanelor ce se amestecă în administraţia dinlăuntru a ţărilor noastre; aşa am arătat că dispoziţia adoptată de Poartă în privirea relaţiilor sătenilor cu proprietarii [8] era fatală şi unora şi altora, şi mai presus agriculturei. Din aceste, d-l Noguès viind de a pomeni şi de personalităţile ce le cunoscuse în vremea petrecerii sale în Moldova la opiniile ce şi-au dat asupra unora şi altora, am răspuns şi eu spuind şi opinia mea, neprepuind macar că eu eram înaintea unui agent de poliţie care înregistra şi înnegrea toate vorbele mele, spre a le raporta apoi la mai înalte locuri. Ştiu atîta, că în toată conversaţia persoana domnului Moldovei a fost nu numai cruţată de orice critică, dar chiar lăudată; ştiu cum am întins asupra caracterului său cinstit, asupra depărtărei sale de orice venalitate şi interes bănesc, asupra vroinţei sale sincere de a-şi îmbunătăţi ţara şi că am adaos că acest om nu numai că va ieşi sărac din domnie, dar că era gata de a o şi părăsi oricînd i s-ar cere ceva împotriva convicţiilor sale.

D-l Noguès, scoborîndu-se apoi şi la d.d. Suţeşti, carii joacă cele mai mari role în Moldova, m-au întrebat dacă strigătile moldovenilor asupra acestei familii fanariote era în adevăr întemeiate.

La aceasta îmi aduc aminte că am răspuns că, după opinia mea, Suţeştii nu merită tot răul ce se zicea de dînşii, şi mai ales Neculai Suţo, a căruia i-am făcut caracteristica într-un chip că oricine ar dori să fie aşa; arătînd că el a fost pururea în capul progresului, că el pururea s-au deosebit de ceilalţi boieri prin o deosebită capacitate şi că în sfîrşit era un om a viitorului. Cît despre frate-său Iorgu Suţu [9], mărturisesc că judecata mea a fost mai aspră, arătînd ruinoasa sa administraţie în finanţe, arătînd că a îndoit birurile fără a spori şi veniturile, însărcinînd bugetul cu nenumărate nefolositoare cheltuieli, încît din aceste au rezultat un mare deficit pre care astăzi dijma proprietarilor are să-l plătească. Dar în toate aceste am vorbit de bărbatul public, supus ca orişicine criteriului concetăţenilor săi. Îmi aduc aminte că despre domnul ca o meteahnă politică, ce după opinia mea avea, era că prea fabrica aristocraţia şi că-ş restrînsese numărul marilor săi funcţionari într-un prea mic număr de persoane, mai toate învechite şi demo-

https://biblioteca-digitala.ro

ralizate încă în timpul administrației trecute. Ei bine, iubite Ghica, din toate aceste, d-l Noguès a făcut asupră-mi cea mai neagră, clevetitoare și ticăloasă delație. În ziua cînd mă trata în casa și la masa sa, el medita asupră-mi o faptă de care însuși polițaii s-ar înrușina. În ziua de 14 april, cînd în *Jurnalul de Costantinopol* îmi da laude peste laude, și pre care nu le meritam, o cunosc, tot în acea zi scria Sușeștilor conversația mea, înveninată, *revue, corrigée et considérablement augmentée* *. În scrisoarea sa mă zugrăvea ca un dușman ascuns a domnului Ghica, ca un om carele în tot Costantinopolul am plimbat ocara și clevetirea asupra domnului Ghica, a miniștrilor săi, și îndeobște a tuturor boierilor celor mari, pre carii eu i-aș fi zugrăvit la Poartă ca haini turcilor, vînduți moscalilor și gata de a le da și țara la cel întîi prilej. Această scrisoare d.d. Sușeștii au dat-o domnului Ghica în ziua de Paști și a doua zi domnul Ghica s-au plimbat cu dînsa pe la boierii cei mari spre a-i întărîta asupră-mi. De altă parte, Sușeștii nu perdea vremea spre a ațința asupră-mi toate patimile și urile perucilor. Eu am sosit în Iași a tria zi după înviere. Tu, care cunoști capitala și societatea noastră, judecă în ce vuiet, în ce întărtare am găsit-o. Și administrația și boierimea nu să pregătea alta decît să mă rumpă în bucăți. Delația mea în parte întovărășită de toate născocirile era în gura tuturora. Norocire însă că la noi tot este foc de paie. Trii zile în urmă toate vuietele care îmi atribuia un arz-mazar, un memuar dat sultanului de către mine în contra domnului Ghica, contenise, și se știa că eu avusesem numai ușurătatea de a crede că d-l Noguès este un om de cinste și îndrăznisem a-i spune că d-l Suțu era visternic rău. Domnul Ghica astăzi este deplin liniștit, boierimea întărtată astăzi îmi mulțumește că macar d-l Noguès au zis că d-l Suțu mănîncă banii țării, și dacă-mi vroiește rău este numai că n-am zis-o mai sus. Destul de cunoscut în țara mea, neatîrnat prin poziția mea, neavînd către guvern nici o relație obligată, mi-a păsat prea puțin de această furtună trecătoare. Însă ce-a rămas statornic și neuitat de mine este purtarea d-l[ui] Noguès, care încă astăzi pentru mine este inexplicabilă. De aceea, frate, arătîndu-ți toate aceste și avînd plină încredere în iscusința ta, te rog să te duci să-l vezi și să-i arăți tot ce-ți scriu. D-l Noguès este prea departe de mine spre a mă putea răzbuna personal; pre altă parte, îl cunosc prea puțin spre a-i judeca caracterul. Nu-i cunosc decît fapta. Prin urmare, nu doresc decît de a avea o dezlegare priincioasă și care să-mi arate purtarea sa într-o privire mai cinstitoare decît o văd. Atîta îți cer; să-mi dizlegi nodul, să știu care pricină l-au îndemnat de a face un lucru ce iesă din legile bunei-cuviințe. Răspunsul tău îl aștept cu nerăbdare. Eu cred că peste vro 15 zile mă voi porni la Londra. Tu adresează-mi răspunsul prin

* Revăzută, corectată și mult adăugită (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

consulatul englez ori francez, care mi-l va trimete unde voi fi. Comisioanele tale în parte le-am făcut. Alecsandri îmi va da în curînd banii ce ai împrumutat lui Iancu. [10] Docan [11] are o pereche de cai buni; cere 200 # . Cu Cuza [12] n-am vorbit, fiindcă este dus la țară, însă se întoarce. Cărțile românești ți le voi trimete în vro zece zile, fiindcă biblioteca mea îmi este la țară. Adio, frate, înfățișează respectele mele femeii tale.

În Iași nimic nou, fiindcă delația mea a absorbit toate celelalte. Necolai Suțu ș-au dat demisia de ministru a dreptății. Proștii văd în aceasta o cădere. *Farse.*

Nicu Ghica [13] este numit în locul lui; însă nu va intra în funcție decît după patru luni, fiindcă se duse la băi.

Încă o dată, Ghica, *je t'en prie, tire-moi au clair l'affaire Noguès* [14]; *je tiens à en connaître le dernier mot, pour dire aussi le mien* *.

Tout à toi **,
K o g ă l n i c e a n

În chirilică

B.A.R., Coresp. inv. 82.335

[1] Expoziția universală și internațională de la Londra din 1851, organizată la Hyde Park în Palatul de cristal. Pentru deplina înțelegere a scrisorii și a misiunii lui Kogălniceanu, vezi *Arhiva românească*, VI, 1941, p. 77—82; Ilie Corfus, *Moldova la Expoziția de la Londra din 1851. Misiunea lui Mihail Kogălniceanu*, *Idem*, X, 1945—1946, p. 71—82.

[2] Aali-pașa Mehemet-Emin, ministru de externe al Imperiului otoman (1846—1852) în timpul viziratului lui Reșid-pașa.

[3] Ismail-pașa, medic, industriaș și om politic turc, membru al guvernului menționat mai sus, la Departamentul comerțului.

[4] Vladimir Titov, ambasador al Rusiei la Constantinopol.

[5] Ștefan Vogoride, fost caimacam, bei de Samos și „influent la Poartă".

[6] Ion Ionescu de la Brad (1818—1891).

[7] Grigore Ghica.

[8] Vezi D. C. Sturdza-Scheianu, *Legiuirea pentru reciprocele drepturi și îndatoriri ale proprietarului și ale lucrătorilor pămîntului din 1851*, în *Acte și legiuiri privitoare la chestia țărănească*, I, 1907, p. 700, și *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*, Buc., 1960, Ed. politică, p. 120 și urm.

[9] Iorgu Suțu, în 1835, ca postelnic, membru în comitetul teatral, în 1839 în fruntea finanțelor Moldovei, în 1847, cu C. Mavrocordat, Iordache Balș, V. Beldiman, I. Aslan și C. Negruzzi, alcătuiește proiectul pentru organizarea învățămîntului în Moldova. Ca ministru de finanțe a dus o politică exagerată în impozite și execuții silite.

[10] Iancu Alecsandri (1826—1884), fratele poetului, revoluționar pașoptist, a adus importante servicii cauzei unioniste prin propaganda ce a condus în străinătate. Primul agent

* Te rog, lămurește-mă în chestiunea Noguès; țin să cunosc ultimul cuvînt, pentru ca să-ți spun de asemenea pe al meu (fr.).

** Al tău (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

diplomatic al Principatelor Unite la Paris, numit de domnitorul Cuza în februarie 1859. În 1866, destituit de monstruoasa coaliție.

[11] Ion Docan (1825—1896), agă, prieten cu Kogălniceanu și cu V. Alecsandri, cu care conșcolărise, deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei.

[12] Viitorul domnitor Alexandru Ioan Cuza.

[13] Nicolae Ghica-Comănești (1816—1881), mai tîrziu mare vornic.

[14] Răspunsul liniștitor al lui Ghica, în sensul că Noguès n-ar fi relatat nimănui convorbirile cu Kogălniceanu, iar într-o scrisoare către N. Suțu l-ar fi caracterizat favorabil, în Const. T. Stoika, *O scrisoare inedită a lui Ion Ghica către M. Kogălniceanu*, în *Săptămîna politică și culturală*, I, nr. 44 din 5 dec. 1913, p. 520—521.

CĂTRE COSTACHE NEGRI

Iassi, le 14/26 septembre 1855

Mon cher Négri,

C'est en ce moment que monsieur Grenier [1] *m'annonce son départ pour Constantinople. Quoiqu'il ne me donne que quelques minutes pour vous écrire, j'en profite pour me rappeler à votre bon souvenir et à celui de Raletti* [2]*...*

Mon cher Négri, sachant tout l'intérêt que vous portez à ma fabrique de drap[3]*, je m'adresse à votre affection pour moi et à votre patriotisme bien connu pour vous prier d'une toute petite commission.*

Je sais que vous êtes très occupé; mais peut-être trouverez-vous quelques heures pour vous informer au Ministère de la Guerre de Turquie si par hasard on ne serait pas disposé à passer un contrat avec [moi] pour une fourniture de drap. Si Sadyk-pacha[4] *est à Constantinople, je suis sûr qu'il pourra donner de bonnes notions sur mon drap gris. Depuis lors je suis parvenu à en améliorer la qualité sans en augmenter le prix.*

Pourvu qu'on soit dans l'intention d'acheter, soyez assez bon de m'en prévenir et je vous enverrai immédiatement mes prix et mes échantillons.

Dès à présent, je crois que je pourrais livrer des draps, à meilleur marché qu'on ne les achète en Allemagne.

Adieu, mon cher Négri, je n'abuse pas de votre temps, mais je vous remercie d'avance pour tout ce que vous ferez pour notre industrie naissante. Sur ce, je vous serre la main bien cordialement, ainsi qu'à Raletti, et vous souhaite bonne chance dans votre mission et heureux retour.

Votre tout dévoué,
K o g a l n i c e a n

https://biblioteca-digitala.ro

A propos, depuis le 1-er octobre prochain, je demande votre collaboration (en tant que vos occupations vous le permettent) à la Steaua Dunării (L'Etoile du Danube[5], *journal politique, littéraire et commercial, qui va paraître sous ma rédaction trois fois par semaine.*

Tous vos articles seront reçus avec reconnaissance.

Excusez mon griffonnage et mon style moins que correct.

B. A. R., Coresp. inv. 12.020

Iași, 14/26 septembrie 1855

Scumpul meu Negri,

În acest moment domnul Grenier [1] mi-anunță plecarea sa la Constantinopol. Cu toate că nu-mi dă decît cîteva minute ca să-ți scriu, profit pentru a mă readuce bunei tale amintiri și aceleia a lui Raletti [2]...

Scumpul meu Negri, știind tot interesul pe care-l arăți față de fabrica mea de postav [3], m-adresez afecțiunii tale pentru mine și patriotismului tău prea bine cunoscut ca să-ți cer o foarte mică mijlocire.

Știu că ești foarte ocupat; dar poate vei găsi cîteva ceasuri ca să te informezi la Ministerul de Război al Turciei dacă din întîmplare n-ar fi dispus să încheie un contract cu mine pentru o furnitură de postav. Dacă Sadyk-pașa [4] se află în Constantinopol, sînt sigur că el va putea să-ți dea bune referințe asupra postavului meu cenușiu. Încă de mult am izbutit să îmbunătățesc calitatea fără să fi mărit prețul.

Dacă au intenția să cumpere, fii așa de bun și mă vestește, și-ți voi expedia imediat prețurile mele și probele mele.

Încă de-acum cred că aș putea furniza postavuri mai ieftine, cum nu se cumpără nici în Germania.

Bun rămas, scumpe Negri, nu vreau să abuzez de timpul tău, dar îți mulțumesc anticipat pentru tot ceea ce vei face pentru industria noastră începătoare. Și asupra acestei chestiuni, îți strîng mîna călduros ție și lui Raletti și vă urez succes deplin în misiunea voastră și întoarcere mulțumită.

Al tău cu totul devotat,
K o g ă l n i c e a n u

Să nu uit, de la 1 octombrie ce s-apropie cer colaborarea ta (atît cît îți îngăduie ocupațiile tale) la *Steaua Dunării (L'Etoile du Danube)* [5], jurnal

https://biblioteca-digitala.ro

politic, literar și comercial, care va apărea sub redactarea mea de trei ori pe săptămînă.

Toate articolele tale vor fi primite cu recunoștință.

Iartă-mi scrisul neciteț, ca și stilul meu mai puțin corect.

[1] Edouard Grenier (1819—1901), poet francez, secretar domnesc al lui Grigore Ghica între 1854—1856. Cunoscînd țara și poporul nostru, a rămas prieten statornic al românilor. S-a bucurat de prietenia lui Vasile Alecsandri, și scrisorile acestuia către Grenier s-au publicat de către G. Gazier. *Lettres inédites du poète roumain Basile Alecsandri à Edouard Grenier*, Paris 1911, și de către Alecsandrescu-Dorna, în vechea Bibliotecă pentru toți, Buc., f. a. Conspectarea lor rezumativă, în Marta Anineanu *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, p. 501—509.

[2] Dimitrie Raletti (mort în 1858). Vornic, în 1849 director al Ministerului Justiției din Moldova și ministru al cultelor sub Grigore Al. Ghica. A activat în Comitetul unionist din Iași, deputat în Adunarea ad-hoc.

[3] Kogălniceanu solicită lui Grigore Ghica în 1852 concesionarea producției și comenzilor de postav pentru armată pe timp de 18 ani. Cu toată exclusivitatea de producție pe 12 ani aprobată, n-a beneficiat de prohibirea importului de postav și de preferința furnizorului unic pentru armată. Fabrica lui de postav, așezată lîngă Tîrgu-Neamț, era zidită în piatră și cărămidă, cu săli înalte pentru mașinile comandate în Saxonia și Moravia și puse în mișcare în 1854 prin cascade. Lucra cu tehnicieni germani și cu „mulți români și chiar țigani emancipați de proprietarul", folosiți „mai cu seamă la tors și în *ateliile* de apretură și de călcarea postavului prin pive"; pe lîngă ei ca depănători, munceau și femei și copii. Kogălniceanu se îngrijea de condiții lesnicioase de muncă pentru lucrătorii săi, clădind în jur locuințe pentru „toți lucrătorii"; în plus fiecărei familii îi rezervase gratuit o parcelă de grădinărie. Fabrica le asigura încălzitul și lumi. natul. În caz de accident sau boală li se dădea întreaga asistență pe seama fabricii la spitalul din Tîrgu-Neamț. Pentru muncitorii minori se făcea școlarizare atît în limba țării, cît și în limba germană.

În 1855 fabrica producea lunar pînă la 5.000 de coți de postav de mai multe calități, în funcție de lîna folosită (țurcană, țigaie, merinos), producție redusă, dacă se țin în seamă concurențele fabricilor similare din țară și a celor prusiene. Nu știm cînd s-a introdus forța aburului în *„fabrica lui Kogălniceanu"* înlocuind forța hidraulică; se pare că după ce întemeietorul a concesionat întreprinderea (Gh. Georgescu-Buzău, *Aspecte ale dezvoltării manufacturilor în Țara Românească și Moldova în perioada premergătoare Unirii celor două țări (1829—1859)*, în volumul omagial *Studii privind Unirea Principatelor*, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 101—103).

Corespondența și actele comerciale ale fabricii de postav de la Tîrgu-Neamț se găsesc azi la Biblioteca Academiei, Secția de manuscrise, în Arhiva Kogălniceanu, patru volume sub indicativele : *Fabrica Neamțu (Acte și corespondență)*; I, 1842—1855 (vol. 57, fost *Ms. rom. 1.217*, XXIII, Acte); II, 1856—1858 (vol. 58, fost *Ms. rom. 1.218*, XXIV, Acte); III, 1859—1870 (vol. 59, fost *Ms. rom. 1.219*, XXV, Acte); IV, 1852—1854 (vol. 60, fost *Ms. rom. 1.220*, XXVI, Acte), iar parte din materialul documentar în colecția prof. D. Constantinescu (Tîrgu-Neamț).

[4] Sadyk-pașa, cu porecla conspirativă Czaika, pe numele adevărat Mihail Czaikowski (1804—1886), patriot revoluționar polonez, și-a înscris merite în mișcarea de insurecție din 1830. În 1841, venind în Turcia, trece la confesiunea mahomedană și intră în armata turcă. Prin influența sa, a sprijinit mult revoluțiile românilor și ungurilor din 1848. Prieten cu Nicolae Bălcescu, cu Ion Ghica și Vasile Alecsandri.

https://biblioteca-digitala.ro

[5] Publicaţie unionistă, *Steaua Dunării, „jurnal politic, literar şi comercial"*, a apărut în Iaşi de trei ori pe săptămînă, între 1 octombrie 1855—11 septembrie 1856, cînd este interzisă de către caimacamul Toderiţă Balş, la instigările cenzurii. Redactor este M. Kogălniceanu şi se imprima la Tipografia franţezo-română a lui Adolf Bermann, fostă iniţial a lui Kogălniceanu. *Steaua Dunării* a fost înlocuită între 4 decembrie 1856 şi 1 mai 1858 de *L'Etoile du Danube*, tipărită, de două ori pe săptămînă, la Bruxelles (Tipografia E. Guyot şi Stapleaux-fils), şi pătrundea ilegal în Principate pe foi de hîrtie de mătase.

Iassi, le 10/22 octobre 1855

Mon cher Négri,

Je reçois à l'instant votre aimable lettre du 27 [septembre]/9 octobre. Merci et mille fois pour toutes les bonnes choses que vous me dites, pour tout l'intérêt que vous me témoignez et surtout merci pour ma fabrique, qui, malgré tout mon zèle, tous les sacrifices que je fais, va mal ; car non seulement qu'on ne m'accorde pas le moindre appui, mais encore on m'attaque même dans des droits légalement acquis. Quand vous retournerez à Iassi, vous en apprendrez de belles! La poste part dans deux heures. Aussi j'ai à peine le temps de vous expédier mes échantillons. Ceux sous no. 1 coûtent huit zwanzigers, l'aune de Vienne sur largeur deux aunes ou $1^5/_8$ *aunes.*

No. 2 coûte sept zwanzigers l'aune de Vienne, largeur deux aunes.

No. 3 coûte six zwanzigers l'aune toujours double largeur.

No. 4 renferme des échantillons des draps militaires tels que je les fournis à la milice; tout est bon teint, *et je les garantis contre le vent, le soleil, les pluies etc. L'aune est celle de Vienne largeur double aune; le drap rouge coûte huit zwanzigers; le drap bleu coûte six zwanzigers; le drap bleu qualité plus ordinaire, celle dont on voit la trame, est pour spencers d'été, il coûte* $3\,^1/_2$ *zwanzigers; le drap gris* plus fin *et plus foncé coûte 5 zwanzigers. Le drap gris plus gros et plus clair coûte* $4\frac{1}{2}$ *zwanzigers.*

Sur tous ces prix j'ai réduit cinq % *à meilleur marché que je ne les fournis à la milice. J'offre de plus un avantage, c'est-à-dire que je m'engage à fournir les draps à Galatz* franc de transport. *Je fais tous ces avantages à condition que j'aurais une grande commande au moins cinquante mille aunes, car depuis mars prochain ma fabrique sera mise à la vapeur, et par conséquent je pourrai fournir au moins huit à dix mille aunes par mois à dater d'avril prochain.*

Si ces conditions conviennent, on n'aura qu'à envoyer quelqu'un du Sérai Keriat pour faire le contrat, ou bien j'irai moi à Constantinople, quoique je préfère qu'on vienne ici. Quant aux draps civils, c'est-à-dire no. 1, 2 et 3, les qualités s'améliorent de plus en plus puisque toutes les pièces que je produirai à l'avenir seront mieux tendues et surtout décaties.

https://biblioteca-digitala.ro

Je me chargerai donc de toute commande. Les prix sont aussi franc de port à Galatz.

Je vous envoie les numéros de mon journal qui ont paru jusqu'à présent; vous verrez si je suis votre conseil; vous verrez si je suis fidèle aux principes que j'ai professés dans l'introduction. [1] *Dès le 1-er numéro j'ai eu soin d'envoyer le journal à monsieur Baligaud* [2]. *Jusqu'à présent je n'ai pas à me plaindre du public; dès la publication de l'annonce, les abonnés ont accouru, et aujourd'hui j'ai au-delà de sept cents abonnés, chose inouïe en Moldavie. Cependant, pour que je sois dans mes frais, il faut que j'aie au moins mille lecteurs payants.*[3]

Adieu, mon cher Négri, je vous souhaite bonne chance dans votre entreprise, qui est la nôtre à nous tous.

*Mes amitiés à Rallet; dans le no. prochain de l'*Etoile *il y aura un grand article sur l'instruction publique; j'aurai soin de vous l'envoyer. Si vos démarches réussissent par rapport à ma fabrique, je vous demande un mot de réponse. En tout cas, je vous remercie de tout coeur pour toutes les peines que vous vous donnerez à l'avenir pour*

votre tout dévoué,
K o g a l n i c e a n

Ma femme vous remercie beaucoup de votre bon souvenir.

B. A. R., Coresp. inv. 12.021

Iași, 10/22 octombrie 1855

Scumpul meu Negri,

Chiar acum am primit amabila ta scrisoare din 27[septembrie]/9 octombrie. Îți mulțumesc de o mie de ori pentru lucrurile bune pe care mi le spui, pentru deplinul interes pe care mi-l arăți și mai cu seamă mulțumesc pentru fabrica mea, care, cu tot zelul meu, cu toate sacrificiile ce fac, merge rău; căci nu numai că nu i se dă cel mai mic sprijin, dar încă sînt atacat chiar în drepturile dobîndite legal. Cînd te vei întoarce la Iași, o să afli lucruri frumoase! Poșta pleacă pînă-n două ore. Așa că de-abia am avut timp să-ți expediez mostrele mele.

Cele de sub nr. 1 costă opt sfanți, cotul de Viena pe lățimea de doi coți sau $1\ ^5/_8$ coți.

Nr. 2 costă șapte sfanți cotul de Viena, lățimea doi coți.

Nr. 3 costă șase sfanți, tot lățime dublă.

Nr. 4 cuprinde probe de postavuri militare din care eu furnizez miliției; totul este *bine vopsit*, și eu le garantez contra vîntului, soarelui, ploilor etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Cotul este cel de Viena, avînd lățimea de un cot dublu; postavul roșu costă opt sfanți; postavul albastru costă șase sfanți; postavul albastru de calitate mai obișnuită, aceea căreia i se vede urzeala, este pentru uniforme fără pulpane, de vară, costă 3 $^1/_2$ sfanți; postavul cenușiu de *mai bună calitate* și mai închis costă 5 sfanți. Postavul cenușiu mai gros și mai deschis costă 4$^1/_2$ sfanți.

La toate aceste prețuri, am redus cu cinci la %, mai ieftin de cum le-am furnizat miliției. Pe deasupra, mai ofer o înlesnire; adică mă oblig a furniza postavurile la Galați, *scutit de transport*. Eu fac toate aceste înlesniri cu condiția că voi avea o comandă mare de cel puțin cincizeci de mii de coți, căci, începînd din martie ce vine, fabrica mea va funcționa cu aburi și, prin urmare, voi putea să furnizez cel puțin opt la zece mii de coți pe lună cu începere din aprilie viitor.

Dacă aceste condiții convin, nu va fi nevoie decît să se trimită cineva de la Serai-Keriat spre a face contractul, sau chiar eu voi veni la Constantinopol, cu toate că-mi convine ca să vină aici. În ce privește postavurile civile, adică nr. 1, 2 și 3, calitățile se îmbunătățesc din ce în ce, fiindcă toate materialele pe care le voi produce în viitor vor fi mai netede și în special fără lustru.

Îmi asum deci întreaga comandă. Prețurile sînt scutite de transport pînă la Galați.

Îți trimit numerele care au apărut pînă acum din ziarul meu; vei vedea dacă urmez sfatul tău; vei vedea dacă sînt credincios principiilor pe care le-am declarat în articolul-program [1]. De la primul număr am avut grija să expediez jurnalul d-lui Baligot [2]. Pînă acum n-am să mă plîng de public; de la publicarea anunțului, abonații au curs, și astăzi am mai bine de șapte sute de abonați, lucru nemaiauzit în Moldova. Cu toate acestea, ca să-mi scot cheltuielile, trebuie să am cel puțin o mie de cititori care plătesc [3].

Bun rămas, scumpul meu Negri, îți urez succes deplin în misiunea ta, care este a noastră, a tuturor.

Urări prietenești lui Raletti; în numărul viitor al *Stelei* e un articol lung despre instrucția publică; voi avea grijă să ți-l trimit. Dacă stăruințele tale reușesc în ce privește fabrica mea, îți cer un cuvînt de răspuns. În orice caz, îți mulțumesc din toată inima pentru toate ostenelile pe care ți le-ai dat și pentru cele pe care le vei da în viitor pentru

Al tău devotat,
Kogălniceanu

Soția mea îți mulțumește mult pentru buna ta aducere-aminte.

https://biblioteca-digitala.ro

Mama lui Mihail Kogălniceanu

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe

https://biblioteca-digitala.ro

Turnul Mînăstirii Rîşca, unde a fost surghiunit M. Kogălniceanu

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

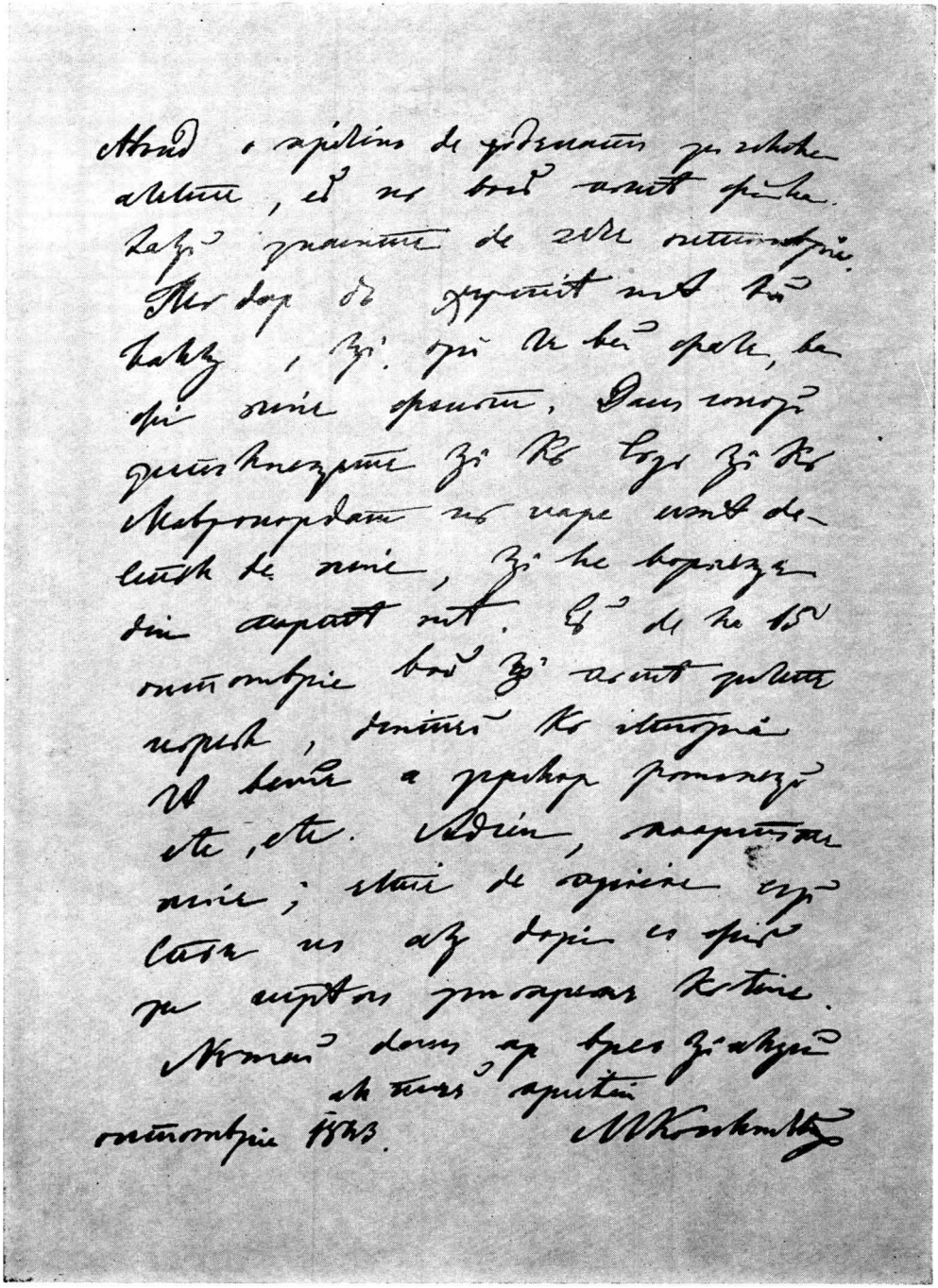

M. Kogălniceanu către Ion Ghica, scrisoare din octombrie 1843

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Ion Ghica, coresp. 82.321)

https://biblioteca-digitala.ro

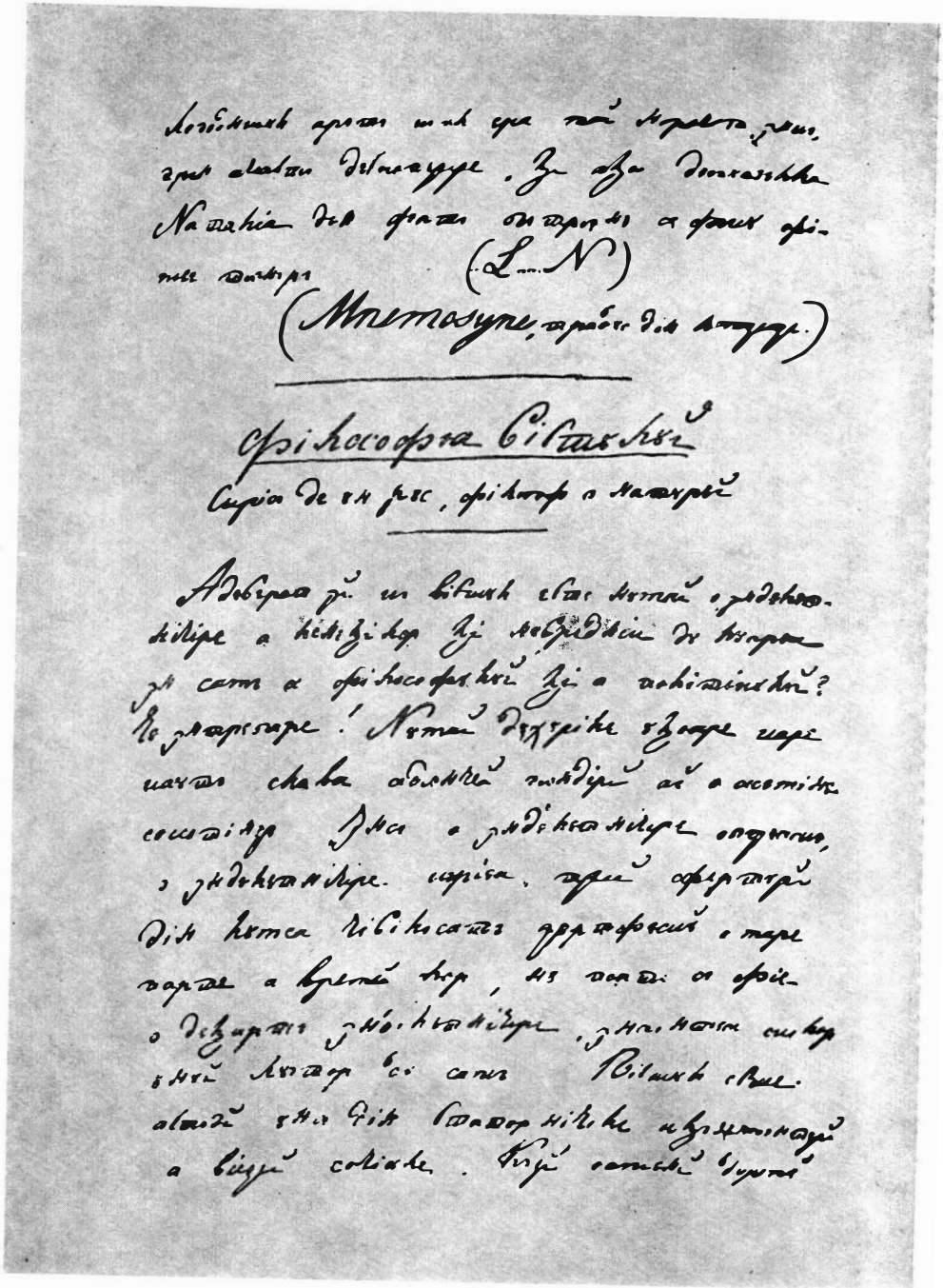

Articolul *Filosofia vistului* de M. Kogălniceanu, apărut în *Alăuta românească*

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)
https://biblioteca-digitala.ro

[1] Transcriem cîteva fragmente din articolul-program al ziarului *Steaua Dunării*, publicat în nr. 1 din 1 octombrie 1855, p. 1—2 :

„*Steaua Dunării* iesă într-o epohă din cele mai însemnate ale lumii moderne.[...]

Ţelul politic al *Stelei Dunării* este de a ţinea pre publicul român într-o cunoştinţă lămurită şi continuă nu numai despre întîmplările cele mai importante ale zilei, dar totodată şi despre spiritul şi tendinţile marilor luptători.

Acest jurnal este *Steaua Dunării române*; prin urmare, politica sa nu poate să fie decît *politica secularâ a românilor*, politica naţională, care, spre onoarea publiciştilor noştri, se urmează şi se sprijină de întreaga presă românească cu mai mult sau mai puţin talent, însă fără excepţie şi cu aceeaşi neobosită rîvnă şi călduros patriotism, politică care se rezumă în aceste cuvinte : *autonomia Principatelor, Unirea Principatelor*.[...]

Unirea Principatelor a fost visul de aur, ţelul isprăvilor a marilor bărbaţi ai României, a lui Iancu Huniad, ca şi a lui Ştefan cel Mare, ca şi a lui Mihai Viteazul, a lui Vasile-vodă, ca şi a lui Matei Basarab.

Unirea Principatelor este dar dorinţa vie şi logică a marii majorităţi a românilor. *Steaua Dunării* este jurnalul Unirei. Prin aceasta ea nu urmează unei utopii; ea apără numai interesul vital al patriei. Unirea Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naţionalitatea românilor, de a le da demnitate, putere şi mijloace pentru a împlini misia lor pe pămînt.[...]

Unirea Moldavei şi a Valahiei singură va depărta conflicte viitoare pe ţărmurile Dunării şi ale Mării Negre, singură va consolida pacea în Orient.

Politica noastră dinlăuntru va fi cu totul de *legalitate şi de bună rînduială*.[...]

Ca jurnal literar, *Steaua Dunării* chiar din început se pune alături cu opiniile şi tendinţele *României literare*. În deplin acord cu poporul nostru poet şi redactorul ei, credem că literatura românească trebuie să se adăpe la izvoarele naţionalităţii, adică în istoria, moravurile şi credinţile ţării noastre. Vom combate dar din toate puterile noastre direcţia falsă ce o parte din scriitorii de astăzi se încearcă a da limbii şi literaturii. Spre aceasta ne păstrăm dritul absolut de a ne exprima opinia asupra orice scrieri dată la iveală. Persoana autorului va fi pururea sacră pentru noi; dar opera sa, fiind a publicului, va fi şi a noastră. Supuind scrierile noastre la apreciaţia altora, şi aceasta fără restricţie, vom judica şi noi scrierile altora; căci critica s-a făcut neapărată mai ales în timpul de faţă, cînd limba românească este răstignită pe fel de fel de cruci, stropşită prin fel de fel de sisteme, întunecată prin fel de fel de ortografii, unele mai absurde decît altele. Sîntem pentru dezvoltarea limbei : aceasta este o convicţie a juneţii noastre; cu optsprezece ani mai înainte am scris despre regularea şi purificarea ei. Încă la 1837, fiind pe băncele Universităţii din Berlin, am fost pentru introducerea literilor latine; şi astăzi, dacă am şti că cu ele *Steaua Dunării* s-ar ceti şi s-ar înţelege mai mult — lucru neapărat mai ales pentru un jurnal popular — de îndată am şi adopta aceste litere, care fiind ale vechilor noştri strămoşi, curînd sau tîrziu vor fi şi ale noastre. Însă precum în politică nu sîntem pentru utopii, aşa şi în literatură nu sîntem nici pentru pedantism, nici pentru şarlatanism; sîntem pentru adevăratul progres. Urînd confuziile babilonice, urîm ignoranţa şi mediocritatea ascunse sub cuvinte răsunătoare, dar seci de simţ; socotim că ne trebuie o literatură originală, nobilă, naţională însuşită de a ne forma mintea, inima, o literatură de care să ne fălim şi înaintea străinilor. Aceasta nu ne va da-o niciodată pacotila de versuri fără poezie, de romane traduse şi de tratate anabatisto-limbistice a celor mai mulţi din scriitorii noştri de astăzi!

Nimene mai mult decît noi nu preţuieşte meritele legiuit cîştigate în literarura românească; cu o vie bucurie vom aplauda orice talent nou ivit, orice încercare făgăduitoare de un viitor succes. Vom face ades partea juneţei şi a neexperienţei. Dar vom păşi hotărîtor încontra tutulor semizeilor, pătrimilor şi optimilor de zei, carii, fără nici un titlu, fără nici o ca

https://biblioteca-digitala.ro

pacitate, din autoritatea lor privată, s-au constituat succesorii muzelor, năvălind Olimpul și Parnasul. De interesul public, de datoria noastră va fi de a-i combate și de a-i răsturna din pozițiile usurpate; și drept arme în această luptă nu ne vom servi decît de însuși scrierile lor. Noi de pe acum ne așteptăm la urgia și la invectivele d-sale. În contra acestora nu vom răspunde însă decît prin disprețul nostru, ce sîntem siguri că va fi întărit și de disprețul publicului. Libertatea presii nu o iubim numai pentru noi, o iubim chiar și în contra noastră, o iubim pînă și cu excesele ei.

O specialitate a *Stelii Dunării* va fi de a împărtăși publicului român în traducție sau în extrat articolele cele mai importante — și ele sînt multe și cu deosebite tendințe — ale presii străine despre Principatele românești, fie în privire politică, fie în privire literară. Aceste articule au un interes real pentru noi, cînd ele provin din pana vreunui bărbat însemnat în politică sau în literatură ori cînd figurează în vreun jurnal cunoscut de a avea o mare influență asupra opiniei publice a Europei.

Ca jurnal comerțial, *Steaua Dunării* se va ocupa cu chestiile cele mai principale ale agriculturii, ale industriei, ale comerțiului nostru. Dacă pretutindenea interesele materiale țin astăzi cel întîi loc în viața populilor, aceste trebuie mai cu deosebire să preocupe pre români, a cărora importință politică, după expresia nimerită a lui Ion Ghica, atîrnă de la numărul chilelor de grîu ce exportă peste marginile lor. Căile de comunicație, așezămintele de credit, casele de asigurare, societățile de agricultură, alimentația publică, mijloacele de a dezvolta născînda noastră industrie, înlesnirile pe care comerțiul este în dreptate de a le pretinde, în sfîrșit, chestiile cele mai mari ale economiei politice vor afla în foaia noastră o apreciație demnă și practică; căci îmbunătățirea materială ne va da și perfecționarea morală, și așa vom putea ajunge la adevărata civilizație, la adevărata libertate.

Dacă ne-am răzăma numai pe slabele noastre mijloace, puține am putea ține din cele făgăduite. Însă noi facem un apel leal și călduros la toți confrații noștri, la cunoștințele, la talentul, la patriotismul lor. Unindu-se toți, dîndu-ne fiecare concursul său în măsura putinței sale, avem convicția că *Steaua Dunării* — cu toate greutățile nedespărțibile de o asemine întreprindere — va putea ajunge a fi un organ central folositor patriei, un mijloc de publicitate serioasă, în stare de a înfățișa și a apăra și înlăuntru și în afară drepturile, interesele, speranțele românilor din Principate. Nu pretindem a critica nici o foaie politică din acele ce există; dimpotrivă, voim a ține seamă de greutățile particulare ale fiecăria, dar totuși avem prezumția de a crede că, prin concursul general al publiciștilor și al literaților noștri, prin o voință energică, prin multă moderație și mai ales prin mult tact — izgonind personalitățile și ocupîndu-ne numai de principii — s-ar putea face și mai bine. Această ambiție o hrănim pentru *Steaua Dunării*. Jurnal menit numai triumfului unei idei, ocupîndu-se de ziua de mîini mai mult decît de ziua de astăzi, nefăcînd parte de nici o coterie, nemergînd în suita nimărui, ci avînd drept singur țel viitorul nației, *Steaua Dunării* va respecta toate persoanele, toate cuviințile. Prin urmare, ne măgulim de a crede că nu vom găsi nici o ostilitate, nici o pedică sistematică, mai ales cînd coloanele noastre vor fi pururea deschise la orice idee nobilă, la orice faptă generoasă, la tot ce va fi proiectat sau executat pentru binele comun al românilor, fără privire către steag sau partidă.

Publicul nostru, care pururea au știut a recunoaște sacrificiile făcute pentru dînsul, și chiar simplele bune intenții, îmi va ține seamă și de buna mea voință și de greutățile ce voi întîm-

https://biblioteca-digitala.ro

pina; el va judica chiar din început că interesul sau vreun motiv personal nu este ţelul întreprinderei mele. Că am păzit o îndelungă tăcere, asta nu va să zică că n-am meditat nimică. Fac parte de o generaţie care s-au deprins din tinereţe cu studiul. Activitatea spiritului este o condiţie vitală a acestii generaţii; de aceea la vîrsta noastră cu greu am putea să ne decidem la o tăcere, ce mai ales în timpul de faţă o privim ca o crimă. «Retragerea, zice Sănt. Marc-Girardin, nu este inerţia, şi acelui căruia acţia nu-i mai este învoită, sau nu-i mai place, îi rămîne încă observaţia. Mă acomod foarte bine de a vedea lucrînd pre alţii, şi nu mă revoltez nicidecum în contra deselor schimbări ale figurei lumei. Bătrînii marinari, chiar acei ce n-au fost decît simpli matrozi, iubesc a vedea pregătindu-se corăbiile ce purced, a urma din ochi manevrele tinerilor marinari şi le doresc din toată inima atît sau mai mult noroc decît au avut ei însuşi. Aceste sînt sentimentele mele cînd privesc la prefacerile lumii politice a noastre.

N-am nici ciudă, nici pismă, dar asemenea n-am nici o umilitate în suvenirile mele.»"

[2] Baligot de Beyne (+ 1892) era, la data scrisorii, secretarul Consulatului francez din Constantinopol şi a sprijinit lupta unioniştilor. După Unire a fost secretar al domnitorului Al. I. Cuza. În *Corespondenţa lui Kogălniceanu* păstrată în Biblioteca Academiei se găsesc scrisorile primite de la Baligot de Beyne între anii 1863—1882.

[3] Periodic prounionist, *Steaua Dunării* a fost citită cu interes de patrioţii din ambele Principate, care o solicitau. Pentru moldoveni a fost buletinul informativ al Comitetului central de acţiune din Iaşi. De altfel, între 24 mai—12 iulie 1856 apare suplimentul ei, *Buletinul Stelei Dunărei*. Biblioteca Academiei păstrează în colecţiunile ei condica abonaţilor la *Steaua Dunării* (v. Nerva Hodoş şi Al. Sadi-Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti*, I, Buc., 1913, p. 696).

Liste centralizatoare ale abonaţilor *Stelei Dunării* pe ultimul trimestru din 1855 şi pe primul trimestru din 1856 în *Doc. MCCXCVI/162* din Biblioteca Academiei.

Iassi, le 28 août 1856

Mon cher Négri,

Ne m'en voulez pas si je reviens à vous importuner. Mais je me trouve dans la triste et dure nécessité de le faire. Il paraît que j'ai du guignon avec tous les gouvernements. La Caïmacanie est décidée à mon égard à suivre l'exemple de l'hospodarat. *Mr. Balsch me chicane beaucoup pour un restant de drap que je dois encore et me menace de vendre ma fabrique aux enchères. Déjà le conseil a porté mon arrêt; les motifs sont trop sales pour que je vous les communique par écrit; qu'il vous suffise de savoir que j'en suis malade et que, coûte que coûte, je dois faire mon possible pour ne pas perdre une fabrique qui m'a coûté dix ans de mon existence et dans laquelle se trouvent engagées ma fortune entière et les dots de ma femme et de ma soeur!*

https://biblioteca-digitala.ro

Pour prévenir le coup qui me menace, j'ai besoin de toute mon énergie, de toutes mes ressources. Je viens donc vous demander en grâce de faire tout votre possible pour me faire parvenir le plus tôt possible *le restant de votre billet de deux mille ducats. Croyez, mon cher Négri, que je ne vous aurais pas importuné de si tôt; mais je vous oblige de nouer tous les noeuds du mouchoir pour arriver à sauver ma pauvre fabrique.*

Ami, soyez bon, aimable et répondez-moi le plus tôt possible.

Votre tout dévoué,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 12.024

Iași, 28 august 1856

Dragul meu Negri,

Să nu mi-o iei în nume de rău că te plictisesc dacă revin. Dar mă găsesc în trista și aspra nevoie ca s-o fac. Se pare că am nenoroc cu toate guvernele. Căimăcămia s-a hotărît să urmeze pilda domniei în ce mă privește. Domnul Balș îmi face mizerii pentru o restanță de postav pe care o datorez încă și mă amenință că-mi va vinde fabrica la mezat. Chiar și consiliul a hotărît poprirea mea; motivele sînt prea murdare ca să ți le fac cunoscute prin scris; ajungă-ți să știi că sînt bolnav, și, orice s-ar întîmpla, trebuie să fac tot posibilul ca să nu pierd o fabrică ce m-a costat zece ani de viață și în care se găsesc învestite întreaga mea avere și dotele soției și surorii mele!

Ca să previn lovitura ce mă amenință, am nevoie de întreaga mea energie, de toate resursele mele. Vin deci să-ți cer să faci tot ce-i cu putință ca să-mi parvină cît mai degrabă restul din înscrisul tău de două mii de ducați. Crede, dragul meu Negri, că n-aș fi vrut să te deranjez atît de curînd; dar eu te constrîng să legi toate nodurile batistei ca să-mi salvez biata mea fabrică.

Prietene, fii bun, îndatoritor și răspunde-mi cît mai curînd posibil.

Al tău cu totul devotat,
K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

15 august 1860

Iubite colege [1],

Fratele dumitale mi-au adresat un al treilea răvaș.

În urma [la] al doilea său răvaș și a expresiilor aflate în el, îmi este cu neputință de a mai fi cu d-lui în cea mai mică corespondență. Vă rog numai atîta, să-i arătați — și aceasta nu pentru ce datoresc d-sale, ci pentru ce-mi datoresc mie — că cuvintele de *tîlhărășug nu s-au întrebuințat de către mine*; v-o jur pe onoare; decît că eu ca ministru, către prefectul competent, în exercițiul funcțiilor mele, am calificat un act atîrnat de ministerul meu, adică vînzarea vitelor mănăstirești, criticînd coaliția ce au fost acolo și mărturisită mie de prefect. Acei ce se socot în dreptul de a se tîngui de vorbele mele n-au decît, întocmai ca și de actele mele, a se adresa domnitorului. Eu nu aș fi dorit mai bine decît de a da acele explicații însișì mușteriilor de la acel mezat, dacă însăși scrisorile fratelui d-voastră nu m-ar fi pus în neputință de a corespunde cu d-lui.

Prin urmare, mă adresez către d-voastră ca către colegul meu și fratele d-sale Gr. Cozadini [2] și vă rog ca să binevoiți a-l invita de a mă cruța cu scrisorile d-sale; căci la o nouă insultă din partea d-sale voi fi pus în neplăcuta poziție de a face întrebuințare de dritul ce mi-a dat domnitorul, și voi ști a-mi apăra și demnitatea de ministru, făcîndu-mi datoria, lucru care pînă acum n-am făcut decît pentru niște considerații care ar fi trebuit să se prețuiască mai mult.

Primiți, iubite coleg, expresia deosebitei mele considerații, cu care am onoarea a fi al d-voastră plecată slugă,

Kogălniceanu

În chirilică

B. A. R., Arhiva Cozadini; copie în *Arhiva Ion Bianu*, 97

[1] Dimitrie Cozadini, patriot moldovean, distins în campaniile unioniste. Deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei, la data scrisorii ministru în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu.

[2] Grigore Cozadini, frate cu precedentul, a luat parte la revoluția din Iași la 1848 și a participat în luptele pentru Unire; membru în Comisiunea centrală din Focșani. Elector în Neamț, fu trimis în Cameră în mai multe rînduri, după ce fusese și prefect al județului respectiv.

https://biblioteca-digitala.ro

Iassi, 24 janvier 1861

[J'ai l'honneur] de vous remercier de la bonne nouvelle que vous me donnez concernant le manuscrit que vous avez trouvé. [2]

D'avance je vous assure que le gouvernement fera les frais de l'impression. Ainsi, faites le calcul de ces frais et communiquez-le moi au plus vite.

Kogalniceanu

Copie, fragment

B. A. R., Ms. rom. 4.517, f. 202

Iași, 24 ianuarie 1861

[Am cinstea] să vă mulțumesc pentru vestea bună pe care mi-o dați în privința manuscrisului pe care l-ați găsit. [2]

Dinainte vă asigur că guvernul va suporta cheltuielile tipăririi. Așa fiind, faceți-mi socoteala acestor cheltuieli și comunicați-mi-le cît mai repede posibil.

Kogălniceanu

[1] Abdolonyme Honoré Ubicini (1818—1884), publicist și istoric francez, secretar al guvernului provizoriu și al locotenenței domnești de la 1848 din Țara Românească. A scris *Mémoire justificatif de la révolution roumaine*, 1849; *Lettres sur la Turquie*, 1851—1854; *La Turquie actuelle*, 1855; *Provinces danubiennes*, 1856.

Cu gazetarii Léon Plée, Paul Bataillard, Elias Regnault ș. a. sprijină și mai tîrziu poporul român prin acțiuni de presă.

[2] La 21 decembrie 1860, Ubicini scrie lui Kogălniceanu, care la această dată se găsește în fruntea Consiliului de Miniștri din Iași, că a identificat la Biblioteca imperială din Paris o traducere în limba franceză a cronicilor lui Miron și Nicolae Costin, făcută în 1741 de Nicolas Grenier din Smirna. Manuscrisul, un in-folio de 1.007 pagini, fusese adus de traducător, cîtva timp chiar slujbaș al Bibliotecii din Paris. Ubicini propunea tipărirea manuscrisului descoperit, socotind că difuzarea imprimării ar fi putut aduce foloase cauzei Principatelor Unite. Ruga să se intervină pentru aprobarea transcrierii manuscrisului, pentru care se oferea Ubicini, chiar și pentru adnotări. Ruga ca guvernul român să susțină cheltuielile transcrierii și tiparului.

Titlul manuscrisului este *Livre historique contenant les gouvernements et les vies des princes et des autres souverains des pays voisins à cette Principauté, leurs contemporains depuis l'arrivée*

https://biblioteca-digitala.ro

et le gouvernement de Drago-vodă jusqu'en 1729, avec un abrégé de l'histoire du monde, de l'origine et des établissements de toutes les nations qui l'habitent, depuis la création jusqu'au règne de l'empereur Trajan et au-delà, composé en premier lieu dans l'idiome moldave par le seigneur Miron Costin, grand logothète ou chancelier de Moldavie. Ensuite d'ordre du très-excellent et très-illustre Jean Grégoire Ghyca, voevoda ou prince de la Moldo-Valachie, fut traduit en grec vulgaire à Ghyassy en 1729 par le seigneur Alexandre Amyra de Smyrne cy-devant grand soultzar ou écuyer de Bouche de la cour de Moldavie, et de ce dernier idiome, a été mis en français par Nicolas Grenier de Smyrne ci-devant honoré d'un employ dans la Bibliothèque de sa majesté très-chrétienne à Paris. Angora M.DCCXLI. (Carte istorică în care se cuprind faptele şi vieţile principilor şi altor monarhi a ţărilor învecinate acestui principat, contemporanii lor, de la descălecatul şi domnia lui Dragoş-vodă pînă la 1729, cu o prescurtare a istoriei lumii, de la obîrşia şi aşezarea tuturor naţiunilor cîte o locuiesc, începînd de la facerea lumii şi pînă la domnia împăratului Traian şi de-acolo înainte, întocmită mai întîi în grai moldovenesc de dumnealui Miron Costin, mare logofăt sau cancelar al Moldovei. După aceea, din ordinul preastrălucitului şi preailustrului Io Grigore Ghica, voievod sau prinţ al Moldo-Valahiei, a fost tradusă în limba grecească populară la Iaşi, în 1729, de dumnealui Alexandru Amiras din Smirna, mare sulger sau demnitar însărcinat cu aprovizionarea curţii Moldovei, şi din acest ultim grai a fost tradusă în franţuzeşte de Nicolae Grenier din Smirna, cinstit slujbaş în Biblioteca majestăţii-sale dreptcredincioase din Paris. Angora, 1741.)

După acest manuscris, identificat a fi compilaţie a lui Amiras, V. A. Urechia dobîndise o copie făcută de Octave Ballif şi a publicat un articol în *Buletinul Instrucţiunii publice*, I, 1—30 august, 1865—1866, p. 608—613. O descriere a manuscrisului în Miron Costin, *Opere complete* (ed. V. A. Urechia), I, Buc., 1886, p. 50—51. Manuscrisul, potrivit unei glosări semnate de Réjot (1761), aparţinuse Bibliotecii din Versailles. Critica manuscrisului în Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Buc., 1958, p. 362—363; descrierea manuscrisului la Aurora Ilieş în *Repertoriul manuscriselor de cronici interne privind istoria României*, I, Buc., Ed. Academiei R.P.R., 1963, p. 92.

CĂTRE NENICI, DIRECTORUL POŞTELOR DIN MOLDOVA

Iassi, 11/10 [1863], 10,50

Nénich

Iassi

(Communiquez au *docteur Frenkel* [1])

Je suis en train de former un ministère qui fera le salut du pays [2]*; le prince me réserve un rôle que tout le monde envierait. Ma femme m'a beaucoup chagriné, à la campagne, avec son opposition. Je vous conjure, voyez-là, calmez-là, et amenez-là à venir à Bucarest. Je ne sais pas en quoi j'ai été si criminel envers*

https://biblioteca-digitala.ro

Dieu que, dans toutes les grandes occasions de ma vie, ce soit ma femme qui vienne me porter des entraves, justement elle qui devrait être la première à m'appuyer et à m'encourager.

Répondez ce que vous avez obtenu.

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ion Cuza, Mapa XXV, f. 119

Iaşi, 11/10 [1863], 10,50

Nenici

Iaşi

(Comunicaţi *doctorului Frenkel* [1])

Sînt pe cale de a forma un minister care va salva ţara. [2] Prinţul îmi rezervă un rol pe care întreaga lume l-ar invidia. Soţia mea, la ţară, m-a îndurerat mult cu opoziţia sa. Te conjur caută s-o vezi, linişteşte-o şi pregăteşte-o să vină la Bucureşti. Nu ştiu cu ce-am păcătuit faţă de Dumnezeu, ca în toate marile cotituri ale vieţii mele, soţia mea să s-aşeze de-a curmezişul tocmai cînd ar trebui să fie cea dintîi care să mă sprijine şi să mă-ncurajeze.

Răspunde ce-ai dobîndit.

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

[1] Intim al familiei Kogălniceanu.

[2] Ca urmare a rezistenţei conservatorilor şi a liberalilor faţă de proiectele de reformă ale lui Cuza, încordarea între guvernul N. Kretzulescu şi opoziţie crescu după deschiderea sesiunii parlamentare din 13 decembrie 1862. Atunci s-a încheiat înţelegerea dintre partidele reacţionare, cunoscută sub denumirea de monstruoasa coaliţie.

În chiar contraproiectul de răspuns la mesajul tronului, deputaţii monstruoasei coaliţii înfierau acţiunile democratice ale lui Cuza şi calomniau grosolan persoana domnitorului. Cînd acest document a fost adus la palat, Cuza refuză cu demnitate să-i fie citit. Adunarea foloseşte acest pretext pentru a da vot de blam guvernului Kretzulescu şi se dedă la acţiuni vehemente împotriva domnitorului, propunînd — între altele — să fie trimişi plenipotenţiari speciali la curţile din Paris, Londra şi Viena în nădejdea de „a dobîndi un principe străin".

În aceste împrejurări izbucnesc mişcări de masă, cum a fost răscoala ţăranilor din judeţele Ilfov, Prahova şi Ialomiţa condusă de Mircea Mălăieru, care cer desfiinţarea clăcii şi împroprietărirea, reforme ce nu mai puteau fi tergiversate. Cuza însărcinează, la 12 octombrie 1863, pe Kogălniceanu să formeze guvernul, menit să înfrunte monstruoasa coaliţie şi să ducă la bun

https://biblioteca-digitala.ro

sfîrşit secularizarea averilor mănăstireşti şi reforma agrară. Proiectul legii secularizării averilor mănăstireşti a fost redactat — cum dovedesc autografele — de M. Kogălniceanu, fiind subscris de miniştrii cabinetului său : generalul A. Iacovaki, L. Steege, Papiu-Ilarian, Dimitrie Bolintineanu, N. Roseti-Bălănescu şi P. Orbescu. Cuza îl trimisese întîia oară Adunării legiuitoare prin următoarea adresă domnească :

Domnilor deputaţi,

Asupra raportului Consiliului meu de Miniştri, sub no. 1.536, ţiind seamă de cererile unanime şi des repetate ale naţiunii, şi în conformitate cu votul d-voastre din 22 decembrie 1862;

Eu, potrivit art. 6 şi 14 din Convenţia de la Paris, 7/19 august 1858, înaintez la deliberările d-voastre alăturatul aici proiect de lege pentru secularizarea averilor monăstireşti.

Dat în Bucureşti, la 12 decembrie 1863.

Alexandru Ioan
Ministrul secretar de stat
Preşedinte Consiliului Miniştrilor
K o g ă l n i c e a n u

Nr. 1.247

CĂTRE AL. PAPADOPOL-CALIMAH[1]

Focşani ou Tecuci

18/7 [1864]

Reçu vos dépêches trop tard. Soyez ici tout au plus dans huit jours, vu que la question rurale est pressante.

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXV, f. 132

Focşani sau Tecuci, 18/7 [1864]

Primit telegramele tale prea tîrziu. Să fii aici în cel mult opt zile, avînd în vedere că problema agrară este presantă.

K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Alexandru Papadopol-Calimah (1833 — 1898), istoric, publicist, om politic (ministru de externe în cabinetul N. Kretzulescu din 17 octombrie 1865, şi de culte, în cabinetul D. Ghica, din 16 noiembrie 1869); membru al Academiei Române, prieten devotat al lui V. Alecsandri şi M. Kogălniceanu.

CĂTRE ION ELIADE RĂDULESCU

3 noiembrie 1864

Domnul meu,

În adevăr, mi-aduc aminte că în anul 1840 d-voastră mi-aţi dat o cîtime litere. [1] Nu ştiu, domnul meu, cum de la 1840 pînă la 1848 nu v-am răspuns costul lor. Condicele le am la Iaşi, pentru tipografia mea.

Cu toate aceste, de vreme ce d-voastră mă asiguraţi că nu m-am achitat cătră d-voastră, şi fiindcă memoria debitorilor rareori este mai bună decît aceea a creditorilor, apoi eu, puind bază pe memoria d-voastră, mă grăbesc a vă comunica aice suma reclamată de *şapte mii una sută douăzeci lei*, aflîndu-mă mulţumit de cît pot prin aceasta a veni în ajutorul fiului d-voastră.

Cu această ocaziune, vă rog să primiţi asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

K o g ă l n i c e a n u

B. A. R., Coresp. inv. 57.518

[1] Scrisoarea, deosebit de importantă, răspunde la epistola lui Eliade din acelaşi an, prin care, cerînd sprijin bănesc pentru fiul său (Ion I. Heliade Rădulescu), amintea lui Kogălniceanu „comptul ce era între noi după litera, şi altele que am procurat d-tale din aşăzămîntul meu tipografic, în anul quînd ai venit la Bucureşti dimpreună cu fostul atunci postelnicu beizadea Suţu". E vorba de anul 1839, cînd, spre a se rupe de obligaţiile tipografice faţă de G. Asachi, Kogălniceanu cumpără materiale de imprimerie din tipografia *Curierului românesc*. Tratativele se purtaseră la început prin Costachi Negruzzi (v. *Conv. lit.*, XIII, 1879—1880, nr. 9, 1 decembrie 1879, p. 365). Literele aduse de la Bucureşti sînt folosite în cele două teascuri obţinute de la tipografia mitropolitană din Iaşi, pe care Kogălniceanu le obţinuse prin Veniamin Costache.

Astfel, literele aduse de la Bucureşti, unde Kogălniceanu vine special, însoţit de Nicolae Suţu, au intrat în inventarul Cantorei *Daciei literare*, în care se tipăreşte celebra revistă din 1840.

În *Arhiva Eliade Rădulescu* s-a păstrat conceptul chitanţei de primire a banilor trimişi de Kogălniceanu, în noiembrie 1864 preşedintele Consiliului de Miniştri, pe care-l reproducem în ortografia originalului:

https://biblioteca-digitala.ro

„S-a primit cu recunoscință din partea domnului M. Cogîlniceanul lei șese mii patru sute lei noi, 6.400 din vechia datorie după litere que am procurat domniei-sale la anul 1840; și am trecut această sumă în registru, înaintea domnului aducător".

Ion Heliade R.

În această privință v. Augustin Z.N. Pop, *Relații tipografice între Eliade Rădulescu și Kogălniceanu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, Ed. Acad. R.P.R. 1957, p. 284—288; Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași*, *idem*, p. 167—183; G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între M. Kogălniceanu și Gh. Asachi*, în *Arhiva românească*, VI, Buc., 1941, p. 31—71; M. Kogălniceanu, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Dan Simonescu, Buc., E.S.P.L.A., 1957, p. 5 ș. urm.

CĂTRE COSTACHE NEGRI
Bacău

Exp. 27/1 [1869], dim.

Le prince Démètre Ghica au nom du prince régnant et du gouvernement a fait appel à vous. Nous avons à régler quelques affaires importantes avec gouvernement austro-hongrois: limites, abolition de la jurisdiction consulaire, convention pour jonction des chemins-de-fer de Cronstadt avec nos lignes par la vallée d'Oituz et Ville d'Ocna etc. Vous êtes seul en état de régler les questions si importantes pour le pays. Voyons, mon vieux, ne nous refusez pas, quand ce ne serait que pour quelques mois.

Pensez que plusieurs de ces questions concernent votre propre district et votre chère Ville d'Ocna. Si vous nous refusez, je viendrai ameuter contre vous les bourgeois d'Ocna. Mes respects à madame Catinca et mes grandes et sincères condoléances à madame Zulnie [1].

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.235

Exp. 27/1 [1869], dim.

Principele Dimitrie Ghica în numele prințului domnitor și al guvernului face apel la tine. Avem de aranjat cîteva treburi importante cu guvernul austro-ungar: hotare, desființarea jurisdicției consulare, convenția pentru

https://biblioteca-digitala.ro

legarea căii ferate de la Braşov cu o linie pe valea Oituzului şi cu Tîrgu-Ocna etc. Eşti singurul în stare să pui la punct chestiunile atît de importante pentru ţară. Hai, dragul meu, nu ne refuza, căci n-ar fi decît pentru cîteva luni.

Gîndeşte-te că cele mai multe din aceste chestiuni privesc propriul **tău** judeţ şi scumpul tău Tîrgu-Ocna. Dacă ne refuzi, voi veni să asmut pe cetăţenii din Ocna contra ta. Respectele mele doamnei Catinca şi cele mai mari şi sincere condoleanţe doamnei Zulnia [1].

K o g ă l n i c e a n u

[1] Surorile lui C. Negri.

CĂTRE N. CALLIMAKI-CATARGI
Roman

Exp. 29/2 [1869], D.

Je serais l'homme le plus heureux du monde si Basile Alecsandri consentait à venir nous donner un coup d'épaule. Je lui télégraphie à l'instant; mais allez le voir vous-même et insistez fortement auprès de lui. S'il accepte, n'y aurait-il pas moyen à faire réussir sa candidature dans le premier collège? Plusieurs fois, ce collège lui a proposé de l'élire, et il a toujours refusé. S'il tient cependant à se faire élire au quatrième collège, je n'ai rien non plus à objecter.

K o g a l n i c e a n

P.-S. Să se înapoieze

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.514

Exp. 29/2 [1869], D.

Aş fi cel mai fericit om din lume dacă Vasile Alecsandri ar consimţi să vină să ne ajute. I-am telegrafiat chiar acum; dar mergi să-l vezi tu însuţi şi insistă pe lîngă el. Dacă primeşte, n-ar fi un mijloc să faci să izbutească

https://biblioteca-digitala.ro

candidatura sa la colegiul întîi? De mai multe ori acest colegiu i-a făcut propunerea să-l aleagă, şi el totdeauna a refuzat. Dacă de data aceasta el ţine să fie ales la colegiul al patrulea, eu n-am nimic de obiectat.

Kogălniceanu

P.-S. Să se înapoieze.

CĂTRE VASILE ALECSANDRI
Roman

Exp. 29/2 [1869], dim.

Voyons, mon cher et vieux ami, quitte pour quelques semaines ta retraite poétique et viens nous prêter un coup d'épaule pour sauver le pays que tu aimes et dont tu as chanté la gloire et les malheurs. Tous les collègues te demandent et tu n'as qu'à choisir. Ne peux-tu pas aussi faire sortir de sa tannière notre cher ours d'Ocna? La ville de Galatz le réclame à grands cris.

Kogalnicean

N.B. Staţia de Roman va da această depeşie d-lui prefect spre a o trimite la Mircești.

Telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.515

Exp. 29/2 [1869], dim.

Hai, scumpul şi vechiul meu prieten, părăseşte pentru cîteva săptămîni retragerea ta poetică şi vino să ne ajuţi ca să salvăm ţara, care ţi-e dragă şi căreia tu i-ai cîntat gloria şi nefericirile. Te cer toţi colegii, şi tu n-ai decît să alegi. N-ai putea ca să faci şi pe scumpul nostru urs de la Ocna să-şi părăsească vizuina? Oraşul Galaţi îl cere cu glas puternic.

Kogălniceanu

N.B. Staţia de Roman va da această depeşie d-lui prefect spre a o trimite la Mircești.

https://biblioteca-digitala.ro

6/3 [1869], **4,55** S.

Les chicanes que te font les grecs doivent te prouver qu'il ne fait pas bon de se tenir constamment retiré sur tes domaines. [1] *Pour pouvoir conserver et sa fortune et celle du pays, il faut encore lutter. Par conséquent, viens à la Chambre. De notre part, et surtout de ma part, je me mettrai en quatre pour sauvegarder tes intérêts et t'être agréable.* [2]

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.550

6/3 [1869], 4,55 S.

Neajunsurile pe care ți le fac grecii trebuie să-ți arate că nu e bine să te ții tot timpul retras pe pămînturile tale [1]. Pentru a-ți putea păstra și avutul tău și pe al țării, trebuie încă să lupți. Prin urmare, intră în Cameră. Din partea noastră și mai cu seamă din partea mea, mă voi face în patru ca să-ți ocrotesc interesele și să-ți fiu plăcut [2].

K o g ă l n i c e a n u

[1] Poetul se afla la Mircești.

[2] V. Alecsandri a refuzat propunerea lui M. Kogălniceanu.

ce 14/26 mars 1869

Mon cher Basile,

J'ai reçu deux lettres de toi. Je réponds à toutes les deux. D'abord parlons [de] tes affaires, c'est-à-dire station de chemin-de-fer. Je t'assure que j'ai frappé à toutes les portes. Je me suis adressé même à Oppenheim [1] *à Vienne par l'entremise de Herz, directeur de la Banque Roumaine. S'il y a possibilité de le faire revenir sur sa décision, crois-moi qu'il le fera.*

https://biblioteca-digitala.ro

J'arrive maintenant à ta première lettre, et aux bruits qui sont arrivés jusque chez toi, comme quoi je patronnerais pour les prochaines élections les hommes mal famés, tels que Ulysse Cretziano[2] *et C-ie.*

Mon cher ami, personne plus que moi ne voudrait avoir une Assemblée composée rien que des hommes les plus capables et les plus probes du pays. Mais depuis quand les capables et les probes ont [ils] eu la majorité dans les élections?

Il paraît que tu n'as jamais fait des élections; sans cela tu l'aurais déjà su que dans les élections ce ne sont pas ordinairement les honnêtes gens, mais les tripoteurs, ceux qui „travaillent" et qui s'agitent, qui ordinairement triomphent.

Prends la liste des députés de toutes les Chambres passées et tu verras le peu d'hommes vraiment de bien qui l'ont emporté.

Par conséquent, ne crois pas que c'est moi qui patronne les malhonnêtes: ce sont les collèges qui envoient ceux qui leur conviennent. Tu es en Moldavie, tu peux donc mieux que tout autre connaître le peu d'ingérence que je me suis permis dans les élections.

Dans bien des districts et surtout en Valachie, même dans le quatrième collège, je me suis fort peu mêlé. Il faut te le dire actuellement, ce n'est pas moi qui suis le ministre, ce sont mes préfets; ils sont devenus mes maîtres et moi leur esclave! Néanmoins, partout où j'ai eu un peu d'influence, j'ai tâché de faire arriver des hommes de bien, même n'appartenant pas à mon parti. Ainsi: Jean Balacéano[3]*, Constantin Blaremberg*[4]*, Jean Cantacuzène*[5]*, beau-frère de Ion Ghica, Eugène Ghica*[6] *et tant d'autres*[7] *arrivent à la Chambre grâce à mon concours. J'ai des amis auxquels je tiens malgré leurs défauts. Eh bien, je les ai laissés de côté rien que pour ne pas donner de la pâture à mes calomniateurs.*

Pour ce qui est d'Ulysse Cretziano en particulier, je t'assure qu'il n'aura nullement mon concours, quoique je sois en relations sociales avec lui. Mais il est propriétaire dans Jalomița; mais il est parent avec le préfet et en intimité même avec les rouges.[8] *Que veux-tu donc que j'y fasse? Il me serait impossible de lutter en même temps contre les rouges et contre les immoraux, car leur nombre étant trop grand, j'aurais malheureusement fort à faire.*

Néanmoins, je t'assure que la règle et la grande règle dans la nouvelle Chambre ce sera un grand nombre d'hommes de bien. Les compromis feront la toute petite exception, et certes ce n'est pas par mon concours qu'ils arriveront. Or, rappelle-toi que dans la Chambre dissoute, ce sont les coquins et les chenapans qui faisaient la grande majorité. Aussi cela a produit une réaction terrible contre eux. Aujourd'hui, les plus mauvais de l'ancien régime sont devenus les meilleurs en face des rouges. Peux-tu t'imaginer que Michel Marghiloman[9]*, je dois le combattre et à outrance, pour qu'il ne soit pas élu à Brăila?*

Ceci étant, sois convaincu, mon vieux, que tu n'auras pas à rougir de faire partie de la nouvelle Chambre. Le vieux Bosiano[10] *a refusé la place de premier*

https://biblioteca-digitala.ro

président de la Cour de Cassation pour être simple député, car il comprend que la nouvelle Chambre peut décider de l'avenir du pays pour bien des années.

Sur ce, mon vieux, après t'avoir fait une confession, je te serre la main cordialement et te dis avec impatience à revoir pour le premier mai à Bucarest.

Ton tout dévoué ami,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. S 22(1)/LIX

14/26 martie 1869

Scumpul meu Vasile,

Am primit două scrisori de la tine. Răspund la amîndouă. Mai întîi să stăm de vorbă despre treburile tale, adică de stația de cale ferată. Te-ncredințez că am bătut la toate ușile. M-am adresat chiar lui Offenheim [1] la Viena prin intermediul lui Herz, directorul Băncii Române. De va fi cu putință să-l fac să revie asupra hotărîrii lui, crede-mă că se va face.

Ajung acum la prima ta scrisoare și la știrile tulburătoare ajunse pînă la tine cum că eu aș patrona în viitoarele alegeri oameni rău famați, ca Ulysse Crețianu [2] și compania.

Scumpul meu prieten, nimeni n-ar dori mai mult ca mine să aibă o Adunare compusă numai din oamenii cei mai capabili și cei mai cinstiți din țară. Dar de cînd cei capabili și cinstiți au avut majoritatea în alegeri?

Parcă n-ai fi candidat niciodată; pentru că altfel ai fi știut că de obicei în alegeri izbutesc nu oamenii cinstiți, ci gheșeftarii, cei care lucrează pe dedesubt și se agită.

Ia lista deputaților din toate Camerele trecute și vei vedea cît de puțini oameni într-adevăr buni au avut.

Prin urmare, să nu crezi că eu sînt cel ce patronează pe necinstiți; colegiile desemnează pe cei care le convin. Te găsești în Moldova, deci poți cunoaște mai bine decît oricare altul slaba mea intervenție pe care mi-am îngăduit-o în alegeri.

În multe județe, și în special în Muntenia, chiar în colegiul al patrulea, eu m-am amestecat foarte puțin. Trebuie să ți-o spun acum că nu eu sînt ministrul, ci prefecții mei; ei au ajuns stăpînii mei și eu sclavul lor! Cu toate acestea, oriunde am avut putină influență, am încercat să promovez oameni de bine, chiar neaparținînd partidului meu. Astfel: Ion Bălăceanu [3], Constantin Blaremberg [4], Ion Cantacuzino [5], vărul lui Ion Ghica, Eugen Ghica [6] și atîția

https://biblioteca-digitala.ro

alții [7] intră în Cameră datorită sprijinului meu. Am prieteni la care țin, cu toate defectele lor. Ei bine! i-am lăsat deoparte numai ca să nu dau apă la moară calomniatorilor mei.

În ce privește pe Ulysse Crețianu în special, te încredințez că el nu va avea de fel sprijinul meu, cu toate că mă găsesc în relații sociale cu el. Dar el este proprietar în Ialomița; dar este înrudit cu prefectul și chiar în intimitate cu roșii. [8] Ce-ai vrea deci să fac? Mi-e imposibil ca în același timp să lupt și împotriva roșilor și împotriva imoralilor, căci, numărul lor fiind prea mare, mi-ar da din nenorocire mult de lucru.

Cu toate acestea, îți garantez că majoritatea și marea majoritate în noua Cameră va avea un mare număr de oameni de bine. Compromișii vor constitui o foarte mică excepție, și desigur că nu vor izbuti prin sprijinul meu. Or, amintește-ți că în Camera dizolvată pungașii și potlogarii formau marea majoritate. Tocmai faptul acesta a produs o reacție puternică împotriva lor. Astăzi cei mai răi din trecutul regim au ajuns mai buni în comparație cu roșii. Poți să-ți imaginezi că pe Mihail Marghiloman [9] trebuie să-l combat, și încă cu îndîrjire, pentru ca să nu fie ales la Brăila?

Așa stînd lucrurile, fii convins, dragul meu, că nu vei avea să roșești făcînd parte din noua Cameră. Bătrînul Bosianu [10] a refuzat locul de primpreședinte al Curții de Casație, rămînînd un simplu deputat, căci își dă seama că noua Cameră poate să hotărască viitorul țării pentru mulți ani.

Acum, dragul meu, după ce ți-am făcut o mărturisire, îți strîng mîna cu căldură și-ți spun la revedere cu nerăbdare pentru întîi mai la București.

Prietenul tău prea devotat,
Kogălniceanu

[1] Consorțiu vienez de construcții ferate. Oppenheim concesionase construirea liniei ferate Lemberg-Iași și a purtat corespondență cu Al. Papadopol-Calimah.

[2] Moșier.

[3] Ion Bălăceanu (1825—1914), om politic și cel mai folosit diplomat român din secolul trecut, ca ministru plenipotențiar la Paris, Roma, Viena, Londra, Constantinopol. În 1848, deși rudă cu doamna Mariția Bibescu, și deși fiu al marelui ban Constantin Bălăceanu, trece de partea revoluționarilor și slujește regimul ca prefect de Muscel. În timpul emigrației a însoțit pe Bălcescu, inițiind un corp expediționar român care să lupte sub steagurile revoluției maghiare. Unionist. La început, sub Cuza, prefect de poliție al Bucureștilor; apoi intră în conspirația coaliției burghezo-moșierești împotriva lui Cuza.

[4] Constantin Moret Blaremberg (1838—1886). Ca ofițer a luat parte la războiul din Crimeea.

[5] Ion Cantacuzino (1820—1899), fiul fostului caimacam C. Cantacuzino. De mai multe ori deputat și ministru. Căsătorit cu Maria Mavros, prin care se înrudește cu Ion Ghica.

[6] Eugen Ghica, fiul marelui postelnic moldovean Grigore Ghica.

https://biblioteca-digitala.ro

[7] Totuşi, cei mai mulţi implicaţi în răsturnarea lui Cuza, după ce în prima parte a domniei fuseseră partizanii „principelui Unirii".

[8] Sub acest nume erau desemnaţi în epocă membrii partidului liberal.

[9] Mihail Marghiloman, mare proprietar şi elector liberal corupt din jud. Brăila.

[10] Constantin Bosianu (1815—1882), jurist şi om politic muntean, secretar al Divanului ad-hoc din Ţara Românească, slujeşte sub Cuza ideea unificării legislaţiei. Profesor de drept roman la Universitatea din Bucureşti, avocat şi cîtva timp decan al Baroului Ilfov. Întemeiază ziarul unionist *România* (1857).

Focşani, 23/3 [1869], 6,20 S.

Mon grand bonheur et ma gloire seraient justement d'avoir une Chambre modèle. Malheureusement, beaucoup d'hommes dignes d'en faire part sont blasés des affaires publiques, tels que Lascar Rosetti, C. Négri. J'ai écrit à celui-ci. Je crois que si tu t'y mettais, nous pourrions le faire sortir de sa tannière. Je t'en prie donc, aide-moi. Pour ce qui est de la station, j'en ai parlé au ministre des travaux publics. J'en parlerai aussi à Oppenheim. Va le voir; il est actuellement à Iassi; montre-lui ma dépêche; il comprendra qu'il ne saurait m'obliger davantage qu'en t'obligeant toi.

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp.. inv. 100.615

Focşani, 23/3 [1869]

Cea mai mare fericire şi gloria mea ar fi să am o Cameră model. Din nefericire, mulţi bărbaţi demni de-a face parte din ea s-au scîrbit de treburile publice: Lascăr Rosetti, C. Negri. Eu i-am scris acestuia. Cred că dacă a interveni şi tu, am putea să-l scoatem din bîrlogul său. Te rog, deci, ajută-mă În ce priveşte staţia, am vorbit cu ministrul lucrărilor publice. Voi mai vorbi şi cu Oppenheim. Du-te să-l vezi; el se află acum la Iaşi; arată-i telegrama mea; el va înţelege că n-ar putea să mă oblige mai mult decît îndatorîndu-te pe tine.

K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE IACOB NEGRUZZI
Iaşi

Exp. 25/8 1869

Rogu-te cu cea întîi poştă trimite-mi datele biografice ale părintelui d-tale, trăsăturile caracteristice ce cunoşti din viaţa sa, precum şi scrierea *Pacatele tinereţii*, fiindu-mi trebuitoare pentru cuvîntul de recepţiune ce voiesc a face în Academia Română. [1]

Kogălniceanu

Concept

B. A. R., Coresp. inv. 100.971

[1] Kogălniceanu a fost ales membru al Societăţii academice române în şedinţa din 16 septembrie 1868; dar nu şi-a rostit niciodată discursul de recepţie. Între 1886—1887 Kogălniceanu este vicepreşedinte al Academiei Române, iar în ultimii doi ani de viaţă preşedinte.

CĂTRE ION GHICA

Ce 23 déc. 1872

Excusez-moi de n'avoir pas pu aujourd'hui venir à Ghergani, ainsi que je vous l'avais promis. Je suis de nouveau malade.

Aussitôt que je serai un peu mieux, je ne manquerai pas de venir passer quelques bonnes heures dans votre belle propriété.

En attendant, je vous souhaite des bonnes fêtes et vous prie de présenter mes hommages respectueux à la princesse Ghica.

Votre vieux dévoué,
Kogalnicean

B. A. R., Coresp. inv. 82.344

https://biblioteca-digitala.ro

23 dec. 1872

Iartă-mă că n-am putut veni azi la Ghergani, așa cum ți-am promis. Sînt din nou bolnav.

Îndată ce voi fi ceva mai bine, nu voi pregeta să vin ca să petrecem cîteva ore în frumosul tău domeniu.

În așteptare, îți doresc sărbători fericite și te rog să prezinți omagiile mele respectuoase principesei Ghica.

Al tău vechi devotat,
Kogălniceanu

CĂTRE D. A. STURDZA

12 fevr. 1874

Scumpul meu domn,

Mulțumindu-vă de buna vestire, vin a vă ruga să mă scuzați dacă nu vin în persoană să iau manuscrisul original al lui Beldiman [1], dar sînt atît de reținut de afaceri, încît nu știu unde chiar să-mi îndrept capul. Rogu-vă dar a fi așa de bun de a da manuscrisul în primirea d-lui Augustin, ca dat *în propriile mele mîni*. Vă garantez a vi-l înapoia intact.

Rugămintea mea nu se oprește aci; vă aduc aminte prețioasa promisiune că veți revedea *singur* ultima corectură.

Pînă la plăcerea de a vă vedea, vă rog să primiți asigurarea neschimbatei mele considerațiuni.

Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 82.345

[1] Este vorba de *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovei întîmplare după răzvrătirea grecilor, 1821.*

În tom. III din *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei* (ed. 2-a), Buc. 1874, p. 336, Kogălniceanu își arată nemulțumirea de felul cum Alecu Balica tipărise, după o copie defectuoasă, poema lui Beldiman în 1861, întregind că pentru editarea cinstită a textului se adresase celebrei biblioteci de la Miclăușani, unde se găsea autograful lui Beldiman :

„Manuscrisul original al lui Beldiman se află astăzi în proprietatea d-lui Dimitrie A. Sturdza, făcînd parte din prețioasa sa colecțiune istorică de la Miclăușani. Ediținea de față e săvîrșită după însuși acest manuscript — un volum in-folio de 232 pagine — scris pe hîrtie bună și solidă

https://biblioteca-digitala.ro

cu multă îngrijire de însuşi mîna lui Alexandru Beldiman. Scrisoarea e frumoasă şi citeaţă. Îndreptări şi ştersături sînt foarte puţine", încheind cu împăcare pentru lucrul realizat :

„Mulţămită dar d-lui D. Sturdza, publicul se află astăzi în norocita poziţiune de a avea subt ochi însuşi poemul lui Beldiman în toată primitiva sa exactitate" (p. 336).

Manuscrisul mai conţinea : *Tălmăcirea Caimelii lui Vogoridi ce scrie la Silistra* (p. 181—182), *Jurnalul mergerei boierilor deputaţi în Ţarigrad* (p. 183—213), *Tractaturile prin cari s-au închinat ţara de către Bogdan-voievod, domn al Moldaviei, împărăţind sultan Baiazet al doilea, de Nicolaie Costin* (p. 215—229), *Stihurile făcute în Tazlău în vremea închiderei mele acolo 1824, aprilie 20* (p. 230—232).

CĂTRE AL. PAPADOPOL-CALIMAH

[1874, sept.]

Mon cher Papadopol-Callimaqui,

Le corps d'Etienne Golesco passera dans quelques jours par Tecuci. Je crois qu'il suffit de te dire rien que cela; tu comprendras que Tecuci, comme toute la Roumanie, doit tenir à l'honneur de bien recevoir les dépouilles d'un des meilleurs et des plus purs citoyens.

Il ne s'agit pas de faire une manifestation de parti; mais une manifestation nationale.

Donc, entends-toi avec les bleus et avec les blancs et avec les rouges et ne laissez pas passer les dépouilles de Golesco sans prouver encore une fois que Tecuci n'est pas une ville froide et indifférente quand il s'agit de faire note de nationalité et de vertus vierges.

Parle dans le même sens à Racovitza, Atanasio, Iacovaki etc., etc.

Ton vieux ami,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Ms. rom. 765, f. 251, 254

[1874, sept.]

Scumpul meu Papadopol-Calimah,

Peste cîteva zile rămăşiţele pămînteşti ale lui Ştefan Golescu vor trece prin Tecuci. Cred că e de ajuns să-ţi spun aceasta; vei înţelege că Tecuciul,

https://biblioteca-digitala.ro

ca și întreaga Românie, trebuie să țină la onoarea de a primi cum se cuvine rămășițele unuia dintre cei mai buni și cei mai cinstiți cetățeni.

Nu este vorba să i se facă o manifestație de partid, ci o manifestație națională.

Deci, înțelege-te și cu albaștrii și cu albii și cu roșii și nu lăsați să treacă rămășițele lui Golescu fără a dovedi încă o dată că Tecuciul nu este un oraș rece și indiferent cînd este vorba de a face dovadă de naționalitate și de virtuți neprihănite.

Vorbește în același sens lui Racoviță, Atanasiu, Iacovachi etc., etc.

Vechiul tău prieten,
Kogălniceanu

CĂTRE ION GHICA

Carlsbad, 6 august stil nou 1875

Iubite amice,

Înaintea purcederii mele am primit de la Laurian[1] cuvîntul tău academic. Mă ocup acum cu facerea răspunsului. [2] Însă va fi mai cu neputință de a-l putea ceti înainte de 5—10 septemvri, fiindcă pînă atunce de-abia îmi voi fini cura. Rogu-te, dar, a te înțelege cu Laurian pentru fixarea zilei, de la 5 septemvri înainte. Sper că răspunsul nu va fi de tot jos de cuvîntul tău!

Iubite amice, vin acum a-ți face scuzele mele pentru că înaintea purcederii mele n-am regulat afacerea de 3.000 franci de la Societatea financiară[3].

Rogu-te a mijloci la Taponnier ca să o prelungească pînă la 15 septemvri și fii sigur că atunce voi achita-o cu recunoștință.

Aice cestiunea Herzegovinei și călătoria lui Milan [4] la Viena, unde, pe lîngă Andrassy, s-au întrunit ambasadorii de Turcia, Germania, Anglia și Rusia, preocupă mult, mai ales pre generalii ruși care speră, ca *militari*, a avea o campanie în curînd.

Deci la revedere la Academie.

Al tău vechi amic,
Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 82.347

https://biblioteca-digitala.ro

[1] August Treboniu Laurian.

[2] Ion Ghica își rostește discursul lui de recepție *Despre Ioan Cîmpineanu* abia peste patru ani, și nu-i „răspunde" M. Kogălniceanu, ci B.P. Hasdeu.

[3] Creditul funciar român, mai tîrziu Creditul rural, societate cu capital liberal pentru acordarea de credite proprietarilor de moșii.

[4] Milan Obrenovici IV (1854—1901), rege al Serbiei, născut la Iași; ridicat prinț domnitor la 12 ani; partizan și aliat al Rusiei, declară război Turciei în 1876.

CĂTRE GRIGORE VENTURA

Paris, 19 noiem./1 dec. 1880

Iubite domnule Ventura[1],

În Ministerul de Externe se află un funcționar care poartă numele de Arion. Acest *polisson* * — am dreptul de a-l califica cu asemine nume, fiindcă eu am fost cauza relei sale creșteri, ușurîndu-i, ca funcționar al regiei tutunurilor, cînd eram președinte al consiliului de administrațiune al Regiei, să-și facă studiile în Paris și să-și primească leafa în București — acest *polisson* mă onorează cu deosebite injure prin ziarele *Bukarester Tageblatt* și *La Correspondance autrichienne*, amîndouă subvenționate de Ministerul de Externe. Am dovada pozitivă și în mînă că numitul este adevăratul autor al tuturor infamiilor scrise în contra mea în *Correspondance autrichienne*. Numitul, nemulțumit cu atîta, apoi mai cutează în fiecare zi a-mi trimite între foile *Monitorului oficial*, și sub plicul și pecetea oficială a Ministerului de Externe, și *plătit de către stat*, numerile ziarului *Bukarester Tageblatt*. Aceasta am constatat-o la legațiune în fața tuturor funcționarilor mei. Tot acest ziar face un rezbel de moarte guvernului republican al Franciei, din care numitul *polisson — pînă ce am strigat eu holla* prin *o notă oficială către d-l Boerescu*[2], făcea apoi renumitele *Correspondance* în contra republicei și a oamenilor ei de stat, ca *datate din* Paris.

Îți trimit aice două numere din acest jurnal spre a vedea la ce se întrebuințează fondurile diplomatice date de țară spre a i se apăra drepturile.

Numitul Arion, în numărul din urmă al *Corespondenței*, zice că M. Kogălniceanu *„essaie en vain de se mettre au premier plan dans la question du Bas-Danube; il n'est ni l'inspirateur de la résistance contre l'avant-projet etc.*

* Om de nimic (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

ni l'auteur du mémoire sur l'art. 58, qu'il a eu le grand tort de se laisser attribuer". C'est trop fort.*** D-ta, *mon cher monsieur* Ventura, știi foarte bine că eu niciodată nu mi-am atribuit paternitatea acelui memuar, deși este în mare parte format din plagiate împrumutate textual din depeșa mea adresată lui Boerescu cu *două luni* înainte de a vedea lumina faimosul memuar.

De aceea sînt otărît a publica acel memuar atît românește, cît și franțuzește. [3] Te rog dar ca d-ta să reproduci sub formă de corespondență cele de mai sus și apoi să anunți publicarea și a depeșii mele, pre care ai dobîndit-o prin o norocită indiscrețiune.

Prin cel întîi român care pleacă în țară sau prin cea întîi sigură ocasiune vei primi memuarul. Cheltuielile tiparului se vor răspunde de mine.

Vin acum la chestiunea Dunării. Ea este compromisă cu totul. *În curs de patru luni* diplomația austriacă a făcut foc din toate bateriile sale, a dovedit o activitate și o energie nespusă spre a cîștiga cabinetele străine, presa și chiar opiniunea publică.

Bătrînul Beust [4] în fiecare zi, de dimineață și pînă seara, suie scările Ministerului de Externe, a directorilor și pînă a simplilor șefi de secțiune spre a-i cîștiga cauzei austriace.

Tot așa făceau ambasadorii de la Londra și Petersburg. Sute de note și memorii cu statistice false s-au trimis la cabinetele străine din Viena.

În timpul acesta, diplomația noastră a fost mută. *Patru luni de zile* unele din legațiuni n-au primit de la Foreign-Oficiul nostru o singură virgulă în chestiunea Dunării.

D-l Boerescu s-a mărginit a publica *anonim* o broșură, pre care *la Viena mi-o atribuie mie*, iar la București se fălește de paternitatea ei. Tot în același timp, d-sa își îndreaptă toate lovirile în contra acelor *diplomați români* cari își făceau datoria.

La Paris și la Berlin se știe toate împrejurările din București. Se cunoaște toate amănunțișurile petrecute în guvern și în Consiliul de Miniștri sub președința lui vodă, cînd d-l Boerescu a cerut revocarea mea și a lui Liteanu[5], și că numai rezistenții lui vodă datorim că voia domnului Boerescu nu s-a împlinit. Cum voiești dar ca să mai avem autoritate morală pe lîngă guvernele lîngă care sîntem acreditați, cum voiești ca România, cu o asemine icăloasă politică, să poată ține piept ea Austriei?

Francia încă ne sprijină, Francia va face tot spre a apăra cît se poate drepturile României, însă ea este singură, și nimene nu-i poate cere ca ea să

---

* Încearcă în zadar să-și atribuie loculîntîi în chestiunea Dunării-de-jos; nu este nici inspiratorul rezistenței față de avanproiect etc., nici autorul memoriului asupra articolului 58, pe care și l-a atribuit pe nedrept (fr.).

** Este prea mult (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

iasă din rolul *recueilli* * și din prudența politicei sale externe spre a întreprinde singură o campanie fără folos în favoarea noastră?

D-l Boerescu a condus afacerea cu multă *ghibăcie.* A zis Austriei: nu te îngriji de memuarele mele și ale lui Mitilineu. Al doilea memuar atribuit unui francez Dominic este scris și publicat de d-l Mitilineu, pentru care a vinit și a șezut în Paris 15 zile. Cu aceste adorm pre români. Eu însă îți dau tot timpul ca să-ți faci afacerile în Europa; căci eu n-am să scriu un cuvînt ca ministru și n-am să adresez o notă cabinetelor străine spre a le spune ce voiește România; pre acei ce se luptă pentru drepturile ei am să-i destitui și de nu voi putea, am să-i șicanez, am să-i dezgust de viața grea ce le voi face! Și dupe ce totul va fi pus la cale, atunce mă voi face și eu că sînt în contra anteproiectului austriac.

Și-n adevăr că așa s-a întîmplat. Eu sînt cu desăvîrșire dezgustat.

Mă silesc să-mi închipuiesc cîteva mii de franci ca să-mi plătesc datoriile, și apoi *de bunăvoia mea îmi dau demisiunea!*

Rămîi sănătos și la curîndă revedere.

Al d-tale vechi amic,
K o g ă l n i c e a n u

B. A. R., Ms. rom. 3.749, f. 39—46

[1] Grigore Ventura (1849—1909), gazetar antidinastic *(La question dynastique en Roumanie, La fin d'une monarchie)*, scriitor (piesele de teatru *Căsătoriile în lumea mare, Curcanii, Copila din flori, Cămătarul)* și compozitor. Profesor la Conservatorul din București. Redactor principal la *L'Indépendance roumaine* la data cînd îi scrie Kogălniceanu. Cu un an înainte, în *L'Indépendance roumaine*, IV, nr. din 24 și 30 dec., 1880, p. 2—3, făcuse denunțuri privind gestiunea lui Ion Ghica, calitatea repertoriului și starea de spirit de la Teatrul Național din București, fapt ce-a provocat protestul energic al actorilor și al opiniei publice.

[2] Vasile Boerescu (1830—1883), publicist și om politic din Moldova. Ministru de justiție culte, externe în mai multe cabinete. Unul din stîlpii politicianismului burghez de cea mai pronunțată factură monarhistă.

[3] *Cestiunea Dunării*, part. I + part. II, Buc., 1882.

[4] Frederic-Ferdinand Beust (1809—1886), om de stat și diplomat austriac, cancelar al lui Francisc-Iosif. Ambasador al Imperiului austriac din 1871 la Londra; în 1878, transferat la Paris, unde rămîne pînă în 1882, cînd renunță la diplomație. La data scrisorii, plenipotențiarul Austro-Ungariei la Paris.

[5] Iorgu Vîrnav-Liteanu (1840—1905), diplomat român, plenipotențiar la Berlin între 1877—1878.

* Textual: recules. Aici cu sensul de: rezervat, ținîndu-se oarecum la o parte, neangajîndu-se din plin în agitația evenimentelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Paris, le 18/30 janv. 1881

Cher monsieur Ventura,

L'Indépendance roumaine *publie à maintes reprises mon entrée au Ministère des Affaires Etrangères, comme successeur de monsieur Boeresco. Le journal est très mal informé. Jamais, au grand jamais je n'occuperai plus de place sur le banc ministériel, ni avec monsieur Bratiano*[1]*, ni avec monsieur Boeresco! Pour ce qui est de monsieur Boeresco, soyez convaincu qu'aujourd'hui il est tellement fort, ou qu'il représente des intérêts qu'on* tient absolument *à faire prendre racine en Roumanie, que c'est lui qui peut renvoyer, plutôt que d'être renvoyé. Il représente la politique austro-allemande, il représente l'asservissement du Danube, il représente, enfin,* une politique qui s'impose[2]*, et dont monsieur Boeresco est le défenseur officiel. Donc ne pensez pas qu'il peut être remplacé, et* surtout *par* moi, *même si je le voulais, ce qui n'est pas le cas.*

Tout ceci pour votre édification personnelle. La seule rectification que je vous demande c'est de trouver l'occasion pour faire dire dans votre journal que Kogalniceano ne pense guère à remplacer monsieur Boeresco, et que sa préoccupation principale c'est de rentrer dans le pays le plus tôt possible[3].

Du reste, rien de nouveau.

Votre très dévoué,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Ms. rom. 3.749, f. 61—62

Paris, 18/30 ian. 1881

Scumpe domnule Ventura,

L'Indépendance roumaine publică în mai multe rînduri [ştiri despre] intrarea mea la Ministerul Afacerilor Străine, ca urmaş al domnului Boierescu. Jurnalul este foarte rău informat. Niciodată şi absolut niciodată eu nu voi mai lua loc pe banca ministerială nici cu domnul Brătianu [1], nici cu domnul Boerescu ! Cît despre domnul Boerescu, fiţi convins că astăzi el este atît de puternic sau că reprezintă anumite interese care prind rădăcini în România, şi că el este cel care poate să concedieze mai degrabă decît să fie concediat. El reprezintă politica austro-germană, el reprezintă înrobirea Dunării, el reprezintă, în sfîrşit, *o politică ce se impune* [2], şi căreia domnul Boerescu îi este apărătorul oficial. Deci nu vă mai gîndiţi că poate fi înlocuit, şi *în special de către mine,* chiar dacă eu aş voi-o, ceea ce nu este cazul.

https://biblioteca-digitala.ro

Toate acestea pentru lămurirea dumitale personală; singura îndreptare pe care ți-o cer este de a găsi prilejul să se spună în jurnalul dumitale că Kogălniceanu nu se gîndește de loc să înlocuiască pe domnul Boerescu și că preocuparea sa principală este de a reveni în țară cît mai curînd posibil[3].

Încolo nimic nou.

Al dumitale prea devotat,
K o g ă l n i c e a n u

[1] Kogălniccanu, regretînd colaborarea cu partidul liberal condus de I.C. Brătianu în cabinetul din 1877—1878, s-a simțit dator în cîteva rînduri să facă declarații publice. Între altele vezi *Discursul rostit la întrunirea opoziției unite din 25 martie 1883*, Buc., 1883.

[2] M. Kogălniceanu face aluzie la afacerile oneroase ale lui Carol I și ale liberalilor interesați să susțină importul de capital german.

[3] Cum se vădește și prin alte scrisori ale lui Kogălniceanu din această perioadă către C. A. Rosetti, I.C. Brătianu și monarh.

Paris, le 15/27 févr. 1881

Mon cher monsieur Ventura,

Que vous ai-je fait que vous m'avez complètement oublié? Pour ce qui est de moi, je vous porte la même amitié, et de plus une nouvelle reconnaissance pour les bonnes et flatteuses paroles que vous m'adressez dans votre journal.

Décidément, j'en ai assez de ma mission diplomatique; on me l'a fait voir sous toutes les couleurs. Fin février, ou bien au plus tard, au commencement de mars, je m'en retournerai sur les bords de la Dîmbovitza.

Je quitte Paris avec regret, car l'on y a été pour moi de toute bonté. Je vous en dirai les détails à mon arrivée.

Je rentre simple mortel et je viens décidé à le rester longtemps... Par conséquent, n'ajoutez pas foi à tous les bruits de ma rentrée au pouvoir.

Je tiens à laisser à ceux qui s'y trouvent toute la responsabilité de leurs actes.

D'ailleurs, je me suis décidé à ne plus jouer le rôle de manta de vreme rea.

Je vous en prie, comme curiosité et comme étude, écrivez-moi ce qu'a été la crise ministérielle, qui a tiré les ficelles et ce que signifie la décision prise de s'en tenir à ce qui est.

C'est un procès qui se produit, selon l'expression allemande. Je vous en serai bien reconnaissant de m'en communiquer les développements.

Ainsi donc, vous m'écrivez, n'est-ce pas?

A vous tout dévoué ami,
K o g a l n i c e a n

B. A. R., Ms. rom. 3.749, f. 63—64

https://biblioteca-digitala.ro

Paris, 15/27 fevr. 1881

Scumpul meu domnule Ventura,

Ce ți-am făcut că m-ai uitat cu desăvîrșire? În ce mă privește, eu îți port aceeași prietenie și, mai mult, o recunoștință nouă pentru bunele și măgulitoarele cuvinte pe care mi le adresezi în jurnalul dumitale.

Desigur, am pățit destule în misiunea mea diplomatică, mi s-a învederat sub toate culorile. La sfîrșitul lui februarie sau cel mai tîrziu la începutul lui martie, mă voi reîntoarce pe malurile Dîmboviței.

Părăsesc cu regret Parisul, căci aici mi s-a arătat multă bunăvoință. Îți voi spune amănunte la sosirea mea.

Mă reîntorc ca simplu muritor și m-am hotărît să rămîn așa mult timp; prin urmare, nu da crezare tuturor zvonurilor despre întoarcerea mea la putere. Țin să las celor ce se găsesc acolo întreaga responsabilitate a actelor lor.

De altminteri, m-am hotărît să nu mai joc rolul de *manta de vreme rea* *.

Te rog, din curiozitate și ca studiu, scrie-mi ce-a fost criza ministerială, cine a tras sforile și ce însemnează decizia luată *de a se rămîne cum este.*

Este un proces care se produce, după expresia germană. Îți voi fi foarte recunoscător de-mi vei comunica desfășurările.

Așadar, îmi vei scrie, nu-i așa?

Al dumitale cu totul devotat prieten,
Kogălniceanu

CĂTRE DOCTORUL ION NEAGOE

[1891]

Bunul meu vindecător [1],

Ieri n-ai venit, poate din cauza timpului, sau nu cumva ești bolnav? Aceasta ar fi pentru mine o nenorocire, căci am convicțiunea că d-ta ai să

* În original, în limba română.

https://biblioteca-digitala.ro

mă pui în picioare. Dacă, spre marea mea bucurie, cele de mai sus două cauze nu există, rogu-te vino astăzi *cu oricît de mari sonde*, numai vină. Ieri mi-a fost mai bine.

Al d-tale supus bolnav,
K o g ă l n i c e a n u

B. A. R., Coresp. inv. 31.955

[1] Ion Neagoe, unul din fondatorii *Tribunei* din Sibiu (1884), medicul curant al lui Kogălniceanu. În perioada studiilor la Viena şi după 1877, la Bucureşti, dr. Neagoe fusese prieten cu Eminescu şi cu Slavici.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CORESPONDENȚĂ OFICIALĂ ȘI PROTOCOLARĂ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE MIHAIL STURDZA, DOMNUL MOLDOVEI

Iași, 3 fevruarie 1844

Preaînălțate doamne,

Fericitul întru pomenire domn Constantin V. V. Mavrocordat, întărind hotărirea Adunării Obștești din 6 april 1749, atît el, cît și iscălitorii acelui act ș-au făcut un nume nemuritor prin desființarea vecinilor din Moldova. Înălțimea-voastră și Adunarea Obștească dezrobind țiganii mînăstirești, și din lucru făcînd oameni slobozi, n-ați isprăvit mai puțin, și prin urmare și numele vostru și a deputaților, sprijinitori acestei măsuri filantropice, nu vor străluci mai puțin în analurile viitoare; și patria noastră, mai curată prin această măreață faptă, vă va da și o laudă asemine mai curată.

Tinerii, fii acestei țări, norociți și mîndri de o întîmplare care atît o înalță în vremea lor, ar socoti că lipsesc cei mai sfinte datorii dacă n-ar dovedi macar prin o aseminea manifestație simtimentele de care sînt însufleți pentru tot ce este nobil și frumos. Pe lîngă glasurile de mulțămiri a unui norod întreg, ce vă este dator cu slobozenia sa, pe lîngă aprobația ce vă va da Europa, primiți dar și mărturisirea recunoștinții cei mai vii, de care este astăzi pătrunsă toată tinerimea bine gînditoare și care nu dorește altă decît a vedea împlinit tot prin înălțimea-voastră mărețul gînd ce v-au insuflat. [1]

Costachi Negri, Al. Mavrocordat, Corradini, V. Alecsandri, Rolla, P. Mavroyeni,[2] *N. Dimitresco, M. Leon,*[3] *M. Kogălniceanu, Roseti,*[4] *D. Roseti*[5] *N. Roset*

În chirilică

B. A. R., Arhiva M. Kogălniceanu, XII, ms. 12, f. 32

[1] Scrisă de Kogălniceanu, prezintă cîteva retușări stilistice datorate tot lui.

Ulterior, Kogălniceanu a scris *Mulțămirea înfățoșată i.s. domnului Moldaviei, din partea tinerimei.*

https://biblioteca-digitala.ro

Dezrobirea ţiganilor mănăstireşti se săvîrşise la 31 ianuarie 1844, urmînd ca eliberarea ţiganilor cîrmuirii să se decreteze în „viitoarele seanţe" ale adunării legiuitoare. *Propăşirea* a dedicat marelui eveniment *Suplementul extraordinar la no. 5*, cuprinzînd un articol sărbătoresc al lui M. Kogălniceanu, poeme de Vasile Alecsandri, Costache Negri, N. Istrati, M. Corradini.

În acelaşi *Suplement extraordinar* al *Propăşirii*, I, nr. 5, 6 februarie 1844, p., 1—2, Kogălniceanu a publicat, sub iniţialele M.K., articolul *Dezrobirea ţiganilor*, din care cităm cîteva pasaje referitoare la proiectul însuşit de Obştească Adunare la 31 ianuarie 1844 :

...„Acum patria noastră, dezrobindu-şi ţiganii, sfinţeşte principiul că toţi oamenii se nasc şi sînt slobozi, în vreme cînd coloniile Franţiei şi multe staturi republicane a Unirii Americane de Nord gem de milioane de negri împilaţi, în vreme cînd robia încă, în adunările legislative a acestor ţări, numără atîţia partizani!

. . . . . .

Cuprinsul măsurilor luate spre stîrpirea robiei merită cele mai mari laude pentru potrivirea şi înţălepciunea lor. Prin proiectul înfăţoşat Obşteştii Adunări şi încuviinţat în 31 ianuarie 1844, s-a statornicit că toţi robii monastirilor, atît pămînteşti, cît şi străine, să fie slobozi pentru totdeauna şi să se bucure de aceleşi drituri ce sînt închizăşluite şi celorlalţi moldoveni de potriva lor, adecă acei aşăzaţi pe moşii, carii se îndeletnicesc cu lucrarea pămîntului, să se puie în clasa lăcuitorilor birnici; iar acei cu meşteşuguri de pin tîrguri să se aşeze între negustorii patentari. Această pravilă a trebuit să tragă negreşit după sine şi dezrobirea ţiganilor statului. De proiectul ce are a se înfăţoşa în curînd Obşteştii Adunări pentru aceştii nu putem încă nimică rosti hotărît; tot ce putem însă zice cu siguranţie este că nu ne îndoim nici un minut că d.d. deputaţi, carii s-au arătat aşa de filantropi şi de drepţi pentru ţiganii mănăstireşti, ar putea fi mai puţin drepţi pentru ţiganii ocîrmuirii, carii în faptă şi pînă acum era emancipaţi, avînd aceleşi îndatoriri şi dări ca şi lăcuitorii birnici.

Însă o măsură de căpitenie, căria nu pot să-i dau toată lauda cuvenită şi care este menită să lovească robia în rădăcină, este adăogirea făcută de către Obştească Adunare la proiectul din 31 ianuarie, şi care hotăreşte ca sumile strînse din dările foştilor robi mănăstireşti să se păstreze îndeosebi în visterie şi să se întrebuinţeze spre răscumpărarea ţiganilor boiereşti. Această înţeleaptă dispoziţie şi pildă, ce negreşit multe inimi nobile vor da-o prin dezrobirea fără plată a ţiganilor lor, trebuie să ne deie nădejdea măgulitoare că în curînd principiul fraternităţii tuturor oamenilor, cunoscut astăzi în teorie, se va pune şi în practică, şi că acea zi frumoasă nu este departe în care Moldova va fi un pămînt de slobozenie, pe care picior de rob nu va călca; şi să dea Dumnezeu ca această zi fericită şi măreaţă, în care toată familia românească să se vadă una prin aceleşi drituri, să fie ziua de 6 april 1849. Nici cu un alt chip mai vrednic nu se poate serba jubileul hotărîrii obşteşti din 6 april 1749; dezrobirea vecinilor s-ar serba prin dezrobirea ţiganilor!!!

Fiind unul din cei întăi moldoveni carele am chemat luarea-aminte filantropilor asupra ţiganilor*, cetitorul să binevoiască a-mi ierta ce i s-ar părea exagerat în cuvintele mele; bucuria însă că am văzut dorinţile mele împlinite mă face entuziast fără să vreu; şi ast entuziasm nu este numai în mine. Toţi românii, toţi iubitorii de omenire, toţi partizanii ideilor nouă şi-au unit glasul spre a aplauda un act care dă slobozenie unui popor întreg. Tinerii mai ales au fost cei întăi a preţui facerile de bine acestui act vrednic de aducere-aminte. Împreună, ei s-au grăbit a dovedi domnitorului simpatia şi recunoştinţa de care sînt pătrunşi pentru asemene filantropice măsuri; îndeosebi, fieştecare din viu grai, sau în proză sau în poezie, şi-a arătat simtimentele şi bucuria sa. Cele mai însemnate din poeziile făcute la acest prilej le împărtăşim cetitorilor noştri, siguri fiind că în ei vom găsi aceeaşi opinie care ne insuflă şi pe noi."

[2] Petrache Mavrogheni (1819—1887), economist cu activitate politică sinuoasă. Începuturile activităţii lui publice se fac sub auspiciile partidului naţional progresist din Moldova;

* Vezi *Esquisse sur les cigains*, par M. Kogalnicean, Berlin, 1837 (n.a.).

https://biblioteca-digitala.ro

atras apoi de către domnitorul Mihail Sturdza prin funcţii înalte administrative şi guvernamentale. Sub presiunea frontului închegat al unioniştilor, revine şi renunţă să-şi mai pună candidatura la tronul Moldovei, dar rămîne un adversar înverşunat al domnitorului Cuza, la a cărui răsturnare ia parte, şi este numit ministru de finanţe în primul cabinet de la 11 februarie 1866, prezidat de Ion Ghica. După aceea devine membru marcant al partidului conservator.

[3] Cumnatul lui M. Kogălniceanu.

[4] Probabil Radu Roseti-Răducanu.

[5] Mitică Roseti, din Bohatin (Fălciu), prieten cu fruntaşii inteligenţei moldovene, a luat parte la mişcarea revoluţionară din 1848 şi a fost proscris.

CĂTRE AMBASADORUL SUEDIEI LA PARIS

39, rue Chaussée d'Antin [1]
Paris, 7 juin 1846

Un des plus grands rois de la Suède, Charles XII, a séjourné pendant plus de quatre ans dans un coin de la Moldavie, ma patrie. Sans armée, sans pouvoir, entouré d'ennemis et presque prisonnier, rien que par son génie et sa grandeur d'âme il était parvenu à dominer la Porte ottomane, et les populations turque, tatare et moldave, frappées d'admiration, accouraient de toutes (parts) pour voir celui qu'on avait surnommé la Tête de fer. *Son nom même aujourd'hui est populaire en Moldavie et les paysans des environs de Bender, dans leurs veillées du soir, parlent encore de ce roi intrépide, qui dans les courses rapides comme l'éclair qu'il faisait dans les steppes du Budjac fatiguait quatre chevaux par jour. Mais, à part ces souvenirs du peuple, à part les monnaies suédoises qu'on trouve à chaque pas sur notre sol, à part la Tour de Coltsa, un des plus beaux édifices de Bucarest, bâtie par les officiers et les soldats de Charles XII, qui après Poltava trouvèrent un refuge en Valachie, il y a encore (notre pays possède encore) d'autres dépositaires de la mémoire du héros suédois : ce sont les chroniques moldaves.*

Quatre historiens, contemporains du roi, et dont quelques-uns mêmes ont été en relations avec lui, ont entrepris de nous conserver les détails de son séjour à Bender, de ses raports avec la Porte ottomane, de sa défense à Varnitsa, de l'amour et de la fidélité que lui ont gardé ses soldats dans le malheur etc.

Pendant près d'un siècle et demi ces ouvrages manuscrits sont restés enfermés soit dans des couvents, soit dans des bibliothèques privées. Après bien des peines, je suis parvenu à les réunir et à les publier l'année passée, en moldave. Mais cette collection est écrite dans une langue encore ignorée des étrangers ; les

https://biblioteca-digitala.ro

trésors que renferment nos ouvrages historiques peuvent donc pendant bien longtemps rester ignorés du monde littéraire. Pour remédier, je me suis décidé à publier en français deux volumes de fragments tirés de ces chroniques, et dont j'ai l'honneur de vous soumettre ci-joint un exemplaire. Ces Fragments, *imprimés dans ma propre typographie de Iassi, s'occupent précisément de Charles XII, de son rival Pierre I, de son ami Stanislas Lesczynski et ses partisans Mazeppa et Potoski* [2].

Les moldaves, à cette époque opprimés par les turcs, voyaient dans les russes leurs coreligionnaires et leurs défenseurs. Aussi, il ne faut pas s'étonner de voir nos chroniqueurs montrer une déférence toute particulière pour Pierre le Grand. Toutefois, leur partialité ne va pas si loin pour qu'ils passent sous silence ce qu'il y avait de beau et de grand dans le caractère de Charles XII. Mais ceci est fort peu important en soi-même, ce qui doit intéresser davantage ce sont les faits nouveaux, les détails inconnus qu'ils racontent; et en ceci je puis le dire, sans être taxé d'exagération, que les fragments que j'ai publiés sont à même d'offrir un riche butin aux histoires et aux hommes de lettres suédois. Comme preuve de mes assertions, permettez-moi de fixer votre attention rien que sur les pages 27, 35, 105, 124—142 du premier volume, et surtout sur le second volume en entier.

Les journaux de l'Allemagne, en s'empressant de relever l'importance de mon ouvrage, m'ont encouragé à la démarche que je fais auprès de vous; surtout que j'ai besoin d'une forte protection pour que mes Fragments *soient connus en Suède, à laquelle ils reviennent de droit, je prends la liberté de vous prier d'intervenir auprès de qui de droit, pour qu'il me soit permis de soumettre, par la voie de l'ambassade, deux exemplaires de cet ouvrage, dont l'un à sa majesté le roi*[3] *et l'autre à l'Académie de Stockholm. L'accueil fait à ma demande serait la plus belle récompense de mes travaux. Je sens qu'il est bien hardi à moi de faire une pareille démarche; mais j'espère que mon offrande sera acceptée en faveur du grand nom qu'elle porte en tête!*

Pourvu que vous daigniez m'informer que ma demande a été favorablement accueillie, je m'empresserai aussitôt de mettre à la disposition de l'ambassade les exemplaires mentionnés, ainsi que quelques monnaies suédoises qui ont été trouvées en Moldavie et dont j'ai parlé dans mon ouvrage, tome second, page 145.

En vous remerciant d'avance de votre bonne intervention, je vous prie d'agréer l'assurance de la considération très distinguée avec laquelle j'ai l'honneur d'être

votre tout respectueux serviteur, le major

M. Kogalniceanu

ancien aide-de-camp de s.a. le prince régnant de Moldavie[4]

B. A. R., Arhiva M. Kogălniceanu, Ms. XII, f. 337—338, și Doc. MCCXCV/104

https://biblioteca-digitala.ro

39, strada Chaussée d'Antin [1]
Paris, 7 iunie 1846

Unul dintre cei mai mari regi ai Suediei, Carol al XII-lea, a locuit mai mult de patru ani într-un colț al Moldovei, patria mea. Fără armată, fără putere, înconjurat de vrăjmași și aproape prizonier, cu nimic altceva decît prin geniul său și prin măreția sufletului a ajuns să domine Poarta otomană și populațiile turcă, tătară și moldovenească, uimite de admirație, care alergau din toate părțile să vadă pe acel ce avea porecla de *Cap de fier*. Numele său chiar și astăzi este popular în Moldova, și țăranii din împrejurimile Benderului, în șezătorile lor, seara, vorbesc încă de acest rege întreprinzător, care în cavalcadele sale repezi ca fulgerul, pe care le făcea în stepele Bugeacului, obosea patru cai pe zi. Dar, în afară de aceste amintiri ale poporului, în afară de monedele suedeze, care se găsesc la fiecare pas pe pămîntul nostru, în afară de Turnul Colței, una dintre cele mai frumoase construcții ale Bucureștilor, zidită de ofițerii și soldații lui Carol al XII-lea, care după Poltava găsiră un refugiu în Țara Românească, mai sînt încă (țara noastră mai are încă) și alte tezaure ale memoriei eroului suedez: sînt cronicile moldovenești. Patru istorici, contemporani ai regelui, și dintre care unii au fost în legătură cu el, au încercat să ne păstreze amănunte asupra ședерii sale la Bender, asupra raporturilor sale cu Poarta otomană, despre apărarea sa de la Varnița, despre dragostea și credința pe care i-au păstrat-o soldații săi în nenorocire etc.

Mai bine de un secol și jumătate aceste opere manuscrise au rămas încuiate fie în mănăstiri, fie în biblioteci particulare. După multe străduințe, am ajuns să le adun și să le public anul trecut în limba moldovenească. Dar această colecție este scrisă într-o limbă încă necunoscută străinilor; bogățiile pe care le cuprind operele noastre istorice pot, deci, încă multă vreme să rămînă necunoscute lumii literare. Pentru a-ndrepta lucrurile, m-am hotărît să public în limba franceză două volume de fragmente scoase din aceste cronici, și din care am onoarea să vă trimit alăturat un exemplar. Aceste *Fragmente*, tipărite în tipografia mea personală din Iași, se ocupă în mod deosebit de Carol al XII-lea, de rivalul său Petru I, de prietenul său Stanislas Lescinski și de aliații săi Mazeppa și Potoțchi. [2]

Moldovenii, în această epocă apăsați de turci, vedeau în ruși pe coreligionarii și apărătorii lor. Așa fiind, nu trebuie să surprindă cînd vezi pe cronicarii noștri arătînd un respect cu totul deosebit pentru Petru cel Mare. Totodată, parțialitatea lor nu merge prea departe pentru a trece sub tăcere ceea ce era frumos și măreț în caracterul lui Carol al XII-lea. Dar aceasta este prea puțin important în sine; ceea ce trebuie să intereseze sînt faptele

https://biblioteca-digitala.ro

noi, amănuntele necunoscute pe care ei le povestesc, și asupra acestora pot să spun, fără a fi bănuit de exagerare, că *Fragmentele* pe care le-am publicat pot să ofere o bogată recoltă de informații istoricilor și oamenilor de litere suedezi. Ca dovadă a susținerilor mele, îngăduiți-mi să nu atrag atenția dvs. decît asupra paginilor 27, 35, 105, 124—142 din primul volum, și în special asupra volumului al II-lea în întregime.

Jurnalele din Germania, grăbindu-se să scoată în evidență însemnătatea operei mele, m-au încurajat în încercarea pe care o fac pe lîngă dvs.; îndeosebi pentru că am nevoie de o puternică protecție, pentru ca *Fragmentele* mele să fie cunoscute în Suedia, căreia ele îi revin de drept, îmi iau îngăduința să vă rog să interveniți pe lîngă cei în drept, pentru ca să-mi fie permis să trimit, pe linia ambasadei, două exemplare din această operă, dintre care unul pentru majestatea-sa regele [3] și altul Academiei din Stockholm. Primirea făcută cererii mele ar fi cea mai frumoasă recompensă (adusă) operelor mele. Îmi dau seama că este foarte îndrăzneț pentru mine să fac o asemenea intervenție, dar nădăjduiesc că propunerea mea va fi primită în cinstea marelui nume pe care îl poartă în titlu.

În cazul cînd veți găsi de cuviință să mă înștiințați că cererea mea a fost primită în chip favorabil, mă voi strădui ca de îndată să pun la dispoziția ambasadei exemplarele menționate, de asemenea și cîteva monede suedeze care au fost găsite în Moldova și despre care am vorbit în opera mea, volumul al II-lea, pagina 145.

Mulțumindu-vă dinainte pentru intervenția dv. favorabilă, vă rog să primiți asigurarea distinsei mele considerații,

al dumneavoastră prea supus servitor
maiorul *M. Kogălniceanu*,
fost aghiotant al alteței-sale prințului domnitor al Moldovei [4]

[1] Kogălniceanu locuia la Paris pe aceeași stradă și foarte aproape de Ion Ghica.

[2] Titlul tipăriturii este *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*, vol. I—II, Iassi, 1845; vezi și Andrei Oțetea, *stud. cit.*, p. 91. Despre fuga suveranului suedez, nevoit să se refugieze, în drum către țara sa, pe teritoriile românești, vezi N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țările noastre* (1709—1714), în *An. Ac. Rom.*, Ser. II, tom. XXXIII, Mem. secț. ist., Buc., 1910, p. 71—126.

[3] Iosif Francisc Oscar I (1799—1859).

[4] Elementele acestei scrisori omagiale, păstrată în două fragmentări și legată postum în două manuscrise, nu ne lasă certitudinea că a și fost expediată. În corespondența lui Kogălniceanu nu se găsește nici un răspuns ca rezultat al cererii expeditorului din partea finală a scrisorii.

https://biblioteca-digitala.ro

8 avgust 1847

Preaînălțate doamne,

Împlinind în luna trecută triizeci de ani și avînd și din bunătatea înălțimii-voastre rangul de maior, în trecutele zile prin jalobă către Sfatul administrativ, am cerut ca, potrivit dritului ce-mi este hărăzit prin reglement, să fiu și eu chemat la alegerea deputaților capitaliei. După mai multe zile, astăzi mi s-au declarat că cererea mea ar fi făcută prea tîrziu și că acum n-ar mai fi vreme spre îndreptarea listelor și tablouelor alegătorilor și candidaților. Cu toate că negligența unor amploiați nu poate fi un rezon pentru ca eu să fiu depărtat de un drit, însă acum din scurtă vreme înțăleg greutatea ce ar fi ca să se îndrepteze cele greșite.

Spre neprescripția și păstrarea însă a dritului ce am, socot încă de datoria mea a mă tîngui înălțimii-voastre de jicnirea ce mi se face și totodată a vă ruga ca macar pe viitorime să poronciți Sfatului ca să o îndrepteze, avînd în vedere de a mă trece în rîndul alegătorilor de Iași, ca unul ce atît prin vrîstă, cît și prin rang i lăcoință am acest drit.

A înălțimii-voastre
întru tot plecat supus,
M. Kogălniceanu[1]

B. A. R., Doc. MCCXCV/53

[1] Pe cererea lui Mihail Kogălniceanu domnitorul Moldovei pune peste două zile următoarea apostilă în rezoluție :

„*Sfatul nostru — va fi cunoscut în viitorime iscălitul de părtaș corposului electoral din capitalie, potrivit cu așăzămîntul.*

în 10 avg. 1847"

https://biblioteca-digitala.ro

22 mart 1853

Preaînălțate doamne,

Nevinovat, mă văd lipsit de domneasca voastră bunăvoință; nejudecat, mă văd osîndit și dat pradă răstălmăcirilor publice. Pănă astăzi nu numai că nu-mi cunosc pîrîșii, dar nu știu macar ce pîră mă apasă și de ce crimă sînt învinovățit. Un om însă care au slujit țării mai mulți ani, care cu studiile și condeiul său a contribuit de a-i îmbogăți istoria și literatura, care în sfera sa, deși mărginită totuși, a luat parte la cele mai mari îmbunătățiri a ocîrmuirei voastre, precum la redacția codicilor de legi, a codicei de poliție, a legiuirei jandarmeriei, a organizației învățăturilor publice, care au pus în lucrare înființarea Departamentului Lucrărilor Publice; care v-au slujit cu credință ca director a Departamentului Dinlăuntru și în alte însărcinări importante, un asămine om nu poate să fie osîndit cu pata necredinței și dat pradă hulei publice pe niște pîri ticăloase și infame, pentru că sînt anonime și necercetate.

În domnia voastră chiar plastografii, chiar hoții și ucigașii se judecă și apoi se osîndesc.

Cu cît poziția mea este deosibită de a acestor criminaliști, cu cît v-am slujit cu credință și cu o activitate obștește mărturisită, cu atîta mai mult, ca moldovan, ca om de cinste, ca șef acum de familie, sînt dator și credinței mele cătră înălțimea-voastră, carele ades mi-ați recunoscut dovezile de supunere, și însuși dignității mele de a nu lăsa să treacă asupra mea o pîră infamă fără a o respinge din toate puterile mele.

Clevetit și pîrît pe nedrept, nici vroiesc, nici mă înjosesc a alerga la mijlociri lăturalnice; căci pentru un bărbat ce este tare de nevinovăția conștiinței sale drumul cel mai nimerit este drumul drept, *drumul legal*. De aceea, preaînălțate doamne, cu fruntea curată, cu mîna pe inimă și cu tot curajul unui nevinovat, mișălește și anonim clevetit, vin înaintea înălțimei-voastre și în numele legilor și a dreptății voastre resping formal pîrile *de orice soi* ar fi asupră-mi și declar de clevetitori și de mincinoși pre oricine a cutezat a mă pîrî înaintea înălțimei-voastre, *oricare ar fi el*. Și dar, ca militar, cer o formală comisie ostășească, care să mă confrunteze cu clevetitorii mei și să cerceteze cu de-amăruntul toate pîrile ce zac asupră-mi și pre care eu nu le cunosc. Și dacă cea mai mică dovadă de *necredință* sau macar de *necuviință* s-ar descoperi asupră-mi, eu de pe acum mă supun la pedepsile cele

https://biblioteca-digitala.ro

mai aspre a legilor militare, lepădîndu-mă chiar și de dritul de a apela la înălțimea-voastră pentru cerere de pardon.

Este vreme, în sfîrșit, ca prin o solamnelă cercetare și judecată, înălțimea-voastră să vă încredințați dacă ați avut pe lîngă voi un om credincios și cinstit sau dacă merit prigonirile ce clevetitorii mei ar vroi să-mi pregătească. Este asemine vreme ca și eu să cunosc pre acei pîrîși ai mei, care în mai multe rînduri m-au lovit pe ascuns și sînt sigur că nici astăzi nu vor avea curajul de a se arăta fățiș.

Ca singură răsplată pentru patru ani de slujbă, eu nu vă cer, preaînălțate doamne, decît aceea ce cel mai înjosit moldovan este îndrituit de a aștepta de la dreptatea înălțimei-voastre, adecă *legi* și *judecată* și neapăratele consecvențiі ce derivă din aceste, adecă pedeapsă la descoperire de vină și o dreaptă satisfacție la nevinovăție!

Un om care cît de puțin s-ar ști greșit n-ar avea nerușinarea de a se adresa atît de franc și fără frică către înălțimea-voastră, ci ar tăcea tremurînd de a cere o formală cercetare, din care n-ar avea a culege decît descoperirea vinei și o mai mare rușine. Dar puternic de curățenia cugetului meu, am îndrăzneala nevinovăției mele, și de aceea aștept fără frică și fără mustrare descoperirea adevărului și sentența; căci de nimică alta nu mă tem fără de cît de pîra ascunsă și de prigonirea nemotivată. Neașteptînd de la înălțimea-voastră nici una din aceste, de aceea și îndrăznesc a mă numi

a înălțimei-voastre
preaplecată și credincioasă slugă,
M. Kogălniceanu

B. A. R., Doc. MCCXCV/92

[1856, ianuarie 19]

Preaînălțate doamne,

Cînd Frederic cel Mare, neputînd cumpăra de bunăvoie o moară de vînt ce-i ascundea privala din palatul său de la Sans-Souci, amenință că va lua-o *cu sila*, morarul proprietar îi răspunse că nu avea frică fiindcă *la Berlin erau judecători*.

Așa cred și eu încă că este în Moldova. În contra a orice silă, a orice nelegalitate, există judecători, dintre carii cel dintîi sînteți înălțimea-voastră, ca cel ce prezidați Divanul domnesc, ca cel în a căruia nume se dă dreptatea.

https://biblioteca-digitala.ro

În contra unei mari nelegalități, vin dar a mă jălui înălțimei-voastre, întîiul judecător al Moldaviei.

În urma cererii mele, încuviințată de consiliul vostru administrativ și întărită de înălțimea-voastră, de la 1 octomvri trecut, publicam un jurnal politic și literar *Steaua Dunării*... Influența rusească dispărând, mă măgu-leam a crede că presa românească liberă va putea juca și în țara noastră macar o parte din rolul de progres ce-l joacă în societatea europeană. Mă măguleam a crede că existința unui jurnal nu va mai atîrna în viitor decît de rostirea legilor. Supuindu-mă, dar, dispoziției guvernului, adecă de a-mi supune jurnalul cenzurii înainte de a-l răspîndi în public, eram îndreptat de a crede că nu voi fi victima a nici unei măsuri arbitrare. Eu dispoziția luată de guvern am respectat-o cu sfințenie. Cenzorii succesivi ce mi s-au dat ades mi-au șters coloane întregi, și eu *pînă la o iotă* m-am mărginit a publica numai ce mi s-a încuviințat. Cu legea în mînă, eram dar sigur de orice furtună și obijduire. Un jurnal fiind nu numai un product literar, dar și o întreprindere industrială prin mari cheltuieli făcuti în mașini, în litere, în hîrtie, în jurnale străine, în angajare de colaboratori, de corespondenți, de comisionari. Prin multă muncă și strădanie izbutisem a-mi cîștiga peste una mie abonați, și așa a-mi asigura mijlocul de subzistință pentru mine și familia mea, eu, care nu sînt favorizat ca alții de a avea moștenire de la părinți sau de a fi în sarcina statului.

Acest mijloc de subzistență, această pîne zilnică, pre cît onorabilă pre atît de trudnică, sfîntă ca orișice altă proprietate, cu o poruncă în două linii astăzi mi s-au ridicat. Secretariatul de stat alaltăieri mi-a făcut cunoscut că, după înalta voastră hotărîre, jurnalul meu este suprimat cu desăvîrșire fiindcă avea o *tendință* nepotrivită cu împrejurările *dinafară* și *dinlăuntru*. Eu nu cred însă, preaînălțate doamne, că Secretariatul de stat să fi fost adevăratul interpret al simtimentilor voastre și ai epohii liberale în care viețuim. Europa nu-și varsă sîngele cel mai precios pentru ca să întemeieze în Principate un regim pre care de sute de ani l-au sfărîmat în staturile ei cele mai înaintate. Procese de *tendință* au existat numai în țările îndestul de nenorocite spre a avea guvernul iezuiților și inchiziția. Un asemine regim, am marturi inima voastră, niciodată nu veți dori a-l întemeia în patria voastră. Cum este dar cu putință ca să se suprimeze un jurnal pentru *tendință*, un jurnal supus cenzurii, ce are drit de a șterge tot ce vrea, tot ce-i place, fără macar a avea trebuință de a spune pentru ce? Adoptîndu-se un asemine princip, atunce presa ar fi supusă în Moldova unui regim monstruos, care nici în Rusia nu există; am avea totodată și cenzura preventivă, și cenzura represivă. Atunce, preaînălțate doamne, mai bine ar fi să se pecetlăiască tipografiile.

https://biblioteca-digitala.ro

Un jurnal cenzurat nu se poate niciodată opri fără a să face o mare nelegalitate, cu atît mai mare că încătușează ideea și lovește și în interese materiale, și așa motivează și alte nelegalități, căci încurageză presa ocultă; cînd spiritul este înăduşit, cînd în patria sa el nu găsește organe libere spre a se exprima, el are atunce recurs la presa clandestină, la jurnalele streine, la pamflete și satire.

De voiți, preaînălțate doamne, a avea dritul de a suprima jurnalele, desființați mai întîi cenzura, creație rusească, întroduceți regimul presii, ce este în toată Europa civilizată, rînduiți tribunale care în conștiință și fără patimă să judece delictele presii, și atunce numai legiuit se vor putea închide jurnalele. Iar în cîtă vreme există cenzura preventivă, în cîtă vreme un jurnal s-a conformat acestei regule, înălțimea-voastră, *drept și legiuit lucrînd*, nu-l puteți închide. Și de aceea și zic că *legal* Secretariatul de stat n-au putut suprima *Steaua Dunării*.

Secretariatul de stat pretinde că acest jurnal vădea tendinți nepotrivite cu împrejurările dinafară și dinlăuntru. Eu cu legea în mînă aș putea zice că de îndată ce aceste *tendinți* au primit încuviințarea cenzurii, ele nu putea a fi nepotrivite. Dar merg mai departe, și zic: un jurnal, carele, ca al meu, în cele dinafară își arată în toată linia simpatiile și recunoștința pentru puterile generoase care au luat sub scutul lor driturile Principatelor, carele în celi dinlăuntru nu predică decît unirea, autonomia și legalitatea, un asemine jurnal nu putea să aibă *tendinți nepotrivite*. Un jurnal carele au aplaudat la orice reformă socială și umanitară a înălțimii-voastre, care au fost advocatul cel mai călduros și totodată și cel mai neinteresat al progresului de cîte ori l-ați operat, martur este limbajul său în chestia emancipării țiganilor, în chestia mănăstirilor grecești și altele, un asemine jurnal nu poate să fie subversiv și sediții os! Este atît de lesne de a învinovăți și a osîndi pe un adversar căruia i se ridică glasul apărării. Secretariatul de stat a fost dar pre cît nelegiuit în lucrarea sa, pre atîta nenorocit în expresiile sale.

Luînd dar în mîni *legea*, legea care, după expresia ce am întrebuințat-o în Dorințele mele de Anul nou, trebuie să fie *Steaua* care să ne lumineze orizonul și să ne conducă la limanul mîntuirei, legea a căria respectare este cel mai frumos și întîiul atribut al domniei, vin a mă jălui înălțimei-voastre, văzîndu-mă atacat în dritul proprietății, sacră în orice țară unde este o dreptate și un cuget, au fac mai mult decît morarul de la Potsdam, și credința mea este încă în înălțimea-voastră mai mare decît aceea ce o avea morarul în Frederic cel Mare, el trăgea pre regele Prusiei înaintea judecătorilor din Berlin, cînd eu trag pre domnul Moldaviei dinaintea propriei sale conștiinți. Și dar iubind a crede că în inima voastră simtimentul dreptății predomnește considerațiile personale, în numele legalității, această mare putere morală

https://biblioteca-digitala.ro

care singură apără societatea noastră și a căreia, ca domn, sînteți întîiul apărător, vă cer respectarea legii, pre care eu am respectat-o, vă cer neatacarea proprietății mele, pînea mea și a copiilor mei, vă cer redeschiderea *Stelii Dunării.*

Al înălțimii-voastre
prea respectuoasă slugă,
[*M. Kogălniceanu*] [1]

Concept

B. A. R., MCC.XCVI/160

[1] Pentru înțelegerea acestei întîmpinări, reproducem textul protestului îndreptat de Kogălniceanu în aceeași zi ministrului Petre Mavrogheni. (Reprodus după N. Cartojan, *Un episod din istoria cenzurei în Moldova, Convorbiri literare*, XLI, 1907, p. 1.215—1.219.)

Domnule ministru,

La 1840, fiind redactor *Daciei literare,* am scris un articol despre voiajul principelui Demidoff în Principate, carele după ce s-au încuviințat de secretariul statului, ce atunce era beizadea Iorgu Suțu, s-au și împărțit la abonați. Trii zile în urmă, domnul Mihail Sturdza, mîniindu-se pentru că în acel articol era citat proverbul *peștele de la cap se împute,* și dînd de temei că jurnalul meu era nepotrivit cu împregiurările politice ale țării, adecă că era în *contra rușilor,* ordonă suprimarea foiei, iar pre mine, carele eram adiotant al său, mă destituie din postul meu.

Toți acei ce pe atuncea se interesa la propășirea literaturii de-abia născîndă și mai ales junimea a căria unul din cei mai demni reprezentanți erați d-voastră protestară în contra acestei măsuri arbitrare, care, în loc de a lovi pre cenzor (dacă era de lovit pre cineva), lovea pre redactorul, pre acel ce se conformase cenzurei, și prin urmare era în legalitate.

Opinia publică, dar, rostindu-se în contra poroncii domnului Sturdza, o poroncă ce era de natură de a înăduși presa, în care patrioții de atuncea vedeau, precum văd și patrioții de acum, un puternic agent al dezvoltării naționalității, libertății și progresului Principatelor, beizadea Iorgu Suțu sămți că nu putea rămînea indiferent la generala manifestație ce această măsură stîrnisă în contră-i; și dar, consultîndu-se cu frate-seu beizadea Neculai Suțu și cu socrul acestuia, răposatul logofăt Costachi Paşcanu, să însărcină ca să stăruie cu tot dinadinsul lîngă domnul Sturza ca sau să-mi învoiască continuarea *Daciei literare* și reintrarea mea în postul de mai nainte, sau să-i primească demisia de secretar de stat, așa precum dacă în toată această treabă, era un vinovat, acesta era *cenzorul,* iar nu *cenzuratul.*

Domnul Mihail Sturza, prin lumina logicei sale, înțălesă puterea acestei alternative și nevroind a depărta de lîngă sine un ministru ce vădisă o publică susceptibilitate, respinsă de misia, încuviință publicarea *Daciei literare* și pre redactorul congediat *căpitan* îl reprimi de adiotant cu rangul de *maior.* Aceasta, domnule ministru, în toate limbile se cheamă o *nobilă răzbunare.* Exactitudinea acestui fact vă o pot adeveri principii Neculai și Iorgu Suțu, carii încă astăzi trăiesc. Vă o pot dovedi însuși actele din cancelaria stavului domnesc, anul 1840.

După o trecere de *șesesprezece ani,* mă aflu în același caz. Cenzorul de astăzi, vornicul Petru Mavroieni, fi-va mai puțin susceptibil în fața opiniei unanime a moldovenilor decît au fost cenzorul din 1840, beizadea Iorgu Suțu? Domnul Grigori Ghica înțălege-va mai puțin decît domnul Mihail Sturza că nu în măsuri arbitrară, ce în legalitate stă puterea unui guvern?

https://biblioteca-digitala.ro

Zicîndu-vă aceste, am eu trebuință, domnule ministru, de a vă enumera toate împregiurările, de a vă demonstra toată nelegalitatea măsurii care au suprimat *Steaua Dunării*, foaie ce de la 1 octombrie și pănă în 17 ianuari au fost credincioasă condiției ce i s-au impus de către guvern adecă publicînd *numai și numai* aceea ce de către cenzură i s-au fost încuviințat?

Această regulă păzindu-să cu sfințenie de către mine, este drept, este potrivit cu secolul, cu regulele unui guvern ce să pretinde liberal și partizan progresului de a-mi închide jurnalul sub ridicolul pretext că *Steaua* avea o tendință nepotrivită cu împregiurările *dinafară* și *dinlăuntru* ale țării?

Din tinerețe cunoscîndu-vă și aprețiindu-vă sămțimintele și dreapta judecată, eu vă las singur să judecați monstruozitatea acuzației, puerilitatea pretextului și nelegalitatea supresiei.

1 Zic *monstruozitate*, pentru că procese de *tendință* n-au existat decît în țările dominate de inchiziție și de regimul iezuitic. Și acolo, totuși, se făcea dintăi *proces* și apoi urma aplicația sentenției. În Moldova, *Steaua Dunării* s-au închis, fără măcar a fi fost mai întîi proces; procedura au fost mai somară, ordonîndu-se numai supresia pentru *tendință*.

2 Zic *puerilitate*, pentru că un jurnal care în programul său și în fiecare linie pentru cele dinafară și-au exprimat simpatiile și recunoștința pentru puterile aliate ce pe gloriosul lor steag au înscris: *apărarea drepturilor Principatelor*, iar în cel dinlăuntru au zis zilnic și necontenit *respect autonomiei și legalității*, care în toate numerile sale au apărat și au lăudat orice reformă folositoare, orice faptă națională și generală, vie ori din ce parte au venit, care tuturor partizilor au zis *unire* și *liniște*, un asemine jurnal n-au putut să aibă tendinți nepotrivite cu împregiurările, afară dacă guvernul ar avea alte priviri decît acele care însuflețesc astăzi pre puterile Europei ce se luptă în favoarea noastră, alte scopuri decît acele care formează dorințele întregii națiii românești din Principate. Motivul învinovățirei se putea înțelege pînă la 1854... cînd influența rusească exista în țară și cînd proconsulii ruseți impunea domnilor măsuri antinaționale. Iar astăzi, cînd Europa voiește dezvoltarea și naționalității și a progresului românilor, acest motiv întrebuințat și de domnul Mihail Sturza la 1840 este un *anacronism*, spre a nu zice mai mult. Numa un guvern nerumân ar putea învinovăți pre o foaie românească care apără *Unirea și autonomia Principatelor* că are o tendință nepotrivită cu împregiurările dinlăuntru și dinafară.

3 Zic *nelegalitate*, pentru că guvernul legiuit n-a putut să-mi închidă un jurnal care au respectat toate condițiile ce i s-au prescris, cînd i s-au învoit publicarea, adecă ca mai întîi să primască încuviințarea cenzurii, precum au și urmat. Această condiție o dată păzită de către mine, eu am trebuit să fiu ocrotit în contra a orice măsură arbitrară. Nu mai încăpea nici învinovățiri de tendință, nici supresie!

Domnule ministru, sînteți prea om practic spre a nu ști că un jurnal nu este numai un product literar, o idee pusă pe hîrtie, un jurnal este totodată și o întreprindere de industrie, care cere cheltuieli mari, dar care, bine povățuită, ajunge a aduce și venituri mari. Este dar o proprietate tot atît de sfîntă ca și moșia d-voastră.

Precum nimene, în cîtă vreme respectați legile țării, nu vă poate confisca moșia care este proprietatea d-voastră, asemine nimene, în cîtă vreme am respectat aceste legi, n-au putut să-mi ieie, să-mi desființeze proprietatea mea, care este *Steaua Dunării*. Acest jurnal îmi producea peste trii mii de galbini pe an.

Pre lîngă paguba morală făcută progreselor, ideilor și cauzei naționale, guvernul, închizîndu-mi jurnalul, mi-a tăiat dar un venit de trii mii galbini, mi-a luat pînea mea și a copiilor mei.

De aceea, domnule ministru, neputînd suferi o asemine pagubă, materială înainte de toate-cea întăi datorii care este de a priveghea la subzistența familiei mele, eu nu pot tăcea. Trebuie, ca prin toate chipurile să ajung a-mi redobîndi dreptul și proprietatea. Cea întăi măsură legală și onorabilă ce socot de cuviință de a adopta este de a mă adresa către d-voastră, puindu-vă

https://biblioteca-digitala.ro

înainte nobila conduită a cenzorului din 1840. Eu fac un apel la dignitatea d-voastră de ministru, la sămțimintele d-voastră de român, la lealitatea d-voastră de bărbat de bine, la suvenirea unei vechi amiciții. D-voastră sînteți cătră mine și cătră toți moldovenii legat și *légalement* și *moralement*. Sînteți înaintea opiniei publice și înaintea conștiinței d-voastră răspunzător pentru măsura arbitrară ce m-au lovit și pentru grabnica ei desființare. Vă cunosc prea bine. Eu cred încă că sămțimentele juniei d-voastră povățuiesc și astăzi pre bărbatul ajuns la vrîsta coaptă. De aceea n-am trebuință să vă spun ce cugetul, ce dignitatea d-voastră, ce dreptatea, ce opinia publică așteaptă de la d-voastră. Singuri îmi veți fi marturi că, și ca redactor, și ca om privat, patima și spiritul partizelor niciodată nu m-au orbit în contra d-voastră, că pururе am prețuit însușirile d-voastre, adecă am fost în opoziție și în ceartă chiar cu frații mei de credință în altele, recunoscînd eu în contra opiniei lor influința d-voastre ades *salutară* în centrul guvernului de astăzi.

Și ca redactor, și ca cetățean, și ca vechi amic, vă adresez, dar, alăturata petiție cătră domn, și sigur fiind că veți face aceea ce dignitatea d-voastre cere, ce opinia publică așteaptă, cer de la d-voastră și sînt sigur că prin energica d-voastră stăruință voi și dobîndi reînturnarea proprietății mele, redeschiderea *Stelei Dunării*.

Cu această ocazie, vă rog să primiți expresia vechilor mele sămțiminte de considerație și de stimă, cu care și astăzi încă sînt

a d-voastră plecată slugă,
[*M. Kogălniceanu*]

Dacia literară apăruse între ianuarie-iunie 1840, sub conducerea redacțională a lui Mihai Kogălniceanu. Era a doua publicație pe care o tipărea după revenirea de la studiile berlineze, prima fiind *Alăuta românească*, suplimentul *Albinei românești* a lui Asachi.

Articolul-program purta data : „30 ianuarie 1840".

Istoriile literare, și mai osebit N. Iorga în *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea — de la 1821 înainte*, II, Buc., 1908, p. 30 ș.u., au arătat contribuția pe care acest periodic al primei revoluții culturale în Moldova l-a adus literaturii românești. Între alte cercetări speciale, vezi Constantin Partene, *Însemnătatea „Daciei literare" în dezvoltarea culturii românești*, în *Studii și cercetări științifice — Filologie*, Acad. R.P.R., Filiala Iași, 11, 1960, fasc. 1, p. 13.

Argumentele invocate de Kogălniceanu sînt de natură juridică, și el urmărește de fapt o concluzie logică în sprijinul revendicării sale : de a se ridica interdicția apariției *Stelei Dunării*, care fusese suprimată la 11 sept. 1856.

Pentru prigonirea și gîtuirea manifestărilor de cultură democratică din acest timp, vezi amplul memoriu documentar Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, IV, *Cenzura sub Grigore Ghica și desființarea ei*, în *Analele Academiei Române*, vol. XXX, Secț. ist., Buc., 1907, și bogatele materiale, ce continuă problema și în 1857, din *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. I *(Documente interne 1854—1857)*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1961. La 13 iunie, consulul austriac Gödel Lannoy raporta ministrului său de externe, Beust, viguroasa campanie de presă a *Stelei Dunării*, anexînd, în traducere, articolele din 29 și 31 mai 1856.

https://biblioteca-digitala.ro

primit la 10 mart

Iași, în 1 martie 1857

Domnilor!

Tratatul de la Paris [2] a hotărît că locuitorii Principatelor Române vor fi întrebați asupra reorganizării patriei lor.

Firmanul m.s.i. sultanului, care cheamă adunările menite a rosti dorințele țării *(Divanurile ad-hoc)*, s-a și publicat.

Comisia europeană, ce are a aduna aceste dorinți și a le supune congresului marilor puteri, curînd va sosi.

În acest moment însemnătoriu și plin de atîtea speranțe, datoria tuturor românilor este de a se întruni, de a se lumina, de a se înțelege împreună asupra principiilor pe care trebuie să se întemeieze rostirea dorințelor țării.

Însuflețită de această datorie națională, *Partida Unirei Principatelor* socoate că a sosit timpul de a se organiza și de a-și pregăti lucrările pentru viitoarele alegeri.

Ne grăbim dar a vă încunoștința că, după înțălegerea urmată cu o mare parte din amicii noștri politici, subscrișii ne-am întrunit în *Comitet electoral al Unirei pentru Iești*.

Scopul întrunirei noastre este :

a) A ne pune în strînsă înțălegere cu ținuturile.

b) A lucra în conglăsuire cu ele pentru ca în toată țara partida Unirei să se organizeze astfel, ca viitoarele alegeri să triimită în sînul divanurilor cît se poate mai mulți reprezentanți ai marelui princip ce predomnește în Principate.

Programul *Partidei Unirei* se întemeiază pe însuși principiile Tratatului de Paris.

Dorim dar și sprijănim :

1. Unirea Principatelor într-un singur stat, cu respectarea drepturilor Înaltei Porți în cuprinderea vechilor noastre tratate *(capitulații)*.

2. Neutralitatea pămîntului Principatelor Române.

3. Respectarea drepturilor Principatelor, și îndeosăbi a autonomiei lor în cuprinderea acelorași tratate.

4. Ereditatea șefului statului (*domniile* și-au făcut timpul, un regim european trebuie să le succedeze).

5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, care să reprezenteze interesele întregii nații.

https://biblioteca-digitala.ro

6. Supunerea străinilor aflători în Principate la legile pămîntului.

7. Recunoașterea dritului Principatelor de a-și întemeia relațiile comerciale după interesele lor.

8. Toate aceste sub garanția colectivă a puterilor ce au subscris Tratatul de Paris.

Partida Unirei este totodată și partida progresului. Dorim dar să se introducă și în țara noastră toate reformele care sînt în stare de a ne civiliza societatea și a ne întări națiia, reforme întemeiate pe principiile dreptății, a egalității înaintea legii, precum și a respectului proprietății.

Întemeindu-ne însă chiar pe *art. 23* din Tratatul de Paris, care ne consfințește deplina libertate a legislației noastre *(autonomia)*, dorim ca toate reformele ce au a să introduce în organizația dinlăuntru a Principatelor să se facă *nu cu jignirea, ci cu respectarea și în puterea autonomiei noastre.* Oricît de prețioase și de neapărate sînt reformele dinlăuntru, *noi punem mai presus de ele dritul de a ne face noi singuri legi în pămîntul nostru.*

Reguleze-se relațiile legale ale Principatelor cu Înalta Poartă și cu puterile garante; contenească pe pămîntul nostru rezbelele și ocupațiile militare, care ne precurmă toată propășirea și ne sacă toată bogăția; statornicească-se puterea executivă și legislativă ce are a să pune în capul țărei; hotărască-se odată starea politică a României; cu un cuvînt: *să fim stăpîni în casa noastră*, și atuncea noi singuri vom ști și vom trebui a face toate reformele dinlăuntru, de care țara noastră are nevoie — reforme care pînă acum în mare parte s-au împiedicat numai prin înrîuririle dinafară și prin lipsa de stabilitate dinlăuntru. De aceea, dar, înainte de toate să stăruim și să cerem de la dreptatea providențială a Europii ca existența națională și autonomia să ni se respecteze, *„precum în drit asămene și în faptă"*, și atuncea patria noastră singură va dovedi că știe a răspunde la așteptările marilor puteri, că este vrednică de binefacerile lor.

Aceste fiind principiile ce s-au adoptat de la început de către partida Unirei din îmbile Principate, vă rugăm, dumilor, ca să binevoiți a le comunica tuturor amicilor noștri politici, spre a cunoaște și domnia lor nevoia ce este ca și în orașul și ținutul dumilor-voastre să se organizeze partida Unirei și să se înființeze un comitet electoral întru sprijinirea ei.

Adresîndu-vă aceste cugetări, noi sîntem departe de a ne însuși un drept de amestecare în alegerea membrilor comitetului de acolo sau a candidaților pentru viitoarele alegeri. Aceasta rămîne la deplina și libera chibzuire a amicilor noștri politici din acel oraș și ținut; numai ei sînt în dreptate a însămna pe candidații ce trebuie a fi propuși la alegerile de deputați pentru Divan.

Nu avem însă îndoială că pentru o chemare atît de mare, aceștia se vor alege dintre bărbații carii prin trecutul și moralitatea lor dau cele mai multe

https://biblioteca-digitala.ro

închizășluiri că vor apăra cu tărie neclintită drepturile țării și vor stărui pentru triumfarea Unirei și a autonomiei Principatelor, fără de care nu este viitor, nu este mîntuire pentru națiia noastră.

O dată ce numele acestora vor fi însemnate, noi, toți ceilalți frați ai credinței noastre politice, trebuie să ne lepădăm de orice priviri personale și să întrebuințăm toate mijloacele legale, toată energia noastră pentru ca propușii partidei noastre să triumfeze în ziua alegerilor; altfel, glasurile răzleținduse asupra mai multor candidați, partida Unirei ar putea fi biruită în adunările alegătoare și, prin urmare, și în Divanul ad-hoc.

Trebuința cere ca comitetele ținutale, îndată după înființarea lor, să se puie în nemijlocită și neîntreruptă comunicație cu comitetul din Iași, căci, o mai repetăm: „*Numai prin deplina organizare a partidei în toată țara și strînsa înțelegere a tuturor comitetelor electorale* putem izbuti a vidè împlinindu-se visul de aur al strămoșilor noștri, putem dobîndi anghira de mîntuire a nației române: *Unirea Principatelor.*

Sfîrșind, să ne fie iertat a face apel la simțimîntul național al compatrioților noștri, al românilor fără osebire de clasă și opinie.

O mare criză să apropie pentru țara noastră, *sîntem în oara a unsprezecea!* În fața unui moment atît de mare, datoria tuturor românilor este ca, precum ei sînt uniți prin aceeași iubire către muma patrie, asăminea să se unească și asupra principiilor care, singure, pot întemeia fericirea ei morală și materială.

Dar spre a putea împlini cu sfințenie o datorie atît de însămnată, să depunem toată patima personală! Să uităm dezbinările între noi — urmare a nenorocirilor și a bîntuirilor care de o sută de ani ne apasă țara! Să ne dăm cu toții mîna [3], aducîndu-ne aminte că sîntem fii ai aceliași țări, că același sînge curge în vinele noastre, că același viitor ne așteaptă pe toți și că acel viitor nu poate fi ferice decît dacă în ziua *marei întrebări*, Europa, care ne-a recunoscut toată libertatea întru rostirea dorințelor noastre, ne va găsi pe toți întruniți în aceeași credință, însuflețiți de aceeași cugetare pentru binele obștesc, și zicînd toți într-un glas: *Să trăiască România unită și autonomă!*

Membrii Comitetului electoral al Unirei pentru Iași

M. Kogălniceanu, Șt. Catargi, P. Mavrogheni, C. Hurmuzaki [4], *D. Rallett, Vasile Mălinescu* [5], *D. Cozzadini, A. Panu* [6], *G. Sturza* logof. [7]

Arhiva Elena Popovici, Piatra-Neamț

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Este proclamația „litografisită" a Comitetului unionist din Iași, de curînd constituit, împotriva căruia Ministerul dinlăuntru aviza la 19 martie 1857 măsuri polițienești „pentru a se urmări în ce tipografie s-a litografisit țitata proclamație", măsuri extinse și asupra semnatarilor (*Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 21).

[2] Tratatul din Paris, încheiat la 30 martie 1856, prevedea protectoratul celor șapte puteri europene în Principate; înființarea unei Comisiuni a Dunării; reorganizarea Principatelor; convocarea divanurilor ad-hoc; rezerva unei convenții speciale care să hotărască viitoarea organizare a Principatelor Române.

[3] În această vreme Vasile Alecsandri scrie în redactare definitivă *Hora Unirii*, marșul agitatoric al patrioților moldoveni.

Hora Unirii, ca intenție literară și obiectiv politic, e mai veche decît lupta organizată de masele larg populare pentru Unire între 1856—1859. Imboldul ei se leagă de realitățile revoluției ardelenești de la 1848, cînd emigranții din toate provinciile românești străbăteau Transilvania, înviorați, pe de o parte, de luptele patrioților ardeleni, pe de alta, de izbucnirea revoluției la București. Succesiunea faptelor e concludentă.

În *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, X, nr. 24 din 14 iunie 1848, p. 198, Vasile Alecsandri, iscălind : *Un român*, tipărește *Hora Ardealului*, din care prima strofă, ca și suflul celorlalte strofe constituiesc fondul inițial al *Horei Unirii* :

Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României!
.....

În același număr, probabil Alecu Russo, ascuns sub pseudonimul *Un călugăr*, comunică transilvănenilor : *O repede idee asupra stării de față a lucrurilor în Moldova* (p. 183).

În februarie 1848 Alecsandri scrisese *Deșteptarea României (Cătră români)*, impulsionat de scrisorile înflăcărate primite de la Bălcescu, pe care-l cunoscuse în casa lui Costache Negri. Chemarea sa poetică s-a răspîndit ca un manifest politic pe foi volante, trecînd și în Transilvania. Între 15 aprilie—15 iunie poetul se afla la Brașov și se întîlnește cu prietenul George Barițiu.

Hora Unirii, în forma în care a circulat și s-a impus opiniei publice, văzuse lumina tiparului în *Steaua Dunării* din 9 iunie 1856.

Au trecut multe cîntece pe buzele contemporanilor Unirii și poeme de tot soiul s-au citit în paginile revistelor, pe foi volante și în cărți. Unele au stăruit o generație, două, amuțind sau pierind din memorie. Altora, pentru o durată aproximativă, li s-a transcris libretul în cărticelele *Dorului* de pe vremuri, dar *Hora Unirii* și-a păstrat importanța mai bine de o sută de ani, ca una ce, în avîntul ce-a reprezentat creația ei, a fost legată de lupta poporului român pentru închegarea statului național.

[4] Constantin Hurmuzachi (1811—1869), revoluționar bucovinean trecut în Moldova, fruntaș al mișcării unioniste și deputat în Adunarea ad-hoc de la Iași, deputat în Adunarea Moldovei, care a ales domn pe Alexandru Ion Cuza la 5 ianuarie 1859. Ministru al dreptății în 1859 și 1861. Ulterior, în 1861 și 1868, președinte al Curții de casație.

[5] Vasile Mălinescu (1817—1866), revoluționar la 1848, prieten cu Bălcescu, membru al Comitetului central al Unirii din Iași, deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei, ministru al instrucțiunii publice și cultelor sub Cuza (1861). A colaborat la *Steaua Dunării*, căreia i-a fost și redactor. În Adunarea ad-hoc și în Comisia centrală a apărat pozițiile democratice.

[6] Anastase Panu (1810—1866), luptător pentru Unire și deputat în Divanul ad-hoc, face parte din căimăcămia celor trei (1858—1859), care, alături de Vasile Sturdza, încredințează puterea domnească alesului de la 5 ianuarie 1859; deputat și președinte al Camerei deputaților sub Cuza.

[7] Gheorghieș Sturdza (Dulcescu), logofăt, om de drept, deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei.

https://biblioteca-digitala.ro

Domnilor dorohoieni,

Acum ori niciodată [1], Comisia europeană în curînd va fi toată în Iași. Aice are a se hotărî dacă Tratatul de Paris, dacă firmanul m.-s. sultanului sînt un adevăr sau ba. Spre a ajunge la cel întîi din aceste două cazuri este dar neapărat ca toată țara să aibă o voință și să lucreze în conglăsuire; spre a căpăta libertatea de a ne exprima liber dorințele noastre, trebuie ca ținuturile să fie reprezentate în Iași și să lucreze toți împreună. De aceea dar, de-abia întors din București și avînd toată încrederea în bunăvoința comisarilor, *afară de unul*, îmi iau îndrăzneala de a vă ruga ca de îndată să rînduiți o deputație din mijlocul d-voastre [2], care să fie înzestrată cu o plenipotență scrisă spre a putea felicita pre comisari și totodată a protesta în contra sistemului de apăsare sub care gemem. Această cerere s-au făcut și la celelalte ținuturi.

De aceea vă rog grăbiți cu deputația, fiindcă comisia nu șede decît vreo zece zile în Iași, și minutele sînt mai mult decît scumpe.

Să trăiască Unirea și să auzim cu toți de bine. [3]

Al d-voastre frate și plecată slugă,
M. Kogălniceanu

Arhiva Elena Popovici, Piatra-Neamț

[1] Emistih din *Răsunetul (Deșteaptă-te, române)*, scris de Andrei Mureșanu în 1848 și devenit formula obișnuită de întîmpinare a unioniștilor.

[2] Desemnată în fiecare ținut (județ) la propunerea Comitetului unional local.

[3] Vezi și Aron Petric și Nichita Adăniloaie, *Formarea statului național român. Lupta poporului român pentru independență națională*, București, Editura Politică, 1964, p. 8 și urm.; Gh. Georgescu-Buzău, *Patriotismul lui Mihail Kogălniceanu*, în *Studii și articole de istorie*, VI, București, 1964, p. 213—214.

Iași, în 19 august 1857

Domnilor,

Vă împărtășim mai multe exemplare ale *Buletinului oficial* [1] în care să cuprind instrucțiile pentru noualе alegeri.

În urma publicării lor însă au urmat o mică modificație în privirea zilelor alegerei. Așa, proprietarii mari au a-și face alegerile în 30 august, iar orașele au să-și aleagă deputați în 5 sept.

https://biblioteca-digitala.ro

Art. 5 din aceste instrucții zice că „dacă din nebăgare de seamă de către comitete s-ar fi prilejit a să înscrie în liste unii din proprietari ce nu ar avea proprietate de mărimea și valoarea după firmanul imperial și însumirea prescrisă, comitetele vor lua înde iznoavă cercetare actele unor așa persoane și dovedindu-se se vor înlătura". Atît în listele vechi, cît și în listele nepublicate și mai ales în numărul alegătorilor admiși în ziua alegerilor trecute s-au primit mai multe persoane necompetinte. Prin urmare, socotința noastră este că, în puterea art. 5 mai sus citat, fiecare alegător are dritul și datoria de a reclama de la comitet ștergerea acestor persoane.

Noi ne luăm îndrăzneală, dar, de a vă propune, dacă va fi și socotința dv., ca listele, atît acele de mai înainte, cît și acele îndeplinitoare de acum, să se supuie unei de-aproape revizii și făcîndu-se anume însemnare de toți acei care nu sînt competenți de a lua parte la alegeri sau pentru că nu au proprietate îndestulătoare, sau pentru că nu sînt în vrîstă, sau pentru că nu sînt pămînteni sau împămînteniți; alte asemine legale metehne, această însemnare cu protest să se împărtășască comitetelor, spre a se șterge din liste toate persoanele nelegiuit primite.

Chestia prezidenției corpurilor electorale în ziua alegerilor este încă nehotărîtă.

Noi stăruim din toate puterile ca, conform cu ceea ce s-a adaptat în Țara Românească, prezidenții și secretarii să se aleagă de către însuși alegătorii, avînd ispravnici potrivit firmanului, și a însuși ofisului căimăcamului sub no. 93 din 13 aug. 1857, a se mărgini numai în privirea ținerei liniștei și a bunei rînduieli în timpul alegerilor.

Avem onoare de a rămînea cu cea mai aleasă considerație

ai dv. plecați servi,
[M. Kogălniceanu]
Rolla, Panu, P. Mavrogheni, V. Mălinescu

Arhiva Elena Popovici, Piatra-Neamț

[1] Pentru redarea și comunicarea efectivă a lucrărilor din Adunarea ad-hoc (22 septembrie —21 decembrie 1857) apare, între 1 oct.—24 dec. 1857, *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, suplimentat cu materiale expozitive, cu circulare și discursuri; s-a tipărit și o versiune franceză a publicației, *Bulletin des séances du Divan ad-hoc de Moldavie* (1 oct. 1857 — 26 ian. 1858), vezi Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *op. cit.*, p. 102.

https://biblioteca-digitala.ro

30 aug. 1859

Preaînălțate doamne,

Daca Comisiunea centrală a Principatelor Unite au simțit vreodată greutățile poziținei izolate ce-i este făcută și care o țin în departare de celelalte corpuri politice ale statului, aceasta este negreșit astăzi, cînd țara serbează ziua onomastică a alesului ei și cînd și Comisiunea centrală s-ar fi socotit fericită de a putea face înălțimei-voastre felicitațiunile sale aproape și din viu grai.

Totuși, această datorie Comisiunea centrală nu poate să o lase neîndeplinită; deși în distanță depărtată, ea nu poate să lase să treacă ocaziunea ce i se înfățișează spre a asigura pre înălțimea-voastră de respectul și de devotamentul ce vă păstrează nu numai ca unui principe, dar și ca unui principiu, ca simbolul unității naționale.

Dorințele cele mai vii ale Comisiunii centrale vor fi împlinite cînd, ea, împreună cu celelalte corpuri politice a statului, întrunite împrejurul tronului național al înălțimei-voastre, va putea a vă rosti de aproape aceste simtimente: țara ar serba o îndoită serbare.

Comisiunea centrală are convicțiunea că înălțimea-voastră sînteți cel dintăi carele doriți sosirea acestei frumoase zile; ea se va socoti fericită de a vă da întru aceasta tot concursul său.

Să trăiți, dar, preaînălțate doamne, ani lungi și fericiți, să trăiți pentru binele țării, care are credința în alesul ei, să trăiți ca să puteți împlini misiunea ce vă este prescrisă de providență, misiunea de a conduce la liman o națiune bătută de atîtea vifore.

[M. Kogălniceanu]

Scrisoare fragmentară

B. A. R., Arh. M. Kogălniceanu, XII, Ms. f. 377—378

https://biblioteca-digitala.ro

Prince régnant

Bucarest

Avant de prendre une décision quelconque quant à l'emprunt, je prie votre altesse de vous informer du nom et du crédit financier et moral de la Maison Bischofsheim et Goldschmidt.

Le budget commencera à être discuté lundi dans la Chambre; ainsi, il me sera impossible de me rendre à Fokschani. Votre altesse voudra bien charger le ministre des finances de se rendre à Iassi, pour nous entendre sur la question de l'emprunt et sur quelques autres points d'intérêt commun. Jusqu'à l'heure qu'il est, je n'ai pas encore reçu l'ordonnance pour les commissaires dans la question des couvents. J'ai lu le programme du nouveau ministère; il fera très mauvais effet ici, vu son respect excessif pour la Convention dans la question politique.

K o g a l n i c e a n

Telegramă nr. 3. 894

B. A. R., Coresp. inv. 100.359

[Iași, 16 iunie 1860]

Prințului domnitor

București

Înainte de a lua o hotărîre, oricare ar fi, în privința împrumutului, rog pe alteța-voastră să vă informați asupra *numelui și creditului financiar și moral al Casei Bischofsheim și Goldschmidt.*

Bugetul va începe să fie discutat la Cameră luni; astfel, îmi va fi imposibil să mă duc la Focșani. Alteța-voastră va binevoi să însărcineze pe ministrul de finanțe să meargă la Iași ca să ne înțelegem asupra chestiunii împrumutului și asupra cîtorva alte puncte de interes comun. Pînă în ceasul de față nu am primit încă ordinul pentru comisari în chestiunea mănăstirilor. Am citit programul noului minister; *el va avea un foarte rău efect aici, ținînd seamă de respectul său excesiv pentru Convenție în chestiunea politică.*

K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

[Iași, 4/16 iunie 1860]

Prince régnant

Bucarest

Je reçois à l'instant les actes de l'emprunt. Personne ne les a encore vus; mais je ne saurais cacher à votre altesse que mon attente a été trompée. Sur mon âme et conscience, je crois cet emprunt irréalisable. J'appelle l'attention toute particulière de votre altesse sur l'énorme commission à quatre pour cent accordée aux banquiers, sur l'incertitude qu'il y a relativement à la souscription sur les articles 14 et 15 du traité du monnayage qui peuvent occasionner au pays une dépense immense, dans le cas où la souscription à l'emprunt ne réussit pas. Je prie instamment votre altesse d'étudier bien les actes, avant de vous décider à les présenter aux Chambres [1]. *En tout cas, l'affaire devra être d'abord soumise à la Chambre valaque; ce n'est que dans le cas où l'on réussit là-bas, que nous pourrons espérer un succès ici. Je prie votre altesse de demander à Epouriano la dépêche que je lui expédie en même temps que celle-ci.*

Kogalnicean

B. A. R., Coresp. inv. 100.358

[Iași, 4/16 iunie 1860]

Prințului domnitor

București

Primesc chiar acum actele împrumutului. Încă nimeni nu le-a văzut; dar nu pot să ascund alteței-voastre că așteptarea mea a fost înșelată. Pe sufletul și conștiința mea cred acest împrumut de nerealizat. Atrag atenția în mod cu totul particular alteței-voastre asupra comisionului uriaș de patru la sută acordat bancherilor, asupra nesiguranței care există relativ la subscripția asupra articolelor 14 și 15, asupra tratatului emisiei de monedă care poate cauza țării o cheltuială imensă în cazul cînd subscripția împrumutului n-ar reuși. Eu rog stăruitor pe alteța-voastră să studieze cu atenție actele înainte de a vă hotărî să le prezentați Camerelor [1].

În orice caz, afacerea va trebui mai întîi supusă Camerii muntene; numai în cazul cînd ar reuși acolo, am putea nădăjdui într-un succes aici. Rog pe alteța-voastră să ceară lui Epureanu telegrama pe care i-o expediez în același timp cu aceasta.

Kogălniceanu

[1] V. G. Zane, *Politica economică a Principatelor în epoca Unirii și capitalul străin*, în *Studii*, XII, nr. 1 din ian.-febr. 1959, p. 223—258.

https://biblioteca-digitala.ro

PRINCIPATELE UNITE
MINISTERIUL DE CULTURI
ŞI INSTRUCŢIUNE PUBLICĂ DIN MOLDOVA
Secţia a 2-a
Nr. 6.312

CĂTRE LASCAR ROSETTI[1]

Iassii, 1860, luna iunie, 18 zile

Domnul meu,

Am onoarea a vă comunica copie de pe domneasca ordonanţă sub nr. 249, prin care sînteţi numit membru al Comisiunei ad-hoc [2] ce urmează a negocia cu delegaţii orînduiţi din partea locurilor sfinte în chestia monăstirilor pămînteşti închinate.

În curînd voi avea onoare a vă comunica şi ziua cînd comisia va avea a se întruni în oraşul Bucureşti, precum şi toate celelalte acte atingătoare de această chestie.

Vă rog, domnul meu, a primi cu această ocazie încredinţarea prea osebitei mele consideraţii.

Ministru secretar de stat ad-interim la Departamentul
Cultelor şi Instrucţiei publice
K o g ă l n i c e a n u

B. A. R., Doc. CMLII/415

[1] Lascar Rosetti (1816—1884), vornic, patriot moldovean, revoluţionar expatriat la 1848, luptător pentru Unire, bucurîndu-se de stima unanimă şi de prietenia afectuoasă a revoluţionarilor moldoveni.

[2] Comisii mixte moldavo-muntene instituite ca să pregătească documentele şi motivarea problemei mănăstirilor închinate, forme preliminare ale marii exproprieri din 13 decembrie 1863. Vezi şi Lucreţia Rădulescu-Pravăţ, *Activitatea lui M. Kogălniceanu pînă la 1866*, Iaşi, 1913, p. 203.

https://biblioteca-digitala.ro

No. 8.623

august zile, 1860

Preaînălțate doamne,

Una din chestiile cele mai naționale și mai vitale pentru Prinicipatele Unite este chestia monastirilor pămîntene închinate. La intrarea sa în interimul Ministerului Cultelor și al Instrucțiunei publice, subscrisul a găsit lucrări înaintite de către ministeriul trecut pentru a se otărî această chestie prin calea unei comisii mixte. Subscrisul nu s-a socotit autorizat de a preface direcția dată acestii chestii, întrucît ea nu ar jigni drepturile și interesele țării, și dară, în înțelegere cu ministeriul din București, a procedat la formarea citatei comisii, însă cu anume și mărginite atribuții.

Într-astă vreme, pe lîngă chestia de fond s-a înfățișat la ordinul zilei în Moldova și împosesuirea moșiilor monăstirelor închinate. Egumenii acestor monăstiri au comunicat ministeriului condițiile cu care ei voiesc a se împosesui aceste moșii. Aceste condiții erau întocmai cu acele făcute în anul 1853, adecă în timpul ocupației streine și într-un mod cu totul incompatibil cu drepturile și legile țării. Subscrisul n-a putut adopta aceste condiții, povețuindu-se dar de dreptul ce au avut pururea Principatele Unite de a asimila monăstirile închinate cu monăstirile nenchinate, dovedit acest drit prin sute de acte ale domnilor și corpurilor legiuitoare, atît înaintea, cît și în epoha Reglementului organic. Subscrisul a modificat acele condiții într-un chip identic cu condițiile cu care s-au împosesuit în anul acesta mai multe moșii ale monăstirilor pămîntene nenchinate.

Egumenii greci au protestat în contra acestor modificații, cerînd păstrarea statului-quo, adecă condițiile din anul 1854, cînd guvernul nu putea și nici poate cunoaște alt statu-quo decît statul-quo legal, adecă acel întemeiat pe legile în vigoare ale țării, care, precum am avut onoare a arăta mai sus înălțimei-voastre, au avut pururea dreptul de a asimila ambele categorii de monăstiri pămîntene închinate și nenchinate. Aceste proteste egumenii le-au dat și guvernului și reprezentanților puterilor garante de aice și din Constantinopoli.

Subscrisul, după datorie, a întîmpinat la obiecțiile și reclamațiile părinților greci, precum înălțimea-voastră se poate încredința din alăturatele aice acte. Într-astă vreme, însă, agentul nostru din Constantinopoli ne-a făcut cunoscut că opinia mai multor reprezentanți ai puterilor garante, binevoitoare nouă, era că ar fi a îngreuia soluția chestiei de fond, complicînd-o prin un conflict cu totul incidental și trecător, adecă acela iscat prin întrebarea : cum urmează a fi condițiile împosesuirei moșiilor acestor monăstiri în anul acesta?

https://biblioteca-digitala.ro

Pe lîngă aceste, apoi și corpurile legiuitoare intervenind în chestie, au protestat în favoarea imprescriptibililor drepturi ale Principatelor Unite, drepturi care sînt ca chestia monăstirilor închinate și ale averilor lor trebuie să se hotărască de către țară în deplina noastră autonomie recunoscută de Convenția din 7/19 august 1858.

În fața acestor împrejurări, subscrisul, ascultînd și opinia colegilor săi din minister, socoate că acuma nu se mai poate atinge de incidentele, ci de însuși fondul chestiei. Trebuie ca monăstirile închinate să fie în mijlocul Principatelor Unite un stat în stat, sau trebuie ca ele să se privească, precum și averile lor, ca avere națională? Iată ce interesează țara, iată ce este datoria guvernului de a dezlega cît mai curînd în timpul cel mai legal și cel mai rațional.

Concentrînd, dar, toată energia noastră, guvern, camere și națiie, pentru ca această chestie, care se prelungește de atîta vreme, să vie cît mai curînd la soluția ei, Consiliul Miniștrilor înălțimei-voastre a socotit că pînă atuncea guvernul trebuie a pune toată stăruința spre a depărta orice conflict, orice amestec care ar putea îngreuia sau compromeța succesul stăruințelor sale.

Așadară, s-a opinat că a merge înainte cu darea în posesie a moșiilor monăstirilor închinate în neființa și cu toată protestația egumenilor lor ar fi a ne expune la complicații dinafară care ar putea să înrîureze într-un chip jignitor și asupra fondului chestiei; că, din contră, a reveni la condițiile din anul 1854 ar fi a prejudeca lucrările în favoarea teoriilor comunităților locurilor de jos și a lega încă pe cinci ani brațele guvernului.

S-a adoptat, dară, un termin de mijloc, care nu prejudecă nimica și care lasă guvernului toată latitudinea pe viitor. Această combinație este ca contractele actuale de posesie să se mențiie încă un an, adecă pînă la 23 april 1862, și anume, către posesorii de astăzi.

În acest timp, guvernul înălțimei-voastre, liber de complicații și conflicte de formă, se va afla în toată putința de a hotărî însuși fondul chestiei în chipul cel mai legal și mai național, adecă la noi și de către noi.

Aducînd aceste la cunoștința înălțimei-voastre, subscrisul vă roagă să binevoiți a-l autoriza de a vesti atît egumenilor, cît și publicului măsura adoptată mai sus, adecă prelungirea pînă la 23 april 1862 a contractelor actuale de posesie a moșiilor monăstirilor închinate, și anume, către posesorii de astăzi.

M. Kogălniceanu

Copie

B. A. R., Ms. rom. 5.743, f. 53—54

https://biblioteca-digitala.ro

15/12 [1863], 4

Locotenentului de mitropolit

Iassi

Aflu că preasînția-voastră cereți de la destituații egumeni greci garanție că nu se vor departa din țară, amenințîndu-i că la caz contrariu vor fi închiși la pușcărie. Nu socot această măsură nimerită. Persoanele nu au nimică cu cestiunea de fond; din contra, trebuie să avem toate cruțiarile și bunele purtări cătră persoane. Orice măsură aspră în contra persoanei foștilor egumeni ne-ar face greutăți. Vă rog, dar, a-i lasa toată libertatea învoită de legi spre a pitrece în țară sau a se duce unde le este voie [1].

Ministru,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă,

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXV, f. 126

[1] Virgil Cândea, *Din cronica diplomației românești. Secularizarea averilor închinate*, *Lumea*, III, nr. 28, 8 iulie 1965, p. 22—23.

CĂTRE ȘEFII DE STAȚII POȘTALE DIN ȚARĂ

1864, ian. 2

La toți șefii de stații
(afară de Bîrlad)
(Cetește următoarea notiță d-lui prefect)

D-l ministru m-au însărcinat a vă comunica că unele județie, voind a arata recunoștința lor către domnitor pentru secularizarea averilor monastirești, și totodată a consolida această măsură, au otărît a oferi înălțimei-sale unul sau mai multe tunuri.

D-l ministru dar va recunoaște personal dacă d-ta, ca prefect, vei face un apel de bunăvoie la conjudețienii d-tale și vei dobîndi de la patriotismul lor de a urma unui asemine exemplu. Spre lămurirea d-voastre, veți ști că prețiul unui tun este de una mie galbini. [1]

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXIV, f. 7

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Pentru a nu da loc interpretărilor de rea-credinţă şi colportărilor de echivoc ale adversarilor, Kogălniceanu a sugerat cu înţelepciune această contribuţie populară, menită să aducă armatei ţării cîteva baterii de artilerie.

Peste două luni, Kogălniceanu revenea către prefecţi cu următoarea circulară telegrafiată :

„Potrivit făgăduinţilor ce mi-aţi dat şi a concursului judeţienilor d-voastre, eram în tot dreptul să mă aştept la trimiterea banilor subscripţiunei pentru tunuri. Timpul sosind pentru a se face comanda, vă invit ca să puneţi toată stăruinţa a completa sumele trebuitoare şi a mi le trimite cît mai curînd. Las în a d-voastre apreciare de a judeca cît de puţin v-ar recomanda neizbutirea unui act atît de naţional."

Kogălniceanu

3/3 1864 Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXV, f. 89

CĂTRE STEMATIN, PREFECT
Tecuci

14/1 [1864

În cestiunea medaliei au urmat eroare. Nici vorbă nu poate fi de medalie. Singurul barbat căruia se cuvine laudă în cestiunea secularizărei este domnul, şi dar numai lui se cuvine recunoştinţă.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXIV, f. 178

REDACTORULUI „PROGRESULUI"
Iassi

24/2 1864

Astăzi au început discuţiunea asupra căilor ferate din Moldavia. Ştirea despre demisiunea d-lui Steege nu este adevărată. Răspunsul d-lui prim-ministru la interpelarea d-lui C.A.Rosetti a fost primit cu aplauze de către

https://biblioteca-digitala.ro

Adunare. Ministeriul a asigurat Camera despre principiile sale constituționale.

Adunarea a votat tot astăzi o recompensă națională poetului Grigori Alecsandresco. [1]

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXIV, Ms. rom. 3.652, f. 157

[1] Pensia de 1.000 de lei acordată poetului Grigore Alexandrescu s-a votat cu 50 de voturi pentru, 36 contra. Vezi Gr. Alexandrescu, *Poezii* (ediția Ghiacioiu), Craiova, 1940, p. XLIII ș.u; *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, V, 1955, p. 403—411.

CĂTRE TOȚI PREFECȚII DIN ȚARĂ

3/3[1864]

CIRCULARĂ

Potrivit făgăduinților ce mi-ați dat și a concursului județenilor d-voastre eram în tot dreptul să mă aștept la trimiterea banilor subscripțiunei pentru tunuri. Timpul sosind pentru a se face comanda, vă invit ca să puneți toată stăruința a completa sumele trebuitoare și a mi le trimite cît mai curînd. Las în a d-voastre apreciare de a judeca cît de puțin v-ar recomanda neizbutirea unui act atît de național.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXV, f. 89

https://biblioteca-digitala.ro

1864, mart. 24

(Se va ceti prefectului din partea Ministrului Dinlăuntru)

Mai multe județie sînt de opiniune a se înțelege între sine, pentru a nu se da d-lui Negri cîte o medalie de județ, ci mai bine a i se face ofrandă de un dar colectiv, a căruia obiect să se otărască de o comisiune compusă de delegați din partea tutulor districtelor. [1] Prin urmare, opinez ca subscripția ce se va face în districtul d-voastre să nu fie motivată anume pentru medalie, ci pentru un dar colectiv din partea întregii țări. Banii se vor pastra la prefecturi pînă la a doua dizlegare.

Concept-telegramă.

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXV, f. 24

[1] Inițiativa aparține lui Kogălniceanu, și în ea trebuie văzută prețuirea unui prieten de idei și de lupte.

Negri a refuzat pînă la urmă traducerea în fapt a „darului național".

În mapele Arhivei M. Kogălniceanu se păstrează originalele proceselor-verbale ale secțiilor I, a II-a, și a IV-a ale Camerei deputaților din 9 și 10 decembrie 1876, prin care, luîndu-se în cercetare „proiectul de lege prin care se decide de Adunare de a se aduce și așeza în Camera legiuitoare bustul ilustrului bărbat Costache Negri", se încuviințează cu unanimitate.

CĂTRE COMANDANȚII DE UNITĂȚI MILITARE DIN PRINCIPATE

[ma 1864]

Domnule comandant,

Vă comunic aice înaltul ordin de zi adresat armatei de înălțimea-sa, domnul românilor.

Acest ordin îl veți afișa în toate cazarmele și veți ordona fiecărui cap de corp de a-l face a se citi cu glas mare în fiecare companie.

Înălțimea-sa a binevoit a otărî ca și armata, fiică a națiunei, să ia parte la marele act național ce este a se săvîrși în curînd.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, eu trimit aice proclamațiunea domnească cu anexele ei, și în cele 24 ore după primirea acesteia veți face a se redija, în deosebitele corpuri de sub ordinele d-voastre, registre de voturi, conform cu modelele aice alăturate, și pînă la 14 mai veți invita pre ofițeri, subofițeri și soldați a însemna voturile lor în privința acestor acte de mare însemnătate.

Îndată ce voturile trupelor de sub ordinele d-voastre vor fi adunate, d-voastre mi le veți trimite cu adeverirea șefilor de corpuri și ale d-voastre, rezumîndu-mi numărul voturilor primitoare și respingătoare. Înălțimea-sa contează pe patriotismul trupelor și îndeosebi pe rîvna și energia d-voastre.

Primiți etc.

K o g ă l n i c e a n u

Registru de primire

În puterea plebiscitului propus prin decretul domnului din 2 mai, subînsemnații ofițeri, subofițeri și soldați primesc plebiscitul cu anexele ce cuprinde statutul dezvoltatei convențiuni și noua lege electorală.

Registru de respingere

În puterea plebiscitului propus prin decretul din 2 mai, subînsemnații ofițeri, subofițeri și soldați resping plebiscitul cu anexele etc. [1]

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.382

[1] Rezultatul centralizator pe țară al plebiscitului din 21 mai 1864 a fost:

683.928 voturi *pentru* măsurile guvernului;
1.307 voturi *împotriva* măsurilor guvernului;
50.232 abțineri.

Majoritatea aprobativă dată statutului prin plebiscit, la 21 mai 1864, arată că naselе largi încuviințau dizolvarea Adunării și exprimau încredere în regimul Cuza.

Vezi I. Vîntu și G.C. Florescu, *Unirea Principatelor în lumina actelor fundamentale și constituționale*, București, Editura Științifică, 1965, p. 261 și urm.

Procedura în vederea aplicării legii rurale în *Colecție de toate instrucțiile și dezlegările ce s-au dat în aplicația noii legi rurale*, Buc., 1864.

https://biblioteca-digitala.ro

[1 iulie 1864]

Preaînălțate doamne,

Cunoscute sînt înălțimei-voastre fazele îngreuitoare prin care au trecut cestiunea rurală în periodul ce s-a petrecut de la promulgarea Convențiunei din 5/17 august 1858 și pînă la 2 mai trecut.

Este dar mai mult decît timpul ca marea făgăduință dată muncitorilor noștri de pămînt de art. 46 al Convenției să se realizeze. Vin dar respectuos a supune la domneasca voastră subscriere alăturata ordonanță, prin care Consiliul de stat este invitat a se ocupa, mai înainte de toate, cu redijarea unui proiect de lege care, respectînd stăpînirea clăcașilor în locurile ce ei astăzi ocupă în vigoarea legilor existente, și garantează totodată și o despăgubire pre cît [de] dreaptă și sigură pentru proprietari, pre atît și îndemînatică pentru stat și pentru cultivatori.

Sînt cu cel mai profund respect al înălțimei-voastre, [1]

[*K o g ă l n i c e a n u*]

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp inv. 100.380

[1] La 2 iulie Cuza și Kogălniceanu adresau Consiliului de stat sarcina de a redacta un proiect de lege rurală care să desființeze clăcășia și, contra unei despăgubiri, să împroprietărească pe țărani pe locurile „ce ei astăzi le posedă în puterea legilor în ființă". Raportul lui Kogălniceanu are acest obiectiv. El, însă, nu este semnat.

Legea rurală sancționată de domnitor la 14 august 1864, și a cărei punere „în lucrare" decurge de la 23 aprilie 1865, a deschis calea relațiilor capitaliste la sate.

Pe o suprafață (globală) de 1.766.258,2 ha (din care 1.194.281,7 ha reprezentînd participația moșiilor individuale, iar restul „proprietatea statului") au fost împroprietăriți 408.119 săteni, iar la alți 59.721 de săteni li s-a dat loc de casă și de grădină. Vezi Dan Berindei, *Problema reformei agrare în Principate la mijlocul veacului trecut. Legea rurală din 1864*, în *Studii*, tom. 17, nr. 3, 1964, p. 543—544; N. Adăniloaie, *Considerații asupra legii rurale din 1864*, în *Studii și articole de istorie*, VI, Buc., 1964, 115—184.

https://biblioteca-digitala.ro

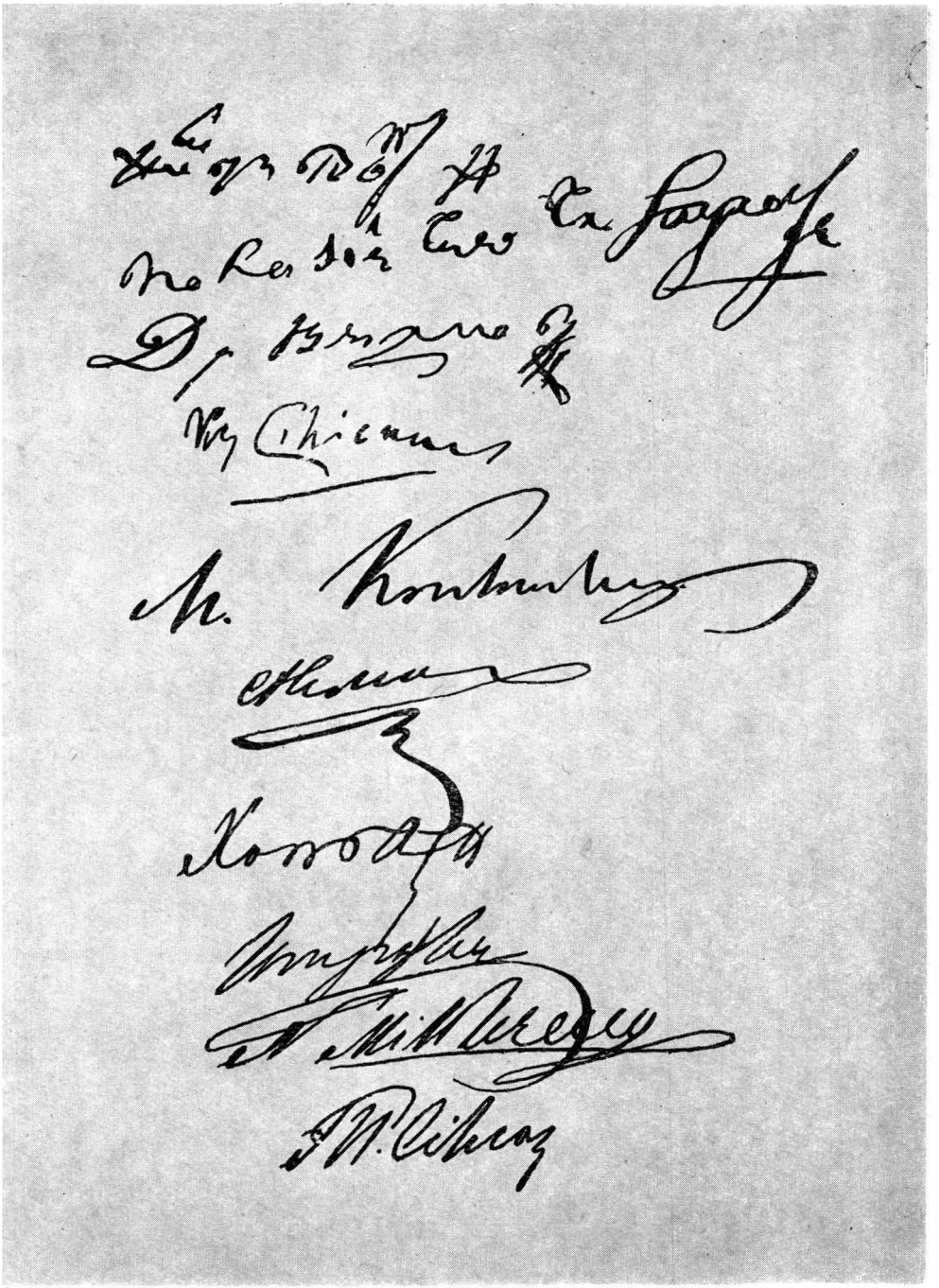

Mihail Kogălniceanu, printre semnatarii *Dorinţelor românilor*, Dorohoi, 1856

(Colecţia Elena dr. Popescu, Piatra Neamţ)

https://biblioteca-digitala.ro

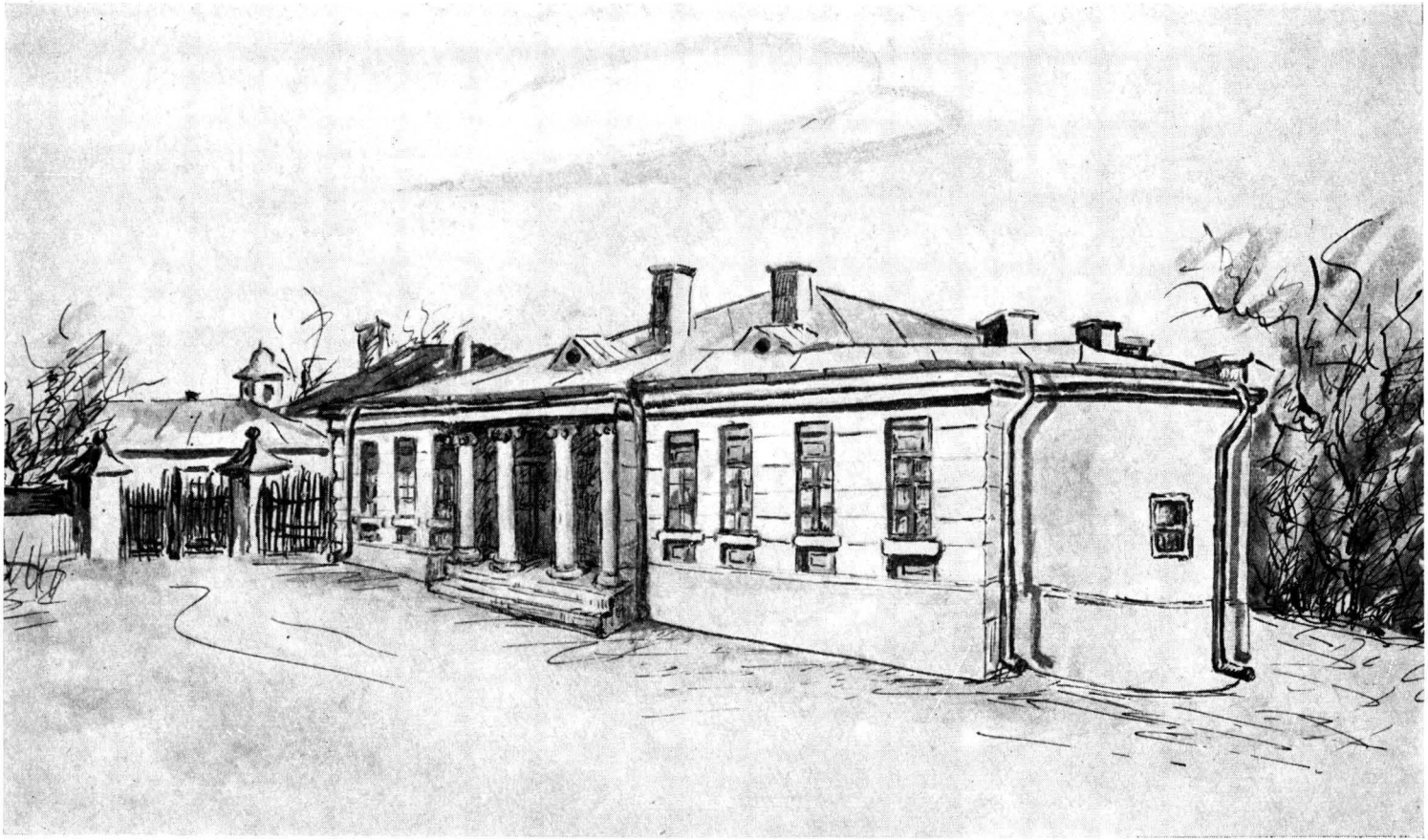

Ultima locuință a lui Mihail Kogălniceanu din Iași

(Desen în tuș de Marga Teohari)

https://biblioteca-digitala.ro

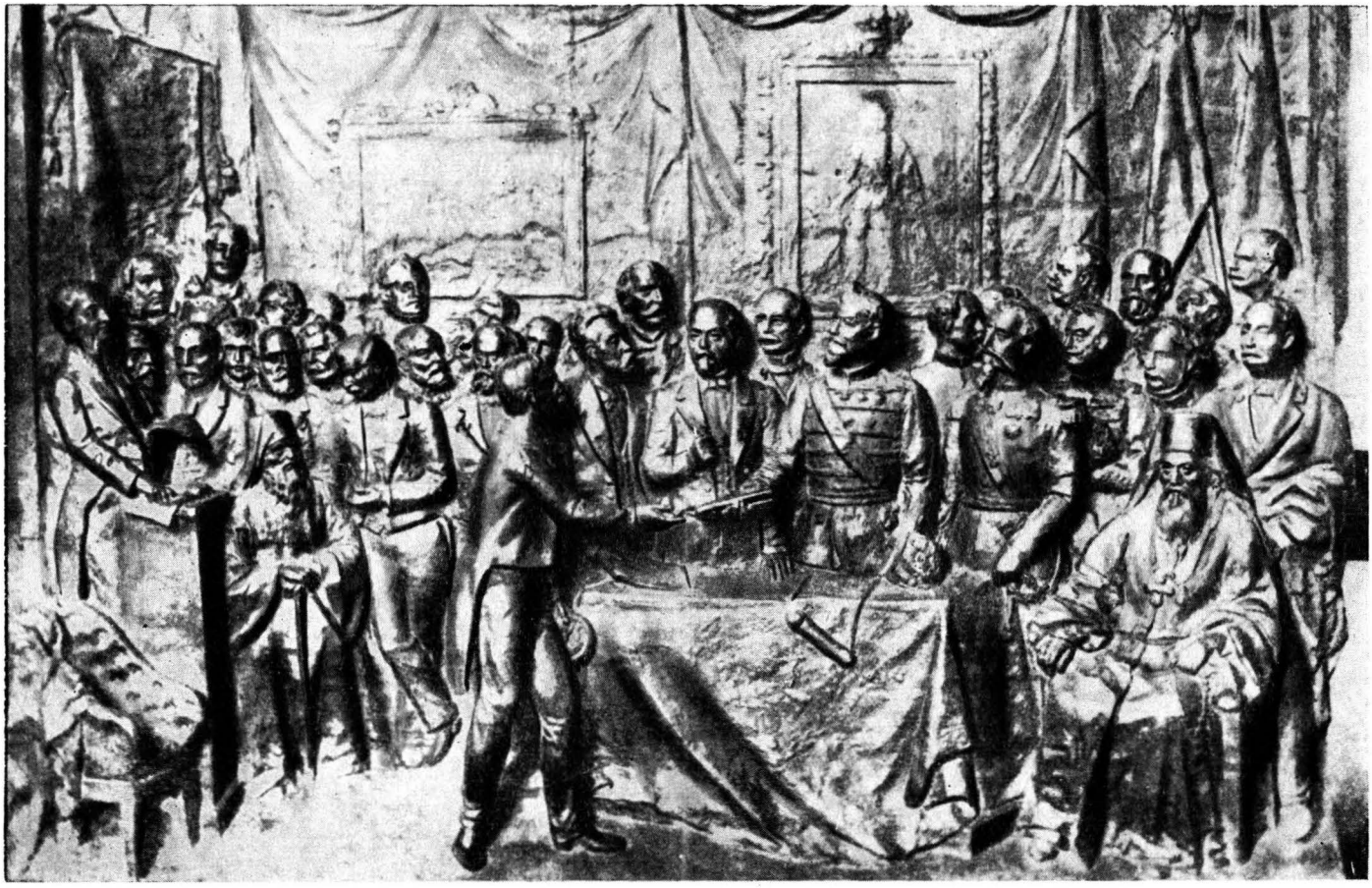

Solemnitatea deschiderii Universităţii din Iaşi, 26 octombrie 1860

(După G. G. Burghele *Mihail Kogălniceanu*, Buc., 1901, hors-texte, p. 42—43)

https://biblioteca-digitala.ro

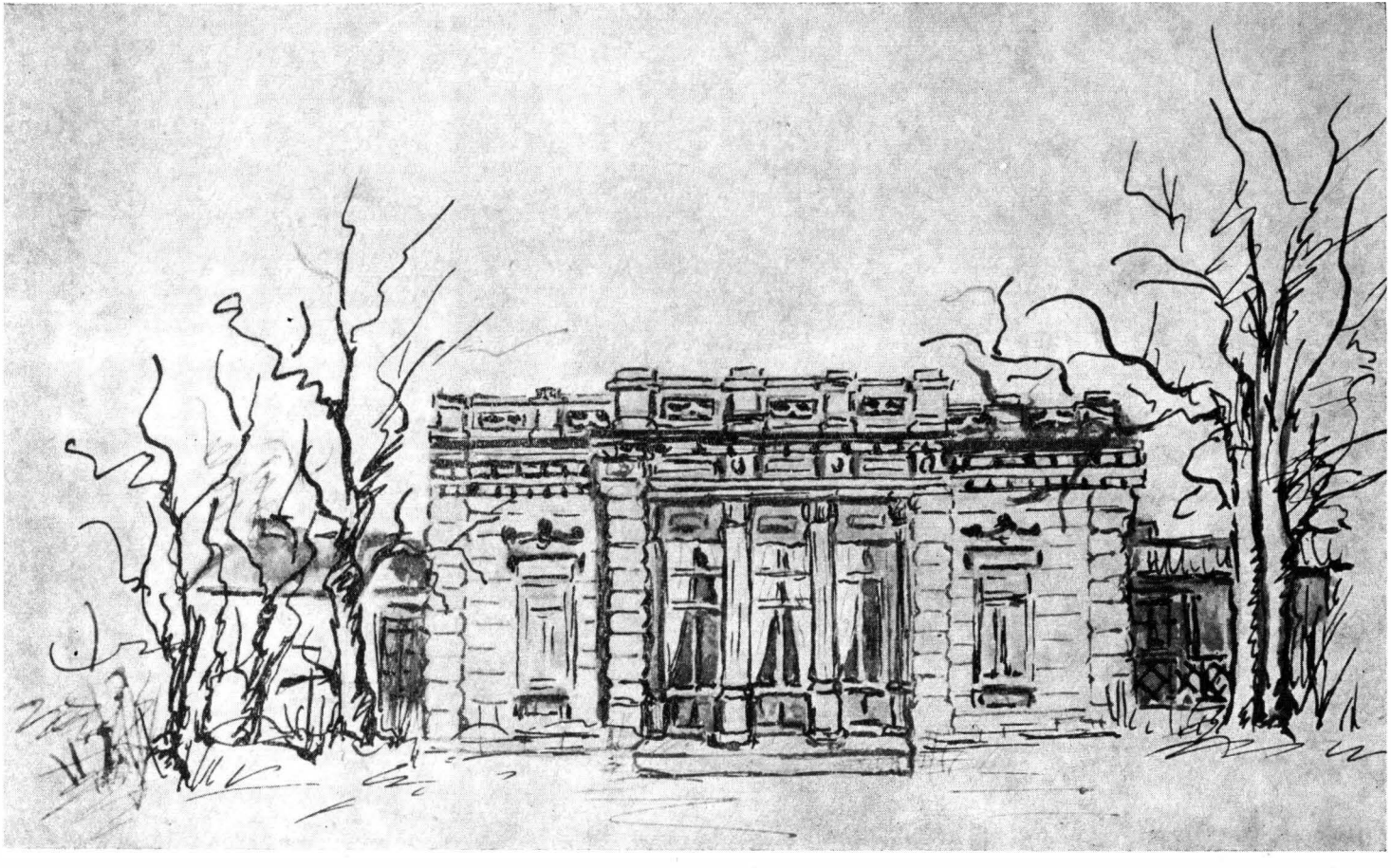

Locuința lui Mihail Kogălniceanu din București, Șoseaua Kiseleff

(Desen în tuș de Marga Teohari

https://biblioteca-digitala.ro

[1864]

Referaţi secret d-lui inspector general [1] al telegrafelor limbagiul şi atitudinea prefecţilor şi a subprefecţilor în cestiunea rurală.

Ministru,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXIV, f. 79

[1] Apelul lui Kogălniceanu ţintea ca domnitorul să fie documentat exact asupra modului cum mandatarii administraţiei locale întîmpină reforma rurală.

CĂTRE ALEXANDRU IOAN CUZA, DOMNUL PRINCIPATELOR UNITE

No. 187
Cotroceny de la C. Lung., 30/8 [1864] 8,45

Son altesse prince régnant

Buc.

J'ai déjà visité Pitesti et Campulung. Grâce au préfet actuel, Pitesti n'est plus reconnaissable quant à son esprit politique. Les parties extrêmes n'ont plus aucune influence. Le primare *et les autres conseillers sont des hommes d'ordre. Le préfet est un homme de sens à son aise, et ayant beaucoup d'influence; il nous a gagné beaucoup de monde.*

Pitesti manque de tout, comme toutes les villes de la Valachie. Il y a une ancienne ruine qui pourrait être transformée en hôtel de ville. J'ai promis aux bourgeois qui y tiennent beaucoup d'intervenir auprès de votre altesse pour qu'elle soit donnée à la ville aussi un ancien jardin appartenant à un couvent indigène sécularisé et qui ne perdrait rien afin qu'il soit transformé en jardin public.

J'ai reçu peu de pétitions pour des abus commis par des fonctionnaires La nouvelle de l'abolition de la corvée s'est déjà répandue dans les campagnes

https://biblioteca-digitala.ro

Sur toute la route de Pitesti à Campulung j'ai trouvé les populations en fête bén nissant le nom de votre altesse. A mon arrivée à Campulung j'ai trouvé toute la ville sur pied. J'ai reçu plusieurs adresses de reconnaissance pour votre altesse par rapport à la subvention qui leur a été promise et destinée à la construction d'une chaussée à Cronstadt. Cette ville méritait bien cela, car pendant les deux tiers de l'année elle est isolée du monde, tellement les routes sont abominables. Mon collègue des Cultes devait assigner neuf mille piastres à l'évêque Evantias, abbé du monastère de Campulung, bâti par Radou le Noir et qui est considéré comme un hôtel et un hospice par tous les voyageurs. Ce chiffre a toujours existé pour leur entretien. Il a été supprimé cette année, il devait être rétabli. Evantias est très aimé par la population et c'est un homme très respectable. Ce chiffre est minime, mais il serait bien vu par la ville. Je prie votre altesse d'en parler à mon collègue. Une fois ma révision finie ici, je télégraphierai à votre altesse de Vîlcea pour ce que je crois de l'administration de Campulung.

K o g a l n i c e a n

Telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXXV, f. 31—32

Nr. 187
Cotroceni — de la Cîmpulung, 30/8, [1864] ora 8,45

Alteței-sale prințului domnitor

Buc.

Pînă acum am vizitat Pitești și Cîmpulung. Cît privește spiritul său politic, Pitești, grație prefectului actual, nu mai este de recunoscut. Partidele extremiste nu mai au nici o influență. Primarul și ceilalți consilieri sînt oameni de ordine. Prefectul este un om cu spirit perspicace și cu multă trecere; el ne-a cîștigat multă lume. Piteștilor le lipsesc de toate, ca tuturor orașelor din Muntenia. O veche ruină ar putea fi transformată în primărie. Am promis cetățenilor, care țin mult la aceasta, să intervin pe lîngă alteța-voastră ca ea să fie dăruită orașului, o dată cu o veche grădină aparținînd unei mănăstiri secularizate din partea locului și care n-ar pierde nimic dacă ar fi transformată în parc public.

Am primit puține plîngeri în privința abuzurilor comise de funcționari; știrea ștergerii clăcii s-a răspîndit la țară încă de mult. Pe drumul de la Pitești la Cîmpulung am găsit populația în sărbătoare, binecuvîntînd numele

https://biblioteca-digitala.ro

alteței-voastre. La sosirea mea în Cîmpulung am găsit întreg orașul în picioare. Am primit mai multe adrese de recunoștință către alteța-voastră referitoare la subvenția care le-a fost promisă și destinată pentru construirea unei șosele către Brașov. Orașul ar merita din plin aceasta, căci timp de două treimi din an el e izolat de lume, într-atît îi sînt de impracticabile drumurile. Colegul meu de la Culte ar trebui să prevadă nouă mii de piaștri vlădichii Evantias Beldiman de la mănăstirea din Cîmpulung, construită de Radu Negru și care e considerată ca han și ospiciu de către toți călătorii. Această cifră totdeauna a existat pentru întreținerea lor. În anul acesta a fost suprimată, și ar trebui redată. Evantias este foarte iubit de populație și e un bărbat foarte respectabil. Această evaluare este minimă, dar ea ar fi bine văzută de oraș.

Rog pe alteța-voastră să vorbească în această privință colegului meu. O dată controlul sfîrșit aici, eu voi telegrafia alteței-voastre de la Vîlcea părerea mea despre administrația din Cîmpulung. [1]

Kogălniceanu

[1] Raportul telegrafic de mai sus este un document dintr-o serie de comunicări din țară către domnitor. Kogălniceanu întreprindea această călătorie oficială, folosind momentul politic al loviturii de stat de la 2 mai 1864, pentru consolidarea regimului lui Cuza și pentru pregătirea opiniei publice în vederea popularizării reformei agrare. Vezi și Augustin Z.N. Pop, *M. Kogălniceanu prin fostele județe Argeș și Muscel*, în *Secera și ciocanul*, 14, nr. 3.275 14 noiembrie 1964, p. 2.

Craiova, 5 sept. 1864

A son altesse sérénissime le prince régnant
Bucarest

Je quitte Craiova pour me rendre à Severin. Vendredi, tout au plus tard samedi dans la matinée, je serai à Bucarest. L'accueil chaleureux et bienveillant que m'ont fait les habitants de Craiova ne se rapporte pas à ma personne, mais au représentant du prince, qui a donné au pays les statuts du 2 mai et la loi du 14 août. Craiova, monseigneur, vous appartient tout entière. Il n'y a pas dans toute la Roumanie de ville qui vous soit plus franchement et plus unanimement dévouée comme la capitale de la petite Valachie. Le nombre des opposants ne monte pas à dix. J'ai bien étudié cette ville et ses besoins; ils sont faciles à satisfaire. Son premier besoin serait de voir dans ses murs votre altesse, afin de vous protester de vive voix contre les anciennes accusations. Cet-

https://biblioteca-digitala.ro

te ville a été grandement abandonnée jusqu'après, même pour ce qui concerne les intérêts du gouvernement. Préfecture, cours, tribunaux, prisons et gendarmerie. J'ai déjà pris les dispositions nécessaires pour que cette restauration soit effectuée encore cet automne. A la Saint-Démètre, les autorités administratives et judiciaires seront installées dans les édifices de l'état. Le préfet développe beaucoup d'énergie, de tact et d'intelligence. Il a rétabli l'ordre et la paix dans une ville déchirée par des partis. Les accusations portées contre lui et qui m'ont été raportées par Bolliac et compagnie sont fausses. Néanmoins, il ne saurait vivre avec ses appointements. Je lui ai affecté une augmentation sur les fonds dont je puis disposer. Je puis assurer votre altesse qu'en toute occasion elle peut compter sur Craiova. A mon retour, je soumettrai à votre altesse une série d'améliorations à opérer à Craiova. [1]

K o g a l n i c e a n

Telegramă

B. A. R., Arhiva Alexandru Ioan Cuza, Mapa XXXVI, f. 11—12

Craiova, **5** sept. **1864**

Alteței-sale, preaînălțatului prinț domnitor

București

Părăsesc Craiova pentru a mă duce la Severin. Vineri, cel mai tîrziu sîmbătă de dimineață, voi fi la București. Primirea călduroasă și binevoitoare pe care mi-au făcut-o locuitorii Craiovei nu vizează persoana mea, ci pe reprezentantul prințului care a dat țării statutele din 2 mai și legea din **14** august. Craiova, alteță, vă aparține pe de-a-ntregul. Nu există în toată Romînia oraș care să vă fie mai sincer și mai unanim devotat cum e capitala micii Valahii. Numărul opozanților nu trece de zece. Am studiat bine acest oraș și nevoile lui; ele sînt ușor de satisfăcut. Prima sa cerință ar fi să vadă pe alteța-voastră între zidurile orașului pentru a putea protesta cu glas tare împotriva vechilor acuzații. Acest oraș a fost părăsit pînă la urmă, chiar și în ceea ce privește interesele guvernului. Prefectură, curți, tribunale, pușcării și jandarmerie. Am luat de-acum măsurile necesare pentru ca această reparație să fie făcută încă în această toamnă. La Sfîntul Dumitru, autoritățile administrative și judiciare vor fi instalate în clădirile de stat. Prefectul desfășoară multă energie, tact și inteligență. El a restabilit ordinea și liniștea într-un oraș destrămat de partide. Acuzațiile îndreptate împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

lui, și care mi-au fost aduse la cunoștință de Bolliac și compania, sînt neadevărate. Cu toate acestea, nu poate să trăiască cu alocațiile prevăzute. I-am promis o mărire a fondurilor de care pot dispune. Pot să încredințez pe alteța-voastră că în orice ocazie poate să se sprijine pe Craiova. La înapoiere, voi supune alteței-voastre o serie de îmbunătățiri care rămîn să fie înfăptuite la Craiova. [1]

Kogălniceanu

[1] În 1860 în Craiova avuseseră loc mișcări împotriva administrației locale.

Dan Berindei a reconstituit în *Frămîntările orășenești din noiembrie 1860 în Țara Românească. Tulburările de la Craiova și Ploiești* (publ. în *Studii și articole de istorie*, I, editate de Societatea de științe istorice și filologice din R.P.R., Buc., 1956, p. 265—303) revolta spontană din Craiova în urma unor greșeli de tact ale funcționarilor locali și ale miniștrilor din guvernul Epureanu în 1860, calamități prelungite în fața instanțelor și în anul următor.

Acum Kogălniceanu relata domnitorului starea de spirit îmbunătățită din Craiova.

CĂTRE TOATE PRIMĂRIILE DIN REZIDENȚE

Exp. 15/1 [1869]

CIRCULARĂ

Prin *Monitorul* din 1 ianuar am adresat d-voastre o circulară lămuritoare despre chipul cum înțeleg a se dresa listele electorale pe anul 1869. Cu constituțiunea în mînă, voiesc ca listele să se facă cu cea mai mare nepărtinire, adecă după drepturi, iar nu după opiniuni. Consiliile comunale n-au dreptul a prejudicia și a înrîuri alegerile la Cameră.

Voi avea îndeaproape vedere orice lucrare părtinitoare în reviziunea listelor, și acolo unde mă voi încredința că spiritul de partid a predominat în operațiunea listelor, voi cere de îndată de la domn dizolvarea consiliului comunal ce va fi comis nelegalitatea. Primăriile de rezidență sînt datoare a publica listele tutulor alegătorilor direcți din întregul județ, ca, așa, alegătorii să se poată folosi de dreptul ce-l au de a cere înscrierea sau omiterea de alegători. Încă o dată vă recomand cea mai mare nepărtinire.

Ministru de interne,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.432

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE MILLER, PREFECT
Bacău

Buc., 20/1 [1869], 10 d.

Puneți toată stăruința pentru grabnica îndreptare a podurilor pe linia Bacău-Ocna și Ocna-Căiuț. Pînă la lucrări serioase făcute de Ministerul Lucrărilor Publice, chemați în ajutor comunele pentru muncă și proprietarii pentru lemn.

Ministru,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.447

CĂTRE BROSCIANU, PREFECT
Craiova

Exp. Buc., 4/3 [1869], 9 dim.

Sînt agricultor din junețe, aceasta este profesiunea mea normală. Prin urmare, interesele agricole pururea îmi vor fi scumpe. Nu eu, carele am făcut legea rurală, voi lăsa să cadă agricultura. Și am pretenția de a ști a o ocroti mai bine decît roșii. În anul trecut, în adevăr, tocmelile agricole s-au aplicat, însă numai la favoriții zilei. Sub ministerul meu, tocmelile se vor păzi și pentru amici, și pentru inimici. Te autorizez să comunici aceasta oricui vei voi și vei socoti,

Kogălniceanu

Concept-telegramă,

B. A. R., Coresp. inv. 100.540

https://biblioteca-digitala.ro

la fiecare îndeosebi,

Exp. 14/3 [1869] 8, 10 d.

Aflu că epitropia a destituit pe doctorul Fătu [1] şi pre primul psalt. Nu înţeleg cum s-a putut face asta, mai ales în privinţa doctorului Fătu, care, oricare să fie opiniunile sale politice, merită toată stima publică şi are drepturi cîştigate în privinţa casei spitaliceşti. Aştept de la dreptatea şi tactul politic al d-voastre ca de îndată să se reinstaleze doctorul Fătu, căci această destituire nu o pot de loc aproba.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.573

[1] Anastasie Fătu (1816—1886), naturalist, medic şi om politic moldovean. Oraşul Iaşi îl desemnează deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei; deputat şi senator în mai multe legislaţii. Profesor de zoologie şi botanică la Universitatea din Iaşi, înfiinţează Grădina botanică din Iaşi, scrie tratate de medicină şi dă sprijin multor tineri să studieze în străinătate, între alţii lui Vasile Conta.

CĂTRE V. ŞERBAN, PROFESOR LA LICEU
Iaşi

Exp. 17/3 [1869]

Sînt fericit de fericirea d-tale. Puteţi asigura pre adeveraţii profesori că instrucţiunea publică, că corpul profesoral şi în viitor, ca şi în trecut, vor găsi pururea în mine un călduros apărător al adevăratelor lor interese.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.595

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE G. MÎRZESCU, PREFECT
Iași

Exp. 24/3 [1869]

Guvernul a luat știință că concesiunea drumului-de-fier de la Prut la Kișenef s-a acordat în fine de guvernul rosian. Cu chipul acesta, Iașii au a deveni un centru de mare mișcare între România, Austria și Rusia. Guvernul socotește că este a da orașului o mare impulsiune spre înflorire, realizînd vechea cerere pentru declararea Iașilor de antrepozit liber al mărfurilor străine. Cu deschiderea Camerii socotesc a-i înfățișa proiectul de lege. Spre acest finit am trebuință de a cunoaște circumscripțiunea ce trebuie să aibă porto franco.

Orașul avînd a beneficia de acest mare avantaj, va trebui ca el să avizeze la facerea șanțului și a barierelor. Mai pot naște și alte cestiuni, precum întemeierea de docuri (*des docks*) sau magazii de păstrare. Vă invit dar ca să puneți această cestiune înaintea consiliului comunal și să-l îndemnați ca prin adinsă comisiune să studieze cestiunea și să redijeze proiectul de lege, pre care îl aștept cu mare nerăbdare.

Ministru de interne,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.625

25/3 [1869], 7 S.

Dați dezmințirea cea mai categorică aserțiunei neîntemeiate și calomnioasă reprodusă de ziarul *Dreptatea* [1] că eu aș fi dat promisiunea de a disface *Unirea*. Aceasta este o armă tot atît de tocită ca și acea de care adversarii mei de dincoace de Milcov se servesc în contră-mi, pretinzînd că dacă guvernul va izbuti în alegeri, are să ridice țăranilor stăpînirea pămînturilor și să restatornicească boierescul. Și o aserțiune și alte două calomnii demne numai de acei ce le răspîndesc. Numele meu este și va fi totdeauna lipit de legea rurală și de proclamarea Unirei. Și acest nume țin a-l lăsa intact și copiilor mei.

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă.

B. A. R., Coresp. inv. 100.630

[1] *Dreptatea* apare cu intermitențe la Iași între 14 mai 1867—31 octombrie 1870.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE C. SAVOIU, PREFECT
Tîrgu-Jiu

28/3 [1869], d.

Colonel N. Bibescu [1] vine acolo spre a-şi pune candidatura. Sperez că alegătorii vor avea bunul tact de a respinge un asemine amator de deputăţie. Colonel Bibescu n-ar trebui să uite că are încă a da sama şi înaintea justiţiei, şi înaintea opiniunei publice de moartea lui Catargiu, asasinat lîngă dînsul, el prefect de poliţie.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.664

[1] Nicolae Bibescu (1820—1882), fiul lui Ştefan Bibescu şi al Mariei Scanavi, nepotul domnitorului George Bibescu. Ca prefect de poliţie, a însoţit în 1862 pe Barbu Catargiu, pe atunci prim-ministru, asasinat în trăsura care-l ducea de la Adunarea legislativă spre locuinţa sa de pe Podul Mogoşoaiei.

CĂTRE G. MÎRZESCU, PREFECT
Iaşi

3/4[1869]

Telegrafiază-mi grabnic dacă candidatura lui Alecsandri este sigură în Iaşi, spre a dispune alegătorii de colegiul al patrulea din Roman.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.535

https://biblioteca-digitala.ro

3/4 [1869]

Veuillez bien garder en réserve quatrième collège en cas que Basile Alecsandri soit élu à Iassi. [1]

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.758

3/4 [1869]

Binevoiți a ține în rezervă locul de deputat la colegiul al patrulea în cazul că Vasile Alecsandri ar fi ales la Iași. [1]

K o g ă l n i c e a n u

[1] În urma insistențelor lui Kogălniceanu, poetul V. Alecsandri acceptă să candideze și este ales.

CĂTRE A. T. ZISSU, PREFECT
Pitești

Exp. 5/4 [1869]

Citește la telegraf depeșa maiorului Radu către mine. Telegrafiază-mi ce este cu pompierii și cu jandarmii în piață vizavi. Mă văd nevoit a vă repeta încă o dată că asemine mijloace, dacă sînt întrebuințate, nu sînt bune. Adă-ți aminte ce-mi ziceai cînd nu erai prefect, și prin urmare abține-te de mijloace osîndite. Domnii piteșteni se plîngeau că i-am dat zestre Bră-

https://biblioteca-digitala.ro

tianului și nu cereau decît neutralizarea administrațiunei. Ei bine, lupte-se dumnealor și dovedească că sînt bărbați. Dar d-ta, ca prefect, trebuie să te mărginești în simpla menținere a ordinei publice. Spre aceasta n-ai nevoie de a ținea pe piață jandarmi și pompieri.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.012

CĂTRE MATEI GANE, PREFECT
Dorohoi

Foarte urgent

Notiță confidențială

6/4 [1869]

Este o cestiune de onoare pentru dorohoieni de a nu primi candidatura lui Pilat, carele mîni poate va fi tras pe banca acuzaților pentru abuzurile comise în Ministerul de Rezbel.[1] Contez pe simțul bun și demnitatea alegătorilor, precum și pe energia d-tale.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.805

[1] Constantin Pilat (1838—1909), ofițer român. Făcuse parte dintre conspiratorii care arestaseră pe Al. I. Cuza și-l siliseră să abdice la 11 februarie 1866. Sub Carol I înaintează pînă la gradul de general de corp de armată.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE ANTONIADI, PRIMAR
Iaşi

Exp. 9/4[1869]

Vă rog exprimați recunoștința mea alegătorilor ieșeni pentru onoarea ce mi-au făcut. Mă voi sili ca sub administrațiunea mea să nu crească iarba pre stradele Iassilor, căci atunce ar crește și în curtea casei părintești.

În curînd voi mulțumi și în persoană.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.853

CĂTRE ION STÎLPIANU, PREFECT
Brăila

mart-apr. [1869]

Cetățeanul C.A. Rosetti vine acolo spre a entuziasma pre partizanii săi. Cîtuși de puțin nu împiedicați nici întrunirile, nici discursurile d-sale. Aș dori însă a cunoaște de aproape faptele și gestele sale.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.709

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE GRIGORI MICULESCU
T.-Severin

București, 9/21 apr. [1869]

Ministerul nu înțelege și nu permite ca administrațiunea să intervie nici pentru, nici contra în alegeri. Orice ingerințe, dar, locale sînt osîndite cu desăvîrșire de administrațiunea centrală.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.875

CĂTRE TOATE PREFECTURILE

Exp. 21/6 [1869] d.

CIRCULARĂ

O comisiune din sînul Adunării a constatat că doi senatori însărcinați cu strămutarea senatului în localul Universității n-au putut justifica întrebuințarea a 18.000 lei noi. Majoritatea senatului însă, declarîndu-se necompetentă de a cerceta această cestiune, 14 senatori, socotind prin aceasta lovit prestigiul înaltului corp, și-au dat demisiunea. Aceasta a creat o situațiune în fața căreia guvernul nu putea sta indiferent fără a se ridica autoritatea morală a senatului. Așadar, ministerul, socotind că nu se poate menține prestigiul acestei instituțiuni decît prin un nou apel la țară, a cerut și a dobîndit de la înălțimea-sa învoirea de a consulta pre alegători. Senatul actual dar s-a dizolvat astăzi, luni, în 9 iunie.

Ministru,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.883

https://biblioteca-digitala.ro

Buc., 16/8 [1869], 7,45 d.

CIRCULARĂ

Personală către d.d. Prefecți

Unele din recrutațiunile trecute s-au strălucit prin scandaloasele scutiri ce în contra legii s-au făcut mai multor tineri din clasele bogate sau superioare. Am ferma încredințare că aceasta nu se va face acum. Vă recomand, și personal vă pun răspunderea, de a face ca fiecare, din orice clasă a societății ar fi, să satisfacă unei îndatoriri legale care este obligatorie pentru toți. Ar fi o monstruozitate ca numai clasele muncitoare să fie de fapt supuse serviciului ostășesc, ca numai ele să răspundă țării impozitului sîngelui.

Între funcționarii statului, ai județului, ai comunelor sînt mulți tineri care n-au satisfăcut legii militare. D-voastre veți avea de mare obligațiune de a face ca și aceștia, și mai ales aceștia, să se conforme cu legea. Veți ști că după terminarea recrutațiunei voi lua îndeaproape și personală cercetare toate dovezile acelor operațiuni și voi trimite înaintea justiției toate cazurile de scutire făcute contra legii.

Ministru,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.310

CĂTRE GENERAL ANIBAL GHERGHELY, PREFECT
Botoșani

Buc., 31/8 [1869]

Aflu că medicul militar din comisiunea de recrutare face abuzuri și ia mită, scutind tineri, atribuindu-le deosebite boale ce-i fac necapabili de a servi. Eu deja am prevenit pe colegul meu de la Rezbel. Ca președinte al comisiunei, și d-voastre sînteți răspunzător de abuzurile ce s-ar comite în operațiunile de recrutare. Vă fac dar atent din vreme.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.631

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE N. CATARGI, PREFECT
Galați

Exp. 9/9 [1869], dim.

Și președintele consiliului, și eu am văzut cu indignațiune prețeluirile tribunalului de Galați în materie de expropriațiune pentru calea ferată. Aceste prețuri, în comparare cu valoarea adevărată a locurilor, sînt colosale. Aice nu mai este dreptate, ci spoliațiune. D-ta, ca agent al guvernului, cheamă serioasă atențiune președintelui tribunalului asupra acestei stări de lucruri, care, de va urma, va avea o înrîurire fatală asupra propășirei căilor noastre ferate. Opiniunea publică incriminează mai cu deosebire pre judecătorii Pilat și Constantinescu ca autorii unei adevărate întreprindere particulară ascunsă sub nume de expropriațiune pentru utilitate publică.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 100.983

PREFECTULUI [DE] DOLJ [1]
Craiova

No. 15.050
1869, octombr. 1

Răspund telegramei dv. 7.780. Oricare ar fi abuzurile comise de amploaiații administrativi la tragerea sorților, totuși legea nu se poate călca. Prin urmare, revizia tinerilor se va începe de la no. 1 și va urma după ordinea numerică a listelor.

Dv. veți lua dispoziții a se dovedi și constata abuzurile ce menționați spre a se da judecății, cunoscînd totodată că și dv. aveți partea legitimă a răspunderii, căci ați fost îndatorat a observa de aproape aceste operații. Aștept să-mi raportați dovedirea abuzatorilor.

Ministru interne,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R,. Coresp. inv. 101.028

[1] D. Broscianu.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE A.T. ZISSU, PREFECT
Pitești

Exp. 7/10 [1869], dim.

Îmi este cu neputință a rosti un singur cuvînt în chestiunea Măcăului[1] pînă nu voi vedea cercetarea procurorului.

Constat numai un lucru. Cînd mi-ai cerut dorobanți, ți i-am dat cu rezervă, și pe răspunderea d-tale.

Românul, cînd a vorbit despre atrocitățile de la Măcău, nu a zis că ele s-au făcut de d-ta, ci a zis că ele s-au făcut de dorobanți.

Cînd te-am întrebat despre acestea, d-ta mi-ai răspuns că totul este minciună, că nu s-a făcut nici o violență și mi-ai cerut voie de a trage pre calomniatori în judecată.

Aflînd că se trimite o comisiune cercetătoare, d-ta ai voit a-ți trimite demisiunea, zicînd că se lovește demnitatea d-tale.

Eu am ținut seama de demnitatea d-tale, căci, precum ai văzut, n-am trimis pre nimeni din partea administrațiunei, mărginindu-se numai ministrul de justiție a trimite o cercetare despre purtarea procurorului și a judecătorului, iar ministrul de rezbel a trimis pe colonelul Cornescu spre a cerceta purtarea dorobanților.

Prin urmare, d-ta te vei convinge că eu am fost foarte corect cu d-ta.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.092

[1] În două rînduri, în 1867 și în 1869, țăranii din comunele argeșene Cuca și Măcău s-au revoltat împotriva încălcărilor proprietarului Haciulea și împotriva amestecului magistraturii și dorobanților, trimiși să sprijine hoția de pămînt în dauna pălmașilor. Țăranii cuceni și măcăieni s-au ridicat împotriva măsurătorilor de teren falsificate de substitutul de procuror, rupînd „lanțurile" și punînd pe goană pe făptași. Represiunea ce-a urmat din partea armatei a fost atît de îngrozitoare, încît a stîrnit proteste în presă (Hasdeu, C.A. Rosetti, Pantazi Ghica) și interpelări în Parlament.

Vina, cum au stabilit atît organele de anchetă administrative, cît și cele militare, revine prefectului A. Zissu; așa încît tonul lui Kogălniceanu este îndreptățit.

Pentru amănuntele acestei răscoale țărănești și pentru ecoul ei în poezia populară, vezi Augustin Z.N. Pop, *„Cuca-muca" în semnificația plugușorului*, în *Revista de folclor*, III nr. 3, 1959, p. 91—100.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE G. MÎRZESCU, PREFECT
Iaşi

Exp. 12/11 [1869]

Văd în ziare că la Iassi *s-a ţinut o adunare* de deputaţi şi senatori. Mi se scrie de la Bîrlad că aceasta are un caracter de *opoziţie personală contra mea*. Ar fi o lucrare zadarnică, căci *a treia zi după sosirea înălţimii-sale îmi dau demisiunea*. În tot felul, înştiinţează-mă ce caracter a avut acea adunare.

Îndeamnă pre toţi deputaţii şi senatorii a fi în Bucureşti la 15 noiemvri. *Este important.*

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.096

EPITROPIEI SÎNTULUI SPIRIDON
Iaşi

Exp. 2/12 [1869]

Vă rog acordaţi un concediu doctorului Russ [1] spre a merge pîn' la Pomîrla spre a căuta boala d-lui Anastasie Başotă [2].

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp inv. 101.119

[1] Ludwig Russ (1816—1888), chirurg ieşean, a studiat la Halle. Kogălniceanu îl cunoştea din anturajul lui Mihail Sturdza, Russ fiind protomedic al Moldovei şi medic de curte. A profesat la Spitalul „Caritatea", şi către bătrîneţe la Facultatea de medicină din Iaşi, la catedra de chirurgie.

[2] Anastase Başotă (1797—1869), fiul spătarului Ioniţă Başotă, ban, hatman şi logofăt. Cunoscut om de cultură şi filantrop, el e ctitorul aşezămîntului şcolar din Pomîrla.

Testamentul său, încredinţat avocatului Ion Ianov, a fost depus tribunalului Dorohoi, la 25 octombrie 1869, el fiind, după moartea testatorului, obiect de contestaţii, de dezbinare şi de acerbe discuţii în presă (vezi broşura *Procesul în anularea testamentului defunctului Anast. Başotă*, Iaşi, 1888). Biografia lui şi spiţa de neam, în Gh. Ghibănescu, *Başoteştii şi Pomîrla*, Iaşi, 1929, p. 32—53.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE D. DONICI, PREFECT
Vaslui

Exp. 17/12 [1869], d.

Aflăm că în 30 noemvrie au venit în Vaslui ca vro 200 răzeşi din Deleni în tumult, spre a protesta în contra ilegalei alegeri a unui francez ca primar de Deleni. Mă mir cum d-voastre nu m-aţi încunoştinţat de aceasta. În tot cazul, vă învit a nu întări pre primar fără a avea mai întâi otărîrea mea. Asemine, aflu că în Vaslui s-a ales de primar inginerul judeţului. Asemine, la comuna Doagele s-a ales un arendaş Mihalopol, ce este în proces chiar cu o parte din comună. D-l Angheluţă a întărîtat aice o mulţime de persoane în contra d-tale. Ar fi bine să fii cu o deosebită prudenţă, spre a vă feri de întemeiate nemulţumiri.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.148

CĂTRE TOATE PREFECTURILE

Buc., 21/12 [1869], 9,50 d.

CIRCULARĂ

Vă recomand cu toată seriozitatea a vă ocupa personal şi necontenit de stăvilirea boalei vitelor! Nu vă lăsaţi numai în privigherea veterinarilor şi subprefecţilor. Mergeţi singuri pe la locurile molipsite, întemeiaţi carantine aspre.

Aştept pe fiecare săptămînă raport direct către mine de măsurile luate şi de scăderea răului.

Ministru,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.153

https://biblioteca-digitala.ro

Buc. 2i/12 [1869], 10 d.

CIRCULARĂ

Puneți o stăruință directă întru încasarea dărilor către fisc. Privigheați ca primarii și alți agenți fiscali să nu ție la dînșii sumile împlinite. În împliniri însă opresc orice măsuri violente și neînvoite de lege.

Ministru,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.152

CĂTRE MATEI GANE, PREFECT
Dorohoi

Exp. 31/12 [1869]

Aflu că domnul Bașotă este în agonia morții[1] și că o mulțime de intriganți îl înconjură spre a pune mîna pe averea sa bănească. După testament, o parte din această avere este a școalelor. Vă invit ca de îndată să vă duceți la Pomîrla, să vă țineți deoparte, fără a îngriji sau supăra pre agonizant. Însă să aveți ochii deschiși și să luați măsuri inteligente pentru ca nimene să nu sustragă un ban din acea avere. Vei priveghea ca de îndată, prin autoritatea competentă, să se puie peceți după săvîrșirea din viață a răposatului, însă apoi vei pune sentinele spre paza peceților și a întregii averi atît din casă, cît și pe moșie. Vă voi face răspunzător pentru orice irosire de avere s-ar face pînă la deschiderea testamentului și luarea dispozițiilor legiuite de către autoritatea judecătorească.

Ministru de interne,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.168

[1] Anastase Bașotă moare la Iași la sfîrșitul anului 1869; îngropat la Pomîrla la 1 ianuarie 1870.

https://biblioteca-digitala.ro

PROPUNERE

(din inițiativă parlamentară)

Considerînd că orașul Iași merită toată luarea-aminte din partea țării d-a îșsi da dezvoltarea și îmbunătățirile de care ar avea trebuință.

Considerînd că mijloacele de dezvoltare și îmbunătățiri de natură a nu putea suferi întîrziere sînt:

1) Menținerea și dezvoltarea școalelor superioare și inferioare din Iassi.

2) Ușurarea contribuțiunilor și aducerea lor în starea normală a țării întregi.

3) Întemeierea Iassilor ca antrepozit liber de mărfuri.

4) Desființarea acciselor, afară de tutunul și băuturile străine, și înlocuirea acelui venit municipal cu venitul fonciar al proprietăților orășenești ce pînă acum se varsă în casa statului.

5) Stimularea lucrărilor publice din Iassi.

6) Complectarea sistemului de șosele din Iassi pînă la Roman, Focșani și București și pînă la Sculeni și Botoșani.

7) Drumurile-de-fier al căror proiect de lege pentru concesiune este depus în Parlament.

8) Deschiderea Prutului pentru navigațiune cu vapoare și vîluri pînă la Țuțora cel puțin.

9) Așezarea unei Camere de comerț și a legii cambiale.

Propunem ca guvernul să se invite a prezenta Parlamentului cît mai în grabă proiecte de legi pentru realizarea acestor neapărate trebuinți.

Kogălniceanu

(Contrasemnează: *Alecu Const. Golescu, C. I. Grigorescu, C. A. Cottescu, G. Argyropol, Pîclianu, G. Miculescu, Nicolae Golescu, I. Marghiloman, C. Grădișteanu, C. A. Rosetti*)

B. A. R., Arhiva M. Kogălniceanu, XXII, Acte, 2.259

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE DOMNITORUL CAROL I

19 mai 1876

Preaînălțate doamne,

Starea sănătății mele foarte zdruncinată mă pune în neputință de a putea purta greaua sarcină a Ministeriului de Externe într-o epocă foarte critică.

Viu, dar, plecat a ruga pe înălțimea-voastră să binevoiți a primi demisiunea din postul de ministru.

Al înălțimii-voastre preaplecat și devotat servitor,

M. Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 101.270

CĂTRE CĂPITANII PORTURILOR. Galați, Brăila, Giurgiu

București, 17/4 [1877], 12 S.

Vă invit ca regulat să mă încunoștințați de toate mișcările ale flotilei turcești de pe Dunăre. Asemine, căutați a avea cît se poate mai multe pozitive științi despre mișcările armatei turcești de peste Dunăre.

Ministru,

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.271

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE ȘTEFAN BELLU
Ploiești

Buc., apr. [1877], 7,35 d.

Eu plec deseară înaintea imperatorului. Doresc să te văd înainte. Rogu-te, ocupă-te în special de casa destinată principelui Gortschakof. [1]

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., inv. 101.391

[1] Fotografia acestei case se află în colecțiile Muzeului de istorie din orașul Ploiești.

CĂTRE PRIM-MINISTRUL I. C. BRĂTIANU
Pitești

Buc., 14/5 [1877], 3,10 d

Marele duce a otărît să se oprească mai întîi la Ploiești. Venirea sa la București pe altădată.

Eu plec în întîmpinarea sa; după ce voi sta acolo vro două ore, mă întorc. La revedere,

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.277

https://biblioteca-digitala.ro

Buc., 19/7 [1877]

Son altesse prince Gortschakof

Je reçois à l'instant la nouvelle que Cernavoda est tombée hier au pouvoir des armées impériales. Néanmoins, les turcs en se retirant, ont brûlé la ville.

A Silistrie les turcs font à l'heure qu'il est incendier tous les bateaux qui sont dans leur port.

Kogalniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.298

Buc., 19/7 [1877]

Alteței-sale prințul Gorciakov

Chiar acum primesc știrea că Cernavoda a căzut ieri în puterea armatelor imperiale. Cu toate acestea, turcii, retrăgîndu-se, au ars podul.

La Silistra în momentul de față turcii dau foc tuturor luntrilor care sînt în portul lor.

Kogălniceanu

CĂTRE D. ROBESCU, DIRECTOR [AL] POȘT[ELOR] ȘI TEL[EGRAFULUI]

Buc., 1/9 [1877], 10,30 S.

Dați ordin la Călărași că dacă turcii intră acolo și pun mîna pe telegraf să se stabileze pe linie un aparat volant, spre a cunoaște în tot momentul mișcările lor. Dați ordine asemine la toate stațiile de pe Dunăre de a ne încunoștința de toate mișcările turcilor. [1]

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.319

[1] Telegrama este provocată de acțiunea de debarcare simulată de turci. Zvonurile locale neliniștiră populația și provocară alarmă la București. După numai cîteva ore, zarva se dovedi neîntemeiată.

https://biblioteca-digitala.ro

Exp. Buc., 2/9 [1877], 8,15 d.

L'armée russe et roumaine qui entoure Plevna est placée sous les ordres de son altesse le prince de Roumanie. Toute l'armée roumaine, y compris les réserves, a achevé hier son passage du Danube à Corabia.[1] *Le prince, aujourd'hui à sept heures du matin, a passé à Nicopoli pour de là se rendre à son nouveau quartier général à Poradin. Nicopoli sera occupée exclusivement par une garnison roumaine.*

Kogalniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.322

Buc., 2/9[1877], 8,15

Armata rusă și română care încercuiește Plevna a fost pusă sub ordinele alteței-sale prințului României. Întreaga armată română, cuprinzînd și rezervele, a terminat ieri trecerea peste Dunăre la Corabia [1]. Astăzi, prințul, la ora 7 de dimineață, a trecut la Nicopoli, pentru ca de acolo să se îndrepte către noul său cartier general de la Poradin. Nicopoli va fi ocupat numai de o garnizoană română.

Kogălniceanu

[1]Vezi *Momente din istoria poporului român*, București, Editura Politică, 1965, p. 114.

CĂTRE GENERALUL ALEX. CERNAT

Buc[urești], 8/9 [1877].

General Cernat [1]

D-voastre foarte bine ați făcut că ați încunoștințat pre primul-ministru de operațiunile armatei; însă nu uitați că centrul guvernului este aice în București; că aice se fac lucrările și aice este chiar Ministerul de Rezbel.

https://biblioteca-digitala.ro

Pînă astăzi însă guvernul nu are lista nominală a căzuților și a răniților. Chiar cei mai aprinși amici ai guvernului vă aruncă piatra pentru că lăsați familiile într-o îngrijorare de moarte. Gîndiți-vă că aveți să dați ochii și cu țara! Trimite-mi regulat știri privitoare despre actele și luptele oștirilor române cînd ele se fac singure de armata română și cînd ele se fac împreună cu trupe rosiene.[2]

Prin cale indirectă, guvernul a aflat că trupele române au luat un drapel turcesc și mai multe tunuri. Dacă aceasta este adevărat, socotesc că chiar în interesul armatei, și însuși al d-voastre, era ca de îndată să încunoștințați pre guvern și prin urmare și țara.

Răspunde-mi grabnic cîte tunuri s-au luat și grăbiți a le trimite aci.

Arătați măriei-sale că joi se celebrează în toată țara și în toate bisericile și templurile de orice rit o panahidă pentru acei ce au căzut pe cîmpul de onoare.

Kogălniceanu

Concept-telegramă.

B. A. R., Coresp. inv. 101.333

[1] Alexandru Cernat (1828—1894), general de divizie, ministru de război și comandant al trupelor române în campania din 1877—1878. Decorat cu ordinul rusesc „Sf. Gheorghe" la 5 septembrie 1877. La 29 noiembrie același an, după căderea Plevnei, înaltul comandament rusesc, printr-un ordin de zi special, asociază la recunoașterile de vitejie adresate armatei române mulțumiri personale generalului Cernat.

[2] Neglijență a generalului adresant față de ministrul de afaceri străine și ad-interim la Ministerul de Interne. Kogălniceanu se plînge despre această situație anormală domnitorului în mai multe rînduri, însă fără rezultat.

CĂTRE TOȚI PREFECȚII.

Exp. Buc., 8/9 [1877], 9,30 d

CIRCULARĂ

Dezmințiți categoric orice știri răspîndite în județul d-voastre că armata română ar fi avut deja întîlniri cu oștirile otomane, că sînt mulți uciși și răniți. Nimic din aceste noutăți nu este adevărat. Armata română pîn-acum de-abia și-a ocupat pozițiunile în fața Plevnei.

https://biblioteca-digitala.ro

N-am avut altă ciocnire decît o recunoaștere de avantgardă, în care am avut un sergent și doi soldați răniți.

Asigurați pre conjudețenii d-voastre că orice fapte ale armatei noastre vor fi îndată comunicate publicului prin *Monitorul oficial* și prin circulare către prefecturi.

Ministru,
Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.331

CĂTRE EMIL GHICA

Buc., 14/9 [1877], 10,50 d.

Emile Ghika, Quartier général
de son altesse prince de Roumanie

Portez à connaissance de son altesse que jusqu'aujourd'hui, vendredi à midi, ni gouvernement, ni personne n'a reçu du quartier général aucune nouvelle sur combats du 30 et 31[1]; nous ne savons rien sur nombre et noms des blessés et tués.

Que nous sommes dans le plus grand embarras en face de ce mutisme du quartier général et de l'inquiétude publique.

Kogalniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.340

Emil Ghica, Cartierul general
al alteței-sale prințul României

Aduceți la cunoștință alteței-sale că pînă astăzi, vineri la prînz, nici guvernul, nici altă persoană n-a primit de la Cartierul general nici o veste asupra bătăliilor din 30 și 31[1]; noi nu știm nimic asupra numărului și numelor răniților și morților.

https://biblioteca-digitala.ro

Ne găsim în cea mai mare încurcătură în fața acestui mutism al Cartierului general și al neliniștii publice.

Kogălniceanu

[1] În bătăliile pentru cucerirea redutei Griviţa.

CĂTRE AGENȚII DIPLOMATICI AI ROMÂNIEI LA PARIS, VIENA, BERLIN, ROMA

Buc., 15/9 [1877], 7,20 d.

La lutte devant Plevna dure depuis quatre jours. Les redoutes turques, qui ont fait de Plevna un second Sévastopol, sont prises, perdues, reprises par l'armée russe et roumaine. Jusqu'aujourd'hui, aucun résultat décisif, mais de véritables hécatombes d'hommes.

Nos soldats luttent comme des lions, et quand ils ne peuvent vaincre ils se font tuer jusqu'au dernier. Le second bataillon de chasseurs fait de 900 hommes ne compte plus que deux cents combattants. Tous les autres sont tombés à l'assaut d'une redoute; officiers et soldats sont morts sur la contrescarpe de la redoute.

Nos pertes dans les trois derniers jours, 30 et 31 août et I-er septembre vieux style, montent à près de 400 morts, dont une vingtaine d'officiers et 1.500 blessés, dont une cinquantaine d'officiers. Les détails nous manquent encore.

Kogalniceau

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.342

Buc., 15/9 [1877], 7,20 d.

Lupta din fața Plevnei durează de patru zile. Redutele turcești care au făcut din Plevna un al doilea Sevastopol au fost cucerite, pierdute, recucerite de armata rusă și română. Pînă astăzi, nici un rezultat decisiv, ci o veritabilă hecatombă de oameni.

Soldații noștri luptă ca leii și, cînd nu pot să învingă, mor pînă la ultimul. Al doilea batalion de vînători format din 900 de oameni nu mai nu-

https://biblioteca-digitala.ro

mără decît două sute de luptători. Toți ceilalți au căzut la asaltul unei redute; ofițerii și soldații au murit pe întăriturile redutei.

Pierderile noastre în ultimele trei zile, 30, 31 august și 1 septembrie stilul vechi, se ridică la aproape 400 de morți, dintre care douăzeci de ofițeri și 1.500 răniți, dintre care cincizeci de ofițeri. Ne lipsesc încă amănuntele.

Kogălniceanu

CĂTRE GENERALUL ALEX. CERNAT

Buc., 15/9 [1877], 6,50

Generalului Cernat
Comandant [al] armatei române
unde se va afla

De cinci zile armata își plătește tributul de sînge. Țara întreagă stă în picioare cu ochii țintiți asupră-i.

Toate familiile sînt în grijă despre soarta fraților, fiilor, soților. Și de la d-voastre guvernul n-a primit o simplă linie spre a putea reproduce după datorie. Nu știm nimic de la d-ta nici despre rezultat, nici de numărul morților și răniților. Spre a putea liniști pe cît cu putință spiritele, sînt silit a recurge la corespondenții ziarelor străine, căci aceștia de a doua zi găsesc mijlocul de a face a le parveni știrile cele mai amănunte. Numai Cartierul general al d-tale nu găsește nici timpul, nici mijlocul de a liniști țara și familiile. În numele Consiliului de Miniștri, vă invit și reclam de la d-voastre ca regulat să am prin telegraf, în toate zilele, depeșie despre actele armatei și rezultate, precum și despre numărul morților și răniților. Marele duce Nicolai găsește timpul ca zilnic să încunoștințeze pre principele Gorciakof despre cele ce se petrec la armată, pentru ca la rîndul său să încunoștințeze pre ambasadori și alți agenți diplomatici streini. Ceea ce face marele duce Nicolai trebuie să o faci și d-ta mie, carele sînt dator, și este de interesul țării să încunoștințez străinătatea de [spre] lupte...

Concept-telegramă (fragment)

B. A. R., Coresp. inv. 101.344

https://biblioteca-digitala.ro

Buc., 16/9 1877, 1,30 S.

Avant-hier, vendredi, les turcs ont essayé de prendre d'assaut la redoute de Griviţa, prise et occupée par les troupes roumaines. Ils ont été repoussés héroïquement, pour me servir de l'expression employée par les bulletins officiels russes.

Sa majesté l'empereur a décerné au prince de Roumanie la Croix de Saint-Georges au cou, et un nombre considérable de Croix de Saint-Georges à distribuer à nos officiers et soldats pour les succès militaires obtenus le 30 août et la bravoure montrée par les troupes roumaines à l'occasion de la sanglante bataille de ce jour.

En retour, le prince Charles s'est rendu au Grand quartier de l'empereur et a remis à sa majesté le Grand cordon de l'Etoile de Roumanie, qu'elle a bien voulu accepter.

K o g a l n i c e a n

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.346

Buc., 16/9 1877, 1,30

Alaltăieri, vineri, turcii au încercat să ia cu asalt reduta Griviței, cucerită și ocupată de trupele românești. Ei au fost respinși eroic, ca să mă servesc de expresia întrebuințată de buletinele oficiale rusești.

Majestatea-sa împăratul a decernat prințului României Crucea Sfîntului Gheorghe cu panglică la gît și un număr considerabil de Cruci Sfîntul Gheorghe spre a fi împărțite ofițerilor și soldaților noștri pentru succesele militare obținute în ziua de 30 august și pentru bravura dovedită de trupele românești cu prilejul sîngeroasei bătălii din acea zi.

La rîndul său, prințul Carol s-a dus la Marele cartier al împăratului și a încredințat majestății-sale Marele Cordon al Stelei României, pe care majestatea-sa a binevoit a-l primi.

K o g ă l n i c e a n u

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE PREFECTUL DE TECUCI

[1877, sept.]

În momentul cînd toate ținturile, și ale guvernului și ale națiunei, sînt dirijate peste Dunăre, cînd crierii ne sînt cuprinși de îngrijorare, cînd inima bate îndoit, așteptînd știrea că fiii țării au intrat în lupta de sînge, cu durere văd că d-ta ai încă timp de a te ocupa de un judecător de instrucțiune, parcă numai acel de la Tecuci ar fi rău. De aceea, rogu-te, reintră în sîngele d-tale rece; ai răbdare cum răbdăm toți. Te plîngi de o clică dușmană; dar în care parte a țării nu sînt clici și adversari? În fine, rogu-te, liniștește-te, la întîlnire voi vorbi cu ministrul de justiție. Dar crede-mă că n-am curajul, în împrejurările grave în care ne aflăm, de a-i vorbi de judecătorul de instrucție de la Tecuci.

M. Kogălniceanu

Concept-telegramă (fragment)

B. A. R., Coresp. inv. 101.402

CĂTRE PRIMARUL CAPITALEI

[octombrie 1877]

Domnule primar,

Primirea ce Bucureștii a făcut armatei a fost demnă de capitala României, de acei ce sărbătorim, demnă de cei sărbătoriți!

Ziua de 8 octomvrie va fi o dată neștearsă nu numai din istoria țării, neștearsă deci din inima mea.

Toate treptele populațiunei bucureștene s-au întrecut în buna primire ce au făcut acelora cari au rădicat atît de sus numele și drapelul României.

Simt dar de o datorie sacră de a ruga pre consiliul comunal și pe d-ta îndeosebi să fii pe lîngă bucureșteni interpretul recunoștinței celei mai vii din partea armatei, din partea mea.

Kogălniceanu

Concept

B. A. R., Coresp. inv. 101.579

https://biblioteca-digitala.ro

Buc., 22/10 [1877], 9,40

General Cernat

Verbiția sau *Poradin*

Vă invit în numele Consiliului de Miniștri ca de îndată să-mi trimiteți numele ofițerilor morți și răniți în afacerea din 7. Asemine, să-mi trimiteți lista completă de toți oamenii morți, răniți și dispăruți de la trecerea Dunării, listă care necontenit vi s-a cerut și necontenit ați promis-o. Aceasta în interesul chiar al stării civile a familiilor.

Ministru de externe,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.369

CĂTRE TOȚI PREFECȚII

[10/11 1877]

CIRCULARĂ

Ieri, în 9 noiemvrie la amiazăzi, trupele române de sub comanda colonelului Slăniceanu [1] au intrat în Rahova, pre care turcii au părăsit-o după o luptă de două zile. Turcii s-au retras în direcțiunea Vidinului, fugăriți de cavaleria noastră și un batalion de infanterie.

Perderile cunoscute pînă acum sînt maiorii Ene și Giurăscu [2], locotenenții Radovici și Georgescu, uciși.[3] Răniți sînt locotenentul-colonel Măldărescu și trii sublocotenenți al căror nume nu ne-au parvenit încă. Au fost puși afară din lupte 215 soldați, din care 66 uciși. Alaltăieri, 8 noiemvrie, bateriile române din Calafat au spart și cufundat în Dunăre un monitor turcesc.

O dată cu retragerea turcilor din Rahova, au trecut Dunărea și generalul Lupu cu trupele din Beket și au intrat în cetate.

Ministru,
K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.383

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Gheorghe Slăniceanu (1835—1885), colonel în războiul pentru independență, a comandat cu multe șovăieli corpul de pe Isker și a luat parte la atacul de la Rahova (7 noiembrie 1877), general apoi, ministru de război între 27 aprilie 1876—2 aprilie 1877 și între 29 aprilie 1880—9 iunie 1881.

[2] Vezi și Radu D. Rosetti, *Corespondența maiorului D. Giurescu*, în *Analele Academiei Române*, Mem. Secț. Ist., Seria III, Tom. XXIX, Mem. 3, Buc., 1947.

[3] Despre dîrzenia ostășească, pilda însuflețită pe care au lăsat-o ostașilor, subofițerilor și ofițerilor în subordine și moartea pe cîmpul de luptă a acestor ofițeri, vezi generalul Radu D. Rosetti, *Moartea viteză a unor ofițeri, 1877 — 1878*, în *Analele Academiei Române*, Mem. Secț. Ist., Seria III, Tom XXIX, Mem. 5, Buc., 1947.

La 10 noiembrie 1877 M. Kogălniceanu comunică telegrafic agenților noștri diplomatici din Viena, Berlin, Roma și Paris că trupele române au intrat în luptă cu turcii la Plevna, că brigada generalului Anghelescu (1838—1900), încercată și în luptele de la Grivița, se distinsese și că bravura Regimentului 13 dorobanți din Iași stîrnise admirația înaltului comandament rus :

Avant-hier l'armée roumaine est venue pour la première fois aux prises avec l'armée turque de Plevna. Le bombardement a été ouvert sur presque toute la ligne; douze batteries roumaines ont nourri le feu; et la brigade Alexandre Anghelesco est venue aux mains avec l'infanterie turque, et après une forte résistance, elle s'est emparée des retranchements turcs. L'artillerie a mérité encore une fois la bonne renommée qu'elle s'est déjà acquise. Le 13 Régiment des dorobantzi, infanterie territoriale, s'est particulièrement distingué.

Nous avons eu une trentaine de blessés et quelques morts.

Toutes les troupes ont fait preuve de bravoure et ont montré le sang-froid des vieilles troupes

Sa majesté l'empereur a décerné quarante Croix de Saint-Georges aux officiers et aux soldats roumains qui se sont le plus distingués pendant la bataille; et à un déjeuner qui a eu lieu au Quartier général, sa majesté impériale a porté un toast à l'armée roumaine, en faisant l'éloge de sa bravoure.

Son altesse, le prince de Roumanie, a décerné la Croix de l'Étoile de Roumanie au drapeau du treizième Régiment des dorobantzi.

Kogalniceau *

---

* Vasile Kogălniceanu, *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la războiul independenței României 1877—1878*, II, fasc. 2, Buc., 1894, p. 159.

Alaltăieri armata română a luat pentru prima oară contact cu armata turcă la Plevna. Bombardamentul a fost deschis aproape pe întreaga linie; douăsprezece baterii române au întețit focul; și brigada Alexandru Anghelescu s-a cioc. nit cu infanteria turcă și, după o straşnică rezistență, a pus stăpînire pe pozițiile de apărare turcești. Artileria a meritat încă o dată bunul renume pe care deja îl cucerise. Regimentul 13 dorobanți, infanterie teritorială, s-a distins în mod deosebit.

Noi am avut treizeci de răniți și cîțiva morți.

Toate trupele au dat exemple de bravură și au arătat sîngele rece al trupelor de altădată.

Majestatea-sa împăratul a decernat patruzeci de Cruci Sfîntul Gheorghe ofițerilor și soldaților români care s-au distins în timpul bătăliei; și la o agapă care a avut loc la Cartierul general, majestatea-sa imperială a adresat un toast armatei române, făcînd elogiul eroismului.

Alteța-sa prințul României a decernat Crucea Stelei României drapelului Regimentului 13 dorobanți.

Kogălniceanu

https://biblioteca-digitala.ro

Mihail Kogălniceanu

(Pictură în ulei de Mişu Popp)

https://biblioteca-digitala.ro

Mihail Kogălniceanu, colecţionar de artă

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, manuscris **românesc** 5.747, f. 33^{v})

https://biblioteca-digitala.ro

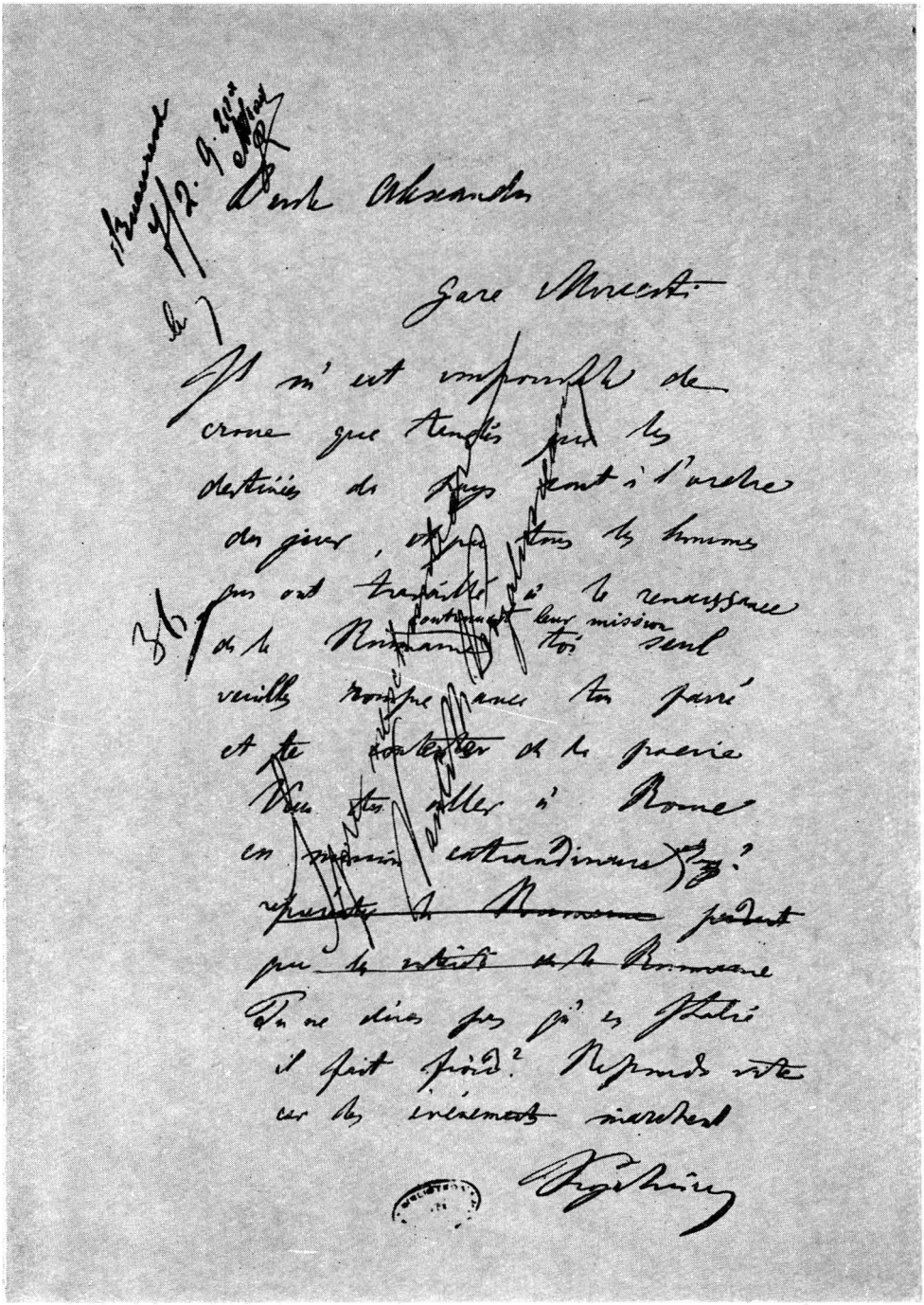

Concept de telegramă către Vasile Alecsandri

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România
Arhiva M. Kogălniceanu, coresp. nr. 101.430)

https://biblioteca-digitala.ro

M. Kogălniceanu, note autografe din timpul călătoriei la Viena, 1844

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 5.178)

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE RÎȘCANU, PREFECT
Galați

Foarte urgent București, 17/11[1877], 6,48

La Galați sînt sosiți una sută șaptesprezece refugiați otomani din Bosnia. Pînă la îmbarcarea lor pentru Constantinopoli, cu tot dinadinsul rogu-vă a le veni în ajutor, fie pentru locuință, fie pentru hrană. Faceți apel la orășeni spre a ne ajuta întru aceasta, în numele umanității și a ospitalității române.

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.580

CĂTRE VASILE ALECSANDRI
Mircești

Foarte urgent [10/2/1878]

Prière réponds vite car évènements passent; argent de voyage, instructions, tout est prêt, je n'attends qu'un mot de toi pour t'expédier le tout. [1]

K o g a l n i c e a n

B. A. R., Coresp. inv. 101.430

[10/2/1878]

Te rog răspunde-mi repede, căci evenimentele se îngrămădesc; bani de drum, instrucțiuni, totul este pregătit, nu aștept decît un cuvînt de la tine pentru ca să-ți trimit totul.[1]

K o g ă l n i c e a n u

[1] Vasile Alecsandri e solicitat să primească o plenipotență într-una din marile capitale europene, Viena, Roma sau alta, la alegere, în vederea pregătirii condițiilor și susținerilor tratatului de pace de la Berlin. Pînă la urmă, poetul declină acest oficiu diplomatic ce i se oferă.

https://biblioteca-digitala.ro

Foarte urgent Of. central 11/3 [1878], 10 S.

Domnului primar al capitalei

Rogu-vă luaţi numaidecît dispoziţiuni ca de mîni să se înceapă a se stropi Şoseaua Kisselef. Ne rîd străinii de pravul ce ne înăduşe chiar la primblarea unică ce avem.

Kogălniceanu

Concept-telegramă
B. A. R., Coresp. inv. 101.209

CĂTRE PRIM-MINISTRUL I. C. BRĂTIANU[1]

Buc., 18/4 [1878], 7,35 d.

Astă-noapte am fost informat de baron Stuart [2] că împăratul [3] cu principele Gorciakof [4] vor fi în Kişîneu la 10 april. Am prevenit pre beizadé Iancu Ghika [5] să se ducă direct la Kişîneu, unde este aşteptat, şi să se oprească la Iaşi o zi, aşteptîndu-mă pe mine.

Kogălniceanu

Concept-telegramă
B. A. R., Coresp. inv. 101.276

[1] Ion C. Brătianu.

[2] Consulul general al Rusiei la Bucureşti.

[3] Alexandru al II-lea, ţarul Rusiei.

[4] Alecsandr Mihailovici Gorciakov (1798—1883), diplomat şi om de stat rus. Ministru de externe al Rusiei în 1856, a deţinut acest portofoliu timp de 26 de ani.

[5] Beizadea Iancu Ghica (1829—1891), fiul domnitorului Grigore Ghica al Moldovei, general, militant moldovean pentru Unire, ministru de război şi de afaceri externe sub Cuza. Agent diplomatic la Viena, la Constantinopol, ataşat pe lîngă ţarul Alexandru al II-lea la 1877, ministru plenipotenţiar la Petersburg în 1878.

https://biblioteca-digitala.ro

CĂTRE RÎȘCANU, PREFECT
Galați

Buc., 4/7 [1878], 9 d.

Refugiații de piste Dunăre sînt numai oaspeții noștri. Prin urmare ei sînt liberi de a se reîntoarce oricînd vor voi. [1]

Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 101.290

[1] Referința privește populația bulgărească și osmanlîie pașnică din sudul Dunării, refugiată din măsuri de precauție pe teritoriul nostru în preajma și în timpul războiului independenței.

CĂTRE MOSCUNA, PREFECT
Tg.-Jiu

[1878]

Veți primi pre domnul Bercsei [1] ca pre un administrator al unui comitat al unui stat amic. Adică veți da ordine ca la frontieră să i se prezinte vameșul și ofițerul punctului și să nu i se cerceteze bagajele. Bine ar fi să înlesniți trăsura. Viind în oraș, îi veți pregăti o gazdă, și comisarul poliției se va pune la dispoziținea sa. D-ta vei aștepta să vie să-ți facă întîia vizită, pre care de îndată îi veți întoarce-o. De vă va vorbi afaceri trecînd peste competența d-voastre, le veți primi, mărginindu-vă a-i răspunde că veți refera ministerului. La întoarcere îl veți acompania pînă la frontieră, care, nu cunosc bine locurile, mi se spune că este aproape, și aceasta însă numai cu amabilitate. Siliți-vă a-i lăsa o bună impresiune despre țara noastră.

Kogălniceanu

Concept-telegramă.

B. A. R., Coresp. inv. 101.617

[1] Prefect din Ardeal.

https://biblioteca-digitala.ro

[1878]

Son excellence Baron Stuart
Consulat général de Russie

Messieurs les directeurs des archives de Moscou et Pétersbourg ont été décorés par son altesse, le premier comme grand officier avec plaques, le second comme commandeur de l'Etoile de Roumanie.

A mon retour, j'aurai l'honneur de vous remettre insignes et brevets; c'est-à-dire, mardi prochain.

Kogalniceau

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.409

[1878

Către excelența-sa Baronul Stuart
Consulatul general al Rusiei

Domnii directori ai arhivelor din Moscova și Petersburg au fost decorați de către alteța-sa, primul în grad de mare ofițer, al doilea în grad de comandor al Stelei României.

La întoarcerea mea voi avea cinstea să vă înmînez insignele și brevetele; adică marțea viitoare.

Kogălniceanu

CĂTRE SUBPREFECTUL DIN BEKET

[1878]

Subprefectului Beket

Rogu-te, răspunde-mi dacă ai predat Agenției vapoarelor o bucată de marmură ruptă în două [1], ce ai primit de mai mult timp de la domnul Tocilescu.[2]

Kogălniceanu

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.607

https://biblioteca-digitala.ro

[1] Piesă epigrafică din multele ce-au format colecţia de antichităţi din Casa-muzeu Kogălniceanu, din Şoseaua Kisseleff. Grigore Tocilescu (1850—1909), arheolog, profesor şi academician, va şti să valorifice, peste un număr de ani, pentru Muzeul de antichităţi din Bucureşti materialele de seamă adunate cu pasiune de către Kogălniceanu.

[2] Din acelaşi timp se păstrează în *Arhiva M. Kogălniceanu* şi o altă telegramă cu acelaşi obiectiv :

1878

D-lui Vameşul

Corabia

Rogu-te ca patru bucăţi antichităţi de pietre ce maiorul Pandrav ţi-a încredinţat să le dai în primire Agenţiei vapoarelor. Răspunde!

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.479

CĂTRE COLONELUL CONST. LECCA, MINISTRU DE REZBEL

Of. central
14/8 [1879], 5

Rogu-vă ordonaţi cancelariei d-voastre de a se face actele pentru înscrierea fiului meu Ion [1], născut la 7 august 1859, ca voluntar în Regimentul II de roşiori [2].

K o g ă l n i c e a n u

Concept-telegramă

B. A. R., Coresp. inv. 101.309

[1] Ion Kogălniceanu (1859—1892), penultimul fiu al lui Kogălniceanu. Licenţiat în drept la Paris, deputat în mai multe legislaţii. Fiul său Mihai a fost păstrătorul documentelor de familie. Întemeietorul Fundaţiei Mihail Kogălniceanu.

[2] Gestul lui Kogălniceanu dă un bun exemplu celor care se sustrăgeau prin intervenţii scandaloase, ca reformaţi, de la obligaţiile militare. Pentru aceasta, vezi şi anterioarele circulare trimise de M. Kogălniceanu în privinţa scutirilor la recrutări şi încorporări.

În aceeaşi zi Kogălniceanu se adresa ierarhiei de resort în privinţa încorporării fiului Ion, după încheierea perioadei şcolare :

https://biblioteca-digitala.ro

DOMNULUI DIRECTOR AL MINISTERULUI REZBELULUI

Rogu-vă faceţi lucrările pentru înscrierea fiului meu Ion, născut în Iaşi la 7 august 1859, ca voluntar de un an în Regimentul al doilè de roşiori, bine înţelegîndu-se după săvîrşirea studiilor.

Actele binevoiţi a mi le trimite la Ministerul de Interne.

Kogălniceanu

Concept-telegramă

Buc., 14/8 [1879], 8,35 d.

CĂTRE H. GOLDNER, TIPOGRAF
Iaşi

Of. central

3 nov. [1879], 15

În călindarul din 1845 este, pe lîngă descrierea Palatului administrativ, şi o litografie care reproduce vederea palatului. [1] Te rog să reproduci acea litografie; însă caută să fie făcută bine, exact şi frumos.

Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 31.718

[1] Descrierea şi litografia în speţă în *Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845*, între p. 135—144.

CĂTRE LEON NEGRUZZI [1]
Iaşi

Personal şi urgent

Of. central
7/3 [1880], 6,30

Rogu-te, ai ochiul de-aproape asupra întrunirei de astă-seară. Cum se va ieşi din cercul legilor, procede cu energie, chemînd în ajutor Parchetul. Beizadea Grigori [2] nu trebuie să se creadă în satul lui Cremene. Guvernu

https://biblioteca-digitala.ro

a răbdat mai mult decît se cuvine, şi eu sînt hotărît a pune capăt unei bacanale care durează de prea multă vreme.

Ministru de interne,
Kogălniceanu

Concept-telegramă.

B. A. R, Coresp. inv. 100.891

[1] Fratele lui Iacob Negruzzi, literat ieşean, membru al „Junimii", trecut la liberali.
[2] Grigore Sturza, fiul fostului domnitor Mihail Sturdza, conspira şi la această dată împotriva Unirii, militînd pentru separaţia celor două principate.

CĂTRE PREŞEDINTELE SENATULUI[1]

CABINETUL MINISTRULUI DE INTERNE

10/22 aprilie 1880

Domnule preşedinte şi iubite coleg,

Am onoare spre sufletească d-voastre satisfacere a vă comunica aice alăturat depeşia ce am primit în original de la d-l prefect de Constanţa. Cererea am îndeplinit-o; nu mai rămîne dar decît împreună cu d-voastre să rugăm pre Allah ca să conserve pre mama, pre copiii şi pre acei ce au contribuit la zămislirea lor.

Primiţi, iubiţi colegi, asigurarea deosebitei mele afecţiuni şi consideraţiuni.

Kogălniceanu

N. B. Rogu-vă comunicaţi această ştire îmbucurătoare şi colegului nostru V. Alecsandri.[2]

B.A.R., Coresp. inv. 82.350

[1] Ion Ghica.
[2] În aceeaşi zi Kogălniceanu primise de la Constanţa telegrama prefectului local:

Telegramă

prezintată la Oficiul Constanţa
nr. prezent. 318. Cl.S Data 21 18(80) ora 3, minute 30 m.s. 2.665

https://biblioteca-digitala.ro

În ziua de 7 corent cadîna Silime, soţia lui Hasan Ali din Cernavoda, a născut un băiat şi două fete; muma şi copiii sînt sănătoşi, rog binevoiţi a dispoza trimiterea urgent unui cît de mic ajutor bănesc lăuzei sărace cu desăvîrşire.

Prefect R. Opreanu

B. A. R., Coresp. inv. 82.350

CĂTRE MINISTRUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE

22 ianuar 1885

Domnule ministru,

Cu Casa Heberlé, Lempertz und Söhne, mari achiziţionari de antichităţi din Colonia, am contractat spre a-mi vinde colecţiunile mele artistice.

Prin o clauză a contractului am păstrat însă guvernului nostru dreptul de a alege acele obiecte de artă care interesează ţara noastră.[1]

În adevăr, muzeul meu păstrează unele bucăţi care se raportă la istoria la archeologia, la artele şi moravurile noastre.

D-voastre aţi şi orînduit o comisiune ca să studieze această parte a muzeului meu. Dacă, dar, d-voastre stăruiţi în ideea de a opri pentru colecţiunile noastre aceste obiecte, apoi vin a vă ruga să binevoiţi a recomanda comisarilor d-voastre de a săvîrşi cît mai curînd însărcinarea încredinţată d. d-lor, fiindcă în mult pînă la 12 fevruar sînt dator a şi expedia la Colonia colecţiunile mele.[2]

Primiţi, domnule ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

M. Kogălniceanu

B. A. R., Ms. rom. 5.163, f. 244

[1] Vezi capitolul *Anexe*.

[2] M. Kogălniceanu, silit să-şi vîndă valoroasele sale colecţii, oferă, în primul rînd, statului român dreptul rezervatar să-şi aleagă piesele ce doreşte să le achiziţioneze, constituindu-se în acest scop o comisie de experţi controlată de D.A. Sturdza.

În arhiva lui Grigore Tocilescu se păstrează, în redactarea acestuia, ca director al Muzeului de antichităţi din Bucureşti, conceptul expunerii de motive pentru proiectul de lege care să deschidă creditele necesare cumpărării parţiale de către statul român a colecţiilor lui Kogălniceanu.

https://biblioteca-digitala.ro

Kogălniceanu, întîmpinînd neînțelegere în țară, încearcă să-și desfacă 188 de tablouri în 1887, la Köln, specificate descriptiv într-un catalog de 30 de pagini : *Catalog der Gemäldesammlung Sr Excellens des Ministers Michael von Kogalniceano in Bukarest.* Gemälde niederländischer, italienischer und deutscher Meister des XVI-XIX Jahrhunderts.

Versteigerung zu Köln den 9 und 10 December 1887, Vormittags, 9½ Uhr, durch J.M. Heberlé (H. Lempertz Söhne) *in Actionsaalle, grosse Sandkaul. Verkaufs-Ordnung und Bedingungen siehe von stehend, Köln, 1887.*

CĂTRE IORGU HERMEZIU
Botoșani

Kiustenge, 22 april 1886

Domnilor mei,

Astăzi, revenind de la moșia mea Murfatlar [1], la Kiustenge, am primit mult măgulitoarea d-voastre invitațiune de a lua parte la întrunirea impozantă din 27 april, ce urmează a se ține în Botoșeni.

Regret foarte mult că din mai multe cauze nu poci asista, și mai ales lua parte, la această întrunire. Principala cauză este că din *întîia zi* a redeschiderii Camerilor, adică 25 april, începe discuțiunea asupra tarifului autonom, în vederea reînnoirei Convențiunei cu Austro-Ungaria. Eu, ca *opozant activ*, țin a nu lipsi din Cameră la discutarea acestui tarif, de care atîrnă tot viitorul economic al țării noastre. Țin, ca protivnic *rostit* și energic al orice convenții, care ar lega independența economică a României prin orice convențiune comercială, a nu lipsi de la postul meu, țin ca, precum sub *conservatori* am combătut fatala convențiune din 1876, să combat sub *liberali* o altă asemine fatală convențiune ce ni se cere să încheiăm pentru un nou period [2].

Veți înțelege bine, domnii mei, pentru ce sînt nevoit a da preferință dezbaterilor din Cameră asupra discursurilor importantei întruniri din Botoșeni.

Celelalte cauze care m-au pus și mă pun în neputință pre mine, *opozant activ*, de a mă despărți vremelnic de *opozanții pasivi*, voi avea onoare a vi le explica la viitoarea mea vizită la Botoșeni, îndată după închiderea Camerelor; căci țin foarte mult la opiniunea dumneavoastră, iubiților mei domni, a vă avea de apreciatori ai credinței mele politice.

Primiți asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

M. Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 12.180/8

https://biblioteca-digitala.ro

[1] În 1881, Kogălniceanu cumpără teren de vie la Murfatlar de la turcii ce se expatriau. Prin testament, Murfatlarul este lăsat nepoatelor lui dinspre fiica Lucia.

[2] Aluzie la opoziția unită de sub șefia lui Lascar Catargiu, care demască, prin presă și prin conferințe, în diferite orașe ale țării, lipsa de onestitate politică a liberalilor și a lui I. C. Brătianu, în special.

CĂTRE JORA, PREȘEDINTELE COLEGIULUI I DE SENATORI
Roman

ION MÎRZA, PREȘEDINTELE COLEGIULUI I DE SENATORI
Huși

COSTANDAKI, PREȘEDINTELE COLEGIULUI I DE SENATORI
Galați [1]

București, 23/11 [1888], 3,20

Recunoscător de încrederea ce colegiul I de senatori a binevoit a pune în mine, onorîndu-mă cu mandatul de senator al său, rogu-vă fiți interpretul gratitudinei mele pentru întregul colegiu și în parte pentru fiecare alegător care m-a onorat cu votul său. Asigurați, rogu-vă, de dorința și stăruința mea de a binemerita această încredere și primiți și pentru d-voastre îndeosebi expresiunea devotamentului meu.

Kogălniceanu

B. A. R., Coresp. inv. 102.010

[1] În mai toate convocările colegiilor electorale, Kogălniceanu își punea candidatura în mai multe județe, fiind totdeauna ales cu majorități apropiate de unanimitate. Opțiunea lui se făcea prin rotație.

https://biblioteca-digitala.ro

D. d-lor Alegătorilor Colegiului I de deputați al orașului Iași

[1888]

Iubiții mei concetățeni,

Primiți expresiunea cea mai vie a recunoștinței mele pentru votul d-voastre de ieri.

În anul acesta am împlinit cincizeci de ani ai vîrstei mele politice.

La acest jubileu de jumătate de secol al acestei lungi, spinoase și plină de lupte cariere, d-voastre ați binevoit a face cel mai frumos dar: mandatul acordat și îmbucurător pentru mine de a reprezenta în noul Parlament orașul meu natal.

M. Kogălniceanu

Concept autograf, fragment

B. A. R., Coresp. inv. 102, 012

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXE

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA I

I. ÎNSEMNARE PĂRINTEASCĂ[1]

despre naşterea lui Mihail Kogălniceanu

Să se ştie că s-au născut fiiul nostru Mihail tot în zilele preaînălţatului domn Scarlat Callimac la anul 1817, sept. 6, gioie demeneaţa în zori de ziuă în ceasurile de noapte la nouă ceasuri în ziua preznuirei minunii Sfîntului arhanghel Mihail şi l-au botezat luminata domniţă Mărăoara Callimac.

B. A. R., Arhiva M. Kogălniceanu, XIII, Ms. 14

[1] Însemnarea se găseşte în Condica vornicului Ilie Kogălniceanu intitulată *Întru aceasta condică se însămnează toţi banii ce-mi intră în mînă şi alte socoteli sau însămnări ce-mi pot fi tăinuite, 1816.*

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA a II-a

Atestat de naştere a lui Mihail Kogălniceanu

Benjamin, métropolitain de Moldavie

Le tribunal spirituel de la Métropolie atteste par ce certificat qu'à la suite des recherches qu'il a fait dans les registres baptistères, il a trouvé que le Căminar Michel de Kogalnitchan le 6 septembre de l'année 1817 naquit, fils légitime de monsieur l'aga Elie de Kogalnitchan, et de son épouse, Catherine, fille de medelnitcher Apôtre de Stavilla, qu'il reçut son baptême dans la religion chrétienne d'Orient le 14 du même mois dans l'église du Martyr Saint Georges, à Iassi, par l'économe Antoine et que sa marraine a été feu la princesse Marie de Callimachi.

En conséquence, comme le căminar Michel Kogalnitchan, fils du sus-dit boyard, a été baptisé dans la religion de l'église grecque ortodoxe, les membres du tribunal lui délivrent sous leurs signatures et le sceau du tribunal, ce certificat confirmé ci-dessous par son éminence monseigneur l'archevêque et métropolitain de Moldavie et de Soutchave, chevalier de plusieurs ordres,

Benjamin de Kostaki

Les économes : *Nicolas*
Antoine
Théodore Stamaty et
Constantin

No. 447, le lo août 1834, Iassi

Secrétaire,
Constantin Jeanov

No. 48. *Vu au Consulat de France en Moldavie pour légalisation des signatures ci-dessus de s.e. Benjamin, métropolitain de Moldavie, et de m.m. les*

https://biblioteca-digitala.ro

économes Nicolas, Antoine, Théodore Stamaty et Constantin, membres du Tribunal spirituel de la métropolie de la-dite principauté.

Iassi, le 26 août 1834
No. 113, droit percu no. 45

Le gérant du consulat,
A. B. Duclos

Consulat de France à Iassi

B.A.R., Doc. MCCCXX/31

Veniamin, mitropolitul Moldovei

Consistoriul Mitropoliei confirmă prin acest certificat că, în urma cercetărilor pe care le-a făcut în registrele celor botezați, a găsit că Mihail Kogălniceanu, căminar, fiul legitim al domnului agă Ilie Kogălniceanu și al soției sale, Catinca, fiica medelnicerului Apostol de Stavillă, s-a născut la 6 septembrie 1817, fiind botezat în religia ortodoxă la 14 ale aceleiași luni, în biserica Sf. Gheorghe din Iași, de către economul Antonie și că naşa sa a fost răposata principesă Maria Callimachi.

Ca urmare, cum căminarul Mihail Kogălniceanu, fiul sus-zisului boier, a fost botezat în religia bisericii greco-ortodoxe, membrii consistoriului îi eliberează, sub semnăturile lor și sigiliul consistoriului, acest certificat, întărit aici mai jos de către înaltpreasfinția-sa arhiepiscopul și mitropolitul Moldovei și al Sucevei, cavaler al mai multor ordine.

Veniamin Costachi

Economii: Nicolaie
Antonie
Teodor Stamati și
Constantin

Nr. 447, 10 august 1834, Iași

Secretar,
Constantin Ivanov

https://biblioteca-digitala.ro

Nr. 48. Vizat la Consulatul Franței din Moldova pentru legalizarea semnăturilor de mai sus ale înaltpreasfinției-sale mitropolitul Veniamin al Moldovei și ale dumnealor economilor Nicolaie, Antonie, Teodor Stamati și Constantin, membrii consistorului Mitropoliei numitului Principat.

Iași, în 26 august 1834
Nr. 113, drept prescris nr. 45

Girantul consulatului,
A. B. Duclos

Consulatul Franței din Iași

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA a III-a

Actul de deces al lui Mihail Kogălniceanu

PRIMĂRIA COMUNEI IASSI DISP. III

Extract

Din registrul *de moarte* pe anul una mie opt sute nouăzeci și unu.

No. 616

Mihail Cogălniceanu

Act de moarte

Din anul una mie opt sute nouăzeci și unu, luna iulie, ziua trei, ora trei după amează. Act de moarte a d-lui Mihail Cogălniceanu, de șaptezeci și patru ani, de religie ortodoxă, proprietar, căsătorit cu d-na Ecaterina Cogălniceanu, domiciliați disp. III. Mort la douăzeci iunie, ora zeci antemeridiane, în casa din strada Oudinot din orașul Paris, adus aci în Iassi în ziua de unu iulie, ora cinci postmeridiane. Marturi au fost d-l Theodor Mihail, de patruzeci și cinci ani, funcționar domiciliat disp. IV, și d-l Nicolai S. Gheorghiu, de treizeci și unu ani, funcționar domiciliat disp. III, care au subscris acest act, după ce li s-au cetit împreună cu noi și după ce am constatat moartea noi înșine, Constantin Macedon, ajutor de primar și oficer stat civil comunei Iassi.

Oficer stării civile,

C. Macedon

Marturi

Th. Mihail

N. S. Gheorghiu

Copie

Colecția Lucia Săvescu, Ploiești

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA a IV-a

NOTĂ AUTOGRAFĂ A LUI M. KOGĂLNICEANU ASUPRA COLECȚIILOR SALE MUZEISTICE

Muzeul ce d-l M. Kogălniceanu a format în curs de 20 de ani a fost ajuns a fi cunoscut prin importanța sa chiar afară din țara noastră.

În 1885, d-l Kogălniceanu a făcut cunoscut Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică că, silit de nevoi de familie, a otărît să vîndă în străinătate colecțiunile sale, dar că socoate de datoria sa către țară a nu săvîrși această dureroasă otărîre fără a o aduce la cunoștința guvernului român, fiindcă muzeul său cuprinde o mulțime de obiecte de o valoare deosebită pentru România în privința istorică și artistică. D-l Kogălniceanu declară în comunicarea sa că era otărît a face sacrificii și scăderi imense în prețul de vînzare a colecțiunilor sale numai pentru ca acestea să nu iasă din România.

Guvernul, neputînd dispune de fonduri îndestul de însemnate pentru a face această achiziție, n-a dat urmare propunerii d-lui Kogălniceanu.

În 1886, d-l Kogălniceanu, prin a doua comunicațiune către minister, a arătat că, silit de trebuințe particulare, a contractat cu Casa Heberlé (J. Lempertz Söhne) din Colonia, care operează cele mai mari vînzări de colecțiuni artistice din toată Germania, spre a desface prin calea licitațiunei colecțiunile sale, dar că, în contractul ce a încheiat cu acea casă, a rezervat guvernului român dreptul de a alege din aceste colecțiuni acele obiecte care se referează la istoria României sau care, prin deosebite cazuri, ar fi de mare interes ca să rămîie în țară.

Subscrisul, în fața unei asemine ocaziuni favorabile pentru a complecta Muzeul național și a declarațiunei d-lui Kogălniceanu că va lăsa prețuri cu mult mai jos decît valoarea reală a obiectelor, a însărcinat pre d.d. Grigorie Tocilescu, directorul general al Muzeului, ca asistat și de alți cunoscători în materie, precum d-l Stăncescu și d-l D. Butculescu, să aleagă și să prețăluiască obiectele care mai cu deosebire ar trebui a se dobîndi pentru muzeele noastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Această lucrare s-a făcut; alăturata listă de obiectele cele mai principale dovedește cît ar fi de regretabil dacă s-ar lăsa să iasă din țară spre a îmbogăți muzeele străine sau colecțiunile amatorilor de peste frontiere.

Dezbătînd asupra prețului, am fixat suma de 125.000 lei, sumă ce sînt dator să recunosc că nu reprezintă macar jumătate din valoarea reală a obiectelor alese, dar pre care preț d-l Kogălniceanu l-a acceptat numai în dorința de a nu vedea rodul ostenelelor și al sacrificiilor sale ieșind din România.

Sfîrșind aceste tocmeli cu d-l Kogălniceanu, ministerul a și răspuns parte din prețul stipulat, primind și de la domnul Kogălniceanu o parte din colecțiunile sale, care s-au și așezat în Muzeul național.

D-l Kogălniceanu stăruind a se regula definitiv această vînzare, plătindu-i-se totalul sumei convenite și luîndu-se din răspunderea sa obiectele convenite de a se lua pentru Muzeul național.

Subscrisul prezintă alăturatul proiect de lege pentru a se putea completa d-lui Kogălniceanu suma cuvenită de 125.000 lei, și astfel statul să devie proprietar de sine obiectelor de valoare destinate a îmbogăți colecțiile istorice și artistice și, astfel, a păstra României un adevărat tezaur artistic, care o dată ieșit din țară cu greu s-ar mai putea readuce.

B.A.R. Ms. rom. 5.163, f. 246—248

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA a V-a

EXPUNERE DE MOTIVE

Colecțiunea cea mai însemnată de anticități ce un particular a răușit să formeze la noi în țară este, fără nici o îndoială, colecțiunea d-lui M. Cogîlniceanu.

Acest eminent bărbat, cu o stăruință nestrămutată și pasiune vrednică de laudă, a adunat în timp de 25 ani tot ce i s-a părut că reprezintă o valoare artistică, că interesează istoria culturală în genere, istoria patriei în particular. D-sa nu a cruțat nici călătorii, nici studii și cheltuieli, pentru ca pe de o parte să-și înavuțească colecțiunile, iar pe de alta să se asigure de valoarea operelor artistice din muzeul său, care a fost ajuns să fie cunoscut prin importanța sa chiar afară din țara noastră.

În 1885, d-l Cogîlniceanu a făcut cunoscut Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică că, silit de nevoi de familie, a otărît să vîndă în streinătate colecțiunile sale, că socotea de datoria sa către țară a nu săvîrși această dureroasă otărîre fără a aduce la cunoștința guvernului român, fiindcă muzeul său cuprinde o mulțime de obiecte de valoare deosebită pentru România în privința istorică și artistică. D-l Cogîlniceanu declara în comunicarea sa că era otărît a face sacrificii și scăderi imense în prețul de vînzare al colecțiunilor sale, numai pentru ca acestea să nu iasă din România.

Guvernul, neputînd dispune de fonduri îndestul de însemnate pentru a face această achiziție, n-a dat urmare acestei propuneri.

În 1886, d-l Cogîlniceanu, prin o a doua comunicațiune către minister, a arătat că, silit de trebuințe particulare, a contractat cu Casa Heberlé (J. Lempertz Söhne) din Colonia, care operează cele mai mari vînzări de colecțiuni artistice din toată Germania, spre a desface prin cale licitativă colecțiunile sale; dar că în contractul ce a încheiat cu acea casă a rezervat guvernului român dreptul de a alege din muzeul său acele obiecte cari se referează la istoria română, sau care, prin deosebite cazuri, ar fi de mare interes ca să rămînă în țară.

https://biblioteca-digitala.ro

Subscrisul, în fața unei asemeni ocaziuni favorabile pentru a completa Muzeul național și a declarațiunei d-lui Cogîlniceanu că va lăsa prețuri cu mult mai jos decît valoarea reală a obiectelor, a însărcinat pe d-l director al Muzeului de antichități ca să aleagă și să prețuiască obiectele, cari mai cu deosebire ar trebui a se dobîndi pentru muzeele noastre.

Obiectele alese și cari figurează în raportul amănunțit al domnului Tocilescu se pot clasifica în următoarele 12 categorii:

I Evul antic

1 *Colecțiune epigrafică*, compusă din circa 80 pietre cu inscripțiuni grece și latine găsite în Bulgaria și Dobrogea. Interesul ce prezintă aceste monumente pentru istoria politică, administrativă, militară și religioasă a Moesiei inferioare este foarte mare, și un material epigrafic așa de bogat vine să completeze în chip minunat colecțiunea, deja considerabilă, a Muzeului național.

2 *Colecțiunea de sculptură antică*: statuie, capete și busturi, basoreliefuri, altare fără inscripțiuni, sarcofage, fragmente arhitectonice etc., în număr de 60 bucăți, lucrare greco-romană din primele secole ale Imperiului roman.

3 *Colecțiunea de ceramică greco-romană*, compusă din 40 vase grecești roșii cu figuri sau desemnuri negre, de diferite forme și mărimi; 31 vase de lut simple, 10 lampioane, 4 figurine de teracota și cîteva obiecte de sticlă și serpentină.

4 *Obiecte de metal antice*: statuete de bronz, o brățară de aur cu 20 ineluțe (60 gr. 93) găsită la Turnu-Măgurele o dată cu alte patru brățări ce au intrat în colecțiunea statului, o foaie subțire de aur (fragment dintr-o mască mortuară), cu inscripțiune grecească.

II Evul mediu și modern

5 *Sculpturi în lemn și os*: 6 statui mari, trei tablouri idem, un altar, 6 sculpturi de lemn mai mici, 25 obiecte de lemn și os, lucrătură germană și olandeză din secol. XVI, XVII și XVIII.

6 *Sculpturi în marmură și bronz* — 5 statui de marmură: Bernasconi Pietro: *Copilul care plînge*, operă premiată la Expoziținea din Viena; *Bacchus copil*, *Venus Pudica*, *Maria Magdalena*, *La Frileuse*, statuie de bronz de Houdon, *Foro romano* de J. Clesinger etc.

7 *Obiecte diverse de metal și lemn*, prezentînd interes artistic și cultural-istoric (circa 20 bucăți).

8 *Porcelane*, *biscuit*, *faiențe*, *majolică și teracotă*, vechi și noi din fabricile cele mai renumite ale Europei și Asiei (circa 200 bucăți).

https://biblioteca-digitala.ro

9 *Icoane, triptice, modeluri de pictură religioasă, obiecte de ale cultului.*

10 *Tablouri de maeştri vechi şi noi* de primul rang (Hals, Cranach, Zeitblom, Wilhelm von Köln, Tiziano, Vecellio, Rubens, Pietro din Cortoni, Van Dyck, Lampi, Neer şi West, Pinelli, C. Jacque, Corot, Cendron, Giulo Romano, Troyon, Dietrich, Hipp. Doliné etc.), 35 tablouri în pînză şi lemn de diferite mărimi.

11 *Biblioteca istorică şi artistică*, compusă din circa 2.000 volume şi cîteva manuscripte.

12 *Mobilier* : mese de marmură şi de lemn sculptat, piedestale şi scaune.

Aceste colecţiuni atît de variate ar fi de regretat dacă s-ar lăsa să iasă din ţară spre a îmbogăţi muzeele streine sau colecţiunile amatorilor de preste fruntarii.

Dezbătînd asupra preţului, am fixat suma de lei 165.000, sumă ce sînt dator a recunoaşte că este un preţ moderat, mai cu seamă dacă se ţine socoteală de preţurile din alte ţări, unde popularizarea artei şi concurenţa muzeelor este foarte mare.

Preţul fixat a fost acceptat de d-l Cogîlniceanu, numai în dorinţa sa de a nu vedea rodul ostenelilor şi al sacrificiilor sale ieşind din România.

Subscrisul, socotind că este cu totul avantajoasă o asemenea achiziţiune, că printr-însa Muzeul naţional s-ar înavuţi cu o serie de monumente cari interesează deopotrivă arta, istoria şi ştiinţa, vine să umple însemnate lacune, ba creează categorii noi de monumente, de cari muzeul nu posedă pînă acum nici un specimen, ţinînd seamă că asemeni colecţiuni, o dată ieşite din ţară, cu greu s-ar mai putea readuce.

Am onoare a prezenta alăturatul proiect de lege pentru acordarea creditului necesar de lei 165.000, cu care să se cumpere şi să se depună în secţiunile Muzeului naţional de antichităţi seriile întregi de obiecte alese.

B.A.R., Ms. rom. 5.163. p. 236—240.

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA a VI-a

Catalogul picturilor străine din colecţiile Kogălniceanu

CATALOGUE DES TABLEAUX A VENDRE

No.	Sujets	Ecole	
1	*Madeleine*	*flamande*	
2	*St. Sébastien, guéri par ses soeurs*	*vénitienne*	*Titien*
3	*St. Jérôme en contemplation*	bolognese	*Guido Reni*
4	*Madeleine*	*italienne*	*Pasinelli*
5	*Dalila, ayant coupé les cheveux de Samson*	*hollandaise*	*Rembrandt*
6	*Saturne, mangeant ses enfants*	bolognese	*A. Carraci*
7	*Coronation de J. Christ avec des épines*	*vénitienne*	*Giorgione*
8	*Enterrement de J. Christ*	bolognese	*A. Carraci*
9	*Sacrifice de l'Abraham*	bolognese	*L. Carraci*
10	*Paysage*	*napolitaine*	*Salvator Rosa*
11	*Bataille*	*hollandaise*	*Bourguignon*
12	*Résurrection de J. Christ*	bolognese	*Albano*
13	*Pilate lavant ses mains*	*flamande*	*Brauwer*
14	*Flora*	*vénitienne*	*Titien*
15	*Etude*	*napolitaine*	*Spagnoletto*
16	*Chats se battant*	*anglaise*	
17	*Fruits*	*flamande*	
18	*Paysage*	*allemande*	
19	*Chasseurs*	*flamande*	*Lingelbach*
20	*Porte roumaine*	*allemande*	*Schreyer*

https://biblioteca-digitala.ro

No.	Sujets	École	
21	*Chasseurs*	*anglaise*	*Hamilton*
22	*Etude de tête*	bolognese	*Caravaggio*
23	*Portrait*	*vénitienne*	*Tintoretto*
24	*Tête d'ange*	*italienne*	*Corrège*
25	*Portrait*	*espagnole*	*Vélasquez*
26	*Etude*	*espagnole*	
27	*Paysage*	*italienne*	
28	*Paysans se battant*	*anglaise*	
29	*J. Christ mort*	*flamande*	*Esquisse de Van Dyck*
30	*Paysage*	*flamande*	*Wouwerman*
31	*Paysage*	*allemande*	*Brandt*
32	*Paysage et animaux*	*flamande*	*Nicolas Berghem*
33	*Paysage*	*allemande*	*Brandt*
34	*Paysage*	*flamande*	*Wouwerman*
35	*Portrait*	*allemande*	*Sandrart*
36	*La reine Saba*	*italienne*	
37	*Tous Saints*	*italienne*	
38	*Nature morte*	*flamande*	*Snyders*
39	*Pomone*	bolognese	*Domenichino*
40	*St. Jérôme*	*italienne*	
41	*Portrait*	*flamande*	
42	*Fleurs*	*flamande*	
43	*J. Christ crucifié*	*allemande*	
44	*Marsyas et Apollo*	*italienne*	*Albano*
45	*Tempête*	*allemande*	*Püttner*
46	*Tarquin et Lucrèce*	*allemande*	*Baron Rottmayer*
47	*Chasse aux Daims*	*flamande*	*Snyders*
48	*La vérité découverte par le temps*	*allemande*	*Baron Rottmayer*
49	*Diane*	*flamande*	*Rubens*
50	*Sine Baccho et Cerere friget Venus*	*flamande*	*Jordaens*
51	*Paysage*	*italienne*	*Casanova*
52	*Paysage*	*italienne*	*Casanova*
53	*Triomphe de la religion chrétienne*	*italienne*	*Carlo Maratto*
54	*Marine* } *pendants*	*italienne*	
55	*Marine* }		

https://biblioteca-digitala.ro

No.	Sujets	École	
56	*Fruits* } *pendants*	*hollandaise*	
57	*Fruits* }		
58	*Nature morte*	*allemande*	
59	*La belle Esther devant le roi Ahasverus*	*allemande*	*Meytens*
60	*Paysage*	*vénitienne*	*Titien*
61	*La fille de Pharaon trouvant l'enfant Moïse*	*française*	*Layresse*
62	*St. Pierre*	*italienne*	
63	*Poissons*	*flamande*	
64	*Marine*	*flamande*	*esquisse*
65	*Fruits*	*allemande*	
66	*Samson*	*italienne*	
67	*St. Jean*	*ancienne école italienne de Pérugino*	
68	*Fleurs*	*flamande*	
69	*Massacre des innocents*	*flamande*	*esquisse Rubens*
70	*Fleurs*	*flamande*	
71	*Télémaque se sauvant de Circé*	*italienne*	
72	*St. Jérôme*	*italienne*	
73	*Judith après avoir eu coupé la tête de Holof*	*italienne*	
74	*Sybille*	*italienne*	*Guido Reni*
75	*Ascension de la Vierge*	*italienne*	*esquisse*
76	*Vieux maître d'école*	*flamande*	*Teniers*
77	*Maîtresse d'école*	*flamande*	*Teniers*
78	*Marine*	*française*	*Jos. Vernet*
79	*Nativité*	*italienne*	*esquisse*
80	*Portrait*	*allemande*	
81	*Portrait*	*allemande*	*Galerie Zinzendorf*
82	*Portrait*	*allemande*	*Albr. Dürer*
83	*Annonciation de la Vierge*	*vénitienne ancienne sur cuivre*	
84	*Portrait*	*ancienne*	

https://biblioteca-digitala.ro

No.	Sujets	École
85	*Nature morte*	*flamande*
86	„ „	„
87	„ „	„
88	„ „	„
89	*St. Rochus*	*italienne*
90	*Tête d'apôtre*	*flamande*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE DE CĂLĂTORIE

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

M. KOGĂLNICEANU LA VIENA

mai — iunie 1844

Deşi în ultimii ani au apărut o seamă de ediţii din opera lui M. Kogălniceanu şi valoroase studii despre activitatea sa multilaterală, o contribuţie meritorie a lui a rămas pînă acum insuficient cercetată: însemnările de călătorie. Explicaţia? Atît notele de călătorie la Viena, în mai—iunie 1844, cît şi cele păstrate din călătoria în Spania, 1846, sînt scrise într-o chirilică, integrală şi uneori de tranziţie, foarte greu de descifrat. Descifrarea anevoioasă a ispitit, cum vom vedea, numai pe doi cercetători, dar şi aceştia s-au limitat numai la fragmente, şi nu dintre cele mai bune.

Genul jurnalului de călătorie a avut în literatura română o tradiţie demnă de toată atenţia criticilor şi istoricilor literari. Drumul l-a deschis Niculae Milescu Spătarul, care a redactat în limba rusă un instructiv jurnal al călătoriei lui în Siberia şi China (1675—1678). Moldovenii Benedict şi Vartolomei Măzăreanu au înfăţişat plastic ce au văzut în oraşele mari ale Rusie (1769—1770), şi din aceeaşi epocă datează jurnalul bănăţeanului M. Popovici, cu impresii tot din Rusia. În secolul al XIX-lea, jurnalul de călătorie, documentar, sporeşte cu lucrările lui Dinicu Golescu (1824—1826), Chiriac ieromonahul, Codru-Drăguşanu, N. Filimon, G. Bariţ şi T. Cipariu, iar cel literar, cu memoriile lui Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri şi D. Bolintineanu.[1]

M. Kogălniceanu se remarcă prin notaţia realistă a celor observate, prin referirea permanentă la stările de la noi, dar mai ales prin aprecierea faptelor de pe poziţia înaintată a patriotului progresist şi democrat.

La Viena M. Kogălniceanu a călătorit în lunile aprilie-iunie ale anului 1844.

Împrejurările în care M. Kogălniceanu a făcut călătoria de la Viena constituie un capitol important din viaţa scriitorului, pentru că oglindeşte, în acelaşi timp, lupta dusă de generaţia tînără a scriitorilor progresişti în preajma anului 1848 împotriva orînduirii feudale, care-şi apăra cu dîrzenie privilegiile.

M. Kogălniceanu părăsise Franţa după şederea, numai cîteva luni (1834—1835), la Lunéville, fără să fi văzut Parisul. Întors în ţară (1838) de la Berlin, unde studiase istoria şi ştiinţele juridice (dreptul natural, de mare actualitate atunci), ascundea în suflet regretul de a nu fi văzut Parisul, centrul marilor mişcări de libertate şi dreptate socială. Însă în calea dorinţei lui se ridicau piedici serioase din partea domnitorului Mihail Sturdza. Acesta influenţase şi pe Ilie Kogălniceanu (26 mai 1787 — 6 martie 1856), tatăl lui Mihai.

---

[1] Pentru un studiu comparativ (care ar fi necesar), menţionez că au călătorit la Viena şi în Spania, ca şi Kogălniceanu, următorii: Dinicu Golescu (Viena, 1824—1826), G. Bariţ (Viena, 1839), I. Codru-Drăguşanu (Viena, iunie 1840), V. Alecsandri (Spania, toamna anului 1853).

https://biblioteca-digitala.ro

La 1844, M. Kogălniceanu putea fi un om politic periculos domnitorului, nu numai în cercurile din țară, dar și în străinătate: fusese director al mai multor reviste literare, reușise să imprime dezvoltării literaturii și istoriografiei române un curent patriotic și democrat; se ilustrase ca jurist și orator într-un proces cîștigat împotriva lui Grigore Sturdza, fiul domnitorului, din care afacere familia domnitoare apărea ca spoliatoare; pe cîmpul istoriei teoretice se afirmase în lucrări scrise franțuzește și tipărite la Berlin, ca antifeudal. Cu drept cuvînt domnitorul se temea ca șederea lui M. Kogălniceanu la Paris să nu dăuneze situației lui.

Se ivește însă o întîmplare neprevăzută! Elencu, sora scriitorului, se îmbolnăvește și trebuie să plece la Viena pentru a fi operată la ochi, însoțită de fratele ei Mihai. Acesta însă spune că va pleca însoțitor al lui Elencu cu condiția ca, după operație, să continue pe cheltuială proprie drumul la Paris, unde va sta numai 15 zile. [1] Domnitorul M. Sturdza se opune proiectului de călătorie sub pretextul că M. Kogălniceanu nu poate părăsi Moldova, deoarece avea titluri în ierarhia militară (ajunsese colonel). Kogălniceanu își dă demisia din armată, își vinde lucruri, împrumută 400 galbeni aur, doar își va putea realiza vechea-i dorință.

Plecarea are loc în ziua de 15 aprilie 1844, din Iași. Itinerariul pînă la Lipnic se efectuă cu diligența (*Eilwagen*), iar mai departe, pînă la Viena, cu „drumul-de-fer". La Viena sosește la 10 mai, „stilul catolicesc" — scrie el însuși.

Lucrurile se desfășurau bine, și Mihai întrevedea ca sigură plecarea la Paris: *„j'étais à Vienne, j'étais presqu'à Paris"*, scrie Kogălniceanu într-o autobiografie a sa [2]. Dar tocmai în acele momente de siguranță, un înalt funcționar austriac, baronul de Philippsborne, agentul plătit al domnitorului M. Sturdza, îl anunță că ordinul domnitorului moldovean este să-i ridice pașaportul, să-i interzică plecarea la Paris, să-i înlesnească întoarcerea la Iași. Zadarnice au fost — scrie Kogălniceanu în autobiografia citată — intervențiile lui pînă la cancelarul principe Metternich! Șederea la Viena, în schimb, se prelungește și lunile mai-iunie. Întoarcerea la Iași s-a făcut cu vaporul pe Dunăre, prin Galați.

Imediat după întoarcerea la Iași, domnitorul emite un ordin de arestare a lui Kogălniceanu între zidurile igrasioase ale Mănăstirii Rîșca. Contactul cu lumea dinafară, cu familia i-a fost interzis. Închis în luni de toamnă în încăperile reci ale mănăstirii, s-a îmbolnăvit grav de reumatism și a contractat o răceală la piept. Închisoarea de la Rîșca s-a transformat apoi într-o exilare la gospodăria lui din Hilița (raion Huși). [3] Situația lui politică s-a agravat; de asemenea cea economică, pentru că în tot acest timp activitatea lui de scriitor, editor, avocat înceta.

Care a fost cauza furiei domnitorului împotriva fostului lui aghiotant și secretar domnesc?

Curînd după plecarea lui M. Kogălniceanu la Viena, venise la Iași profesorul francez J. A. Vaillant, care tocmai publicase volumele *La Roumanie, ou histoire, langue, littérature, orographie* [4], *statistique des peuples de la langue d'or ardialiens, vallaques et moldaves...* (Paris, 1844, 3 volume). „Pionier al culturii franceze în Principate și luptător pentru idealurile românești" [5], Vaillant evidențiase activitatea lui Kogălniceanu în mod glorios și, prin contrast subliniase caracterul absolutist al domniei lui M. Sturdza. De aici pornea ura domnitorului moldovean împotriva lui Kogălniceanu, de aici decurg măsurile luate împotriva lui. [6]

Autorul nu a dat o formă definitivă jurnalului său; nota idei asupra cărora avea de gînd să revie cu dezvoltările necesare: „Sosirea la Viena, 10 mai. Cu drumul-de-fer de la Lipnic. Con-

[1] *B. A. R., Kogălniceanu, Corespondență*, scrisoarea nr. 95.963, scrisă la Viena, din 1/13 mai 1844.

[2] Publicată de N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, 1942, p. 54–57; pasajul citat, p. 56.

[3] N. Cartojan, *Surghiunul lui Kogălniceanu la Mînăstirea Rîșca*, în *Convorbiri literare*, XLIX, 1915, p. 40–45.

[4] Mulți străini au fost îndrăgostiți în acea epocă de peisajul și pitorescul specific al munților noștri. *Orographie*, (fr.), studiul reliefului munților.

[5] Const. Turcu, *J. A. Vaillant*, București, 1942, broșură care are ca subtitlu această justă caracterizare.

[6] D. Hîncu, *Kogălniceanu*, București, Ed. Tineretului, 1960, p. 109–114.

https://biblioteca-digitala.ro

Casa lui Beethoven, la Viena

https://biblioteca-digitala.ro (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

Viena, Praterul

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

Viena, una din intrările la Belvedere
(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

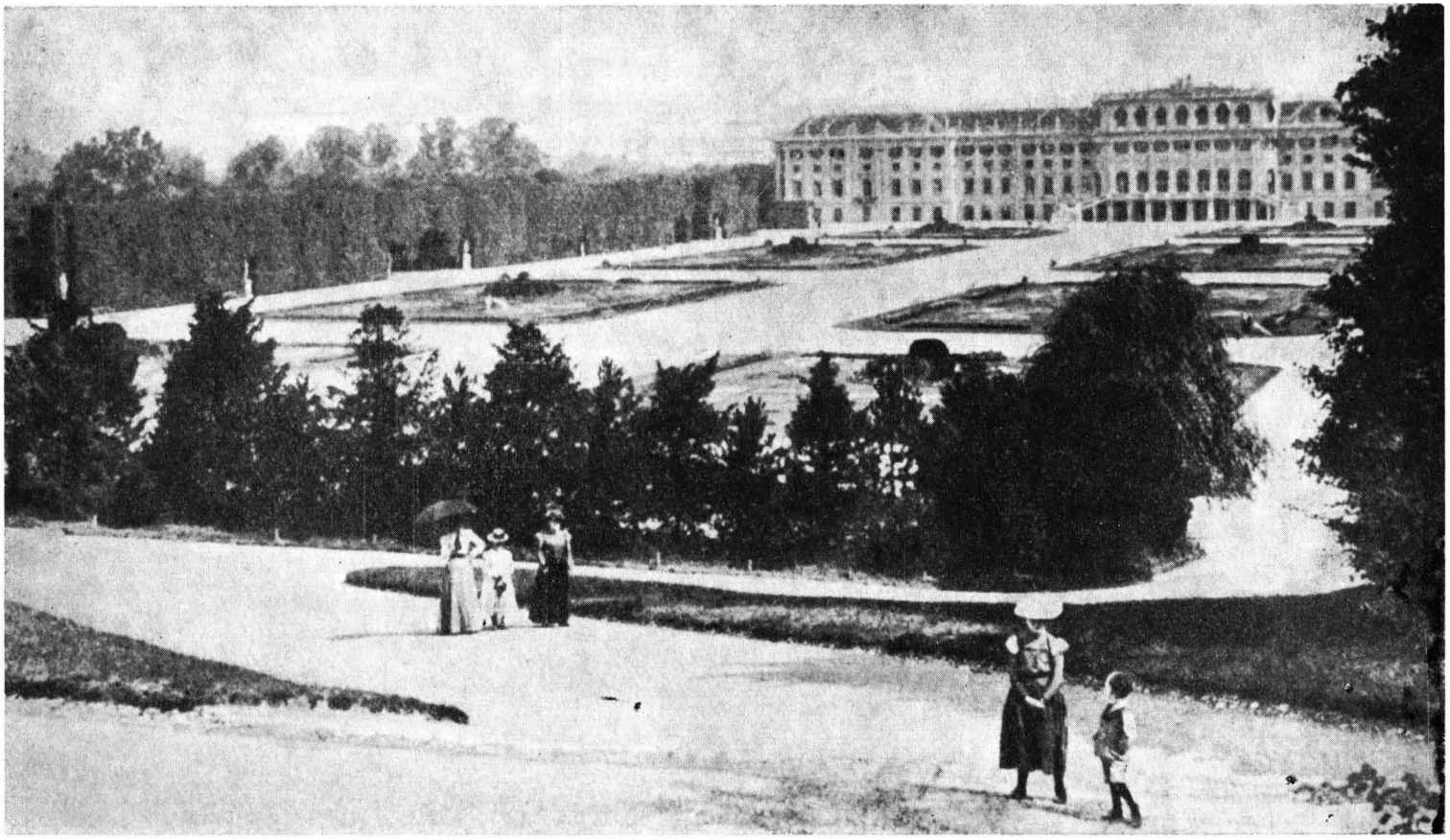

Palatul Schönbrunn din Viena, construit de arhitectul Fischer von Erlach între 1696—1744

https://biblioteca-digitala.ro (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

sideraţie asupra drumurilor-de-fer." Într-o altă notă sugerează tema : „A vorbi de strășnicia cenzurii și mai ales asupra teatrului". Sau: „A vorbi de însurarea arhiducăi..." etc. De cele mai multe ori, însă, Kogălniceanu a dat ideilor sale dezvoltarea și stilizarea cuvenite unor însemnări de călătorie. Impresiile lui se grupează interesant și metodic în jurul mai multor probleme esenţiale : consideraţii istorice despre relaţiile româno-polone (o parte din Polonia de azi era atunci a Imperiului habsburgic) ; interes pentru viaţa culturală și artistică a Vienei (bibliotec i, teatru, viaţă artistică, muzică) ; restricţiile de clasă în Austria pentru cei ce îmbrăţișau cariera armelor ; diferenţierea între clasele sociale din Viena (poporul, aristocraţia și burghezia) și posibilităţile fiecăreia din punct de vedere politic și economic ; rigiditatea oficialităţii austriace. Jurnalul se încheie cu consideraţii de ordin social și economic asupra situaţiei muncitorilor din Austria, mai bună, după părerea lui Kogălniceanu, decît situaţia muncitorilor din Anglia.

Timpul petrecut la Viena a lăsat impresii adînci în sufletul lui Kogălniceanu. Mai tîrziu el le-a evocat în diferite alte opere, cum, de ex., în *Tainele inimii*, cînd descrie Praterul, Cafeneaua Dam. Autobiografia franceză amintită mai sus completează amănunte omise din jurnal : confiscarea paşaportului și trimiterea forţată în ţară. Chiar în anul morţii lui, 1891, în discursu *Discuţiunea asupra proiectului de răspuns la mesagiul* (Buc., 1891, p. 63, 68) foloseşte versurile din jurnal prin care regele Filip spune marchizului de Posa că în ţara lui „pînă și ucigaşii se bucură de protecţiunea legilor", aducîndu-și aminte de spectacolul piesei *Don Carlos* de Schiller, văzut la Viena.

Textul jurnalului formează cuprinsul ms. rom. 5.178 din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România catalogat de curînd. Editorul din 1907 [1] nu citează sursa.

În realitate, manuscrisul este un fel de album elegant, legat în marochin roșu, împodobit cu aur. Albumul a rămas în cea mai mare parte nescris. În afară de cîteva însemnări, fără valoare (f. 60^v, 61) mai găsim doar la f. 57^v următoarele versuri glumeţe ale lui Kogălniceanu, în copia prietenului său Al. Papadopol Calimah :

Cînd la sfîntul paraclis
Cu glasu-ţi cel îngeresc
Împăratului ceresc
Te rogi pentru paradis,
Pe un tînăr pomeneşte
Care dacă-i păcătos,
Este, pentru că rîvneşte
Miresele lui Christos...

Monastirea
18... *Mihail Kogălniceanu*

Unica poezie care au făcut-o Kogălniceanu, cum singur mi-au spus de multe ori...
Al. Papadopol Calimah

La f. 62 mai găsim două note bibliografice autografe ale lui Kogălniceanu : *Siècle de Pierre le Grand...* par M. Bantisch-Kamensky, Paris, 1826 și *La Chronique de Nestor, traduite en français*, Paris, 1834.

DAN SIMONESCU

[1] În revista *Floarea darurilor*, I, nr. 5, 1907, p. 301—306 și vol. II, nr. 1, 1907, p. 8—11 (editor Al. Lapedatu)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

[M. KOGĂLNICEANU LA VIENA]

(mai-iunie 1844)

1 15 april 1844. Am purces din Iași și am ajuns sara în Botoșeni.

16. Am petrecut la Mătieni.

17. Am purces din Botoșeni, am trecut granița la Mihăileni și sara am ajuns la Cernăuți, cu cneazul Leon Cantacuzino, cu care am petrecut ziua de 18. El purcede la Besarabia.

La 17 april/1 mai catolicesc, la 12, am purces din Cernăuți cu *Eilvagen* [1]. Am trecut la Colomea și Sniatin, tîrguri odată a Moldavii. La Dolina am întîlnit pre un Alvares, soldat a lui Napoleon, prins în Rusia, vezetiu la Odesa, în sfîrșit însurat cu o femeie tînără. La Colomea am văzut cele întăi acoperemînturi de stoguri *à l'allemande* [2]. Garduri de răchiți făcute din copaci de răchiți, care în toată primavara se taie.

În 21 dimineața april, la 6 ceasuri, am ajuns la Lemberg. Nu găsesc fiacru și pin glod mă duc la Hôtel de Russie. Primire proastă ce mi se face, fiindcă/ am venit pe jos. De aceea sfătuiesc pe orișicare moldovan să meargă mai bine în Europa decît în Rusia. La Lemberg toată ziua nu auzi decît ferele arestanților. Cînd se dă teatrul leșesc, binaua și scena este încungiurată de trupe.

Am purces din Lemberg în 5 mai stil nou, la 7 ceasuri sara, în *Ailvagen*, cu mad. Cihac [3] și fiică-sa. Biserica moldovenească, *„wolochska țerchi* [4]", Sf. Onofrei și Sf. Paraschiva, zidite de domnii moldoveni. Prigonirea ce făcea leșii pravoslavnicilor; chiar cheile bisericilor se da jidanilor, încît prigonirile se pot potrivi acelor ce făcea turcii la Ierusalim.

Biserica moldovenească au răscumpărat Lembergul de trii ori; de două ori de la svezi și o dată de la turci. *Biblia* scrisă de Ieremia-vodă se află la Stockholm. Spre a opri unirea cu catolicii, domnii Moldovii, a Rusiii și patriarhii de Constantinopol/ trimetea acestei biserici daruri și bani. În urmă au fost silit să se supuie; dar prostimea uniaților încă astăzi țin cu pravoslavnicii.

https://biblioteca-digitala.ro

Ortodocșii încă pînă la 1835 n-avea decît cu cheltuiala lor un preot și un paraclis, atunce proprietarul locului au vrut să deie afară Sf. Taine. Laudă ce se cuvine d-lui Bortnik, carele, făcînd o jalobă către arhiduca, au mijlocit de s-au hotărît o leafă preotului din fundul Bucovinii. Însă încă astăzi ortodocșii au un paraclis într-o șură. Acum termenul s-au împlinit. Pentru zidirea bisericii, municipalitatea au dat loc și peatră. Arhiduca au căutat singur un loc de închiriat. Au vrut să ceară o biserică din celelalte religii din care sînt prea multe. Dar arhiepiscopii n-au vrut. Ajutor ce trebuie să deie moldovenii;
2v sînt însărcinat cu strîngerea banilor./ În poarta de la Halici, care era pe locul unde acum este obahta cea mare, Bogdan [5] și-a împlîntat toporul.

A arăta meritele lui Iosef Dunin Borkowski [6] și a publica și cîteva poczii de a lui.

A vorbi de strășnicia censurii și mai ales asupra teatrului, pe care este oprit istoria, portul, păn' și numele leșesc.

Sosire la Viena, 10 mai.

Cu drumul-de-fer de la Lipnik. Considerație asupra drumurilor-de-fer. Austria, fără a vroi, este civilizătoare și aducătoare libertății, căci, prin drumurile-de-fer, ideile nouă se pot împrăștia. Aceasta au început-o a o simți și de aceea drumul care dintăi era să meargă pănă la Leopold și pănă la Cernăuți, adecă la marginile împărăției, de-a lungul Galiției, acum s-au mărginit/ a merge pănă la Velicica și Bohemia, spre a căra sarea.

A vorbi despre Velicica, precum și de toată poziția locurilor; șesuri monotoane a Galiției și locuri muntoase a Silesiei și a Moraviei. Starea ticăloasă și mica talie a leșilor din Galiția.

Cracovia. Impresii triste ce cineva simte întrînd în această veche capitală, cînd, la 1837, în Cracovia, macar că atunce era ocupată de austrieni, am văzut încă uniforma leșească și veterani din acei slujiți subt steagurile lui Napoleon. Austrienii însă, trăgîndu-se, au schimbat tot, și acum bățul caprarilor austrieceștí figurează și la șoldul unterofițerilor miliției orașului.

Viena

9/21 mai 1844. Am fost la biblioteca curții să văd pre Kopitar [7]. Meritele
3v acestui bărbat; socotința sa asupra începutului/ românilor. Biblioteca împărătească.

Ieșind de acolo, am văzut o trăsură ieșind din burg; trii lachei în coadă și doi *coureurs* [8], cu bastoane în mînă, carii mergea înainte, gonind norodul. Un norod care rabdă o asemine modă nu este încă copt pentru slobozenie, pre care mulți, cu nedreptate, o amestecă cu bunăstarea materială. O asemine modă, în Franția, poporul în curînd ar desființa-o. Bucurie că morga aristocra-

https://biblioteca-digitala.ro

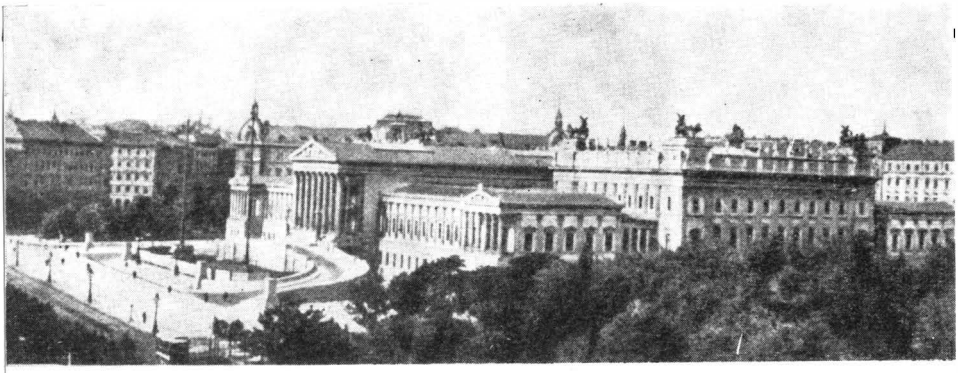

Parlamentul din Viena
(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

tică n-au ajuns pînă acum între români. Aristocrație strașnică ce este în Austria; cea mai strașnică din Europa, pricinuită mai ales prin maghiarii din Ungaria. Aceasta merge pănă la frenezie. Nimică nu le este sfînt. A povesti întîmplarea grofului Șoenburg/ (Schönburg), carele călare au întrat într-o cofetărie pe Graben [9], unde era o mulțime de biurgheri cu femeile lor. Adevăr că fiacrii nu l-au suferit și că l-au bătut. Clasa cea mai liberală și mai neatîrnată poate din Austria este a fiacrilor, carii la fieștecare împregiurare fac cîte un *bon-mot* [10], care zboară cu atîta răpegiune, cu cît censura este mai aspră și tiparul mai asuprit. Puținul merit a noblesii, care, sprijinindu-se pe bogățiile sale, nu învață nimică, nu știe măcar limba sa, vorbind o limbă de fiacru. Rare excepții la aceasta! Cîțiva din magnații unguri, precum contele Károly, au dat o educație îngrijită fiilor săi, trimețindu-i în Anglia; dar acesti sînt nenorociți, neavînd cu cine petrece și fiind luați în rîs de ceilalți cavaleri, cum biurgherii numesc aice pre/ puii de nobili, căci acesti nu vorbesc și nu știu decît caii, femei și șampanie. Tristă viitorime pentru o țară cînd are o asemine junime! Aceasta eu singur o pot mărturisi.

Despre cei mai în vîrstă nu pot zice nimică, căci, neavînd uniformă, n-am putut să mă înfățoșez la curte. La ce lucru mic, la o uniformă, au atîrnat ca să nu pot vedea la curte această aristocrație, altădată atîta de superbă [11] cătră norod. Oricum să fie, o mare ură clocotește între aristocrație și biurgheri, mai luminați decît nobilii carii îi asupresc. Aceasta deșteaptă în biurgheri și o opoziție cătră guvern, precum s-au dovedit la toate cercările ce au făcut guvernul ca să supuie pre cetățenii Vienii la înrolație. Ei totdeauna s-au apărat cu energie, zi/cînd că atunce se vor supune cînd această măsură s-ar face obștească.

https://biblioteca-digitala.ro

Deosebire între sistemul Prusiei și a Austriei. În această de pe urmă țară numai cei mojici sînt siliți să meargă la oaste și, prin urmare, a fi soldat este o datorie de *vilain*, de *manant* [12]. În Prusia, cariera militară este o datorie obștească și prin urmare o cinste. De la cel întâi fiu a rigăi și până la fiul celui de pe urmă prusian, fieștecare este oștean, de la 21 de ani. De aceea și Prusia, dintr-o țară mică s-au făcut una din cele cinci puteri. Landverul [13] și școlile, iată puterea Prusiei!

Discorda între biurgherii și nobilii Austriei se poate tare bine defina prin piesa lui Șiler *Kabale și amor (Kabale und Liebe)*. Cîte asemine tragedii se
5ᵛ petrec în toate / zilele în Viena, cîte nenorocite Luize își dau sfîrșit vieții: toate persoanele piesei se găsesc în Austria, prezidenți, obergarderobe, maistri, secretari — numai maiori nu cred.

Silit fără vroia mea de a rămîne în Viena, așteptînd voia de a-mi urma drumul, toată petrecerea mea se mărginește în cîteva ceasuri cu prietenul meu, cu un român, A. Roseti, în cercetarea bibliotecii, unde uit că sînt în Austria și că vin din Moldova. Și sara, la teatru, unde aud pre Viarde Garcia, această dulce privighetoare, vrednică moștenitoare a Malibranii. Cînd se dă cîte vreo piesă clasică, las atunce muzica și zbor la Burgteatru. O dată s-a dat *Don Carlos*; toți acei carii prețuiesc pe Șiler se adunaseră. Cînd Poza zice aceste
6 frumoase cu/vinte:

Geben sie was sie uns nahmen, wieder!
Werden sie von Millionen Königen ein König...
Geben sie Gedanken Freiheit [14],

atunce o mie de aplauzuri s-au ivit în sală; credeți-mă, eu plîngeam pentru că știam că această dorință în veac nu să va împlini în țara mea. Nobilii, chiar ei, aplauda.

Asară am fost să văd *Kabale und Liebe*. La deznădejdea bătrînului muzicant, carele în scena cu prezidentul se vedea insultat în casa sa și în persoana fiicei sale, cînd mii de mîni biurgherești în parter bătea și mii de ochi lăcrăma (între carii și ai mei), nobilii rîdea. Iată deosăbirea: la *Carlos*, la cererea slobozeniei gîndirii, ei aplauda, pentru că, cătră șefii săi, ei avea ceva de
6ᵛ cîștigat; la *Kabale und / Liebe* ei rîdea pentru că își făgăduia că multă vreme va trece încă până cînd vorbele lui muzicant nu se vor mai putea arăta adevărate.

În A[ustria] a gîndi este o nenorocire; de aceea toată silința oamenilor este de a omorî gîndul și de a se uita; clasele cele mici muncesc dar până în noapte, iar dumenica și luni nu gîndesc decît la petreceri. Clasele cele mari se scoală tîrziu, își fac tualeta; sara fac vizite, ies la Prater, muzici și teatru și pe urmă joacă toată noaptea. Vei înțelege că, cu un asemine regim, este cu neputință de a se găsi vreme și pentru gîndire.

https://biblioteca-digitala.ro

A vorbi despre însurarea arhiducăi, fiul lui arhiduca Carl cu prințesa Hildegard de Bavaria. Bucuria oficială a vienezilor. Teatruri, baluri, serbări /
7 publice, la Sperl, la Augarten.

O laudă de dat prințeselor împărătești este îngrijirea și ocrotirea ce poartă mai multor așăzămînturi filantropice, precum : pentru tineri vinovați ieșiți de la munci, pentru prunci fără părinți, pentru bătrîni, pentru săraci rușinați, pentru surdomuți. În capul fiestecării din aceste așăzăminte găsîți cîte o prințesă și, ca mădulari, damele cele mai însemnate. În Austria, ca mai pretutindene, femeile sînt mai înalte decît bărbații. Recunoscători de această mărinimie, toți artiștii, tot publicul se silește a contribua la aceste așăzămînturi. În tot anul se dau o mulțime și fel de fel de reprezentații, de loterii, de serbări în folosul acestora. Am fost la două de aceste : o reprezentație de balet dată la Kärntnertor-Theater [15] de cătră dănțitorii împărătești și de cătră
v vestita și preavestita Fanny Esler / și o academie dată la teatrul de Josefstadt de cătră mai mulți artiști supt Safir, umoristul cel mai mare al nemților. Amîndouă aceste pentru Așăzămîntul copiilor mici *(Kleinkinderbewehranstalt)*, supt protecția arhiducesii Sofii. Adevărații austrieni este un popor gros, cu figuri fără nici o expresie, născut și crescut pentru viața senzuală. Cu cît înaintează în ani, cu atîta se îngreuiază. Nicăiri nu am văzut, și mai ales în societatea pe care *on est convenu* [16] de a o numi aleasă, nu am văzut fizionomii însemnate. Femeile sînt însă frumușele, unele frumoase, acele mai ales care provin din amestecarea sîngelui german cu cel italian. Aceste sînt cu totul frumoase. O laudă ce este de făcut vienițelor este gustul și curățenia cu care se îmbracă. Ele sînt vestite între toate națiele prin aceasta.

Ce este de lăudat este asemine puținul lux care se găsește în îmbrăcămintea femeilor, afar de cîteva excepții. Noi, cari imităm toate de la străini, de ce nu imităm și cele bune, de ce nu ne lepădăm de lux, care mai ales este primejdios la noi, carii nu avem clasă de mijloc, care lucrînd acele lucruri de lux trăiesc, cum aș zice, cu o parte din veniturile celor mari? Noi, însă, neavînd fabricanți, prin lux nu îmbogățim nici o clasă de pămînteni, ci sărăcim pre plugari și pre copiii nostri, îmbogățind numai pre fabricanții străini. Căci trebuie să gîndim : Moldova încă multe veacuri va fi numai o țară agricolă și, chiar dacă s-ar face și industrială, industria multă vreme va fi, ca și astăzi comerțul, în mîna nemților, în ciuda tutulor silinților cîrmuirii și a școalii de meșteșugari. / Căci pînă cînd legea nu va fi lege, pînă cînd creditul nu va fi statornicit, pînă cînd cel mai mic va fi în voia celui mare, stare de mijloc și prin urmare comerț, industrie și prosperitate nu vom avea.

A vorbi despre corupția năravurilor care este obștească în stările cele înalte.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai toți cei însurați au țiitori, pre care este de *bon ton* [17] de a le arăta; mulți au copii cu dînsele, și cînd merg la țară, le ieu cu dînșii. Femeile lor, de altă parte, nu se poartă mai bine. Sigii-bei le mîngîie de nestatornicia și necredința barbaților. Care este oare acum mai rău: această nerușinare în căsătorie sau despărțăniile noastre pre care străinii ne le împută? Locurile de întîlnire sînt bisericile și, mai ales, San Ștefan, subt ceasornic, o modă împrumutată de la Italia.

9 Viena, așezată în mijlocul Germaniei meridionale, se arată ca un liman de neîngrijire și de liniște, negîndind decît la plăceri, cînd țările megiesite gîndesc și la interesuri mai înalte. Plăcerile, simțirile sînt singure plăceri pentru lăcuitorii săi. Vinul Ungariei, muzica de la Kärntnertor, fețiile [18] lui Nestrui [19] și a lui Stolz, valțurile lui Straus, berea și Praterul, iată viața vienezului. El nici cunoaște, dar nici vroiește a primi idei străine; și condiția pentru ca un străin să fie bine primit și de ocărmuire și de particulari este ca să [nu] lovască cîti o chestie importantă, să nu arăte nice o idee împrotriva așăzămintelor țării; almintrele, particularul îi închide ușa și ocîrmuirea îi deschide granița.

9v Chipul cu care poliția se / mîntuie de un străin care nu știe a pune pază gurii sale, cum zice împăratul David: un caprar vine de-l poftește la poliție; cu tonul cel mai politicos i se spune că petrecerea sa este destul de lungă, că au văzut tot ce este în Viena, că trebile sale negreșit sînt sfîrșite și că, în sfîrșit, ar trebui să vadă și alte țări. Dacă străinul nu înțelege sau nu vrea, i se spune că pasaportul său nu este după formă. Atunce trebuie să purceadă: „dar" și „poate" — nu mai este la mijloc. De aceea se găsesc așa de puține idei.

Dacă vienezii au să se mîndrească de ceva, negreșit este de Prater. Nici o grădină a Europii, nici Le Bois de Boulogne, nici Thiergarten Berlinului, nici grădina engleză a Miunhen, nici grădina de vară de la Petersburg, nici /
10 Catinele Florenții nu se pot sămăna cu Praterul Vienii. Praterul este, pot zice, chiar în mijlocul Vienii. El este la poarta mahalalei Leopoldstadt; el este într-una din insulele Dunării și este plăntat cu copaci seculari ce dau o umbră măreață. Aleele, mai ales cele de castani, sînt de toată minunea. Sute de cerbi, de căprioare aleargă pe covoarele de o minunată verdeață. Ieșind din oraș în stînga, este partea Praterului, numită Praterl, unde sînt cazino, scrîncioabe, cafinele, teatruri de marionete.

Pentru vienez, Praterul are o deosebită importanță: aducerea-aminte. El le aduce aminte de toate întîmplările vieții; el au văzut jocurile copilăriei, amorurile tinereții; el îi răcorește de trudele vrîstii coapte și crengele sale are
10v să umbrească / fruntea bătrînețelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Am fost să mă plimb în Prater, însă, drept să spun, cu toată frumusețea sa, două lucruri m-au dezgustat de această plimbare : dentîi morga aristocratică! Ce să vezi? Mii de echipajuri, mii de livrele, care din care mai bogate; o mulțime de tineri, carii ar putea întrebuința mult mai bine vremea și averea lor, își pun toată ambiția de a etala un lux ridicul. Îi vezi viind în trăsuri; ajungînd la Prater, o herghelie de cai și de jochei (pentru că toți cavalerii Vienii sînt anglomani) îi așteaptă; îndată încalecă mai mulți cai, pe urmă cearcă trăsuri, și dobitocii de biurgheri se opresc în dreapta și în stînga, plini de mirare. Între acei cari într-o zi, adecă la sărbarea Ispasului, în 14/26 mai, au mirat mai mult pre cinstiții vienezi, era din nenorocire un fanfaron (de ce
11 trebuie să-l numesc compatriot?!) român. Fiu / unui slăvit părinte [20], el vine în toată vara la Viena, aducînd cu dînsul patru cai și un arnăut cusut cu fir, vrînd cu aceasta să fantaxască și, adevăr, numai cu aceasta și fantaxește [21]. Caii sînt frumoși, arnăutul voinic, dar și venitul dintr-un an îl mănîncă în trii luni. Închipuiți-vă nebunia acestui prost, carele cu trii mii de galbini socoate a concura cu colosalele averi a unui Esterhazi, a unui Lihtenstain [22]?! Vai de el!

Al doile lucru care m-au dezgustat este mulțimea de jandarmi și de polițai ce întîlnesc la Prater în tot locul, călări, pe jos, albi, suri, albastri. Aceasta te nemulțămește, aceasta te face să uiți natura și să-ți aduci aminte că nu ești slobod măcar de a te plimba în singurătate. Însuși gîndul îți stă;
v nicicum mai poți gîndi slobod, cînd din toate / părțile vezi bastonul rădicat. Însă tocma pentru aceasta nu te poți opri de a nu respecta ocîrmuirea Austriei, căci încalte, cum îmi zicea un călător american, ea nu-și ascunde chipul său, dar totodată își și împlinește datoriile sale. Ocîrmuirea Austriei, ca o epitropă, știe ce trebuie supușilor săi, pre care îi are de nevrîstnici. Le cunoaște nevoile, le dă baluri, plimbări, bere ieftină; dar cînd epitropisiții vreu să se obrăznicească, atunce le arată bățul.

Galiția

Lucru curios în Austria, ocîrmuirea se îndeletnicește cu îmbunătățirea soiurilor vitelor și cu acea a oamenilor nu face nimică. Prețuri sînt date ace-
2 luia care la expoziție aduce cel mai mare exemplar de bou, cel/mai frumos cal, și nimică nu se face ca omul să-și păstreze bunul prototip. Este știut că tirania aduce ticăloșia și că ticăloșia aduce beția, căci acel ce este ticălos vroiește să uite, și unde poate găsi uitarea relelor decît în alcool? Aceasta o vedem în toate zilele, la noi, ca și în Galiția. Cu cît bunăstarea materială sporește între stările de jos, cu atîta beția se împuținează; și dimpotrivă, cu cît bunăstarea se micșorează, cu atîta această patimă cumplită se lățește.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi vedem că tocma în mahalalele cele mai proaste a tîrgurilor noastre, tocma acolo crîşmele şi rachieriile se înmulţesc. Cu cît mahalagiii îs mai săraci, cu atîta crîşmarii se îmbogăţesc. Aceasta se vede mai ales în Galiţia.
12v Şi, lucru curios, toţi ştiu cu cîtă asprime în zilele de sărbători toate/desfătările cinstite sînt oprite, excepţie este numai pentru crîşme : este destul ca obloanele să fie închise, ca uşile [să fie] nu prea largi, şi beţivii îşi pot mulţămi patima în toată voia. Aceasta este pricina de căpitenie a demoralizaţiei şi a degeneraţiei poporului Galiţiei. Aceasta este pricina a mulţimii de săraci, carii te încungiură îndată ce ai nenorocirea de a poposi în drum.

Dezvinovăţirea beţiei. Omul are două feluri de nevoi : a trupului şi a duhului. Cînd nu poate mulţămi pe aceasta din urmă, el se îmbată.

La prilejul fanfaronadei lui Ghica [23] în Viena să se puie cîteva consideraţii despre ticăloşia [24] în care vor ajunge Moldavia şi Valahia, dacă mulţi, precum din nenorocire şi încep, ar urma pildii sale. Prin aceasta toate producturile, adecă veniturile moşiilor, în loc să se întrebuinţeze în îmbunătăţirea pămîntului şi a muncitorilor lui, s-ar cheltui afară de ţară, nici un capital nu s-ar lipi, dar, pămîntului.

13 Dacă staturile moştenitoare a Austriei nu suferă încă de biciul pauperismului sau a ticăloşiei, de care este lovită Anglitera, Belgia şi Franţia, aceasta este datoare la două împregiurări foarte norocite. În Austria ticăloşi sau săraci în sate nu sînt, pentru că, cu deosăbire de Anglia şi de Irlanda, ţăranul este proprietar, pot zice, a pămîntului şi că vechii boieri *(Herren, Herrschaften)* au păstrat asupra ţăranilor numai nişte drituri foarte mărginite. Aceasta nu este în Anglia, unde tot pămîntul este în mîna aristocraţilor, unde pravila opreşte îmbucăţirea *(division)* a pămîntului, unde nici este cu putinţă de a se cumpăra pămînt şi, prin urmare, unde toată populaţia agricolă este silită să fie argată *(journalière)*.

13v A doua pricină este că industria Austriei să deosăbeşte de cea a Angliei, care, producînd numai pentru străini, atîrnă totul de împregiurări de afară şi, de aceea, soarta lucrătorilor este cu totul nestatornică. În Austria întîiul chip a producerii este îndestularea pămînturilor şi apoi exportarea. Această norocită împregiurare este pricina că fabricanţii, cunoscînd cîtimea trebuincioasă de producturi, precum şi numărul consumatorilor, nu atîrnă de întîmplări şi, prin urmare, pot asemine asigura soarta lucrătorilor. Această împregiurare aduce şi aceea că ei, nefiind siliţi numai de a produce, nu întrebuinţază maşini decît cînd marea consumaţie cere întrebuinţarea lor. De aceea, în Austria nu vezi nicăieri acele populaţii goale, palide, deznă-
14 dăzduite, păcătoase şi peri/toare de foame, care le întîlneşti în oraşele manu-

https://biblioteca-digitala.ro

facturiale a Franției și mai ales a Angliei. În Austria, lucrătorul *(l'ouvrier)* trăiește, pot zice, lesne : dumineca îl vezi pre dînsul și pre femeia lui în straie bune; el în acea zi îndeplinește vorba lui Hanric IV : „găina îi este în oală" [25]. În Anglia, însă, aceasta poate să întîmplă în ziua de Paști.

[1] Diligență (germ.). Descrierea acestui mijloc de transport a făcut-o amănunțit Dinicu Golescu, în *Însemnare a călătoriei mele*, ed. N. Hodoș, București, 1910, p. 73—76 (nota 1).

[2] Cum obișnuiesc germanii (fr.).

[3] Soția medicului și naturalistului Iacob Cihac (1825—1887) de la Iași.

[4] Ctitorie a domnitorului Moldovei, Miron Barnovschi (1626—1629, apoi iunie 1633).

[5] Aluzie la campania victorioasă a lui Bogdan al III-lea cel Chior, domnul Moldovei (1504—1517), întreprinsă în Polonia în 1509. Informația este luată din cronici, dar acestea spun că Bogdan a lovit „cu sulița" în poarta cetății Liovului, iar nu a Haliciului. (Vezi Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a II-a, îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 139, și Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*, ed. Ioan Șt. Petre, București, 1942, p. 334). *Obahta* (germ. *Abhaltung*), punct vamal.

[6] Iosif Dunin Borkowski (1809—1843), poet polonez. A învățat limba română, în care a compus și publicat versuri.

[7] Bartolomeu Kopitar (1780—1844), filolog sloven, care s-a ocupat și de limba și istoria românilor. La Viena a fost bibliotecarul Curții imperiale. A murit la 11 august 1844, încît Kogălniceanu l-a putut cunoaște.

[8] Alergători (fr.).

[9] Stradă principală, nu departe de palatul imperial, la Viena.

[10] Glumă, vorbă de spirit (fr.).

[11] Aici cu sensul de trufaș, mîndru.

[12] Om de nimic, bădăran (fr.).

[13] Armata de rezervă (germ.).

[14] O, dați-ne înapoi ce ne-ați luat!
Fiți peste milioanele de regi, rege.
Dați libertate gîndirii... (Schiller, *Don Carlos, infante de Spania*, trad. de Al. Philippide, 1955, actul III, scena X, p. 172—173).

[15] Teatrul de la Poarta Carintiei.

[16] Toată lumea este de acord (fr.).

[17] De bun-gust (fr.).

[18] *Fațeții* (fr. *facétie*), năzdrăvănii, pozne.

[19] Johann Nestroy (1802—1862), actor și autor dramatic vienez de mare popularitate.

[20] Dintr-un pasaj care urmează rezultă că acest fiu era din familia Ghica.

[21] *A fantaxi*, a face impresie.

[22] Despre bogățiile acestuia din urmă a fost impresionat și Dinicu Golescu, care, în *op. cit.*, p. 55, descrie imensul său domeniu, parcurile și clădirile lui.

[23] Probabil Alexandru Ghica, omul de încredere al domnitorului Mihail Sturdza.

[24] *Ticăloșie*, în sensul arhaic : sărăcie, nenorocire.

[25] Henric al IV-lea, regele Franței (n. 1553, asasinat la 1610). Legenda spune că dorea ca în țara lui fiecare cetățean să aibă mîncare duminica o găină fiartă *(la poule au pot)*.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

NOTES SUR L'ESPAGNE

Cu textul *Note despre Spania*, pe care, integral, îl punem la îndemîna cititorilor acum pentru prima dată, ne aflăm în faţa unui mozaic literar de mare preţ pentru aprecierea personalităţii lui M. Kogălniceanu în special [1] şi a memorialului de călătorie în literatura română în general. În modul în care ni s-a păstrat în manuscrisul autograf, foarte greu de descifrat, fără numerotarea paginilor, fără titluri care să arate succesiunea ideilor, acest giuvaer al genului cuprinde, înşirate în dezordine, istoria politică a Spaniei, istoria claselor sociale cu contradicţiile şi lupta dintre ele, tablouri etnografice ale moravurilor poporului spaniol, imagini de talent ale peisajului spaniol, aprecieri scurte dar luminoase asupra artei şi literaturii spaniole.

Toate acestea sînt prinse cu spontaneitate, viu şi realist — ca şi însemnările din călătoria a Viena — de pe poziţia patriotului care îşi evocă mereu patria lui îndepărtată, găsind între ea şi Spania, surori latine, analogii şi deosebiri, pe care le explică ştiinţific.

Valoarea acestei opere a fost semnalată pentru prima dată de N. Iorga, dar în mod trecător, spunînd că tipărirea ei „nu va trebui să întîrzie" [2]. N. Cartojan este cel care a pus în valoare aceste note prin publicarea cîtorva pagini şi prin prezentarea substanţială a paginilor editate. [3] Mai tîrziu, acad. D. Panaitescu-Perpessicius a făcut o subtilă analiză literară, care s-a extins şi asupra însemnărilor de călătorie la Viena.[4]

Deznădăjduit de persecuţiile domnitorului M. Sturdza, Kogălniceanu se hotărăşte „a se dispătra", alegînd Parisul ca loc al exilului său. În decembrie 1845 el îşi vinde biblioteca Academiei Mihăilene [5], şi cu banii strînşi pleacă la Paris, unde ajunge la 8 februarie 1846. În toamna anului 1846, ziarele franceze anunţă ca un eveniment de o însemnătate politică extraordinară căsătoria reginei Isabela a Spaniei (1833—1848) cu ducele de Cadix şi a surorii sale, infanta de Castilia, cu ducele de Montpensier. Ceremoniile anunţate treziră şi lui Kogălniceanu interesul de a vizita Spania. [6] Nostalgia Spaniei — scrie el în însemnări — o avea în suflet încă din copilărie. La 14 ani citise romanul francez al lui Florian *Gonzalve de Cordoue* (1791), care „au aţî-

[1] În afară de aceste două memorii de călătorie, Kogălniceanu a mai înscris într-un plan al său de lucru pe anul 1845 şi un al treilea memoriu: *Voyage sur le bas Danube*, probabil închegarea notelor luate în drum de la Viena la Galaţi, în 1844 (vezi Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, *Personalităţi. Arhiva Kogălniceanu. Documente*, 13, f. 525).

[2] În *Neamul românesc*, nr. 295, 25 octombrie 1918, p. 1 se publică: *O comunicaţie la Academie făcută în şedinţa solemnă de la 14 octombrie 1918* şi, mai tîrziu, în *Cîteva zile în Spania*. Bucureşti, 1927, p. 169—170.

[3] N. Cartojan *Călătoria lui Kogălniceanu în Spania*, în *Anuarul gimnaziului „Ion Maiorescu" din Giurgiu pe anul şcolar 1918—1919*, Bucureşti, 1919, p. 47—54 (studiul) şi 55—62 (fragmentele editate).

[4] Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, Casa şcoalelor, f. a., p. 99—103 şi p. 104—109.

[5] Dan Simonescu, *Biblioteca unui unionist: M. Kogălniceanu*, în *Călăuza bibliotecarului*, XII, nr. 2, 1959, p. 29—32.

[6] N. Cartojan, *M. Kogălniceanu la Paris în 1846*, în *Omagiu lui Mihail Dragomirescu*, Bucureşti, 1928, p. 519—526.

https://biblioteca-digitala.ro

ţat în mine dorinţa de a vedea Spania". Plecînd din Franţa, ajunge în Spania prin septembrie 1846, vizitînd întîi monumentele şi oraşele de provincie şi la urmă (februarie-martie 1847) Madridul.

Spania acelor ani era bîntuită de lupte politice interne aprinse (primul „război carlist", 1833—1839) între urmaşii lui Ferdinand al VII-lea, rege al Spaniei, cu întrerupere, de la 1803—1833. Contradicţiile economice şi sociale, haosul guvernanţilor, despotismul regal ţineau poporul într-o neagră mizerie. Situaţia aceasta de lupte între Spania feudală şi cea modernă (capitalistă) este arătată de Kogălniceanu în repetate rînduri : „Espania este o oglindă cu două feţe... Espania cea plăcută poeţilor, inimilor simţitoare, prietinilor, a tot ce este mare, nobil şi frumos" şi „Noua Ispanie... civilizată, constituţională, reformată, unde tot este neorînduială, dela guvern pînă la calic... unde singurele slobozenii ce sînt, sînt acele care au scăpat la ochii de spotismului". Regimul burghez instaurat a dărîmat totul „şi pînă acum n-au rădicat decît ruina" continuă Kogălniceanu.

Kogălniceanu, deşi abia împlinise 28 de ani, avea totuşi la acea dată o temeinică pregătire în domeniul istoriei. Călătoria de agrement şi romantică se transformă într-una ştiinţifică, de documentare. Şederea în Spania, spre deosebire de şederea la Viena, a fost mai rodnică prin rezultatele ei informative. Kogălniceanu nu mai anunţă ideile ce trebuiau reluate şi dezvoltate, ci scrie de la început note întregi. Acestea se înfăţişează stilizate, terminate. Însemnările nu se limitează numai la impresii, dar acestora le adaugă precisa şi clara informaţie istorică şi literară Foile cu „note" păstrează extrase întregi din lucrări şi izvoare documentare de mîna întîi pentru vremea aceea, ceea ce demonstrează spiritul său critic foarte ascuţit. Astfel, utilizează lucrările scriitorului american Irving Washington, care, cîţiva ani mai înainte, aşternuse şi el, la modul literar, observaţii asupra Spaniei. Se găsesc mai multe pagini copiate (f. 89—92) din celebra carte *The Bible in Spain* (3 volume tipărite la Murray, 1843) a scriitorului englez George Henry Borrow, care cunoscuse Spania între anii 1835—1840. În conţinutul şi compoziţia însemnărilor, Kogălniceanu este călăuzit de opera literară a lui Borrow, care este şi ea o aglomerare de date asupra peisajului şi naturii din Spania, a istoriei spaniole, a moravurilor şi religiei poporului, prezentate toate în impresii simple, vii, cu elocinţă şi vigoare.[1] O altă carte din care Kogălniceanu a extras mai multe pasaje este opera istorică a lui William Robertson, *Histoire du règne de l'empereur Charles-Quint*, în traducerea franceză a lui J. B. A. Suard (Paris, 1822, 4 volume). În vasta operă a lui Robertson, primul volum îl ocupă expunerea generală a istoriei Spaniei pînă la Carol Quintul. Kogălniceanu face consideraţii asupra istoriei Spaniei, cu idei comune lui Robertson : evoluţia şi rolul oraşelor, popoarele migratoare („barbare"), despre mauri mai pe larg, despre cruciade ş.a.

Pentru unele evenimente şi personaje a găsit informaţii mai ample, ca, de pildă, despre Guzmán el Bueno, eroul castilian luptător împotriva maurilor (sec. XIII). De asemenea, ştirile cu privire la Perez Antonio (1534—1611), secretarul regelui Filip al II-lea (căzut în dizgraţie după 1578, fiind bănuit că a ucis pe don Juan de Austria, zis şi Escoledo), lasă să se întrevadă lectura cărţii lui M. Mignet, *Antonio Perez et Philippe II* (Bruxelles, 1845). Alte note (f. 65), trimit la Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis* în legătură cu studiul instituţiilor juridice.

Pe acest material extras, cu date precise şi concrete, Kogălniceanu îşi construieşte un punct de vedere personal. Trecutul Spaniei îi serveşte să promoveze idei noi despre meritele şi forţa maselor populare, creatoare ale istoriei : „Cînd cineva cercetează starea Espaniei, vede că tot răul vine de la guvern, care nu dă impuls la nimică, nu trage folos de la nici o

[1] René Frechet, *George Borrow (1803—1881). Sa vie. Son oeuvre.* Paris, 1956, p. 203—214.

https://biblioteca-digitala.ro

însușire a poporului"; și mai departe continuă: „Îndeobștie norodul spaniol are mare, zic, foarte mare viitor. Pricina este că nu este încă lovit și corupt în lăcuitorii țării (= țăranii, D. S.), inima și sufletul unui norod". Răul, deci, după opinia justă a lui Kogălniceanu, venea nu de jos, ci de sus, „de la vițiul instituțiilor, halena corupției ce despotismul au suflat asupra Spanii".

Kogălniceanu face adesea critica aspră a societății aristocrate spaniole, angajată în sîngeroase lupte politice; grupul progresiștilor în politică este prea mic și nu poate lucra radical, eficient: „excepția, unită cu capacitățile cinstite a progresiștilor, carii asemine sînt departe de a trezi revoluții, vor face partida mîntuitoare". Nici tineretul spaniol, desigur cel descendent din *hidalgos*, nu este scutit de săgețile critice ale lui Kogălniceanu, care le recomandă o instruire serioasă.

Considerațiile despre aspectele etnografice și folclorice ale Spaniei ocupă — după istoria politică și socială — și un loc întins fiind reluate în pagini răzlețe, nu compacte, de ex.: procesiuni populare religioase, dănțuri populare *(la jota)*, povești și legende istorice din vremea stăpînirii arabe, romancero despre eroii spanioli în lupta de eliberare a patriei, „îngroparea sardelii", firea independentă a biscaianilor și portretul lor, ca și al castilianului — iată numai o parte din acest bogat material. Dar, în afară de aceste tablouri specific iberice, Kogălniceanu mai înfățișează altele în asemănare cu producțiile populare ale românilor, de ex.: comorile ascunse în timpuri grele în pămînt, „puse supt paza geniilor și vrăjitorilor"; deschiderea porților și descoperirea comorilor cu „iarba herului"; Nehtinav, faraonul Egiptului din *Alexandria* românească, „comparat cu un rigă arab dintr-o poveste populară", pentru că ambii își asigurau victoria armatelor, de acasă, prin vrăji; poveștile istorice din trecut ce au spaniolii, „ca și românii", armindenul românesc aduce cu îngroparea sardelei; „tabloul fericiților lăcuitori de la țară" spanioli îi aduc aminte de țăranii Zlătenilor, de la Rîpi și Hilița. „Între romanțele espaniole și tradițiile sau poveștile populare române este o mare asemănare. Izvorul lor este același: Orientul", consemnează într-altă parte Spaniolii, ca și românii, sînt amatori de cîntece, dănțuri și veselie: grupul de castilieni călări parcă este un grup de flăcăi moldoveni coborînd la iarmarocul din Fălticeni. Țăranii dintr-o *venta* spaniolă parcă sînt țăranii români dintr-un han: și unora și altora le place să „zică", adică să cînte. „Lipsa bărbatului", care dispare de acasă, la Madrid, cu „comănacul lui Arghir", este o aluzie la puterea fermecată a tichiei care făcea invizibil pe cel ce o purta. Scrie despre predilecția andaluzilor spre exagerări și fanfaronadă și, cu acest prilej, citează formula emfatică din *Vicleim*: „*Eu* sînt Erod-*împărat*..."

Criticul literar al *Daciei literare* (1840), directorul *Propășirii* (1844), nu se dezminte nici cînd operează cu realități spaniole; depărtarea de țară îi provoacă mereu aduceri-aminte din patrie și asocieri în raport cu cele văzute în poetica Spanie. Odată, vizitînd o mănăstire cu călugărițe, spune: „Fără să vreu, mi-aduceam aminte de Agapie și Văratic și că pe acest pămînt espaniol trebuia să regăsesc toate suvenirile țării mele".

Cu toate multele rezerve și critici imputate Spaniei, totuși Kogălniceanu în două rînduri face declarații simple, dar pline de sinceritate spontană, că iubește Spania: „...ochii mei nu putea să mă facă să cred că eram în adevăr în țara a căruia întîmplări îmi legăna copilăria. Dar, în adevăr, nu este o minciună, am fost în Spania!" Sau: „...această țară, poate pentru că samănă cu a mea, îmi place cu orizonele sale, cu bandiții săi, cu lipsa confortului, cu țăranii săi simpli și politicoși, cu oamenii de societate, cu tradițiile și povestele sale, pre care la tot pasul le găsești, cu calicii săi, boieri mari, îmi place și iar îmi place". Nu-și dorește decît zile s-o mai revadă.

După cum arătam, ordinea lipsește în aceste însemnări; o idee frîntă, ca să înceapă alta; dezvoltări inegale, dar în toate găsim calități rare, caracteristice stilului și măiestriei literare ale lui Kogălniceanu: ușurința concepției și găsirea spontană a unei forme clare de exprimare;

https://biblioteca-digitala.ro

căldura stilului și graiului popular, cu amestec de stil științific, neologistic, în pasajele traduse și inspirate din surse străine de informație; o elocință ușor patetică, emotivă și convingătoare, susținută de fraze și perioade lungi.

Vizitarea Spaniei a lăsat urme — ca și călătoria la Viena — în opera de mai tîrziu a lui Kogălniceanu. În romanul *Tainele inimii* (1850), vorbind de plimbările la Copou, își amintește de „grădinele Madridului : El Prado și Atocia", de „El café suizo". În *Arhiva M. Kogălniceanu* (B.A.R., XIII, ms. 43) găsim o foaie cu versuri lirice, *Les Châteaux en Espagne*, semnată „Mitza Lamotesco" și datată „31 décembre 1880", dovadă a interesului pentru Spania manifestat și mai tîrziu.

Cele două texte cu însemnările de călătorie, prea puțin și numai parțial cunoscute pînă acum, oferă cercetătorilor o latură nouă și importantă a activității literare a lui Kogălniceanu. Însemnările acestuia despre călătoria în Spania ridică probleme mai dificile prin complexitatea profilului lor. Nu am intenționat să evidențiem, nici să rezolvăm aceste probleme, ci numai să oferim hispaniștilor un text necunoscut, care merită un comentariu aprofundat. Am socotit util să punem la dispoziția istoricilor, precum și a istoricilor literari, un aparat de note indispensabile pentru înțelegerea textului. Tov. Irina Runcan, redactor la Editura pentru literatură universală, este autoarea notelor erudite despre istoria și geografia Spaniei precum și a transcrierilor și traducerilor din limba spaniolă. Tov. Marta Anineanu, șeful Secției de manuscrise din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ne-a ajutat la precizarea unor lecturi care-mi păreau incerte. Tov. Elena Dumitrescu, paleograf la Biblioteca Academiei Republic Socialiste România, a descifrat și transcris unele pagini din partea finală a jurnalului călătoriei în Spania. Pentru că ajutorul lor a făcut ca lucrarea să fie terminată în timp util și în bune condițiuni, le aduc deosebite mulțumiri.

Lămuriri asupra manuscrisului. Însemnările autografe se găsesc în fondul *Personali tăți. Arhiva Kogălniceanu. Manuscris* 10 din Biblioteca Academiei (fostul *Ms.* 1.172), la p. 26—109. Nu am transcris din acest manuscris notele extrase și paginile copiate de Kogălniceanu din diferite cărți consultate : f. 65—70, extrase din *Histoire de Charles V, par Robertson*, f. 76—78, o cronică datată „*Madrid, 29 décembre [1846], mardi*", destinată, probabil, a fi trimeasă spre publicare la vreun ziar din Franța (tratează despre deschiderea cortezelor); f. 81—84^{v} cronică despre *Tomas Zumolacarregui („La plus grande figure qui domine avec le plus d'éclat dans le noir tableau de la guerre civile...")* [1]; f. 85—88^{v} (f. 88^{v} albă), altă cronică datată „4 décembre 1846", cu titlul : „*Crise ministérielle. El Senor Pacheco. Sa démission refusée par la reine. Motifs secrets*"; f. 89—92^{v} (f.92^{v} nescrisă) extrase în limba franceză, din *The Bible in Spain* a lui Borrow; f. 94^{v}—105^{v} (p. 105^{v} albă) cu extrase în limba franceză din izvoare neindicate de autor, referitoare la arabul Al Ouazil, *Cathédrale de Tolède*, *Noblesse* și *Chapitre de Child Harold*; f. 106—107^{v}, *Tabla de las umbres, en castellano, guaráno y tupí*, și însemnări despre un manuscris spaniol referitor la nume de plante. [2]

DAN SIMONESCU

---

[1] Vezi nota 207.

[2] Despre niște extrase disparate pe paginile foilor 108—109^{v}, vezi nota 258.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTES SUR L'ESPAGNE, 1846[1]

:6 *13 sept. 1846*

;4 *J'étais depuis près d'une année à Paris; l'on y vit vite et beaucoup dans la ville monde, toutes les facultés y sont mises en jeu, l'esprit y travaille en être plus encore que le corps, sans qu'elles aient, ni l'un, ni l'autre, jamais le moindre repos. Habitué depuis plusieurs années à la vie monotone et oubliée que présentent la campagne et même les villes de la Moldavie, je me sentais fatigué de mon séjour à Paris; je désirais donc de le quitter pour quelque temps je ne demandais pas mieux que de me mettre en route et d'aller respirer un autre air, lorsque l'aspectation d'un des plus beaux voyages du monde s'aspirent à moi, c'était* un voyage en Espagne *et à quelle époque, pendant le mariage de la reine d'Espagne et de sa sœur, l'infante de Castille, deux jeunes et charmantes filles, qui vont mettre en émoi pendant six mois toute l' Europe, y compris toutes les perruques diplomatiques et grises et noires, autrichiennes et anglaises, prussiennes et russes*[2].

Cavalerii de Santiago[3] avură cel întîi adăpost în Caceres[4] spre a ținea în respect pre morii de Estremadura[5] și apoi în Alhavilla și Nelés; acei de Calatrava[6], în cetatea cu acest nume, spre a conține pre morii de Jaen[7], acei de Alcantara[8] în S. Julian de Pereiro, de unde se numiră așe dentîi și apoi în Alcantara, spre a ținea pre arapii de Sevilla. Mai era încă ardenul de Avis, în Portogal, acel de Montesa[9], în Aragon; cavalerii de S. Juana[10] și templerii se instituară în Palestina.

În anul 1232, în timpul regatului Alhaman[11], în tustrele provinciile Almeria, Granada i Jaen[12], se întîmplă un duel vestit. Castelanii ce ocupa Martos și Baeza[13] ieșea ades spre a rumpe lănci cu călăreții arabi de Arjona i Jaen. Cu toate aceste, în timpul treghelor, protivnicii de îmbe părțile se poftea la mese, la turnee[14], la serbări. În una din aceste, d. Tello Alonzo de Menezes, Alcaide[15] de Baeza, zise că tovarășii săi era cele mai bune lănci din Andalusia[16]: cavalerii escortei lui Alhamen știură această aroganție și îndată scriseră lui d. Tello că ori să se retracte, ori să aleagă arme și cîmp

https://biblioteca-digitala.ro

unde să cerce zisa sa. 100 de creștini înaintea a 100 de mori. Dosafiul [17] se primi și un șes lîngă Arjona se alesă ca cîmp de bătălie.

27v La ziua/i ora hotărîtă, 100 de cavaleri armati subt comanda lui d. Tello și alți atîtă campioni arabi, asemine cu arme, se arătară de îmbe părți. După ce judicătorii de cîmp fură aleși, îmbele escadroane se aruncară unul asupra altuia. Lupta dură mult timp fără ca unul să poată sparge pre celalalt, și aceasta în privirea unui nenumarat popor creștin i musulman. În sfîrșit, judicătorii declarară că și unii și alții se purtaseră vitejește. Și așa lupta încetă.

Cînd San Fernando muri, riga de Granada, Alhamar, se îmbrăcă în negru și trimisă 100 cavaleri, asemine în negru, spre a ura pre fiu-său, d. Alonzo, numit pe urmă înțeleptul, și totodată să fie față la înmormîntarea prietenului său, cu făclii aprinse.

Guzman el Bueno [18]. Don Juan, ce se sculă înaintea frate-său, don Sancho, cu ajutorul rigăi de Maroco, veni să puie asedie cetății Tarifa. Această piață era supt ordinile lui don Alonzo Perez de Guzman, carele se închisese în ea, cu familia sa. Despre acest Guzman se spunea multe. Poporul povestea că în timpul lui don Alonzo, el fu silit să treacă în Africa, unde făcu mari slujbe rigăi / de Maroco și că în acea țară un șerpe cumplit de mare, scoborîndu-se din Atlas, făcea jăcuiri amarnice în cîmpii. Săgețile se oprea în solzii lui, și nimine nu putea scăpa de el, pentru că avea chiar aripi spre a putea zbura. Riga, după sfătuirea unui curtezan viclean, poronci lui Guzman să meargă să atace pre balaur. Acesta nu se împotrivi și, ajungînd în locurile unde ședea obicinuit feara, văzu mulțime de arabi fugînd și șerpele luptîndu-se cu un leu ce era rănit. Guzman atacă balaurul și, cînd acesta cască gura spre a-l înghiți, cavalerul îi vîrî pînă la mînunchi sabia în gîtlej și i-l răni cumplit. Atunce leul îl săvîrși. Arabii, văzînd aceasta, se apropieră. Guzman îi pusă de tăiară limba ferii, spre a o înfățoșa ca trofeu. Leul, recunoscător, lingîndu-i picioarile și făcîndu-i mii semne de bucurie, îl urmă în cetate.

28 28v În curtea unui asemine cavaler, d. Juan nu putea face nimică; văzînd că nu putea izbuti cu asaltul, se hotărî a se împuternici de cetate cu un alt chip. Avînd în puterea sa pre fiiul lui Guzman, mic copil, chiemă pre părintele său/ deasupra zidurilor și-l amerință că-i va tăia capul dacă nu va da cetatea. Guzman, pentru tot răspunsul, scoasă sabia sa, o aruncă în cîmp și se depărtă. Don Juan, furios, tăiă capul pruncului și-l aruncă pe deasupra zidurilor. Soldații dinlountru, înspăimîntați de o asemine cruzie, nu-și putură opri strigătile. Cinstitul castelan, aflînd că aceste îi vestea moartea copilului său, se mulțumi de a zice, oprind durerea părintelui: „A! mă temeam că

https://biblioteca-digitala.ro

intra dușmanul". D. Juan, după șese luni, fu silit să rădice asedia. Iar don Sancho, aflînd eroismul lui Guzman, îi dedu numele de Bun, îi scrisă o carte foarte duioasă și mîngîietoare, îi făcu multe daruri, între altele acea de *almachava* sau *pesca de atunes* [19], industrie importantă și cunoscută de cartagineni. Cartea scrisă de don Sancho el Bravo este foarte curioasă ca tip de naravuri de acel timp.

Primo D. Alonso Pérez de Guzmán: Sabido hemos lo que por nos servir habéis fecho en defendernos essa villa de Tarifa de los moros, habiendonos tenido cercado seis meses, y puesto en estrecho y afincamiento. Y principalmente supimos y en mucho tuvimos dar la vuestra sangre y ofrecer el vuestro fijo primogenito par el mio servicio y del de Dios, y por la vuestra honra. 9 *En lo uno imatastis a nuestro padre, Abraham, que por servir a Dios le daba a su fijo en sacrificio. Y en lo leal quisistes semejar la sangre de lo venides. Por lo cual merecedes ser llamado el Bueno, e yo asi vos llamo: e vos assí vos llamaredes de aqui adelante. Ca justo es, que el que face la bondad tenga nombre de Bueno, y vos finque sin galardón el en buen fecho. Porque a los que mal facen les tollen su heredad e facienda. Vos que tan grande ejemplo, de lealtad habéis mostrado e habéis dado a los mis cavalleros, e a los de todo el mundo razón es que con vuestras mercedas quede memoria de las buenas obras y hazañas vuestras. Venid vos luego a verme, porque si malo no estuvieva y en tanto afincamiento nadie me quitara que no os fuera a ver. Mas farades conmigo lo que no puedo facer con vusco, que es veniros a mi porque en vos mercedes que sean semejantes a vuestros servicios. A la vuestra buena mujer vos encomen darnos la mia e yo, e Dios sea en vusco. D. Alcala de Henares, a 2 de enero, era de 1333* [20].

v Cînd Alfonso XI [21] muri, în 1350, de ciumă, rivalul său, riga de Granada, Jusef [22] aflînd aceasta, se întristă prea mult, zicînd că murise unul din cei mai vrednici principi a lumei, destoinici de a cinsti pre cei buni, prietini, cum și neprietini. Și îndată, cavalerii de Granada, carii cu o zi înainte se luptase, se îmbracară de negru, și avangardiile arabe ce era înainte Gibraltarului, unde era riga, primiră poronci să nu supere pre creștini, cînd vor rădica trupul mortului, în retragerea lor de la Sevilla.

Istoriile arabe ne dovedesc că granadinii cunoștea întrebuințarea pravului înainte ca Bacon [23] să-i expliche folosul. Vedem ca Abulgnalid Ismail [24] atacă Baeza și Martos cu artilerie. Și un manuscript ce se află în Escorial [25], scris de Ben-Hazil, istoriograf granadin din anul 1360, vorbesc de prav. Se crede că Bacon s-au folosit spre explicarea sa de o scriere grecească numită *Compunerea focului*, și care au putut fi cunoscută și de arabi, ce cultiva această limbă.

https://biblioteca-digitala.ro

30 Cînd don Pedro cel crud [26] pusă de închisă în cetatea Martos pre d. Martin Lopez, maestru de Calatrava, unul din cei mai vrednici cavaleri espanioli, riga Mohamed de Granada, cu care era strîns prietin, fiindcă ambii mîncasă la aceeași masă, se luptase în aceleași turnee și se bătuse împreună în contra același dușman, se grăbi să scrie rigăi de Castilla: „Cel mai virtuos barbat de Andalusia este prins fără vină, și eu îi cer libertatea; și dacă nu i se va da în grabă, voi merge singur asupra cetății Martos și oștenii mei îl vor slobozi din închisoare". Don Pedro, spăimîntat de războaie, pusă în slobozenie pre nevinovatul maestru.

O asemănare mai mare între espanioli și români sînt chiar ordinile militare; San Ioan de Ierusalem în Espania, San Joan în România. Asemine națiile comerțante. În Granada și în multe caste genovezii avea factorii, ca și în Moldova pe țărmurile Dunării și a Mării Negre. În Granada avea o *fonda*[27] vestită aproape de Lasatin, unde rigii mori avea obiceiul de ospăta pre cavalerii creștini de Franția, Aragon, Castilla cei pustii, la Ivrise (Ben Conde, *Domin. s.ci....*, cap. **26**).

30v Crează-mă, am o simpatie pentru Espana, o iubesc ca țara mea, îi sînt foarte îndurător pentru metehnile sale. În toată scrierea m-am ferit de personalități. Este un popor cu mari virtuți. Impresia dintîi ce produce nu poate fi plăcută pentru că lipsește confortul; însă după o scurtă petrecere, străinul se aclimatează, face legături intime, pre care le plînge cînd le părăsește. Dumnezeu să mă ferească de a vorbi de rău, însă nu pot tăgădui că are încă mari mustrări și prube. Partide moderate nu prezentează moderație. Ea se poate numi mai bine *le parti de la borne* [28]. Are însă multe exepții. Aceste exepții, unite cu capacitățile cinstite a progresiștilor, carii asemine sînt departe de a trezi revoluții, vor face partida adevărat mîntuitoare. Pe de altă parte, tinerimea de o zi se leapădă de Don Quichotismul vechilor *hidaljos* [29], pierde însă și energia lor. Păcat mare-i, căci în timpul nostru trebuie să lucrăm, dacă vroim să păstrăm. Nepotismul și drepturile părinților din zi în zi se șterg și în Spania. Trebuie, dar, ca tinerii să se hotărească a primi educația zdravănă și strălucită a aristocrației engleze și a caselor nobile a Franțiii, dacă nu vroiesc să se vadă în curînd uitați. Gîndească mai puțin la viața *des oisifs de Paris*; *elle ne convient nullement* à *Madrid* [30].

31 Mai toți acei ce doresc a face o călătorie în Spania își închipuiesc această țară înzăstrată și înfrumusațată cu darurile voluptoasei Italiei! Se înșală prea mult, căci afară de provinciele biscaiene [31] și cîteva provincii mariti-

https://biblioteca-digitala.ro

me, Spania are o privire particulară a ei, care, deși stearpă, tristă, posomorîtă, nu lipsește însă a fi frumoasă.

Castilia, cu întinsele sale șesuri, cu largele sale orăzinuri, cu munții săi în depărtare goli și petroși, înfățișează maiestatea oceanului. Această provincie, ca și Mancia [32], deși hambarul Spaniei prin mulțimea de cereale ce produce, seamănă pustie. Vezi largi și întinse arături, și cu greu găsești brațăle ce le seamănă. Satele sînt împrăștiate și rare; și cînd te apropii de ele, te sparii de privirea lor. Aceste sate, formate de pietre roșii pre care le socoți aprinse de ferbințeala soarelui, le vezi toate strînse, încungiurate de ziduri, ca cînd morii le-ar încungiura încă, deszăstrate de cea mai frumoasă podoabă a satelor Germaniei, verdeața copacilor. Căci un lucru este de însemnat, castilanul este dușmanul născut a copacilor. Nu numai că nu-i sădește, dar încă cît poate desrădăcinează pre acei ce să află. Numărul anecdotelor asupra antipatiii este nespus. Copacii chiar a Pradului [33] și a aleelor de pinpregiurul Madridului sînt ciuntiți la vîrf; și cînd întrebi pentru ce, ți se răspunde chiar de persoane înalte: ca păsările să nu facă cuiburi. Iată cuvîntul zis! Din pricina păsărilor, a vrăbiilor ca să nu mănînce grîul, nu se suferă copacii. Casti/leanul au izbutit. În toată Castilia și Mancia nu vezi copaci, dar nu vezi asemine și paseri. De-abia zărești în aer cîteodată rotindu-se cîte un vultur; de-abia în iarnă zărești cîte o potîrniche; dar păsări cîntătoare, poezia pădurilor, necăiri nu le zărești. Singurile paseri ce am văzut în vreme de șese luni ce am șezut în Madrid și în toate excursiile mele prinpregiur era cîteva vrăbii și cîte o mierlă. În grădina Ahameda a ducăi Osuna [34] și a contesei de Montijo [35] la epuanzi (?), dar trebuie să zic că tot acolo am văzut singurii copaci adevărați a Castiliei.

Însă nu este de tăgăduit că și provinciile centrale au măreața lor în armonie cu caracterul lăcuitorilor. Castileanul este sărac, îmbrăcat cu strențe dar cine va tăgădui că aerul său este măreț? O altă impresie ce-l așteaptă pe drumeț în alaltă parte a Espaniei sînt bandele de *arreros* [36], ce duc catîri și măgari împovărați cu sarsanelele lor, un păstor povățuind nenumărate trupe de merinoși sau girezi de tauri meniți pentru luptele Madridului, tauri sălbateci de care de-abia păstorul lor îndrăznește a se apropia. Și apoi închipuiește-ți că *arerul*, ciobanul și păstorul sînt armați cu *navaja* [37], cu *arabuco* (?), căci nimene nu îndrăznește a se arăta afară de cîmp, dacă nu este armat. Oricum se rîdă spaniolii de străini, drumurile sînt încă puțin sigure și să pradă încă chiar la porțile Madridului, și jurnalele în toate zilele în rubrica *Gacetitta/de provincias* [38], este plină de paragrafuri întitulate *ladrones* [39]. Fără să vreu, cînd am întrat în Castilia, m-am crezut în țările rumâ-

https://biblioteca-digitala.ro

nești și îndeobște în Orient* Orizonul, felul culturei, tipul și portul lăcuitorilor, tabiile de care îngiugate cu boi, totu îmi aducea aminte de Orient. Ca și în țările noastre, *el arrero* nu trece fără ca să-ți zică: *Dios guarde a noted — vaya noted con Dios* [40], ca și la noi: *Cale bună, mergi cu Domnul.* Care român, auzind pre castilean cîntînd niște cîntece jăluite, simplu modelate pe cîteva note, mai cu aceleași arii, unele de amor, altele de jăle, altele din vreme morilor sau viața unui hoț vestit, nu crede că aude țăranii noștri cîntînd doinele munților, cîntecele de jăle a șesului, cîntecele lui Bujor? Căci în Spania, ca și în România, banditii sînt fiii poetici a poporului. Espaniolul, ca și rumânul, este împrovizător; și la unul și la altul acest dar li vine poate de la arabi, carii au domnit în Spania supt nume de mori, în România supt nume de turci. Cînd la o *venta* [41] auzeam un țăran castilian improvizînd cîntece, îmi aduceam aminte de dantul flăcăilor rumâni, cînd bătrînii, privindu-i, îi îndemna dănțuind să urmeze cîntecele sau să *zică*. La suitul sau scoborîtul
32v unui munte, iluzia era cumplită. Deodată auzeam/ un cîntec monoton și jalnic, pe urmă zăream o ceată de călăreți și socoteam că vedeam muntenii noștri scoborîndu-se din Carpați și mergînd la iarmarocul din Fălticeni. Cîmpiile noastre sînt însă mai verzi, apa nenumărate le adapă; satele, în loc de a fi ca în Spania, zidite în vîrful munților ca niște cuiburi de vulturi, se întind lărgite în șes și împodobite de nenumărate livezi. În Spania, ca și în România, zărești adeseori lîngă drum o peatră sau o cruce de lemn, îți arată că un drumeț ca și tine au picat supt lovirea hoților. La noi aceasta au încetat. În Spania însă, a doua zi după o revoluție și cu alta viitoare înainte, hoțimea încă se păstrează, cînd cu nume de carlist, cînd cu acel mai franc de *bandolero* [42]. O altă asemănare între îmbele țări este lipsa birtelor, căci dacă o *venta* spaniolă se poate asemăna cu ceva, este negreșit cu caravan-seraiul Orientului și cu ratoșul sau hanul românesc; în ele trebuia să duci tot, și în loc ca să te hrănească hangiul, tu trebuie să-l hrănești. Cu toate aceste, nici germanii cu birturile, cu paturile, cu științele sale, nici Francia cu *auberjele* [43] sale, cu fricaseele și omletele sale nu-mi place atît ca Spania în lipsa sa. Fie această țară, poate pentru că samănă cu a mea, îmi place cu orizonele, cu banditii săi, cu lipsa confortului, cu țăranii săi simpli și politicoși, cu oamenii de societate, cu tradițiile și povestele sale, pre care la tot pasul le găsești, cu calicii săi, boieri mari, îmi place și iar îmi place.

Niciodată nu voi uita un calic, cu strențele unei vechi uniforme, care
33 cînd la Toluza[44] schimbam caii, au venit să-mi ceară milostenie, răzămîndu-se în un băț. El purta pălăria ascuțită castileană și un aer marțial îi împodo-

* Cuvintele „și îndeobște în Orient" înt șterse în original cu o linie.

https://biblioteca-digitala.ro

bea figura. După ce primi obolul nostru, cu un aer vrednic se răzimă pă bățul său și ne întrebă, cînd avea să treacă generalul Nasvaez [45], pe carele, în adevăr, îl lăsasem în tren. Îl întrebăm pentru ce. „Mi-a fost generalul meu", și apoi se pusă a-m povesti bătăliile (din vremea francezilor [46], pe urmă războiul civil [47]) sale cu acel aer politicos, cu acele expresii ampulate și poetice care sînt firești acestui popor.

Comorile joacă în Spania același rol ca și în România. În toate părțile, espaniolii găsesc comori și ades le pun supt paza geniilor și vrăjitorilor, ca și la noi. Povestele îmbelor nații se aseamănă în acest punct. După însurarea ducăi de Montpensier, cazurile de descoperitori de comori îngropate în vremea războiului independenței se repetuie în toate zilele în jurnaluri. Războaiele necurmate la care îmbele popoare au fost supuse explică această manie de comori, și acolo unde lipsa este mai mare, acolo și pofta bogățiilor.

Andaluzii au aceeași reputație de fanfaronadă ca focșănenii la noi. Vorbele lor sînt pline de exagerații: cultul lui Erod. „Eu sînt Erod-împărat/ care cînd am încălecat/, pămîntul s-a cutremurat", este *à la lettre, un état de andaluz*[48], care zice că, cînd scoate sabia, *triembla la terra*.[49]

3v O deosăbire însă între români și espanioli este dragostea acestora de pe urmă pentru titluri, scuturi și genealogie. În Asturia, la poarta unei colibe, unui bordei, zărești, scutul familiei și nu găsești un espaniol care să nu-ți zică că nu se trage dintr-o familie strălucită: ficior de creștin vechi, fără amestecare cu sînge de jidov sau de mor. Dar aceasta contribuie la fudulia, care caracterizează pre espaniol, și pre care noi, robiți sute de ani, am perdut-o.

Asemănarea însă se reașează cînd comparezi complimentele, ce sînt aceleși a îmbelor nații: *bezo los pies a cated los manos* [50] — vă sărut picioarele, vă sărut mînile. Pe titlurile scrisorilor: *excellentisim señor* [51], cinstit mie prea milostiv etc., *umilissimi servo* [52], preaplecată slugă etc.

Cînd în tot locul peninsulei cresc rămășițele morilor, în monumente, în obiceiuri, în limbă, în idei, începi fără să vrei a gîndi la soarta morilor în Espania, care nu este decît o lungă epopee, împodobită cu întîmplările cele mai romantice și poetice. Vreu să-mi tălmăcesc cum acest popor barbar, nomad, fără patrie, o dată [venit] pe pămîntul Spaniei, s-au făcut un popor* legislator, industrial, veteaz, cavaleresc, cultivînd științele și artele, civilizat în sfîrșit, cînd Europa era încă barbară, și apoi, îndată ce s-au izgonit în Africa, își pierde toate calitățile, chiar numele, ca acel rîu ves-

* Popor civilizat (variantă)

https://biblioteca-digitala.ro

34 tit ce-şi perde apele în năsip. / Evropeii îşi trimetea meşterii spre a învăţa artele la mori, tinerii spre a culege înţelepciune şi ştiinţe în universităţile Toledo, Cordova [53] Grenada [54], Sevilla; poeţii, spre a se forma în Arabia Orientului, şi vitejii, spre a lua lecţii de voinicie, cavalerie şi galanterie. Şi, cu toate aceste, acest popor n-au lăsat influenţă decît în Spania, n-au avut înrîurire împregiur. Religia se împotrivea. Şi aşa, ca o meteoră strălucită, după ce un minut au luminat pămîntul, s-au stins, şi întunericul nu i-au păstrat rămăşiţe. Pricina este, cum am zis, religia. Evropa este esenţial creştină. Priveşte la răsărit. Otomanii stăpînesc de cinci sute de ani cele mai frumoase provincii a Răsăritului. Neavînd a face cu un singur popor compact şi unit ca spaniolii, atacurile ce au suferit n-au fost nici aşa de îndusmănite nici aşa de statornice. Şi, cu toate aceste, deşi au pătruns de două ori în inima Evropii, deşi Viana o au văzut de două ori amerinţată de semiluna, ce influenţie au lăsat în lipsa lor? Cîteva moschee, cîteva rămăşiţe de obiceiuri. Solia lor au fost numai de a regenera popoarele bătrîne şi corupte; în ziua desfacerii, în ziua slobozeniei se deşteaptă tinere şi reformate. Chiar în Constantinopoli, în capitalia domniii lor, turcii se socot străini şi numai *tăbiaţi* [55] (*campés*) în Evropa. Şi, cu toate aceste, care naţie are mai bune calităţi decît musulmanii? Cinstiţi, cuvîntul lor este mai puternic decît contracturi legalizate. Care naţie au păzit cu mai mare sfinţenie tractaturile de supunere a naţiilor subgiugate? Care naţie are obiceiuri casnice mai simple? Religia, însă, îi împedecă, şi din cea civilizaţie/ îi reizgoneşte din Evropa, şi cînd Constantinopoli vor fi părăsit de cel de pe urmă domnitor otoman, atunce* provinciile supuse semilunei vor păstra mai puţine încă rămăşiţe de islamism decît Spania. Grenada au fost cel de pe urmă punct a Spaniei ocupat de mori; Constantinopul, cel de pe urmă punct a Evropii ocupat de semilună.

34[v] Încă în copilărie, la 1832, cînd întrat de-abia în al patrusprecele an, două tomuri mici au picat în mîna mea, tipărite franţuzeşte, era *Gonzalv de Cordova* a domnului de Florian. Această carte, cu tot ridicolul pastoral ce-i acoperă autorul, au aţîţat în mine dorinţa de a vedea Spania. Îndată, cu un prieten al meu, care odată era poet şi astăzi este şeful trupelor Mol dovei, mă apucai de a-l traduce. Vremea şi întîmplările întrerupseră această lucrare; cînd, pre urmă, agiunsei a fi bărbat, impresiile copilăriei nu se şterseră. Una din cele întîi îndeletniciri, cînd deschisei tipografia *Daciei*, fu de a îndemna pre un tînăr compatriot de a urma această traducere, şi aşa, una din cele dintîi cărţi ce ieşiră de supt teascurile mele fură *Gonzalv de Cordova* [56]. Totdeauna cînd o carte, cînd un jurnal îmi arăta numele Spaniei, dorinţa de a o vedea mi se făcea mai mare. Îmtîmplări lungi, care mă

* Atunce, Evropa va fi slobodă (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

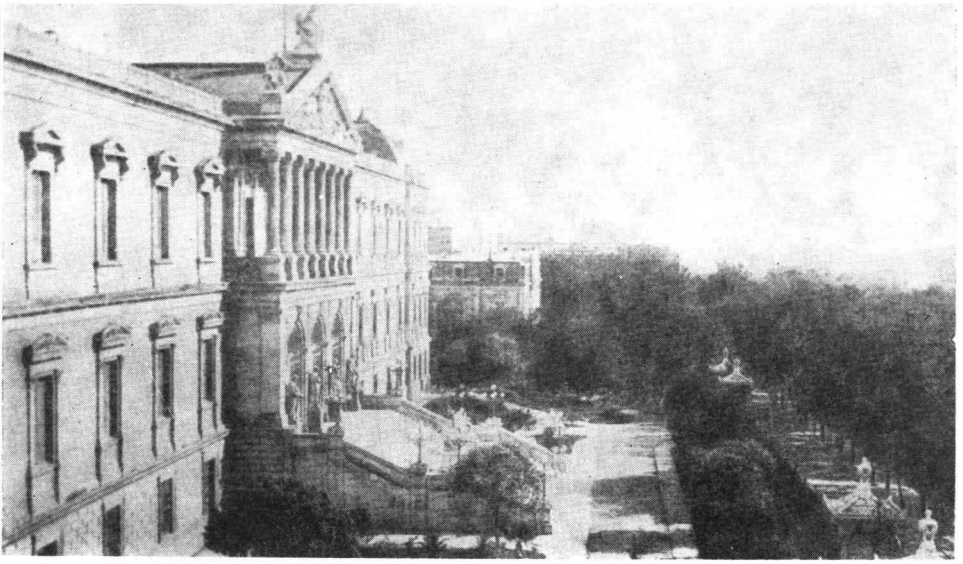

Biblioteca Națională din Madrid
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

silirăsă-mi părăsesc țară, mă aduseră în Spania. Această țară o vizitai de aproape. Văzută a doua zi după o cumplită revoluție care i-au scos la iveală toate ticăloșiile, n-au dărmat în nimica iluziile ce-mi făcusem despre ea; este una din puținele iluzii ce n-am perdut/ la vedere. Dar îmi place pămîntul ce am călcat și care în tot minutul deșteaptă suveniruri romantice. De cîte ori închipuirea mea m-au adus în salele Escurialului, de cîte ori, cînd ceteam *Don Carlos* al lui Șiler, cartea în care am învățat limba lui Lessing și a lui Goethe, mă transportam sub verdele alei a Aranjuezului [57], de cîte ori mă visam supt bagdatiile daurite și sculptate a Alhambrei! După ce m-am aflat în ele, adese mă întrebam, dacă adevărat eram în Spanie; ochii mei nu putea să mă facă să cred că eram în adevăr în țara a căruia întîmplări îmi legăna copilăria. Dar, în adevăr, nu este o minciună, am fost în Spania; i-am văzut monumentele, am asistat la serbările sale, m-am rugat în catedralele sale, m-am plimbat prin monumentele sale, am petrecut supt îmbălsămata sa atmosferă și impresia ce mi-au lăsat este tot așa vie ca înainte de a întra în ea, și că, numai Dumnezeu să-mi lase zile, nădăjduiesc încă o dată să văd Ispania.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai multe ori am însemnat că lăcuințele, care în vremea slavei era lăcașul celor mai strălucițI, prin urma veacurilor se făcea lăcașul lipsiților și a pătimașurilor, cînd nu însemna azilul bufnelor. Cetatea domnilor de la Suceavă este lăcuită de o familie de țigani, castelul Saint-Germain este o temniță disciplinară pentru oșteni, Alcazarul[58] Toledei se numește a fi o cazarmie, și așa, în vreme cînd odată bogate *calzaturas* sitiuri [59] la ferești, acum zărești cămeșile strențuroase a soldaților!

35v *L'écusson des armes brillamment enluminées, placées dans un cadre contre le mur, montre par ses divers quartiers, comme dit Washington Irwing, „de combien de nobles maisons cette misère peut réclamer la parenté"*[60].

În Spania, îndeobștie, toți nu fac nimică, dar îndeosebi sînt două soiuri de oameni carii au acest privileghiu și pentru care viața este o lungă serbare; cei prea bogați și cei prea săraci. Cei dintîi n-au trebuință să lucreze, cei de pe urmă n-au trebuință de nimică, căci, ca și cîinii fără stăpîn, pururea sînt siguri să li se întîmple de a găsi hrana de toate zilele. Clima, dintîi, le dă această neîngrijire și fatalitatea, care au influat asupra caracterului, le vin spre desăvîrșire. Dă unui espaniol umbră vara, iarna soare, dă-i o manta ca să-și acopere strențele sau mai bine goliciunea, pe urmă o bucățică de pîne sau ceva *puchero* cu *garbanzos* [61], și este omul cel mai fericit și cel întîi *hidalgo* a peninsulei. În Spania, strențele nu sînt rușinoase. Un asemine om nu simțește nici o trebuință; pardon, simțește trebuința serbărilor. O! la aceste, el este foarte legat, de aceea cînd este o cursă de tauri, își vinde giumătate de manta, aleargă la procesii, la danțuri; guitara și castanetele nu-l află niciodată indiferent, și fiștecare serbare pentru dînsul are o a doua zi.

O altă plăcere i-au procurat revoluția. Este *politica* în *forum* în *Puerta del Sol*[62]. Pînă și *serenos* [63] se ocupă întîi de politică, și jurnalele de multe ori
36 se jăluiesc că politica face că fînarălii* nu ard. / Maorii Barberiei au încă credința că odată vor reîntra în Spania și că Grenada se va face iarăși capitalia imperiei lor. Tulburările de pe urmă a peninsulei i-au întărit încă în această credință. Aceste idei sînt întrate din tată în fiu. Multe familii păstrează încă numele de *Paez, Medina* etc., și nu se unesc decît cu familii de aceeași origină. Morii suspină după Grenada ca după raiul pămîntesc a strămoșilor lor, pre care o privesc ca o țară legiuită a lor și smultă de niște corupți surpători. Se zice că vinerile la moscheie ei roagă pre Allah ca să grăbească vremea în care vor reîntra în Grenada și că multe familii păstrează încă documentele caselor și grădinilor ce părinții lor avea în această capitalie,

---

* În ms.: *finarulitu* (jurnalistu?).

https://biblioteca-digitala.ro

pînă și cheile caselor. De aceea, nenumărate sînt povestele asupra acestei credințe. Cînd sînt morii, carii, înarmați, păstrează comorile, cînd prințese încîntate [64] etc. Povestele merg pînă acolo, că pretind că Boabdilul [65] acela și cu armia care au închinat Grenada rigilor catolici era numai niște fantasme, niște demoni cărora Allah le-au dat voie să ieie această formă, să înșele pre dușmani, iar că adevăratul Boabdil, cu toată curtea și oastea sa, este încîntat și închis într-o grotă supt muntele numit a Soarelui sau de Santa Elena, aproape de Grenada, că acolo șade cu toată călărimea sa nemișcată, el înălțat pe un tron de aur și înconjurat de morii săi și de o gvardie afri-
36v cană neagră, cu săbiile/goale, și că o dată pe an, în ajunul Bobotezii (*la veille de la Saint-Jean*), toți sînt mîntuiți de încîntare, de la asfințitul soarelui pînă la răsărit, și pot să se închine suveranului lor și că tot atunce toți feudalii mori, carii asemine sînt încîntați în peșterile [și] castelele Andaluziei, au voie să vie noaptea pe cai încîntați ca să se închine lui Boabdil. A doua zi, fieștecare se reaflă la locul unde este osîndit să aștepte pînă în ziua cînd Allah, socotind că păcatele morților sînt spălate, va da voie ca împărăția lor să se așeze iarăși. Atunce *Boabdil*, în capul armiei, se va scoborî din munte și se va resui pe tronul său în Alhambra și va întinde stăpînirea sa asupra Grenadei. Atunce, adunînd împregiurul său războinicii săi încîntați din toate părțile Spaniei, va resupune peninsula întreagă supt stăpînire musulmană.

Cînd am întrat înlăuntrul mănăstirii comandatraților de Santiago și Toledo și văzui șase-șapte călugărițe rămășițe acei tagme, fieștecare îmi făcea un roman. M-au suit în foișorul cel deasupra casii, cu ferești mari, de unde se privea Taurul. Ce dureri ascunse, ce jărtfe nevinovate au trebuit să vadă acești păreți! Cîte ființe sălite de a se călugări fără voia lor și, fără să vreu, mi-aduceam aminte de Agapie și Văratic și că pe acest pămînt espaniol trebuia să regăsesc toate suvenirile țării mele!

7 *Palafox*[66] *le héros de Saragossa, avait raison de dire qu'avec les espagnols quand une guerre est nationale, elle devient une guerre du couteau* [67].

Ferdinand VII[68] était l'être le plus obstiné du monde. *C'est son seul entêtement, qui a été cause que les principes monarchiques n'ont pas prévalu dans le Mexique. Nous voyons qu'avant la guerre des Etats-Unis,* El tiempo, *journal monarchique, avait paru à Mejico et que même le général Paredés, qui avait occupé un moment la présidence avait donné son adhésion au parti monarchique. La guerre des Etats-Unis a mis obstacle aux progrès de ce parti. C'est en ce parti, c'est dans cet esprit que l'expédition de Flues* (?) *a été encouragée* [69] de către Maria Cristina, gîndind să puie pe bărbatul sau fiul său.

https://biblioteca-digitala.ro

Madridul, vara în zori de zi, ca toate orașele mari, este adormit; cu cît ziua se înaintează, vuietul muncii și a trăsurilor sporește; trăsuri, oameni, vînători apar strigînd *que quiere aqua, portocali, naránjos à dos quartos* [70], lungi șiruri de *arreros*. Dar de la amează vuietul începe a se micșura, și la două ceasuri orașul iarăși adoarme, ulițele sînt părăsite și numai copiii și franțujii, cum zice norodul, le frechentă; căldura se face nesuferită și toată populația este împlîntată într-o imensă hornăitură. Ferestrele sînt trase, toate măsurile sînt luate spre a dobîndi o răcoare artificială. Acei ce n-au casă, dorm supt portalele caselor altora, în dosul coloanelor bisericilor, chiar pe trotoaruri, unde soarele nu răzbate; atunce dă mii de reali unui hamal, unui comisionar, îți va răspunde că au mîncat și are poftă de somn și, cu mînie/
37v se întoarce pe ceea coastă și, aruncîndu-ți un *„carajo"* [71], adoarme.

Cînd soarele se culcă, orașul începe a se deștepta. Aleele părăsite ale Pradului încep a se reînvia, mișcarea plăcerii începe; toți trag cortinele ferestrelor; unii se așază pe balcoane, alții ies la plimbare ca să răsufle aerul răcoros, bucurîndu-se de ducerea tiranului zilei, și salonul Pradului se umple de femei frumoase, cu părul gol, cu mantiile subțire ca mreja paingului. Cînd noaptea se face stăpîna pămîntului și este știut cît de iute se apropie în climele meridionale, unde mai nu este crepuscul, privirea se face mai frumoasă; lumini din toate părțile, făcliile se aprind dinaintea capelelor și sfinților; auzi cîntece arabe, ghitare și castagnete.

Ce trebuia să fie Madridul înainte pînă cînd módele nouă nu întrase, cînd ideile de politică și de trebi nu se apucase să întoarcă capul și cînd madrilenul, ca adevărat *espaniol*, nu gîndea decît de a se bucura de vremea de afară, decît de a plăcea amorezii sale, de a danța și de a-i da serenade de amor. Astăzi obiceiele naționale, acele ce odată alcătuia viața espanio[lu]lui, nu s-au păstrat decît în provincii, și în Madrid nu este decît o excepție. Chiar angelul de seară, acea rugăciune poetică a catolicismului, care cheamă pre toți lăcuitorii de a mulțămi ziditorului pentru ziua trecută, dinaintea căruia de la Rin pînă la Kebik se îngenunchea, angelul în vremea căruia vedeai că un aer de sfințenie se întindea peste toată Spania, astăzi madrilenul trece fără să-l audă, fără să se oprească, fără să puie măcar mîna la pălărie. Espania poetică și religioasă se duce!

38 Afară de ura pentru copaci, espaniolul este foarte simțitor pentru frumusețile și scenele naturei. Scînteierea unei stele, cursul lin a unei fîntîni, zbieratul unei turme de oi, mirosul unei flori le pricinuiește senzații plăcute. Niciodată expresiile limbei lor nu sînt mai sublime decît cînd vorbesc de aceste scene. Cunosc un espaniol, un prieten al meu, d. Carlos Latorre, carele-n tot anul face o călătorie de cincizeci de leghe ca să vadă tunsul oilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Poporul espaniol, ca toate popoarele meridionale care au fost în contact cu Orientul, acest leagăn măreț a imaginației și a poeziei, are o predilecție nespusă pentru povești. Ca și românii, îi vezi seara adunați lîngă vreun bătrîn sau vreo bătrînă, ades țigancă, și ascultă cu plăcere povestele ce arată luptele strămoșilor cu morii, viața unui hoț vestit și în care merveilosul joacă un rol mare. Lipsa comunicațiilor, scumpetea cărților, puțina societate, raritatea sujetelor de conversație, viața cîmpeană, pururea în fața naturei, face că povestele sînt cea mai plăcută petrecere de vreme după asfințitul soarelui. Nu este culme de deal, rămășiță de zid, pod, prăpastie, grotă care să n-aibă legenda sa, în care vraja, descîntecul să nu joace un rol. Și, lucru curios, multe aceste povești au o mare analogie cu acele a românilor, care dovedesc că
38v au aceeași baștină : Orientul. Iată cîteva pilde./ Comoarile, cum am zis, joacă un mare rol; la amîndouă națiile ele sînt puse supt paza unor vrăjitori și este de crezut că aceste povești au o origină adevărată. În adevăr, în vremea resmeretților, cărora au fost supuse îmbele nații, mulți îngropa comorile cu nădejde că în vreme de pace să vie să le regăsească. Ei murea, comorile rămînea ascunse, și, după sute de ani, se regăsea. Este destul de cîteva întîmplări asemine pentru ca să făptuiască asupra închipuirii popoarelor. Cînd comoarele sînt în fundul peșterilor închise cu porți încîntate, care se deschid numai cu *iarba herului*, ori cu cuvinte cabalistice, cînd cu oameni înarmați ce stau cu săbiile goale, cînd acele comori ard noaptea cu flacări mari și spre a le descoperi trebuiește ciolane de un mort, aur cules la rădăcină de nouă aluni etc.

Îndeobștie, povestele se aseamănă. În povestele *Alhambralei*, scrise de d. Washington Irving[72], în acea intitulată *Astrologul arab*, Ibrahim Eben Abu Agib, astrolog, viind din Egipt la curtea rigăi de Grenada, Aben-Habuz, și consultat de acesta ce trebuie să facă ca să scape de năvălirile creștinilor, îi pune în lucrare o rețetă ce au găsit-o într-o carte minunată, în care se află toate tainele magiei și care fusese dată de cătră Dumnezeu lui Adam, de la care trecu din tată în fiu la Salomon, căruia îi fu de mare
9 ajutor la zidirea bisericii din Ierusalim,/ și de la dînsul au agiuns în mînele unui mare preot egiptenesc, îngropat într-o piramidă, din care au scos-o acel astrolog. Potrivit acelui rețeto, Abu-Agib au făcut pe vîrful palatului un turn mare în fața dealului de Albayera, la Grenada. În acel turn era o sală rotundă cu ferestri dînd asupra tutulor puncturilor orașului. Înaintea fiștecării feresti era o masă, pe care era întinsă o armie mică, infanterie și cavalerie, cu un rigă în capul său. Lîngă această fiștecare masă era o lance, pe care era sculptate caractere cabalistice. Pe vîrful turnului era o figură de bronz, lipită pe un *pivot* (vîrtej), care se îndrepta spre partea pe unde o armie străină amerința orașul. Atunce craiul n-avea decît să lovască cu lan-

https://biblioteca-digitala.ro

cea mica armie, ce era în direcția figurei, și îndată armia dușmană era respinsă. Această poveste se găsește în *Alexandria* românească, cînd Nehtinab, riga Egipetului, sleia crănii (?) de ceară, care-i bătea toți dușmanii.

Și alte pilde.

Cu toate aceste, povestele românilor au asemănare cu a multor altor nații, chiar cu a finilor. D. X. Marmier [73], în cartea sa *Souvenirs de voyages et traditions populaires*, zice că, în vreme ce dumnezeul Wosinasmosinen era principiul orînduielii, principiul cel rău era înfățoșat de Kalewa, care acesta avea de fii pre urieși; că odată, una din fiicele acestui asemine urieș, ce se
39v rătăcise în/ cîmp, întîlni pe drumul său un om ce ara, că luă pe buricul degetului omul, caii, plugul, îi duse la maică-sa și o întrebă ce era acel omuț ce se giuca cu căruța sa.

— Vai, fata mea, îi răspunse mumă-sa, acestea-s ființele care ne-au izgonit din lume.

Povestea românească este asemine. La început pămîntul era lăcuit de urieși; o fată de urieș, fiind primăvara la cîmp, au întîlnit un om ce ara cu un plug îngiugat cu opt boi. Ea îi luă în poala sa și, întorcîndu-se pre acas, întrebă pre maică-sa ce gîndaci era acei.

— Fata mea, du-te de-i pune la locul unde i-ai găsit, că aceștia nu sînt gîndaci, ce oamenii carii au să lăcuiască pămîntul după noi.

Năravurile patriarcale care odată era însușirea cea mai frumoasă a nobililor espanioli, în vremea strălucirii lor n-au perit încă; mulți încă își fac o cinste și o datorie de a le păstra, deși averea lor, struncinată prin revoluții, prin oborîrea driturilor stăpînești, a destinelor, au suferit mult. După aceste obiceiuri, o slugă vechie nu era niciodată gonită, ce o trimetea la țară, unde primea pensie, hrană, casă și unde, și el și copiii lui și adeseori strănepoții se adăpostea. Ades chiar în palaturile lor trebuia să ție sute de aceste pensioniste, și așa se înțălege întinderea acestor palaturi ce nu mai sînt în proporție cu averile de atunci.

Duca de Osma are trii palaturi în Madrid, ocupate de slugi, de
40 pensionisti, are spital înadins, / cancăleria sa este mai mare decît un ministeriu, ocupînd peste șesc sute de amploiați, și în provincii are peste o sută de sameși, *recenores* și *administratores* [74].

Sînt unii din puținii străini cărora, prin lungimea petrecerii mele în Madrid, mi-au fost iertat de a vizita și a cunoaște viața intimă a familiilor. Contesa Montijo au avut bunătatea să mă primească ca un fiu al familiei. Dinainte mea, fiică-sa și mai multe demuazele au avut bunătate a-mi arăta petreceri spaniole și pre care se rușinează astăzi de a le arăta străinilor, de

https://biblioteca-digitala.ro

cînd au scris atîte dobitocii asupra țării lor. Au cîntat cîntece espaniole, au giucat din castagnete și tamburii etc.

Niciodată nu voi uita plăcutele ceasuri ce am petrecut în această casă și de departe, de departe fie-mi iertat a le trimite o aducere-aminte de recunoștință.

În Spania toți purtătorii de apă, *aquadores*[75], sînt asturiani și mai ales galiciani, gallezos[76], precum în Franția, *les decretteurs* sînt săvoiarzi, purtătorii de apă auvergnați, în România herarii țigani, în țara nemțească muzicanții ambulanți bohemi etc.

În Espania, în tot minutul întîlnești spanioli a cărora viață este un șir de întîmplări, unele mai curioase decît altele: viața lui Gil Blas[77] : cînd advocați, cînd soldați în luptă cu coloniile Americei, pe urmă în război cu franțuzii, închiși în prezidiile Africei, apoi ministri, *gefi de junta*[78], apoi carliști[79], apoi generali cristiani[80]. Decorațiile ce poartă îți aduce aminte de toate/
0v tulburările Espaniei, pentru că guvernul acestei țări se deosăbește prin mulțimea decorațiilor și a titlurilor. De aceea, nu faci un pas în Spania fără să nu întîlnești un om de stat, un general, un om de geniu necunoscut și picnind pre ocîrmuitori că nu întrebuințează talentele și cunoștințele sale.

Această prefacere, această suire și scoborîre face că nimică nu este respectat, că nici o deosebire se face între bine sau rău, că ocîrmuirea este rău văzută și că, în ura ocîrmuirii, chiar banditul nu este rău văzut, ci dimpotrivă respectat ca o persoană strîmbătățită de ocîrmuire și silită de a se pune în război cu societatea.

Micșurimea taliei este privită ca o prubă de nobleța sîngelui și șaga lui Vașringtan[81] Irving, ce zice că *„un légitime grand d'Espagne n'a généralement pas plus de quatre pieds et demi de haut*[82]", este prea apropiat de adevăr. Contele de O., duca de M., duca de Ab. etc. vin spre dovadă.

Mehmet-Abu-Alahmar, ziditorul întîi a Alhambrei, era un rigă foarte înțelept. El au dat privileguri artiștilor, se ocupă cu îmbunătățirea soiului cailor și a vitelor, ocroti agricultura, făcu canaluri de irigație, încurajă manufacturele de matasă și în vremea lui mestierele Grenadei întrecu pre acele a Siriei, săpă minele de aur și de argint și fu întîiul rigă de Grenadă ce bătu monede de aur cu efigia sa.

Cîntecul sau aranga rigăi de Granada cătră soldații săi la luarea cetății *Bezmar*[83], care, luîndu-se, fură morți toți lăcuitorii, afară de 60 femei, între care două fete a comendatorului de Santiago, Sancho Jeminz, care fură păstrate pentru harem. Cetatea era comendată de Pedro Díaz de Quesada.

https://biblioteca-digitala.ro

Moriscos los mis moriscos
Los que ganáis mi soldada
Denibademes a Baeza
Essa villa torreada;
Y a los viejos y a los niños
Los traed en cabalgada;
Y a los mozos y varones
Los metid todos a espada;
Y a ese viejo Pero Díaz
Prendedmelo por la barba
Y aquesa linda Leonor
Sera mi enamorada.
Id vos capetan Vanegas
Porque venga mas honrada;
Que si vos seis mandadero,
Sera cierta la jornada. [84]

În 1417 se întîmplă un duel curios în Granada. Un scutier a d. Jnigo de Olniga[85] ucisă pre Antonio Bonel, cavaler iscusit și prietin a lui d. Juan Rodriguez de Castaneda, senor de Fuentiduena. Acest de pe urmă i d. Jnigo
41v avusă sfezi despre această moarte și se războiară la duel. Cum/duelul era oprit în Castilla, ambii cerură voie de la riga Jusef de Granada ca să se bată în Bib... ramble(?) înaintea damelor i cavalerilor. Ambii castelani intrară pe poarta Elvirei, în sunetul trimbetinilor, cu mare suită de scuteri și vasali. Un cîmp de bataie i judecători mai era abia de cătră rigă. Acest de pe urmă prezidia lupta șezînd pe jîlțuri, îndatorit fiind a nu ierta rane de moarte, fiindcă Jusuf[86] făgăduise aceasta reginei guvernadore de Castilla. Sunetul trompetei dedu semnul bătăliei. Ambii adversari se repeziră unul asupra altuia. Lancele lor, respinse de cuirase, zburară în aschii *(astillas)*, și cavalerii reveniră unul asupra altuia cu săbiile goale. Cînd toți privitorii aștepta cu frică rezultatul duelului, judicătorii opriră urmarea, zicînd că îmbii campioni daseră pruba de bravură. Noblața granadină îi lua pre amîndoi și-i dusă la palat, unde regele le pregătisă un ospeț frumos și acolo, între bucuria poftiților și plăcerile mesei, prieteniile rupte se legară de nou. Această purtare a regelui mai cunoscută în Castilla i toată Europa contribuă a mări vanta
42 cavalerească a morilor./ Din toate părțile Espaniei stăpînite de mori, negreșit regatul Granadei este acel care au contribuit mai mult la gloria acestei națiii. Deși întinderea acestui stat era mult mai mică decît vastele posesii a Abdermanilor, rigii lui se putea însă mîngîia cu ideea că domnia într-o țară, cea mai delicioasă a pămîntului, și asupra unui popor care atunce era cel mai industrios, cel mai brav i cel mai civilizat a Europei. La curtea lor strălucea artele, științele, luxul i plăcerile. Prin miile de lupte, prin arderile bi-

https://biblioteca-digitala.ro

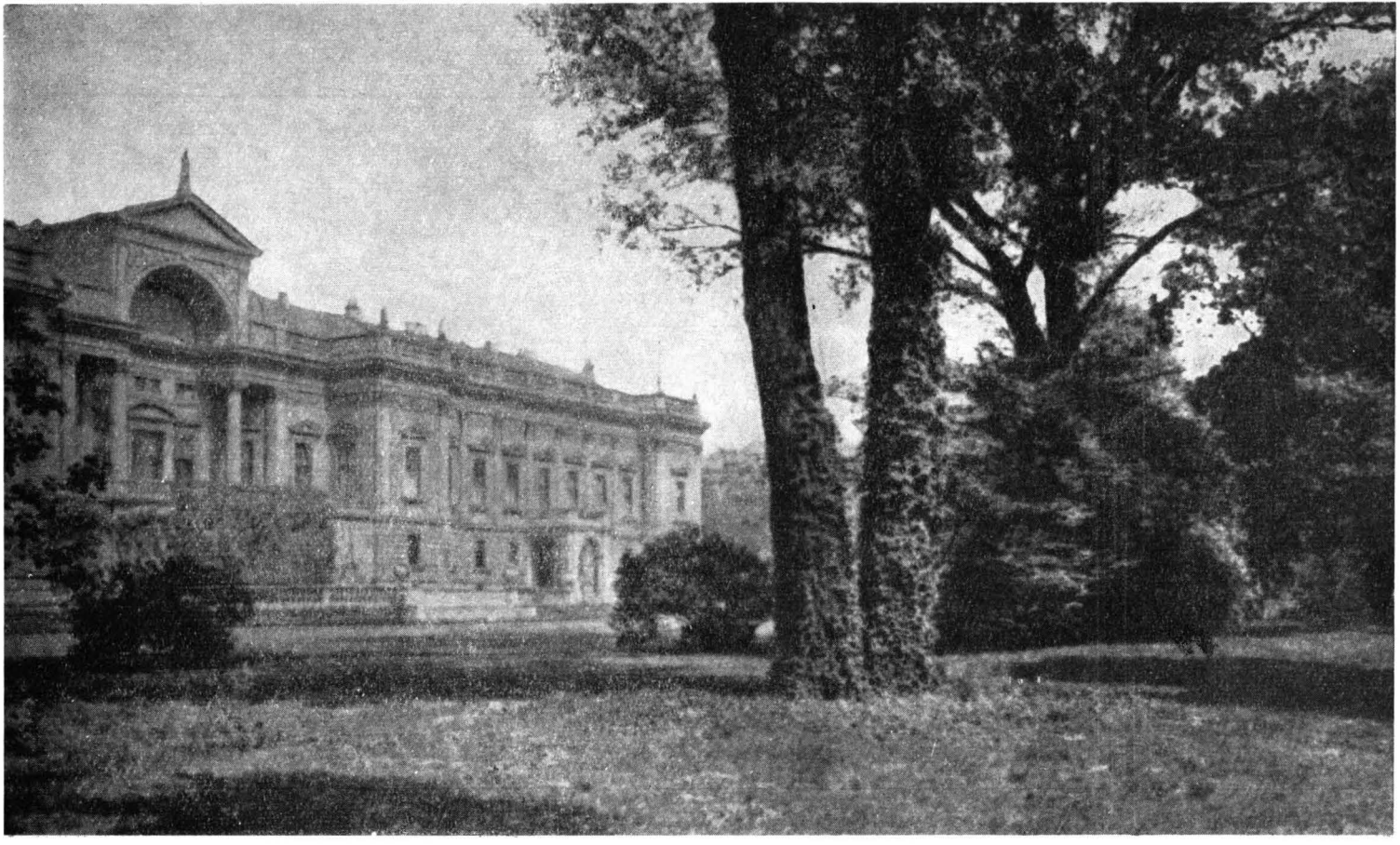

Palatul Lichtenstein din Viena, construit între 1701—1712 de arhitectul Martinelli

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)
https://biblioteca-digitala.ro

Fîntîna din Piața Portocalilor, Córdoba

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

Poarta Santiago, Cáceres

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

M. Kogălniceanu, însemnări din călătoria în Spania, 1846

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 10, f. 64)

https://biblioteca-digitala.ro

bliotecilor, puține reste ne-au rămas despre această nație magnanimă, însă aceste puține reste ajung spre a ne da o idee de civilizația în care venisă acest popor de cavaleri. Rigii Granadei putea în timpul florei statului pune în picioare 100.000 cai și 200.000 pedestri. Censul expulsiei moriscilor i calculele ce se făcură atunce dovediră că regatul granadin conținea de la trii pîn la patru milioane de suflete *(Istoria de Granada* de Lafuente, t. 3, p. 99).

Cea mai bună scriere ce încă astăzi au espaniolii asupra agriculturei este scrisă de (Abu) Lacaria, ce înflorea în seculul VI a Egirei, al XII a lui I. C.
2v Este tradusă în espaniol sub titlul *Libro de agricultura*[87], un autor *el doctor /excelente* Abu Lacaria Jahias Aben Mohamed Ben Ahmed Ebn el Av am Sevillano, *traducido*[88] *per* d. Josef Antonio Bangueri, 2 tom. in fol. imp. real.[89] 1802. Această carte dovedește că arabii nu numai cunoșteau pre agronomii i naturalistii greci, romani i persi, dar că îmbogățiră tratatele lor cu nouă aflări și observații. Pînă în ziua de astăzi încă tratatele i legiuirile arabilor se pastrează în vega Grenadei pentru împărțirea apelor și stăpînirea lor. Arabii au introdus în Spania matasa, care înainte era numai proprietatea Orientului, i fabricile lor rivalizară în curînd cu acele a Pisei, Florenției i schelele răsăritene și chiar după robia Granadei se numara încă 5.000 *tornos*[90]. Genovezii făcea un mare negoț cu acest ram a industriei : *fonda* lor era în locul unde este astăzi zidit Monastirea Angerului *(el convento del Argel*[91]*)*. Probitatea negustorilor granadini era atît de mare, încît dedu loc pe piețele străine unui proverb : *La palabra del Granadino y la fe del castellano forman un cristiano viejo* [92].

Frumoasa climă a Espaniei făcu pe sectatorii lui Mohamed să deroge din poroncile Alcoranului. Femeia, ce în trecut era un lucru, un instrument numai de plăceri giose, în Espania se făcu mobilul vieții bărbatului i îndemnatoria forțelor celor mai înalte ; dedu origină cavaleriei.

Tot așa, clima făcu că arabii în Espania păziră tot așa de puțin poronca profetului de a nu bea vin. Morii cultiva via i vinul și ades rigii fură siliți prin aspre poronci a-i opri abuzul. Granada era fructul de predilecție a morilor. O *granadă*[93] era pe steagurile Granadei cu sîmburii goli. Numele îi aducea aminte de Abderaman[94]. Deși-i cunoștea deosăbitele varietăți, nici una nu o cultiva mai mult decît pre acea numită *zafari*. Era tradiție că Abderaman cel drept i să adusă aminte în Cordova de fructele ce gustasă în grădinele Siriei și că soră-sa, cunoscîndu-i gustul, îi trimese granade de la Bagdad ; de aceea acel soi fu numit *zafari* sau călătoare. Riga le aclimată în Espania pentru plăcerea supușilor săi.

În sfîrșit, ajunge de a zice că toate plîntele astăzi cunoscute în Spania fură cultivate de către mori : cana de zahar[95], smochinul, *le néflier*[96], bumba-

https://biblioteca-digitala.ro

cul, gutăiul, portocalul, curmalul, *l'arbousier, le jujubier*[97] etc. și alte plînte aromatice i medicinale.

43 Chiar ideile de economie politică ce astăzi de-abia intră în cumpăna politicei era înțelese de rigii înțelepți a morilor. Un riga de Granada cerea de la un riga a Castillei, în prețul alianției sale, în loc de bir, libertatea comerțului pentru grîne i manufacture, ca cel mai mare beneficiu ce vasalii săi putea dobîndi. Afară de matasă, ei cultiva pînzăritul, nimetezul i alte panze subțire, dubitul peilor, de unde vine numele de cudovan și pre carii morii izgoniți îl duseră în Africa, la Maroc, și făcură cunoscut în Europa întreagă bunătatea marochinului. Rigii granadini, cînd trimetea daruri la rigii creștini, alegea postavuri și mătăsării fabricate în Granada. Stofele de aur a Almeriei rivaliza cu acele a Milnensiei i a Pisei. Sculpturile Alhambralei dovedesc la ce perfecție morii au adus stucul, modelatio în ipsos, săparea lemnului, i a ferului, i fabrica porțelanei.

La o nație de cavaleri și poeți ca morii, straile, luxul armelor, negreșit, trebuia să ocupe un mare loc. Gustul lor era vestit. Armatura lor i a cailor era un sujet de emulație între deosebitele tribute i o necesitate spre a străluci înaintea ochilor amorezelor. Armele era făcute după moda Damascului,/
44 cu deosebite inscripții i acele ce se pastrează încă astăzi dovedesc că nu era exagerate ornamentele strălucite, eșarpele i alte obiceiuri galante ce se atribuie granadinilor de cătră romanele monice. Spada a lui Almanzor[98] de Cordova purta aceste versuri, a cărora traducțiune este dată de Condé.

Pelead en santa guerra
Y lagred premios sublimes;
Combatid a los infides
Hasta pin se hagar Muslenies.[99]

Rigii de Granada, vrînd a înlesni luxul i galanteria junimei guerriere, puseră de lege că aurul i argintul întrebuințat în împodobirea săbiei, lancelor, șeaua calului, precum și în brățeletele i alte objete de toiletă a damelor i a sclavelor lor să nu plătească drituri de vamă. Prosperitatea regatului făcea prosperitatea vistieriei; deși era felurit statul veniturilor publice dupre întîmplările războiului, se poate crede că se suia la suma de 1.200.000 ducați de aur, și numai birul ce Alhamar se obliga a da pe tot anul sîntului Ferdinand se suia la 86.400 ducați (Lafuente, t. 3, p. 110).

Granada, după expresia unui istoriograf a ei, Al Katib, care au scris un tratat foarte curios asupra splendorei, frumusetii ei, luxul i galanteria
44v războinicilor i damelor sale, în sfîrșit, era/ Damascul espaniol, metropola cetăților maritime, capitalia ilustră a rigatului, emporiul însemnat a traficanților, marea bună a corăbierilor, adăpostul drumeților tutulor națiilor,

https://biblioteca-digitala.ro

grădină perpetuă de flori, grădină splendidă de fructe, încîntarea ființelor, visterie publică, cetate prea vantată* prin lagările i zidurile sale, mare imensă de grîu, i de legumi fără meteihne și izvor nescurs de mătasă i zahar.

Familiile *nazintas* ce era familia rigală *abenarrajes*[100], principii *Alnayares*, ce se trăgea din rigii de Aragon, *los Mernanes*, Omeyas i *Prinades*, *Gazanitas*, ce se laudă că se scoboară din emirii arabi i siri ce făcuse izbînda Espaniei, legini vestiți rivali a abencerajilor, *Marines*, rude cu califii de Fez [101], *Lahanezas*, *Almoradies*[102], toți nepoți a cumpliților soldați a lui Masinisa i Jugurtia[103] i alte multe cu noblețа strălucită a Granadei, rivali în bătălii i turnee i galanterie cu Guzmanii, Ponces, Padillas, Cordobas, Manrijues i Kajardos, Girones etc. Astăzi încă, cînd ura *noilor crestiani* au început a se ștergi, se află familii în Granada i pinprejur cari își păstrează poreclele arabe i altele care au strămoși ce purta burnuz i turban și scotea sabia în apărarea unei patrii ce o disputa ca a sa valora castelană.

Alhamar, întîiul fundator a Alhambralei, fu armat cavaler de către Don Ferdinand și alesă de blazon un scut**în cîmp de argint cu bandă diagonală albastră *(azul)*, cu extremitățile în gura a doi dragoni i o inscripție *Wa le Galib ile Ala* (singur Dumnezeu este biruitor). Acest scut ce împodobește camerile Alhambralei în mai multe părți fu adoptat de către rigă spre a linguși amor propriul morilor ce-l credea de creație celestă. Spunea că oștile musulmane pregătite de către Iacob Aben Juref, principe a Almahades, cu o noapte înaintea bătăliei de *Alascos*, atît de funestă pentru crestini, se arătă pe cer un înger călare pe un cal alb, scuturînd o bandieră*** ce se întindea de la un pol la altul, pe care se cetea aceleași cuvinte *Wa le Galib ile Ala* și că această apariție fu semnalul biruinței.

Nedreaptă ură a crestinilor au privat pe rigii mori de cel mai glorios din titlurile lor, acel de legislatori. Cu toate aceste, astăzi începe a se da dreptate legiuirilor rigăi Juref, ce avu de objet de a reforma cultul, a conserva buna-cuviință a templelor, a răspîndi instrucția, a păstra vii i energice credințele poporului, a așeza o poliție aspră ce să înfrîneze pe criminal și să apere pre pacinicul cetățan/ și, în sfîrșit, să micșureze *(mitizar* [104]*)* relele lui, insuflînd soldatului ideea că clemența este cea mai frumoasă însușire a valorei.

Morii cultiva filosofia; sistemele favorite a lor era două, una a lui Aristot, i alta a lui Platon, și dedură loc la vii contestații i deosebite note.

---

* Cuvintele : *ființelor*, *visterie*, *cetate* și *vantată* au scrise deasupra următoarele corespondente franceze : *creatures agrarium*, *ville* și *célèbre*.

** Blazon *a scutului său* (variantă).

*** Scuturînd *un steag* (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

Santul Ioan Damaschin, numit de către arabi Almanzar, Al Farabi [105] i Avicena [106] răspîndiră între arabi sămînța scolasticei i notiile despre putincios i neputincios, despre necesariul i contingentul, substanția i accidentul individuul i especia, accia i paria, unitatea, dualitatea i pluralitatea, calitățile materiei, i alte asemine ce fură tema catedrelor Europii în școalele de mijloc și care astăzi toate au căzut înaintea filosofiei moderne.

Argaul, ce înfloră în Bagdad în veacul XII, în cartea sa *Destrucția filosofilor*, protestă în contra teoriilor filosofilor acestora, ce îndrăznea a cerceta adeveririle *Alcoranului*. Privați scriitori andalusi, în capul cărora era Averroes [107] i scolarii săi din Sevilla, se sculară asupra lui, revandicînd driturile gîndirei i legitimitatea discusiei libere. Și așa se poate numi școala de Bagdad *ultramuntană* [108], ce acuza de impie și revoluționarie școala filosofă andalusă.

46 Aceasta fu epoca în care străluci în Spania lumina, ce în alt timp luminase cîmpii numai puterii delicioasă a Greciei. Cărțile i doctrinele filosofilor greci se făcură familiare cu traducțiile arabe i ebree, cu comentariile i explicațiile catedrelor. Discipuli a școalelor andaluse făcea călătorii în Orient, arătînd erudiție i elocuentia lor în școalele Bagdadului, Alexandriei i Cufei. Această efervescență, deși iscă rivalități, subtilități i un labirint de idei eronate, dedu însă impulsul gîndirei, ingendră o revoluție în metodele cuștianției i introdusă o rază de lumină în școalele rutinare a Europii cristiane.

Controversele nominaliștilor i realistilor, dulcele explicații a lui Abellard[109], adausele rezonamente a lui Ion Thomas [110] i a lui Albert cel Mare [111], considerate ca puncturi de purces pentru restaurația literilor în Occident, fură fructul în mare parte a sămînței aruncate de arabii andalusi. Cel de pe urmă impuls i fu dat de emigrarea învațaților greci după luarea Constantinopolului.

După descoperirile abstracte, arabii se ocupară și cu științele exacte;
46[v] ei radicară matematicile, medicina, chimia, astronomia la o înălțime/ nepovestită pînă atunce. Au perfecționat planisferele, tablele astronomice, instrumentele de nivelație i magnineria. Caracterele aritmetice întrebuințate astăzi în Europa, numele i combinațiile algebrei sînt curat arabe. Alambicul, invenție grecească, perfecționat de ei, purifică licuidele, trasă esențiile și ne trădă secretul alcoolului i a unelor parfume. Observația îi făcu să se ocupe cu analizul substanțiilor animale, vegetale i minerale și a le aplica la economia rurală, la medicină i la industrie. Botanica fu cultivată; dovadă, Abu Beithar, le Soumefort a arabilor, în asămine scriere se întîlnesc mai mult de două mii medicamente simple, necunoscute medicilor anticuității. Jurisprudența era baza instrucției publice, i gramatica începutul. Ei se îndeletniciia mult cu curățirea limbei și *Ben-Melek*, i *El Jihouri* compuseră o gramatică i un dicționar cu veacuri înainte ca de a înflori Valencia și Antonio de Nebuja [112].

https://biblioteca-digitala.ro

Poezia născu între arabi, ca planta indigenă. Tributele lor, încă bar-
7 bare, avea poeți încer/cați de a cînta întîmplările vînătorilor i păstorilor, sfezele amanților, victoriile emirilor, plăcerile vieții libere, frumusețea unei nopți sănine, melancolia cîmpilor pustii; un palmier, un deal, o ondă cristalină era objete de dulce inspirație. Asemine poezie trebuia să fie un amestec de sublimitate și de naivitate, o floare sălbatică* ce exhala parfum în pustie. *Coranul* dedu un impuls nou arabilor, pentru poezie. Influența climei și pămîntului voluptuos a Espaniei dezvăli mai mult acest talent a arabilor. Abderaman cel Mare transplantă în Cordova sămințele cele mai delicate a culturei Orientului și, rival a abasizilor [113], dedu impuls tutulor elementelor civilizației și, prin urmare, poeziei. Acest gust se făcu obștesc în Andaluzia și mai ales în Granada. Toate fură cîntate i principii i cavalerii, tradițiile istorice, lauda damelor și a amoriului: pîn și epigrame, satire și compuneri mistice.

Povestele pentru care toți orientalii au o predilecție deosebită, fie prin amestecarea cruciaților, fie și prin granadeni, dedură loc la romanele de cavaleri a veacului de mijloc.

7v Istoria asemine fu cultivată, și miile de manuscripte (fără a socoti miile arse) ce se păstrează în bibliotecele Madridului i a Escurialului dovedesc rîvna arabilor spre a păstra viitorimei faptele strălucite a strămoșilor. Negreșit că aceste istorii se deosebesc foarte mult, de stil și de idei, de istoriile Europii, însă trebuie luat în băgare de seamă geniul nației și a limbei.

D. Fernando i donna Isabela [114] fură cei întîi ce începură a cuceri superbia și trufia nobililor carii, fiesticare în castelul său, a făcut a fi neatîrnat. Ei începură a tăia capite: los Poniei, y Gujamanes, Cadebos, Aguilares își dezvăluiră urele vechi, și supt domnia lor începură a nu mai fi adevărate versurile în care Gómez Manrique [115] arăta duhul agitat a noblețiii:

Los verones militantes
Condes, dupres y maspeses
Solos schidos arneses
Mas agios visten en veces,
Que los patres mendigantes;
Ca per proscusor honores
y haciondas
Frumensas trinen emtreindas
y temores [116].

Ferdinand i Isabella, la începutul domniei lor, trimiseră un sol să ceară de la riga de Granada birul obicinuit. Muby Hasem, ce era rigă, răspunsă solului: „*Volneos, y decid a vuesteros saberanos que y a son muertos los reages de Gra-*

* O floare *necultivată* (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

nada que pagaban tributo a los cristianos; y que en Granada ne se lehon sino alfanjes y hieros de lanza contra nuestros enemigos [117]". Ferdinand nu putu stăpîni mînia cînd auzi aceste cuvinte, zicînd: „*Uno a uno he de sacar los granos a esa Granada* [118], și în adevăr că așa fu.

Ambii frați, d. Rodriguo Tellez Grion, maestru de Calatrava, i d. Juan Conde de Milna [119] era gemini și așa de asemănați, că era greu de a-i cunoaște cînd era îmbrăcați deopotrivă; și așa de frumoși, că în copilăria lor îi chiema *los dos angelos* [120]. Să zice că o simpatie minunată era între ei și că unul era prost și se culca amîndoi în acelaș leagăn, pelea lor se unea așa de aproape, că cînd se dezlipia îi durea, încît mancele era sălite să dezlipească cu balsam *carnea simpatică*.

48v Citește d[onn]a *Isabel de Salis* per d. Francisco Martingo de la Rosa; Isabela era amoroza lui Muby Hasem.

Cînd, în vremea războiului civil, întră Muby Hasem și Moabdil, acest de pe urmă prins își răscumpără slobozenia și că trebui să se înfățoșeze înaintea rigăi Ferdinand, în Cordova, curtezanii ziseră că tribuia Ferdinand să deie morului mîna să o sărute ca cătră orișicărui alt vasal. Ferdinand se retrase, zicînd: „*Dierasele per iesto, si estuviera lobre en in scino; e no se lo doré, perque esta pieso en el mio*" [121].

În vreme ce cetatea Alhama [122] era încongiurată de granadini, comanda[n]tul ei, d. Sanzo Lopez de Mendoza [123], conde de Sendilla, cînd kisaldarii cerea bani și nu avea, spre a opri lipsa, condele scrisă cu mîna sa bucățele de hîrtie *(cartulina de naipes)* și le dedu soldaților în semn de monedă, poroncind supt strașnice pădepse ca fieștecare să le primească în schimburi și cumpărări, ca aur și argint, făgăduind că la vreme le va plăti. Și așa fu. Aceasta este cea întîi pildă de întrebuințarea monedei în hîrtie, care pe urmă s-au făcut obștească în Europa.

49 La luarea Rondei (20 mai 1485) se găsi în ea 400 de robi crestini. Riga Ferdinand îi pusă în slobozenie, și ferele lor fură spînzurate pe fațade a San Juan de los reges din Toledo.

Cînd, în sfîrșit, după nenumărate lupte, Ferdinand i Isabella se hotărîră a da cea de pe urmă lovire Granadei și, prin urmare, se isgoni cu totul din Espania cea de pe urmă rămășiță a dominației arabilor, națiile musulmane a Răsăritului înțeleseră importanție ce era pentru dînsele de a sprijini această dominație în Apus. Baiazet II, carele în Orient cucerise mai multe nații, falnic de biruințele sale, se hotărî deocamdată a uita afrontul suferit de armele sale din partea lui Ștefan cel Mare și a da ajutor fraților mori. Așa-

https://biblioteca-digitala.ro

dar, în anul 1487, april, încetă războile sale de aproape și, unindu-se cu Sudanul de Egipt, se propusă a sprijini pre morii de Granada, păstrînd așa o poziție priincioasă în spatele Europei și așa putînd amerința crestinătatea la Apus și la Răsărit. Însuși Baiazet pregătea o escadră spre a se împuternici
49v de Sicilia, a deschide comuni/cații cu staturile țărmurale a Africei, a-i întărta triburele barbare și așa, atacînd Europa din toate părțile, a realiza vastele planuri de dominația Europei, visate de urmașii califilor și de biruitorii Constantinopolului. Aceste noutăți ajunse în Espania, reînviară entuziasmul cavaleresc a nației. Din toate părțile se adunară voinicii sub steagul Isabelii crăiasii.

Baiazit, înștiințat, se văzu silit a renunța la acest plan și a se îndeletnici cu dușmanii mai aproape și mai puțin puternici.

Să te ferească Dumnezeu de *grandes de Espania* [124] ca corregidori [125]. Ayantamunto [126] nu poate să meargă bine, și pot zice că Madrid este singurul oraș fără municipalitate. Vai, dar, de străini! Ulițe rele, streșinile fără uluce, sau cu uluce scurte, încît cu soare ești silit să te plimbi cu cortel ca să nu fii înnecat de torentele ce curg cînd se topește omătul. Duca de Veragna este un om de duh, dar un foarte rău corregidor; nu știu, zău, dacă îi mai rău admiral de Castilla, dar cu greu! Ce este sigur este că vorbește bine, este prietin cu Montes, cunoaște taurii, povestește cu talent anecdote și epigrame și se deosebește foarte mult de strămoșul său, iarăși admiral de Castilla, de care nemuritorul/ autor a *Manon Lescaut*, în scrierea sa *Mémoires et aventures d'un homme de qualité* [127], ne povestește o curioasă anecdotă de duh. *L'amirauté de Castille, dit-il, avait une chienne des plus jolies; il l'avait achetée toute instruite, et il était charmé de mille tours de souplesse qu'il lui voyait faire, et qui lui paraissaient surpasser la portée d'une bête. A force de l'admirer, tl se persuada qu'une chienne ordinaire n'était point capable de tant de perfecïions, et que, de quelque manière que la sienne fût née, il fallait qu'elle eût une âme raisonnable. Cette pensée se fortifia si bien dans son esprit qu'il parlait souvent à sa chienne comme il aurait fait à une personne. Le petit animal, ému par l'action de son maître, ne manquait pas de japper, et l'amirauté s'imaginait que c'était une manière de réponse dont elle se servait, faute de savoir la langue espagnole. Il chargea un de ses domestiques de la lui apprendre, par des leçons qu'il lui faisait réitérer plusieurs fois le jour. Le domestique obéit pour satisfaire son maître. Cinq ou six mois se passèrent. Comme l'amirauté ne s'apercevait d'aucun progrès, il s'en prenait au précepteur, qui s'excusait de son mieux sur ce que la chienne avait la gueule trop fendue pour prononcer facilement l'espagnol. Enfin,*
v *la / mort subite de l'animal, qui tomba malheureusement du haut d'une fenêtre, empêcha l'amirauté d'aller plus loin.* [128] Aceasta îmi aduce aminte de o istorie

https://biblioteca-digitala.ro

asemine ce se povestește la noi. Un pașă avea un vultur pre care îl iubia foarte mult și pre care-l voia învăța turcește. Un biet creștin ce era osîndit la moarte, cum nimine altul nu primi a fi dascalul vulturului, ceru această catedră, cu condiția că i se vor da trii ani spre a face pre animal a vorbi turcește ca un muftiu. Pașa se primi, și, cînd ceilalți închiși îi zicea cum putuse primi o asemine grea sarcină, bietul creștin răspunse: „Am dinainte-mi trii ani de viață și aș fi foarte nenorocit dacă în atîta timp n-ar muri ori pașa, ori eu, ori vulturul".

Cînd am ajuns în Madrid, în cea întîi seară, nu puteam dormi. Căutînd dar ceva cărți într-un dulap vechi, am găsit opt tomuri mici în 12°, tipărite în anul mîntuirei 1756, la Amsterdam, Bruxella veacului trecut pentru *contre façons*[129] și care, negreșit, slujise vreunei duchese de Osum [130]. Era *Les mémoires et aventures d'un homme de qualité qui s'est retiré du monde* [131]. Se întîmplă că acest om de calitate fusese în Madrid, și iată ce zice de femeile espanole și de
51 societate! /*Les cathédrales* cele gătite din veacurile de mijloc ne arată ce era în timpurile acele religia. În adevăr, atunce puterea rigilor, aurul bogaților, brațele popoarelor, geniul artiștilor se întrebuința religia în toată puterea și splendora sa și mai presus de toate aceste credințe, nici aurul, nici timpul nu ajungea. Cîte catedrale rezuma religia, și religia era viața veacului de mijloc. Dar timpul au mers prea iute, credința s-au împuținat și catedralele au rămas neisprăvite. Viena, Arascutul, Colonia, Milanul, Burgas [132], așa și Toleda, toate au lipsă, unele de turn, altele de bolte. Milioanele ce odinioară se aduna cu bogățiile rigilor și obolul săracilor astăzi nu se mai adună. Riformația, aflarea tiparului veni de aduse un alt duh.

Toledo au păstrat un parfum de veacul de mijloc ce nu o găsești nicăiri. Toate celelalte orașe, însuși Nurembergul, orașul gotic a Alemaniei, leagănul lui Albert Durer [133], a lui Hans Saks [134], a lui Peter Fischer, au luat natura veacului al XIX. Toledo, deși dezbrăcat de soboarele sale, de capitulul său, de turniile, de cavalerii, de romancierii, de procesiile sale, au rămas încă orașul gotic, orașul mor *par excellence* [135].

Kennst du das Land wo die Zitronnen wachsen [136]? întrebam* odată în copilăria mea? Acum o cunosc. Am văzut Grenada. Închipuiește-ți o pădure împrejurul unui oraș, acoperit de frumosul orizon meridional, de acel albastru pre care-l zărești numai în tabloelii lui Rafael. Și în acea pădure vezi porte-
51[v] calul cu poamele sale de aur și florile sale, semnul virgi/nității Granadei, cu sîmburii săi de rubin, care au frînt armele morilor; palmierul, înaltă apărătoare menită a apăra de soare pre trecător, falnic ca surguciul unui sultan. Și după

* Repetam (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

aceste, un aer balsamitor care te fac să te crezi în grădinile Armidei, în raiul lui Mahomet; sau că vei înfăptui descrierea lui Fenelun și grădinile Titaniei, amoreza elfului Oberon.

Am văzut în muzeu colecția marmurilor Espaniei și m-am mirat de frumusețea și mulțimea lor, o marmură cînd verde ca apa mării, cînd roșie ca granitul, *la lumachelle* cu vergi de aur, l'hortensia cu colora fragedă ca a floarei a carii îi poartă numele, l'aspic de un albastru închis, onixul ce se mulgea din flancurile grotelor, marmura albă ca de Carara.

În Spania, marionetele joacă un rol pre care aiure l-au perdut de multă vreme. *Teatro del Numen Cava-baja 20.* Acolo Polichinelul gioacă toate piesele lui Calderon [137], lui Lope de Vega [138], lui Moreto [139], pre Sancio Pansa [140] și chiar pe Nanotes etc.

Jacob Grimm [141] au publicat *La silva de romances viejos.* Istoria vechie a spaniolilor este mai mult în romancele decît în cronicile lor, căci ele arată sufletul, și nu numai scheletul. Astăzi avem un alt popor ce le seamănă: sîrbii, carii n-au altă istorie. Romancele nu-ți arată anii domniei și morții
52 rigilor, dar ca o epopee națională,/ ca o carte de eroi și de amor, îți arată luptele cavalerilor, cîntecele de amor a fiilor de rigă și de baron, cosînd eșarpele amorezilor, în vreme ce acestii se luptă cu morii pentru țară și lege. În ele vezi pe Rodrig [142] fugind și plîngînd perderea Ispaniei și pre Cid [143], marele campeador recîștigîndu-o, pre fii lui Pelag [144] păstrînd în munții Asturiilor fumul patriei și a legii; și apoi vezi mitul amestecat cu adevărul. Galiana și palatul încîntat, Șarlemagn[145] și doisprezece pairi Amadi și Roland etc. Și, după aceste, apoi vezi romancele, deși scrise de catolici și espanioli în contre blistemurilor bisericii, dînd dreptate acelor mori atît de voinici, atît de învățați, atît de cavaleri, carii au lăsat în Spania tot ce are încă de civilizație, de poezie și simțită de adevăr a cînta pre Abenserați.

Caballieros granadinos
Aunque moros hijos d'algo [146].

Ce este mai frumos decît istoria Egelinei, văduva celui de pe urmă rigă got și femeia celui dintîi rigă mor?

Și după aceste fazuri, rumanțerul se rezumă în Don Quijota, și să nu crezi că este o mare deosăbire în romance și romane. Unele și altele personifică același sentiment: exagerația bravurei, a cinstei și a amorului, aceste calități care rezumă caracterul unui spaniol și dinaintea căruia nimică nu este peste putință. Infanta Sevilla poruncește lui Calaynos [147] să-i aducă
2v capetele lui Olivier, lui Roland și lui Renald de Montalbon./ Bietul cavaler

https://biblioteca-digitala.ro

nu se sparie văzîndu-se singur trimes împotriva acelor trii mai puternici campioni a creștinătății. Nu, el se duce de bunăvoie, agiunge în Francia și moare supt lancea lui Roland. Între Calaynos și Don Quijote singur luptîndu-se împotriva uriașilor — mori de vînt — asemănarea nu este destul de mare? Cetește în *Don Quihote* scena unde Pedro deschizînd teatrul său de păpușe și înfățișează captivitatea frumoasii Melisandre în orașul Saragosei și expediția îndrăzneață a lui Gayferos; și Don Quijote, ce sare ca să ajute, și în entuziasmul său zdrobește păpușele!

Între romancele espaniole și tradițiile sau povestele române este o mare asemănare. Izvorul lor este același: Orientul. Cetește colecțiile publicate de Müller, Depping, Bohl de Fabre, Abel Hugo, *Les contes de l'Alhambra* [148] și povestile românești.

Ca să-ți faci o idee de catedrala Toledului în frumoasele sale zile, visează capitulul său în care riga Spaniei, stăpînul zmeilor lumii, nu era decît canonic, închipuiește-ți soborele sale, unde se aduna toți prelații peninsulii, pe urmă visează bolțile înalte a bisericii umplute de smirnă și tămîie, capelele mistice cu preuți slujind Sfînta Taină, ferestele sale cu vitre colorate, cu porfiri și azur, resfrîngînd razele soarelui, arcadele între care se doseau mii de rugători, preoți, împărați, călugări tunși, cavaleri acoperiți cu fer, curtizani îmbrăcați cu mătasă, cîrjile, crucile, prapurii, steagurile biruitorilor și biruiților rugători, pe urmă armiile de îngeri și de profeți, înălțîndu-se unii peste alții de la trupina coloanelor pînă la înaltul bolților, și după aceste cetește
53 *Miile| și una de nopți* și pune-ți înainte cerdacurile Răsăritului, broderiile Alhambralii, ogiva și trefla, colonetele delicate ca o făclie, buchetele de flori, arabeștele, peatra lucrată ca de mîna îngerilor și în urmă pe Carol V [149] întrînd pe poarta cea mare ca să mulțemească Dumnezeului armiilor de bătălia Paviei, și atunce vei avea o idee de catedrala Toledii.

În războiul între Abdel-Gafir și Marsilio (768), acest de pe urmă arab și vali de Sevilla ieși în contra dușmanului și trimesă pre un fiu al său, slab de caracter, ca să studie poziția dușmanului și să primească botezul de sînge. Călărețiі protivnici îl respinseră, și acesta plecă de fugă, căutînd un adăpost în laturea tătîne-său, *al lado de su padre.* Acesta, orb de mînie, văzînd terora panică a fiu-său, întinsă sulița și zicînd: „*Mi sangre no es de cobardes* [150]" îl străpunsă și-l azvîrli mort de pe calul său, poruncind cu sînge rece ca să ridice cadavrul de lîngă sine.

Toleranția morilor era așa de mare, încît riga de Cordova, Mohamed I, după cererea contelui creștin Servando, fu silit să strîngă un sobor de episcopi

https://biblioteca-digitala.ro

în Cordova spre a pune la cale controversele, sfăzile și reaua purtare a clerului creștin.

53v După regulele cavaleriii un *noble* [151] avea trebuință de zece însușiri *(diez prendas)* : *bondadoso, valiente, modesto, gentil, poete, chistozo, fuerte, diestro en la lanza, forine en la espada y certero en la flecha* [152].

Iată darurile ce unii din stări *(walies)* făcură rigăi Adberaman III [153] (924—976), *400 libras de oro puro, 400 libras de palo de aloi, 500 onzas de ambar, 300 de al camfor, 30 piezas de tizu, 110 pielos de martas de la Persia, 48 monturas recomadas de oro y seda para caballos, 4.000 libras de seda en madeja, 30 alfombras de Persia, 800 armadura de hierro-brunido para caballos de batalla, 1.000 escudos, 10.000 flechas, 15 caballos arabes de raze con jacces de oro, 100 caballos de Africa, 20 acemilas con sillones j banderolas, 40 esclavos, 20 esclavas hermozas ricamente vestidas y una composition poetica alusiva al regalo* [154]. Bogăția atunci între stări era foarte mare, pentru că agricultura era cel întîi izvor de îmbogăție și guvernul cel întîi înlesnitor a lucrătorilor de pămînt. Cei mai vestiți cavaleri mori se îndeletniceau cu agricultura. Rigatul lui Avderam III este epoha de aur în analele Espanii. Supt sceptrul lui, arabii,
54 mozaranii, jidovii, toți se/ îndeletniceau în toate spre a spori bunăstarea materială și intelectuală a țării. *Vega* [155] de Granada fu atunci împlută de canalurile și irigațiile ce încă astăzi, după o mie de ani, o îmbogățește și o face mirarea străinilor. Săbiile și lancele, zice o cronică arabă, se schimbară în săpi și fere de plug, și războinicii cei mai turbați, în pacinici păstori și plugari, învățații se îndeletnicea cu scrieri asupra agriculturii, și ca rezultat a acei epohe* avem magnifica operă a sevillanului Abu Zacaria, care arată starea înflorită a agriculturii andaluze.

Această stare înflorită făcu că supușii se apropiară de scriitori, le împrumutară obiceile, straiele și chiar limba, pierzînd mai cu totul obiceiul limbei latine și păstrînd rămășițele limbei *gotice-latine*. Chiar numele locurilor luară terminații arabe, și fără pelagii Asturiei, Espania cristiană s-ar fi perdut în Espania musulmană. Așa întîlnim articolul unic a arabilor *al* la începutul a mulțime de nume espaniole, cum : Al-cantara, Al-hama, Al-misafre, Al-sala, Al-hori. Cuvîntul *Ben*, ce însemnează fiu sau familie, se află în toate locurile
54v unde se așezară familii însemnate Ben-andalla, Ben-aocaz, Ben-/adalid, Ben-ahaduz, Ben-hajiu, Ben-amaurel, Ben-sosram, Ben-alvacir, tot locuri din țara granadină. Vocabulul cel mai notabil este acel de *guad*, ce însemnează rîu ; îl găsești în Guad-al-Kivir [156] : rîul cel mare, Guadalimar, Guadalfeo, Guadalmedina, Guad al horce, Guad al ballon, Guad iaro, Guadin etc. *Hins*,

---

* *Și din acea epohă* (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

ce însemnează cetate, îl găsești în Hins-nelloz, Hins-nate, Hins-natorafe, Hins-nalmara, iarăși în provincia Granada.

Spre a completa asemănarea națiilor și începuturile Spaniei și României, voi da o de pe urmă pildă. Chiar slavii, elementele ce s-au amestecat în România au fost amestecat și în Spania.

Slavi în Spania, cum se poate?

După istoriografii Bas-Empirului, slavii ce locuiau în Polonia etc. se uniră cu alanii, hunii și vandalii, se scoborîră la țărmurile Dunărei, în timpul lui Justinian, inundară provinciile Turciei asiatice de astăzi și se uniră cu turcii ce veniseră asemine din Munții Calmucilor. Relațiile active ce în timpul Abderamanilor și a lui Almanzar așezară arabii andaluzi cu coreligionarii lor de Orient făcură că mulți slavi veniră în Spania și intrară și în gvardia cordovană ori ca eunuci spre paza haremurilor. Și așa, acești slavi au jucat o mare rolă în războaiele civile a iloților, mai ales la începutul veacului al XI. Așa, rigii mori avea o gardie slavonă, precum împărații greci. Unul din cei mai însemnați slavi din această epohă au fost Naja, gubernator de Centa [157], carele dori a arunca de pe tron și din pat pre riga sa Haxem, însurat cu frumoasa Azafia sau Candida, și după ce doi ani își stăpîni patima, omorî pre stăpînul său și putu strînge în brațe pre frumoasa văduvă.

Riga de Málaga, dorind a răzbuna moartea acestui, fiindu-i rudă, Naja se hotărî a se stăpîni și de staturile acestuia, și așa se face stăpîn staturilor ce *ed ricistu* avea în Espania și Africa. Dar fu omorît în vreme ce-și îndreptase oastea spre Málaga și rămăsese în urmă numai cu cîțiva călăreți; cîțiva andaluzi săvîrșiră această moarte.

Oastea slavonă, văzîndu-se fără șef într-o țară străină, se închinară lui Mohamed, domn de Algeceras [158], jurîndu-i credință și slujbe.

Vezi *Istorie de Granada par don Miguel Lafuente Alcantara*, t. 2, pag 168, 201 și 202.

55v Arabii au avut chiar poete femei. Cea mai însemnată între aceste au fost Walada, [159] *la saf de los arabos* [160], care au compus aceste frumoase versuri a una *mirada (oeillade)*, ochire.

Yo con mio ojos
Po hiero el pecho;
Y mi mejilla
Vos con los vuestros;
Son dos heridas,
Mas no de un modo:
Mi rostro sufre
Golpe y sonrojo. [161]

https://biblioteca-digitala.ro

Frumoasă, Walada făcu să suspine mulți amanți; discretă, ea cultivă retorica și poezia, avînd corespondențe cu istoriografi și înțălepți, fiind în cîntecul curții. Insuflă o mare patimă lui Ben-Zeidun, Horațiul andaluzilor, a căruia versuri era cîntate cu entuziasm în saloanele califilor Orientului și fură comentate de către Ben-Nobat, poetul Damascului.

Statua de care vorbește Washington Irving în Grenada fu în adevăr în Alcazala Granadei, numită astăzi casa de la Lona; ea era pe un turn înalt, înfățișînd un călăreț arab ce ca o giruetă se întorcea din toate părțile, purtînd aceste două verse arabe:

Calet el Bedici Aben-Habuz
Quidat chalet Lindibuz.

Zice înțeleptul Aben-Habuz
Așa trebuie să se păzească andaluz.

Aben-Habuz era al triile rigă a Granadei și ziditorul turnului și a statuei.

56 *17 februarie 1847*

Astăzi două întîmplări, una mare nobilă, alta burlescă, au avut loc în Madrid. Două îngropări, îngroparea ducăi de Saragosa [162], și îngroparea Sardelei, adică a carnavalului; ambele cortege s-au încrucișat la poarta Atoșii [163]; vestitul general, urmat de soldații săi uimiți, de vechi tovarăși, aducînd aminte de nobile suvenire, și ticălosul pește sardelă, încungiurat de mască, desgutante, bete. Ce asemănare!

Numele ducăi de Saragosa deșteaptă în inimile spaniolilor o aducere-aminte atît de glorioasă, atît de importantă chiar pentru rămășița Evropăi. Că să-mi fie iertat de a pomeni ceva despre el. (Biografia sa). Aragones, iubit de contemporanii săi, carii l-au pus în capul lor, cu preferința asupra altor afaceri, trupul său este reclamat de către Saragosa.

(Descrierea înmormîntării cum se vede în *Heraldo* [164] din 17.) Eu eram în balconul de la Ronda San Luis, salle [165] de la Montera, cu contele de Juigné și un ofițer francez d. Deville, nepot a mareșalului Clausel [166]. În toată soldățimea domnea o întristare nobilă, se vedea însă cu părere de rău că ei nu
6v putea înfățoșa titluri de bravură, decît acele / cîștigate asupra concetățenilor, cînd duca de Saragosă arăta acele cîștigate asupra dușmanilor patriei. Ceremonia i-au fost patetică. Carul funebru era ținut de cordele de către gheneralii Zarco del Valle [167], Cortinez [168], principe de Anglona i duca de Osuna.

Însă norodul îmbătat de carnaval rămînea străin și mult ce maștele făcea era de a se depărta puțintel la apropierea escortei*. În vreme cînd cor-

* La apropierea *carnavalului* (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

tegiul se îndrepta spre biserica Atocei, la poarta Atoce trecea cortegiul sardelei.

Însă la această ceremonie ar fi trebuit a figura și corposurile legislative și publice; însă carnavalul era acole, și așa cîntecele bahice a maștelor se amestecau cu sunetele * funerare a muzicii.

Publicul era nemulțămit că i se tulbura plăcerea; madrileanul ar fi fost recunoscător dacă această înmormîntare i s-ar fi dat spre pildă mîni, cît ar fi fost cu chip de a prelungi carnavalul. Însă mercuri, numită mercurea cenușii, îngroparea sardelii îi ajungea pentru toată ziua. Espaniolul, prin
57 cuvintele sale, / exprimă toată opinia publicului.

Aquel pueblo inmenso se detenide con respeto ante el cadáver del respetable anciano; pero la ovación era instantanee; un pueblo que se divierte non consiente que sean turbado su regocijo. „A que deeían algunos, dar sepultura al guerrero, hoy precisamente que celebramos una de nuestras fiestas mas populares?

A que traer el recuerdo de la muerte, a donde todo es vida, todo bullicio, todo locura? A que deciamos, tambien nosotros, profanar la cenizas del generoso varón trayendolas por enmedio de ese pueblo que hoy termina sus fiestas bacanales [169] *?*

De la îngroparea ducăi ne-am dus la îngroparea sardelii. Această sărbătoare o explică *Heraldo* din 17. Închipuiește-ți de la Podul de Toledo de-a lungul canalului, de la Leul Castiliei, cu coloanele *non plus ultra* pînă dincolo de poarta Atoșei pe șes, pe iarbă verde, tot norodul Madridului; maștele celi mai curioase, femei, copii, *majos* [170], unii dănțuind *la jote el jale* [171]
57v alții prînzind pe iarbă verde ca la armindeni la noi, / bande de *estudiantes de la Teba* [172] purtînd scrise numele boalelor, alții cruci în semn de teologi, improvizînd cîntece în cinstea trecătorilor, lipind pe frunte *piecetas* [173] ce li se da, ca scripcarii la noi, tamburele de bască bătută cu fruntea, cu coturile, cu genunchile, cu dosul; cortegiul sardelii purtată pe o căruță, întinsă cu pînză neagră, precedat de mai mulți cavaleri călări pe măgari, purtînd făclii, steaguri și cîntînd marșu funebru; și închipuiești-ți tot acest norod rîzînd, însă politicos, pașnic, neobraznic, nelegîndu-se de nimeni, și șase *guardias civiles* [174], mai mult spre a se amuza și ei decît spre a păzi buna orînduială. Că, încă o dată, poporul espaniol n-are trebuință de guvern; el să ocîrmuiește, ca și românii, singuri; căci guvernul este numai spre a-i face rău.

Cînd au înnoptat, tot norodul pacinica întrat. Și eu întîlnii la Atocea cortegiul ducăi de Saragosa, și pe plaja de la Sevada [175] cortegiul sardelii luminat cu torții aprinse.

---

* Cu *cîntecele* funerare (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

Ce deosebire între îngroparea sardelii de la Madrid și *la descente de la Constille*, cînd, în anul trecut, am lipsit să fiu omorît. Aceaste două serbări înfățișează *les deux bas peuples* [176].

58 Franția are o sociabilitate mai puternică. Cea mai mare și tare între toate noroadele de origină latină, ea este firească lor protectoare. Poziția sa între nord și sud îi dă toate calitățile bune a popoarelor septentrionale și meridionale. Ea asemeni poate singură să oprească ca surorile sale latine să nu fie cotropite de gintele teutonă sau slavă și să le deștepte spre apărarea obștească.

Istoria Spaniei samănă cu istoria tutulor țărilor meridionale a Europei; și mai ales cu România biruită și stăpînită de romani; prada barbarilor, stăpînită pe urmă de vizigoți, în vremea celui de pe urmă rigă a acestei nații, cînd biruitorii și biruiții amestecați se civiliza la școala creștinismului, se văzu deodată năvălită de arapi. Insulta făcută de riga Rodrig fiicei contelui Iulian [177], îndemnă pre acesta a se uni cu arapii, și toată Spania se văzu roaba semilunei. În vreme ce biruitorii se îmbulzeau supt frumosul cer a Spaniei, scînteia naționalității spanioale se păstra de către riga Pelag în Munții Asturiilor. Între arabi și asturiani se începu o epopee ce ținu șapte veacuri, scenele acestui era lupta morilor cu spaniolii; contactul Orientului cu Răsăritul*, pămîntul disputat între vechiul stăpîn și noul surpător; legea
58v sensuală a lui Mahomet cu spiritualismul lui/Hristos cavalerismul arab poetic și galant cu cavalerismul aspru, acoperit de fer, dar credincios, a cărui cel mai frumos tip este Cidul; minunele Alhambralei și a geamiii Cordove în priviri cu arhitectura gotică a catedralelor Toledei, Sevillei și Burgos, artele și științele arabilor cu curajul zdravăn a luptătorilor asturieni, baschi [178] și navarezi [179], ce se lega înpreună cu lanțuri de fer, spre a fi mai neînvinși sau a muri împreună, ordinele religioase și militare purtînd sabie și mătăniile, călugărițile crestine închise în mănăstiri și femeile more închise în haremuri, biruințele lui Cid și amorul Simenei [180]. Almansar, adunîndu-și de pe hainele[-i] colbul strîns în vremea bătăliilor, spre a-și face jerba mormîntului, Alfons de Portugal [181], puind în armele sale cinci bani de argint, spre a însemna cinci rigi mori supuși într-o singură bătălie. Berangere [182], regină de Leon, asediată în Toledo de arabi, și aceștii trăgîndu-se înapoi numai pen-
9 tru că regina le zisă prin un crainic că nu era vrednic/ de cavaleri de a se oști în contra unei femei, și arabii pentru singură condiție a retragerii lor cerînd ca să se arate pe zidul cetății; birul acelor sute de fecioare, cei șepte infanți de Lara [183], avenceragi, zegrii [184], și ca sfîrșitul dramei, lunga

---

* Desigur e o greșeală. Corect: *Apusul*.

https://biblioteca-digitala.ro

asedie a Grenadei, marele căpitan de Córdova, Boabdil, plîngînd perderea cetății.

Ferdinand și Isabella, cei întâi ce se putea numi adevărat *reyes de las Espanas* [185], și, în sfîrșit, morii izgoniți de pe acel frumos [pămînt] a Andaluziei și strănepoții lor saroși barbariseți, rătăciți în pustiile Marocului și rugînd în toată vinerea pre Allah ca să le întoarcă iarăși Grenada.

După aceasta, și într-aceastăș vreme o altă dramă se joacă în Ispania, iarăși între civilizație și barbarism. Cristof Columbo [186] descopere o nouă lume, Fernand Cortez [187] și Pizarro [188] stăpînesc Mexicul și Peru; Montezuna [189] murind pe un pat de foc, fiii soarelui, canibalii antropofagi, un pămînt acoperit cu aur, cruzimele tutulor aventurierilor, și între aceștii măreața figură a lui Las Casas [190] apostolul indianilor.

59v Îmbogățindu-se în America, sărăcindu-se înlăuntrul său prin părăsirea comerțului și agriculturii, vărsîndu-și sîngele și aurul spre a putea în adevăr pune în faimă Coloanele lui Ercul, cu arogantul motto: *non plus ultra*, spre a stăpîni emisferele nouă și vechi. Spania se însărăcește, își pregătește zile de nenorociri și decădere, dar este falnică că are pre Carl Chint de rigă și pre Francisc I, riga Franții, cel întâi gentilom a rigatului său, prins la Pavia și închis într-un turn în Madrid. Căderea sa se apropie; și ea este înlesnită prin Filip II posomorîtul ziditor a Escurialului, apărătorul autodafeelor, a Inchiziției; Espania pare dar posomorîtă, clironomînd duhul lui Filip II, dînd născare lui Loiola [191], ctitorul iesuviiților; Terese de Avila [192] luptîndu-se în contra tiraniii rigale și inchizitoriale *(un cuvînt indescifrabil)* prin Cortez, prin isteția aragonezilor *si no, no* [193]; prin revoluția lui Padilla [194] și a femeii sale, prin omorîrea multor inchizitori, silindu-se a-și redobîndi
60 puteri prin bătălia de la Lepante [195] și apoi încet, încet căzînd/ supt stăpînirea Burbonilor, după ce dedu lumii pre Don Chijot [196]; și supt Burboni Espania să adoarmă mulțămită de frumosul său cer, de limbeșala albastră a fluviilor, de mirosul portocalilor și a grenadelor, de danțe, de castanete și istorii de amorezi, de pricini religioase, de slava sa trecută și ca să nu piardă gustul sîngelui, alergînd la coridele de tauri. Pe urmă vedem iarăși Spania deșteptîndu-se ca dintr-o lungă letargie, rănită, insultată, răgînd de furie, înălțîndu-se asupra colosului veacului, asupra lui Napoleon și rămîind biruitoare cînd armiile tutulor potentaților Europii nu-l putuse cuceri. Astăzi Spania, ca o leoaică aprinsă, își rupe singură șălele, își bea singurul său sînge, fie spre a păstra un trecut ce și-au făcut vremea, fie spre a chiema în sînul său idei nouă care sîngure o pot reînălța.

Între toate națiile care alcătuiesc această țară, în care găsești cea mai mare împestrițare de limbi, costume, obiceiuri, moravuri, acea care se deose-

https://biblioteca-digitala.ro

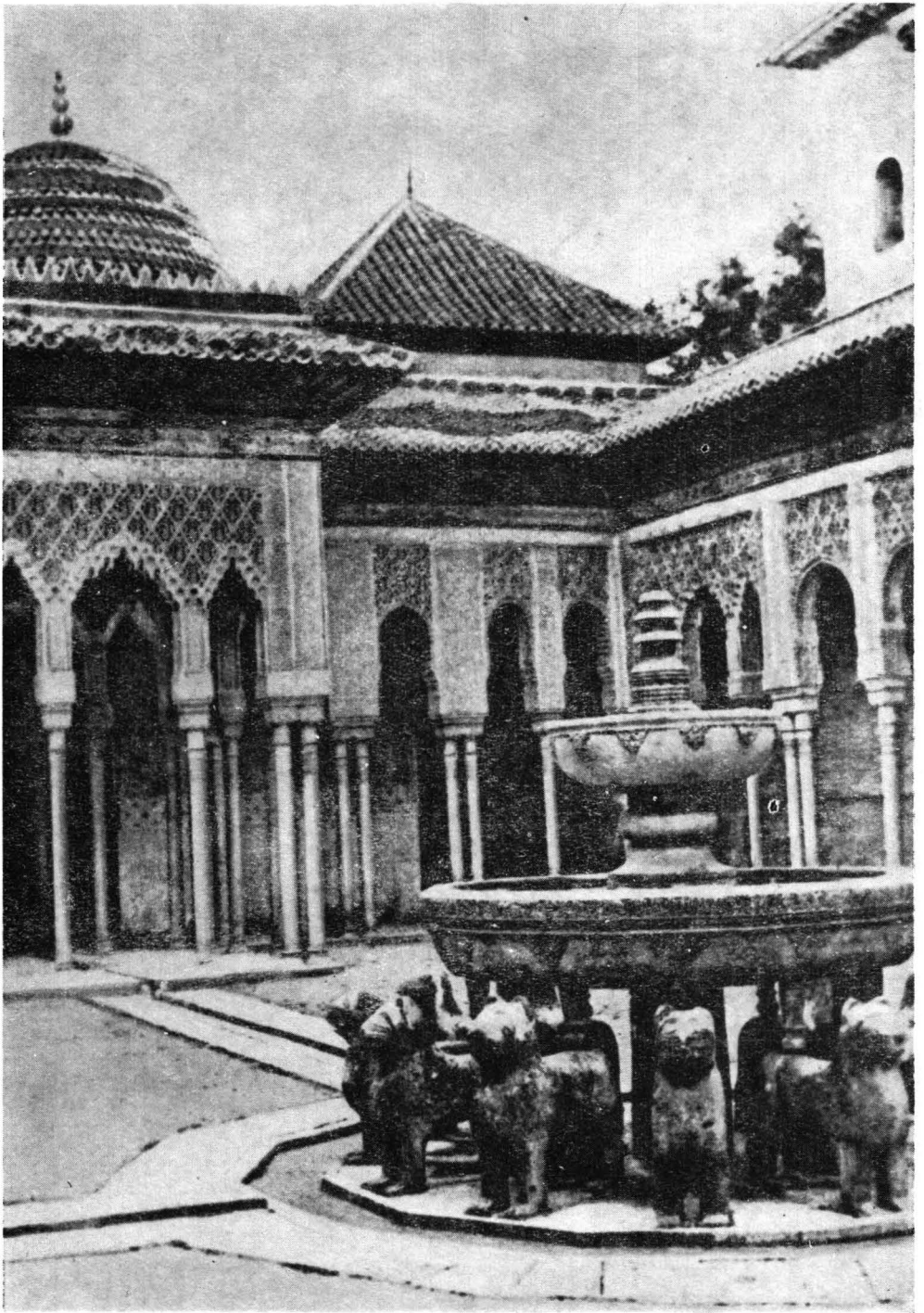

Palatul Alhambra din Granada

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România Cabinetul de stampe)
https://biblioteca-digitala.ro

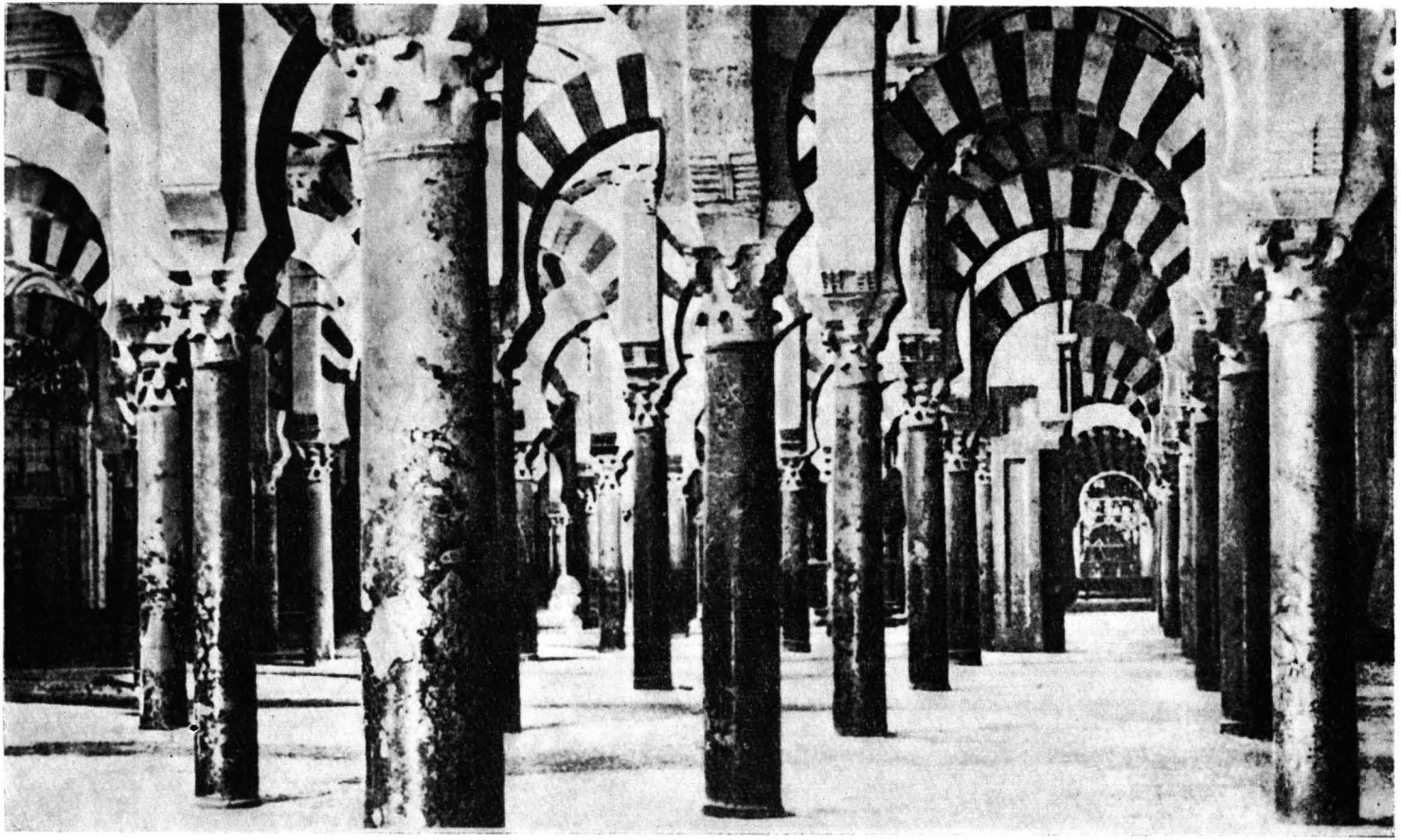

Córdoba, interiorul palatului califilor mauri

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

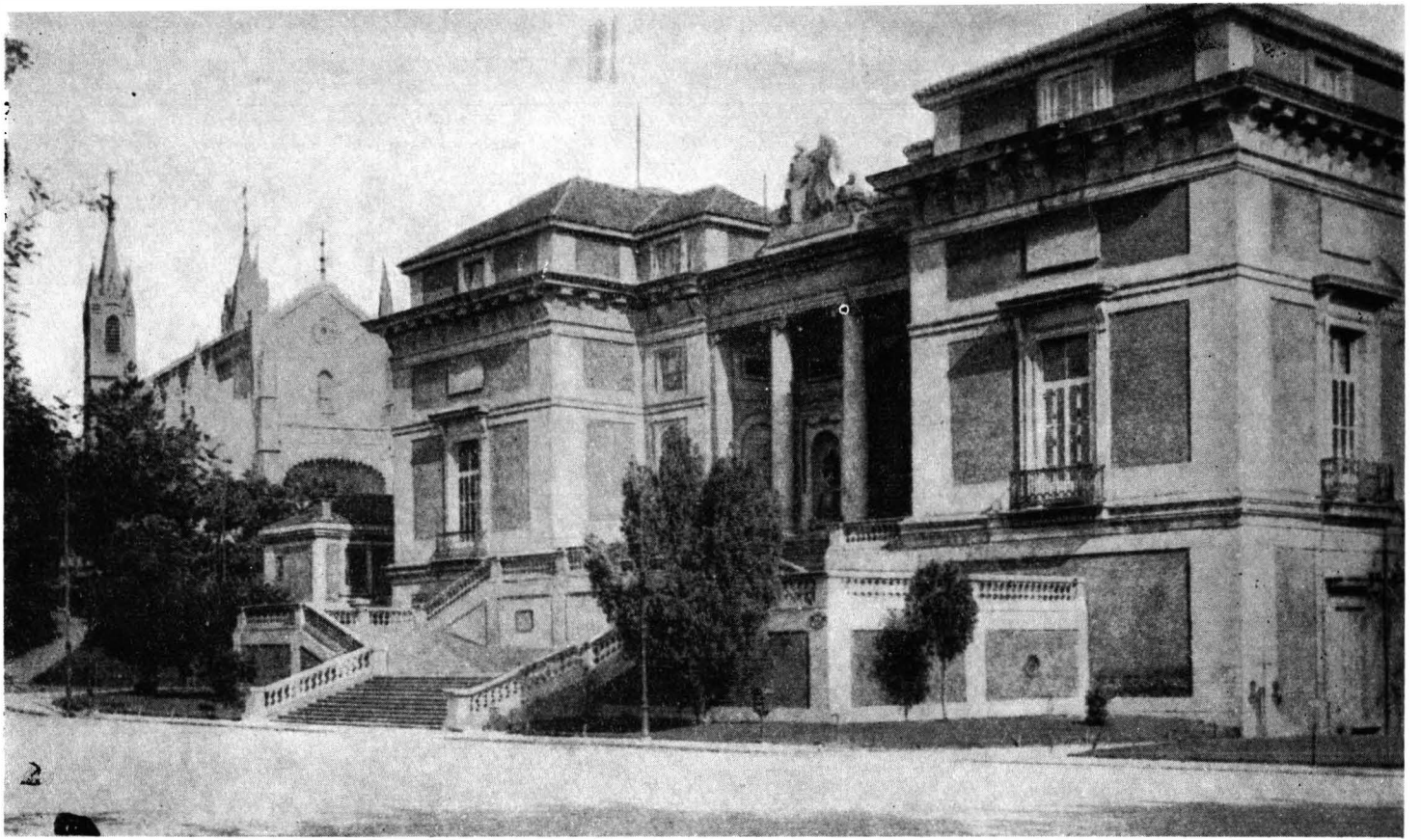

Muzeul Prado din Madrid

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

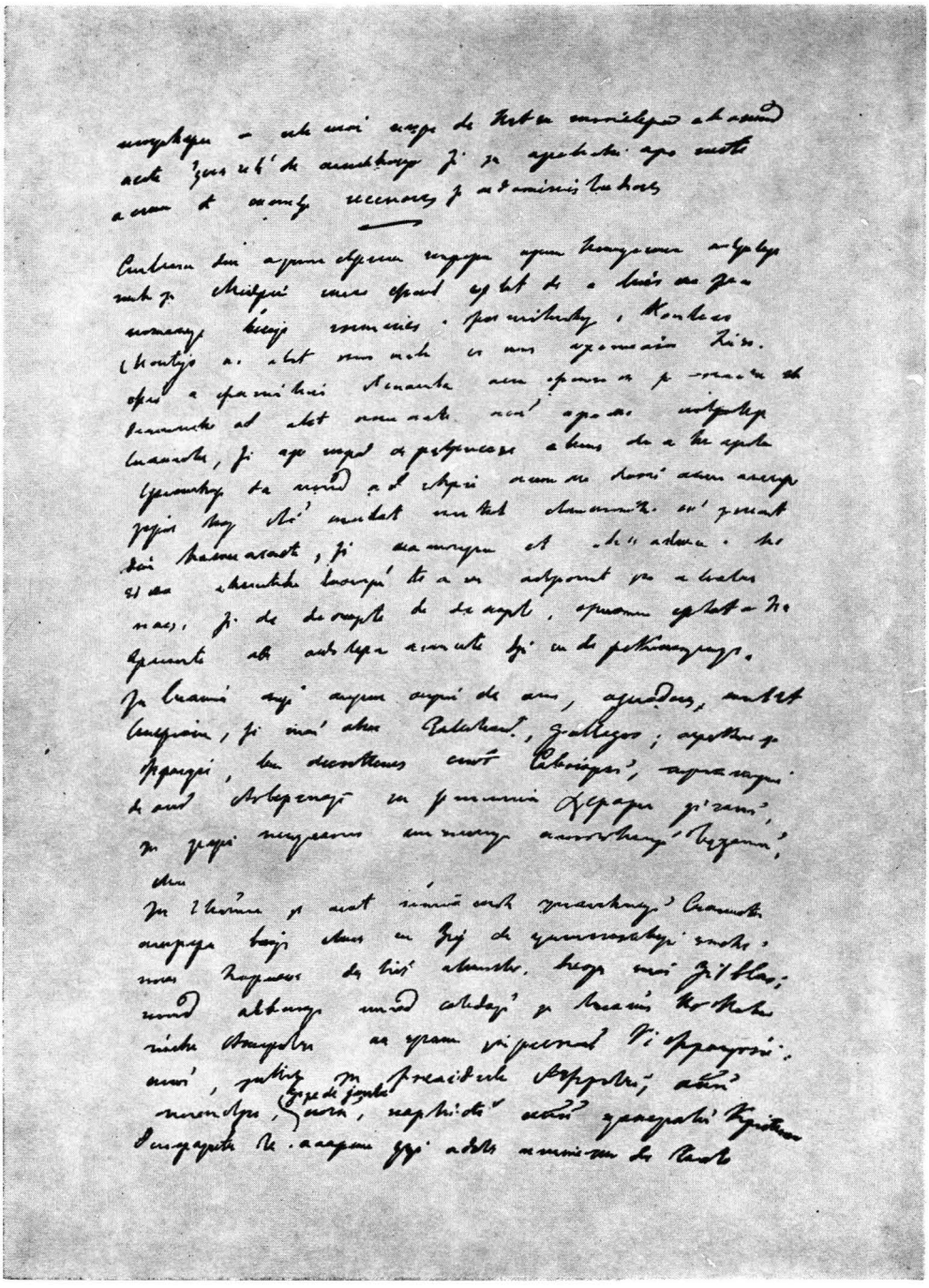

M. Kogălniceanu, însemnări din călătoria în Spania, 1846

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 10, f. 40)

https://biblioteca-digitala.ro

bea mai mult prin iubirea/trecutului, pentru că pentru dînsa trecutul înfățișa veacul slobozeniii, pentru că numai ea avea dritul să nu vadă în riga Spaniei decît un senior, este Biscaia sau provinciile basconide, închise între Pirinei, Ebrul și ocean, pururea neatîrnate, niciodată supuse romanilor sau morilor, nerăbdînd nici un jug, iubindu-și slobozeniile și neprimind nici o idee nouă, pentru că chiar în timpul lui Carol V și Filip II rămăsese democratică, pentru că fiește cetățean a ei era nobil, socotindu-se singurii vorbind limba lui Adam, neplătind niciodată birul sîngelui, neplecînd genunchiul [decît] numai dinaintea lui Dumnezeu, zicînd lui Carl Chint numai doamne, în vreme cînd acesta, venind la satul Ghernica (Guernica) [197] jură să le păzească *los fueros* [198] și spre credință le strînsă mîna, în vreme ce acesta se ținea cu beretele pe cap.

Los fueros era că biscaienii nu dau nici o taxă, ei fiind să dea de bună voie cai și oameni, în vreme cînd Spania era amerințată; administratorii, judecătorii, magistrații municipali era aleși de ele, spre a le judeca pe vinovați după pravilele sale.

Biscaienul iubește primejdia, țara sa, obiceile sale, îi voinic la salt, la tras la țintă, la alergat, îi vestit prin ușurința și iscusința sa. Dar totodată iubește băutura, cărțile; în religie, însă, fără fanatism. Cinstit, neatîrnat, de năravuri simple, iubind comfortul, încît în acestă provincie singură nu vezi strențele proverbiale a cerșetorului espaniol. Satele sînt frumoase, împădurite cu copaci și verdeață; tot satul are școala sa. Ei sînt cei mai frumoși oameni din lume; trăsăturile lor nu sînt înjosite și dovedește zicerea adevărată că în Spania nu găsești vulgaritate; fruntele lor, care n-au cunoscut niciodată frica, rușinea sau supunerea străină, sînt largi și înălțate. Iubesc jocul într-atîta, încît în vremea războiului civil îi făcea să uite dușmăniile; într-o zi, pe țărmurili Bidasoei [199] era o colibă (?) unde avea să se serbeze una din nenumăratele solemnități a calendarului espaniol; ea era în puterea cristinos, și acestii dănțuia, juca și rîdea; carlistii, pe munți, privea cu părere de rău această serbare, procesia, danțul, și, mișcînd/brațele, făcea semnul ca cînd ar fi avut castanete și încet-încet se apropia de serbare.

Cristinosii îi privea, își aducea aminte că odată și ei lua parte la sărbătoare; inimile li se muiară și deodată strigară: „Veniți, fraților, la serbare, Maica Maria și noi vă poftim", și deodată acei cari cu cîteva ceasuri își trăsese glonți și săbiile, scoborîți din munți, se apropiară de țărmurile Bidasoei, jucară împreună pînă la venirea nopții; și cînd fu întuneric, carlistii se suiră în munți, cristinosii în lagăr, și a doua zi acei ce dănțuiră împreună și benchetuiră era de nou dușmani și dușmani espanioli, adecă cruzi, nefăcînd milă, omorînd prinșii, fie bărbați, fie copii, fie muieri.

https://biblioteca-digitala.ro

62 Espania este o oglindă cu două fețe, una ți-o arată supt privirile cele mai încîntătoare; îți arată Spania cu clima cea mai îmbălțămuietă, plantată cu portocali, cu palmieri, cu grenade, cu cerul de azul, cu nopțile parfumate, Espania morescă, catolică, poetică, amoroasă, patriotică, patria Cidului, a turniilor, a cavalerilor, a marelor fapte de arme, țara lui Abderraman, a Almanzarului, a fiilor lui Pelag, țara unde au lucit geniul lui Carol V și Filip II, Espana lui Lupo de Vega, lui Murilos [200], lui Velaschez [201], țara care au stăpînit Europa și America, Espania catedralelor, a procesiilor religioase, a tagmelor călugărești, a credinței; Espania galanteriei și a amorului, a frumoaselor femei, a castagnetelor, a ghitarelor, a serenadelor, Espania contelui Almaviva, a Rosinei și chiar a lui Figaro, Espania, în sfîrșit, amoroasă, eroică, romantică — aceasta este Espania cea plăcută poeților, inimilor simțitoare, prietinilor, a tot ce este mare, nobil și frumos.

Această Ispanie se perde din zi în zi de noua Ispanie, de Ispania ce se zice nouă, civilizată, constituțională, reformată, unde tot este neorînduială, de la guvern pînă la calic, unde cîrmuirea nu se deosăbește decît prin pilda și inițiativa răului, unde singurile slobozenii ce sînt, sînt acele care au scăpat la ochii despotismului, adecă a guvernului central, a guvernului cu niște ministri cărora încă astăzi *les représentants* [202] de Ruy Blas a lui Victor Hugo se potrivesc, unde binele național nu este țelul nimărui, unde sfintele nume
62' de patrie, de slobozenie, de fericire, de popor nu ascund decît/mîrșave interesuri, Espania ruinată de credit și de abuzuri lăsate de despotism în vreme de veacuri, Espania cu o aristocrație ignorantă și fudulă de vechi titluri, Espania plină de granzi, de titluri de marchizi, de conți, de cavaleri de Calatrava, de Malta [203] etc., demiformă și săracă de oameni de capacitate, Espania nouă, care au dărîmat civilizația și instituțiile veacurilor și pînă acum n-au rădicat decît ruina. Espania, a căruia civilizație modernă nu este decît un ticălos mozaic de idei, de obiceiuri, de legi disparate, împrumutate de la franțuzi, englezi, nemți și italiani, Espania care pentru literatura nouă se mulțămește cu traducerea romanelor franceze a lui Dumas și Sue [204], ea care au produs pre Lupe de Vega, pre Calderon, pre Cervantes, care se mulțămește cu *Les contes* a isprăvilor de astăzi, ea care au produs pre Velaskez și pre Murilo. Iată Espania de astăzi, Espania pre care astăzi numai o invazie străină, o dinastie puternică o poate reforma, Espania cu o dinastie slabă, cu un guvern neînțeles, cu oameni de stat liliputani, cu o armie comandată de mii de generali ce n-au cîștigat epoletul lor decît în anticamera Mariei-Cristina [205] sau în *promisiamintos* [206] sau vînzînd teaca săbiei Isabelei II, după ce au vîndut sabia lui Don Carlos.

63 Espania, unde politica ticăloasă și pătimașă absoarbe tot, o politică de recriminații, această Espanie se putea regenera numai prin un mare rigă sau

https://biblioteca-digitala.ro

prin o mare revoluție; ea n-au avut nici una, nici alta, și așa, balotată între trecutul și prezentul, constituționalismul ei adeseori înfățișează despotismul cel mai asiatic, amorul de independenție și de naționalitate ascunde numai influența străină, ori a franțujilor, ori a englezilor, Espania cea tare și mare, stăpîna îmbelor lumi și care astăzi nu poate face nimică de la sine și pururea este supt epitropie unor epitropi lacomi și prădători averii, sermană orfană!

Iată la ce aduce mania noutăților cînd nu prevede, cînd nu judecă. Poporul espaniol poate forma armia cea mai bună, organizată după obiceile și trebuințele și conformitățile sale. Astăzi, îmbrăcată cu împrumuturi făcute franțujilor, englezilor, prusilor, austrienilor și rușilor, ea nu prețuiește nimică din pricina răilor organizatori. Pe o căldură de 20 graduri silește pre soldat să facă marșă cu cibote, cu chivere, acum chiar cu cască de alamă, cu haletuh! Zumalacareghi [207] singur au înțeles pre soldatul espaniol. Acesta cu *voina sarofi* [208], cu opince, cu gulerul gol face 12 leghe pe zi. Gheneralul Cordela spunea că în vremea războiului civil mulți soldați cristianos fugea numai din pricina grelei uniforme!

3v Și ce este mai trist este că din zi în zi generațiile sînt mai stricate. Generația trecută a nobleții era mai bună decît aceasta; acea care vine este mult mai ră decît aceste de față.

Cea trecută a dat pre duca de Frios, pre contele Toreno [209], pre duca de Rivas [210], pre marchisul de Miraflores [211]; aceasta de față are numai pre Raca Tagores; acea care vine n-are pre nimine; ba are cursele de cai, clubul, datoriile etc., anglimani, sportul și turful, ignoranția. Nu, nu, nădejdea este numai în norod! Este o poveste românească: țăranul ce mirosă peștele de la coadă. De la coadă este încă nădejde; căci capul este de multă vreme împuțit!

v În vremea atacului făcut Almiriei de către împăratul D. Alonso, în anul 1147, doi senori catalani, D. Galceran, baron de Pinos, și D. Cernin, senor de Sull, se bătură, însă fură prinși și se făcură nevăzuți. Puține zile pe urmă prietinii aflară că ei era închiși în *terres bermejas* [212] din Granada. Îndată ce principul de Aragon trimesă soli spre a-i răscumpăra, însă ceru pentru dînșii 100 donsellas cristrones, 100 doblos, 100 piazos de tisu, 100 caballos blamos, y 100 vacas fragadas [213]. Principul se înspăimîntă de mărimea cererii, dar catalanii adunară averea lor și fetele numai spre a pune în slobozenie pre cavaleri! Fetele era acum adunate, Tarragona gata spre jărfă. Se întîmplă însă că în închisoarea lor prinșii se rugară sfinților Ștefan și Dionisie, și cu ajutorul acestor sfinți, fără să știe cînd, se aflară deodată într-un cîmp plin de flori, în care un păstor păștea o turmă de oi. Întrebîndu-l în ce parte de loc se afla, acesta le spusă că era aproape de Tarragona; și așa întrară în cetate chiar în vremea în care sute de fecioare se văicăra în port, gata de a-l îmbarca

https://biblioteca-digitala.ro

pentru țărmurile Granadei. Îndată ce acestii fură cunoscuți, plînsurile se schimbară în glasuri de bucurie și cavalerii amintiți se numiră *del Milagio* [214] (a minunei), din care se trag astăzi acei ce în Aragon se numesc *miracles*.

71 *En Espagne* [215] nimine nu se îngrijește de viitor, totul este trecutul. Mi-aduc aminte că, fiind la masă la contele Breem, acest sol întreba pre ministrul, d-l Pidal, despre oareșcare imperfecții și-i arăta mirarea sa că nu se făcea nimică spre a le îndrepta. „*Mon Dieu! cela va comme cela*“ [216], îi răspunsă Pidal întocmai ca și contele de Fozzombroni, ministrul trebilor dinafară și secretar de stat a marelui ducă de Toscana, carele de cîte ori i se zicea să facă vreo reformă politică sau administrativă zîmbea și răspundea: „*Il mondo va da sè*“ [217]. De aceea în Spania nimene nu se ocupă de ameliorări sociale, morale și materiale; nimene nu se îndeletnicește de drumuri, de canaluri, de igienă publică, de progresuri științifice, de încuragiarea agriculturei, de îmbunătățirea binelui material. Politica personală și înduşmănită, iată ocupația ocîrmuitorilor și a ocîrmuiților. De aceea tot zace, tot este părăsit. Afară de cîteva fabrici a Catalanei, nu găsești nimică bun fabricat în țară. Tot vine din străinătate, și fiindcă sistema vamelor a Spaniei este cea mai dobitocească, tot este oprit sau adus prin contrabandă. De aceea tot este scump. Puținele magazine bune sînt ținute de franțezi; și eleganții sînt siliți a se îmbrăca la Blin Hamon Ragneau sau m-lle Palmire și m-lle Camille. Tot trebuie să cauți, pentru că nimică nu te caută. Tot dar este îndoit de scump
71v decît aiurea; și un străin trebuie să trăiască un an/ spre a se putea îmbrăca creștinește. Ciubotarul El Leon, cel mai de modă, mi-au luat pentru o pereche botine 240 reali, pentru altă pereche andalize 500 reali (păstrez nota), pentru o pereche ciobote proaste 160 reali. Judecă de celelalte. Cu vreme, cineva se poate deprinde, atunce Madrid i se face plăcut, și tocma cînd se află bine, este silit a pleca.

Nu se poate închipui un franțuz, efectul ce face regina asupra lui, cînd o vede plimbîndu-se în mijlocul norodului, gătită, respectată de toți, și cînd dimpotrivă gîndește la biata familie regală a Franției, închisă în palatul Tuileriilor ca într-o temniță, și pre craiul, silit a alerga în fuga mare prin mijlocul Parisului, ca să nu-l agiungă glonțul regicizilor.

Viața madrileanului de *bon ton* este de a ieși la trii ceasuri la Prado sau mai bine la Alasto, fiind mai *à la mode* [218]. Acolo trăsurile se plimbă în două rînduri. De multe ori se opresc, și atunce între plimbătorii pe gios și acei din trăsură se face o conversație *en plein air* [219]. Bărbații merg de la o trăsură la alta. Dacă sînt călări, atunce întovărășesc la oblon trăsurile. Atunce ceva numai să fii familiarizat cu zisele *(camam)* societății, poți lesne găsi cinci

https://biblioteca-digitala.ro

72 *el cavalero servente* [220] a damelor. La oblonul / tinerii duchese de A. vezi pre tînărul duca de C., lîngă duchesa batrînă de F. zărești pre tînărul ofițer E., pre marchesul V. lîngă marchesa de B. etc., etc.

După plimbare se pun la masă. Pe urmă circul. După balet sau operă, lumea se adună la contesa del Montijo. Contesa Montijo, care are două fete, cele mai frumoase persoane, duchesa de Alba și contesa de Tena, au fost una din cele mai frumoase persoane din Madrid. În toate duminicile dă cele mai frumoase serbători și în duminica de pe urmă a carnavalului dă un bal costumat. Fiștecare se dispută care din care să aibă costumul cel mai frumos, și aceasta ocupă Madridul două săptămîni înainte. De bunăvoie sau fără voie, este silită să deie acest bal, căci dacă nu l-ar da, societatea ar face o revoluție *ementa la Puerta del bal* [221]. La aceste baluri și la acele costumate a curții madrilenele scot și pun ce au mai scump. *Des flots de guipure et des dentelles de Flandre* * [222], din vremea cînd Flandra era supusă castelilor, Castilia plină de brillanturi din vremea izbîndei Perului și Mexicului de către Pizaro și Cortes, materii de brocarde de aur din vremea lui Carl V și Filip II. Toate aceste fac că puține capitalii înfățoșază un lux așa de mare ca Madrid; și
2v cînd apoi auzi nume ca duca de Muranciorto (?), duca de / Alba, de Medinaceli, duca de Veruaga, amiral de Castilla și care se numește Columb, atunce te crezi în adevăr în timpul lui Filip II. Nălucirea în curînd se risipește. Aceste tualete le vezi asemine la întîia reprezentație a unui balet sau cînd la Guy Stefan are să danțe *el jaleo, la jata*. Baletul au început în Spania numai de cîțiva ani (vezi *il sylo pintoresco* [223]). Trebuie însă să mărturisim că au făcut mari progresuri bailerinele, mai ales se deosebesc prin ridicarea picioarelor și talentul de a-și scurta rochiile, și trebuie să zicem că în ** aceasta publicul se arată un profesor foarte rîvnitor. Regulă generală: o bailerină vrea să-și cîștige *à bon marché* [224] reputație de bună dănțuitoare, n-are decît să facă *bon marché de ses charmes secrets* [225], și rădicînd picioarele să le arate publicului. Atunce să auzi aplauzuri, strigări, *bien, bien, bien, otra, otra* [226]. D-lla Ferdinand în aceasta este o foarte bună bailerină. Puțin pasă publicului ca bailerinele să joace pe călcîi, pe vîrful piciorului, să estropieze pasul, să lipsească tactul, echilibrul, o piruetă *assez bien nue, bien longue, bien developpée* [227], iartă tot. Din nenorocire, dănțăitorul însă face asupra femeilor același efect ce dănțăitoarea face asupra bărbaților. Domnul Petit J. este dator picioarelor sale cu amorul ce au insuflit d-nei Carmen de Mm. și ca în *Vieux péchés* [228]/ pasurile sale de pe scenă însemna *démarches* de la avanscenă: *je vous aime, je veux vous voir, demain à six heures, vous êtes un ange* [229] etc., etc. De aceea, după fugirea lui Petitpas, să fi văzut *les mines gracieuses, les pirouettes élevées* [230]

* *Dentelles d'Angleterre* (variantă).

** Și în baletul (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

a celorlalți dănțători, carii pot credea ca Andrei Șenier [231], arătînd nu capul, da picioarele *il y avait quelque chose là;* adecă *cent mille livres de rentes, une fille de marquise et le titre de grand d'Espagne* [232].

Balurile * curții se deosebesc prin simplicitatea lor și *sans-gêne* [233]; era destul ca să fii prezentat de un ambasador. Această formalitate împlinită, primești o invitație. Nimică nu deosebește pre regină și familia rigală. Toată deosebirea este că cîteva jîlțuri deoparte sînt puse pentru dînsa, și că regina și infantele, în loc de a fi poftite, poftesc cavalerii prin maiordon sau șambelan. Aceste invitații se mărginesc la ambasadori și miniștri străini și cei mai de frunte grandes, precum duca de Osun, de Alba, Medinaceli, Alpante Solomaior Marchezi Santiago.

Poporul își are și el plăcerile sale. Dintîi bisericile, sărbarea Sf. Antonie, *la muche Buena* [234], *los nascimentos* [235], *las garzuelas* [236], parcul Sf. Antonie, maștele, *los corridas de venillos* [237], sfîrșitul carnavalului, îngroparea sardelii,
73v muzicele, balul măscuit în piața taurilor, *los corridas de gallos* [238], / conțertele de noapte și, în sfîrșit, vorbirea la ușa cafelelor și buriardelor ce nu se închid ziua și noapte, pe urmă staționarea la Puerta del Sol și dînaintea palatului spre a vedea trăsurile granzilor, *du reste* așteptînd și apucînd tot mijlocul, tot prilejul, tot pretextul de a se amuza, de a serba, fără a se îngriji de ziua de a doua zi. Noaptea auzi numai guitare și castanete, în mijlocul uliții crește un norod întreg, sînt două-trii citare cîntînd cîntece more, sau o companie de etudianți de la Atena cu daireaua lovind-o de cap, de frunte, de cot, de genunchi, de spate, de dos. Și toate aceste fără vălmășag, fără poliție : pentru că, precum la serbările crăiești și la tauri, cînd era trebuință de a depărta ceva norodul, soldații ruga norodul, tălmăcindu-i că pentru plăcerea sa îl depărta, și atunce poporul se depărtează rîzînd cu soldații, schimbînd o mulțime de glume. Nu ca în Franția, unde soldatul își face drum cu stratul puștii în mijlocul sudălmilor; pentru că, cum am zis, cînd se atinge de plăceri, norodul este stăpînul Madridului, și chiar regina, într-o cursă de tauri, este silită să i se supuie. Numai cînd i se împotrivește, strigă, almintrele plăcerea sa este lină, pentru că, cum am zis, nu cel mai mare huiet este expresia unei mari
74 bucurii, și mai adese / poporul ce strigă mai mult este și acela care suferă mai mult. În Madrid *tout est prétexte*** *de plaisir et de jouissance* [239]; și fiește-care serbare are *un lendemain* [240] ca și cutremurile de pămînt, sînt pururea urmate de cîteva scuturături.

Cîteodată, cînd treci cu trăsura, zărești o companie de oameni în negru purtînd faclii aprinse și auzi un clopoțel. Atunce, deodată vezi că trăsura se

* În dreptul acestor rînduri, Kogălniceanu numerotează cu „2" pasajele respective. Le omitem, ca inutile.
** În Madrid, tot este pretext (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

opreşte şi persoana cu care eşti se opreşte, scoboară şi se pune după cortej. Este sfînta cumunicătură ce se duce la un mort. Oameni de cei întăi stare s-au constituit în această confraţie spre a duce la săracul pătimaş trupul lui Hristos cu acea pompă ca şi la bogatul milionar. Aşa, grandele se însoţeşte cu săracul; regina şi riga nu lipsesc de a se scoborî din trăsură, de a da trupului Domnului şi de a-l întovărăşi pînă la casa bolnavului şi apoi pînă la biserică; şi aşa, în acel caz, fiinţa rigală se vesteşte pururea prin ajutorul ce lasă.

Ce te miră în Madrid este în multe case lipsa bărbatului. Nu căuta pre bărbat nici acasă, nici la teatru, nici la plimbare lîngă femeia sa. El este nevăzut, are comănacul lui Arghir [241]. Este o marchiză pre care am văzut-o în toată vreme cînd am fost în Madrid şi niciodată nu i-am văzut bărbatul. În
74v zădar am căutat să-l zăresc, / osteneală zădarnică. Cu cavalerul *serviente* este însă dempotrivă. Pre acesta îl vezi la teatru, la plimbare şi în *boudoir*. Dar ce este aceasta şi care-i folosul? Alexandru Dumas *(Voyage en Italie* [242], VII, la Pergola, tome 1-er) îl explică.

În Spania, un străin, să aibă bună recomandaţie, nu are să se ocupe de nimică. Persoana cărui eşti recomandat, dacă este o serbare, o cursă, un bal, vine singur, te înştiinţează dinainte, la vreme, te ia în trăsura sa, te duce, te readuce. Îţi dă bileturi pentru tauri, balet, curse, teatru, muzee. Care din care se sileşte să te înglendisască. Cele de mai multe ori însă străinul este ingrat, şi în loc de bine, zice răul. Madrileanul însă nu se descurajează şi urmează virtute ospitalieră, pentru că o consideră ca o virtute strămoşească, ce, ca o avere, trebuie să o lese intactă urmaşilor.

Un lucru însă ce este foarte rar de a întîlni în Madrid este acea plăcută şi bună *causerie* [243]. În casa Montijo poate singură o găseşti. Căci aiure nu auzi decît *cancans de petite ville* [244], politică locală. Această conversaţie alcătuită de nimicuri, ce se schimbă în mică formă, ce sare de pe o floare pe alta, ce se mulţumeşte cu o nimică, se înalţă pînă la sublim, adoarme ca leul spre a se reînvia iar şi a se înălţa pînă la cer, nu se găseşte în Madrid. Care vorbeşte de literatură, de mode, de arte, de scandal, de frate şi de duşman, de care duhul şi inima se însătează mai mult decît de hrana materială nu se găseşte decît în Paris.

75 Vremea cea mai plăcută în climele meridionale este acea dintre zece ceasuri seara pînă la meză noapte. Acesta este periodul în care adevărat se trăieşte. Atunce cînd în ţările Nordului poţi adormi, la Sud toţi se deşteaptă, un aer răcoros să împrăştie, ferestele se deschid, uliţile se umplă de norod. Toate fisionomiile se reînviază, Madridul se face frumos. Pradul care depopulat

https://biblioteca-digitala.ro

este o plimbare tristă, seara se umple ca o mare florărie de cele mai frumoase figuri... Viața domnește în pept.

Ajungînd în grădinile Aranjuez rostii versele lui Schiller :

Die schöne Tagen von Aranjuez etc.,

și aflîndu-mă înaintea cascadei Tajului [245] mă întrebam dacă în adevăr mă
75v aflam / în acele grădini, pre carele le cunoșteam din cartea ce mi-au slujit a învăța nemțește, *Don Carlos* a lui Schiller. Eu mă întrebam dacă copacii, cascadele, Tojul, palatul, fîntîni *non plus ultra* era adevărat acele de care auzisem vorbind, pe care dorisem să le văd, mă întrebam dacă armonioasele nume care îmi legănase copilăria era acel ce le videam și nu puteam crede că era ele.

78v Poeții zic că nourii au forma țărilor deasupra cărora trec, reproducînd *le moule* [246] a munților, a văilor, a pădurilor, a cîmpiilor și le plimbă în cer. Ei bine, de cîte ori văd un nour frumos, strălucit de soare, simt că văd *un paysage* [247] a Ghiasuscuiei (?), sau o privire a șesurilor Castilei, nourul mi se pare ca un dorit prietin, venit din Espania și aducîndu-mi aminte de toate plăcerile, de toate plăcutele suvenire ce am din această țară, rîvnesc fericirea nourului.

Nimene din franțuzi n-au cunoscut mai bine Espania decît Corneille, Beaumarchais, Le Sage și, în zilele noastre, Victor Hugo. Pre acest de pe urmă îl tăxuiesc de exagerat ; acel ce au fost în Spania, ce au viețuit cu spaniolii va mărturisi că Ruy Blas este adevăratul model a espaniolului curtezan. Discursul lui Ruy Blas se poate încă adresa la mulți ministri constituționali a Isabelei II.

79 *Carême. Les plaisirs du carnaval n'ont pas cessé; à l'exception des soirées dansantes, des représentations du cirque, les bailes* (?) *les testulias, les rendez-vous n'ont pas moins eu leur cours* [248]. Dimpotrivă, niciodată conversațiile, episodiile scandaloase n-au fost mai dese și, începînd de la amorurile generalului S., bisericile era părăsite ca în carnaval, și niciodată nu aș fi crezut că mă aflam în capitalia Espaniei catolice. Postul avea curat o față de carnaval. Și, în adevăr, în Paris, orașul cel mai ateu, care nu crede decît în plăcere, am simțit mai mult postul decît în Madrid. Bisericile era mai pline și părinții Baorgnan și Lasidaire au făcut negreșit mai mulți pocăiți decît sermonele capelei reale în Madrid.

Duca de Nemur [249], cînd călătorea în Spania cu frate-său, duca de Aumal, au dăruit lui Mistes (?) un pumnar indian împodobit cu rubine de mare preț.

https://biblioteca-digitala.ro

Torerul[250] recunoscător îi ceru voie să-i deie un costum de *majo* andaluz, făcut de Bovrajo, cel mai iscusit croitor pentru costume espaniole din Sevilla.

Cea întâi datorie ce fiește care călător ce dorește a vedè și a-și aduce aminte, este îndată ce ajunge într-un loc sau oraș însemnat să se suie pe muntele sau dealul ce domnește, sau, dacă nu, în turnul cel mai înalt. Atunce are putința
79v a studiè fisionomia locală, poziția, direcția, forma zidirilor, / și prin urmare, oarecum, sufletul lor. Panorama ce i se înfățășază îl răsplătește de muncele suirei. Așa am făcut suindu-mă în turnul de deasupra bolții Escurialului. Am putut judeca forma grupajului. De o parte mai avem munții acoperiți încă de omăt, de altă parte șesul cu pădurea de maslini în sînul Castiliei și în depărtare se zărea Madridul. Suindu-mă pe scară, mă miram că așa blocuri mari de peatră se putuse înălța așa de sus; gămăliile de pinprejurul bolței, care de gios mi se arăta mici ca niște mere, cît mă aflam aproape, avea grosimea unor poloboace; urmele jitaturilor deasupra intrărei bisericei semăna a niște uriește coșărce.

Munții Castiliei sînt așa de goale, stîncele i se arată pe de toate părțile, încît, după expresia lui Rabelais, socoți că oasele îi iesă din toate părțile *(les os lui percent presque partout la peau)*. Închipuiește-ți lungi șiruri de munți fără cel mai mic izvor, fără cel mai subțire copaciu, goli, acoperiți de stînci de deosebite forme, că socoți că dracii s-au giucat cu ele.

Cînd am văzut zidurile cetății Toledo, am înțeles toată poezia ce ți se dezvălește în închipuire oricînd cetești ceva despre zidurile cetăților de veacurile de mijloc.

Ce deosăbire cu cetățile de astăzi! Aceste de pe urmă pot să fie mai zdra-
0 vine, pot să se împotrivească mai bine dușmanilor, / dar cîtă deosăbire cu frumusețea celor vechi. Unde sînt turnurile acele frumoase cu metereze, cu statue deasupra, în formă de îngeri; acele porți mari, adevărate arcuri de triumf, acele ziduri săpate în deosăbite formă de deosăbite înălțări pitorești; aceaste de astăzi sînt numai niște șanțuri zidite, încît de-abia le vezi cînd te apropii. Împotrivește cu zidurile risipite a Toledii sau cu orice castel de pe vîrful unui munte, ca un mare vultur, toate cetățile federale a Germaniei, Maianza, Ulm etc., și vei vedea!

Nu fac versuri, dar cînd cetesc pre Șiler sau pre Lamartine, dar cînd mă aflu într-un loc plin de mari suveniri, atunce sufletul și duhul mi se înalță și simțesc că și eu sînt poet. Închipuirea mea era întinsă, capul meu era plin de mari tablouă, cînd singur, străin, mă plimbam noaptea în catedrala Toledei sau cînd a doua zi petreceam pin ruinele sale, n-auzind decît sunetul pasurilor

https://biblioteca-digitala.ro

mele, sau o pasăre cobe ce fugea la apropierea mea; sau o peatră ce cădea cînd mă suiam pe scările răsipite a Sant Juan de los Bojes. Adîncit în visurile mele, într-un extas nedescris, îmi plăcea a studia acele ruine mărețe, a contempla natura petrei ce sămăna arsă și arzînd încă, căci soarele arde tot aice, mă scoboram în adînci subterane, suiam înalte scări, treceam prin mari ogrăzi, prin lungi galerii și, văzînd Tagul, îmi aduceam aminte de palatul Galianei.

80v Înaintea unor asemine privințe, inima bate mai ades, închipuirea tace, dar gura nu poate rosti nimică, afară de exclamații de mirare. Tăcerea este cea mai poetică descripție în acest caz.

În Spania niciodată nu trebuie luat în de bun și de potrivit ce ți se zice Bărbații, mai ales, au afectația vorbei, femeili singure sînt naturale. Limbagiul lor este pururea pătimos și adeseori trece mai departe decît scopul *(dépasse le but)*. Cînd un espanol îți zice *a la disposicion de usted* [251], fii sigur că este de bună intenție, însă nu profita, căci te pui în risc ca buna sa vroință să se schimbe în căință... Imaginația sa, sîngele cald îl duce mai departe. Fii însă sigur că această calitate se perde. De aceea, cînd un espanol îți face *des offres de service* [252], cercetează dacă este *español de la vieille souche* [253], și atunce primește. Cînd, însă, un español *francesad* [254], adecă crescut după ideile nouă, îți va zice aceeași frază *a la disposicion de usted*, fii sigur că însemnează ca și *tout à vos ordres*, *tout à vous* [255] a franțezului.

Privirea naturii îmi dă iarăși iluzii, că cred în vremea fragedei tinereți, cînd aveam încă credință că reîntinerește.

93 *En traversant les plaines de la Castille, l'aspect des campagnes, le costume des habitants, les voitures attelées de boeufs, le genre des travaux ruraux me rappelaient, sans le vouloir, la Moldavie.* [256] Simții că [...]* orice aducere-aminte să aibă cineva despre țara sa, nu poate a nu și-o dori. Mintea mea era lovită de icoanele și tabloule patriei, că uitam, fără să vreu, că mă aflam departe de ea de mai mult de una mie leghie. Mii de suveniruri plăcute; socoteam că mă aflam în șesurile** Putnii... Munții îndepărtați îmi închipuie Carpații și Vrancea: răpide și înșălătoare năluciri!

Realitatea vinea în curînd și-mi aducea triste și neplăcute aduceri-aminte.

Cînd cineva cercetează starea Espaniei, vede că tot răul vine de la guvern, care nu dă impuls la nimică, nu trage folos de la nici o însușire a poporului. În adevăr, comparează industria americanului și a englezului cu a spaniolului; ce deosăbire! Cu toate aceste, americanul și englezul nu este mai industrios

* Trei cuvinte în limba franceză, la care a renunțat, fără legătură cu frasa.
** Șesurile Bîrladului (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

decît catalanul, mai harnic decît valențianul, mai zdravăn decît aragonezul, mai priceput decît biscaiezul, mai cinstit decît galicianul, mai de cuvînt decît castilianul. Și, cu toate aceste, spaniolul, cu toate calitățile fizice și morale,
93v este la treapta* de jos / și englezul la treapta de sus a progresului material și intelectual. Pricina este viținl instituțiilor, halena corupției ce despotismul au suflat asupra Spaniii! Ah! înțăleagă spaniolii o dată că fără guvern, fără instituții drepte și eficace nu vor ajunge niciodată a reocupa starea lor cea dintîi.

De cîte ori văd cîmpia, resimțesc dorința de a trăi la țară, o dorință pre care pururea am avut-o și pre care niciodată n-am putut-o pune în lucrare multă vreme.

Ah! ce zile fericite am petrecut la Zlăteeni, Rîpi și Hilița [257]. La ceasurile pacinice a serii, această dorință se sporește. Un gînd pururea vine atunce de-mi înfățoșază tabloul fericiților lăcuitori de la țară!

Îndeobștie norodul spaniol are mare, zic, foarte mare viitor. Pricina este că nu este încă lovit și corupt în lăcuitorii țării, inima și sufletul unui norod. Spania este un pămînt larg, populația mică, de aceea agricultura ocupă mai toate brațele, și este știut cît agricultura contribuie la dezvoltarea facultăților fizice și la păstrarea bunelor moravuri. Țăranul spaniol nu cunoaște micile
94 nevoi, micile ticăloșii, micile vițuri a franțuzului / și a englezului, și care nasc din mulțimea norodului, din contactul orașului, din greutatea viețuirei.

În Spania pămîntul este bogat; puțină muncă este destulă spre a da îmbelșugarea. Spaniolul, trăind supt o climă frumoasă, supt un cer curat, pe un pămînt generos, se deprinde a gîndi frumos, curat și generos. Plăcerile cîmpului îi sînt destule; acele tumultuoase și corupte îi sînt necunoscute, precum și răutățile ce le urmează. De aceea, temperația este calitatea obicinuită, și nicăiri beținul este atît de rar ca în Spania. Viața familiei este fericirea sa: de aceea și are puține simtimente expansive ce iubesc huietul și ziua mare. Plăcerile interioare îi plac.

Spuie-mi-să acum care societate poate, dar, să deie roduri mai mănoase și mai zdravine? Nu vom răspunde, lăsăm pre fieștecare cetitor să gîndească dacă asemine calități sînt gajul unui mare viitor sau ba, pentru Spania [258].

[1] *Note despre Spania, 1846.* (fr.).

[2] Considerăm că începutul însemnărilor despre Spania îl formează textul de la f. 64, pe care l-am transcris întîi, Kogălniceanu arătînd împrejurările în care s-a hotărît a întreprinde această călătorie.

13 septembrie 1846. Eram de aproape un an la Paris; se trăiește repede și mult în orașul lumii, toate facultățile sînt puse acolo în joc; spiritul lucrează în ființa umană mai mult decît

* La scara (variantă).

https://biblioteca-digitala.ro

corpul, fără ca să aibă nici unul, nici celălalt cel mai mic repaos. Obișnuit de cîțiva ani cu o viață monotonă și uitată pe care o prezintă satul și chiar orașele din Moldova, mă simțeam obosit de șederea mea la Paris; doream deci să-l părăsesc pentru cîtva timp, nu ceream mai mult decît să plec și să respir un alt aer, cînd perspectiva uneia din cele mai frumoase călători¡ din lume mi se relevă, era *o călătorie în Spania*, în epoca în care se oficiau căsătoriile reginei Spaniei și surorii ei, infanta de Castilia, două tinere și fermecătoare fete, care vor emoționa timp de 6 luni Europa întreagă, inclusiv perucile diplomatice cenușii și negre austriece, engleze, prusace și rusești (fr.).

[3] Oraș situat în provincia La Coruña, din nord-vestul Spaniei, și numele Ordinului cavalerilor de Santiago, unul din cele patru ordine militare din Spania. Instituit în a doua jumătate a secolului al XII-lea, ordinul de Santiago a fost confirmat în anul 1175 de către papa Alexandru al III-lea și dizolvat în anul 1931.

[4] Cáceres, oraș situat în provincia cu același nume, din vestul Spaniei.

[5] Corect: Extremadura, regiunea din vestul Spaniei, la granița cu Portugalia.

[6] Calatrava, oraș din provincia Ciudad Real din centrul Spaniei, azi în ruine. În anul 1147 a fost eliberat de sub dominația arabă și apărat de către cavalerii Ordinului de Calatrava, ordin religios și militar, instituit în secolul al XII-lea de către San Raimundo, abate de Fitero, și dizolvat în anul 1931.

[7] Corect: Jaén, oraș din provincia cu același nume, situat în sudul Spaniei.

[8] Corect: Alcántara, oraș din provincia Cáceres și numele Ordinului de Alcántara, ordin cavaleresc, religios și militar, instituit în anul 1156 și dizolvat în anul 1931.

[9] Oraș din provincia spaniolă răsăriteană Valencia, eliberat de sub dominația arabilor în anul 1316 de către Jaime II al Aragonului, care în același an a instituit Ordinul de Montesa, ordin cavaleresc, în urma abolirii Ordinului Templierilor, în vederea apărării coastelor Valenciei, des bîntuite de către musulmani. Acest ordin a fost dizolvat în anul 1931.

[10] Probabil oraș din provincia Baleares, situată în insula Mallorca.

[11] Alhamar Mohamed (Alahmar Aben), primul rege maur al Granadei, întemeietorul dinastiei Alahmarilor. A început construcția celebrului palat al maurilor din Granada, Alhambra, bijuterie a arhitecturii ispano-arabe din secolul al XIII-lea și al XIV-lea. A murit în anul 1273.

[12] Provincii din sudul Spaniei.

[13] Orașe din provincia Baeza, situată în sudul Spaniei.

[14] *Turnee, turnire* (fr. *tournois*), serbări în timpul evului mediu, în cadrul cărora se purtau lupte (călare) între cavaleri.

[15] Primar. Corect: *alcalde.*

[16] Corect: Andalucía, regiune din sudul Spaniei.

[17] Provocare (span.). Corect: *desafío.*

[18] Pérez de Guzmán (Alonso) (1256—1309), cunoscut sub numele de Guzmán el Bueno, s-a remarcat în luptele purtate de regele Castiliei și al Leonului, Alfonso al X-lea, el Sabio (cel înțelept) (1252—1284), împotriva maurilor conduși de Aben-Jucef. Anumite împrejurări l-au silit pe Guzmán el Bueno să treacă temporar în serviciul regelui maur, al cărui vasal credincios a fost. Cu ocazia luptelor dintre Alfonso el Sabio și fiul acestuia, Sancho, mai tîrziu rege sub numele de Sancho el Bravo, Guzmán a intervenit pe lîngă regele maur, pentru ca acesta să-i acorde lui Alfonso ajutorul cerut. Aprecierea de care Guzmán se bucura din partea regelui maur i-a atras dușmănia nobililor musulmani, viața lui și a familiei sale fiind astfel în primejdie. Nevoit din această cauză să părăsească Africa, s-a întors în Spania, oferindu-și serviciile lui Sancho el Bravo. Acesta i-a încredințat apărarea cetății Tarifa din sudul Spaniei, refuzată de toți cei-

https://biblioteca-digitala.ro

lalți nobili, unde s-a instalat cu familia, exceptînd pe fiul său, a cărui educație i-o încredințase infantelui don Juan, fratele lui don Sancho el Bravo. La scurt timp după instalarea lui la Tarifa, don Juan a atacat cetatea, episod relatat de Kogălniceanu.

[19] Dreptul de a pescui ton (span.).

[20] Primo* D. Alonso Pérez de Guzmán: Aflat-am de cele făcute spre a ne sluji, apărîndu-ne această cetate Tarifa de mauri timp de șese luni, în care fost-am încercuiți și chinuiți. Și știut-am aceasta și cu greu ați trebuit să vărsați al vostru sînge și să-l jertfiți pre-al vostru fiu cel dintîi născut, spre binele meu și-al Domnului și spre a voastră onoare. Prin aceasta făcut-ați precum Abraham, tatăl nostru, carele spre a-l sluji pre Domnul-Dumnezeu și-a sacrificat fiul. Pentru care faptă meritați să purtați numele de cel Bun, și eu astfel vă numesc: așișderea și voi așa vă veți numi de aci înainte. Căci drept este ca cel ce făptuiește binele să poarte numele de cel Bun, și răsplătită fie-vă cea bună faptă a voastră. Căci celor ce rău făptuiesc li se ia moșia și bunurile toate. Și voi, carele ați arătat cavalerilor mei și a celor de pre toată această lume atîta cinste și fidelitate, dreptate este ca al vostru nume să rămînă legat de faptele voastre. Veniți de îndatălea să mă vedeți, căci dacă m-aș simți bine și nu la așa mare strîmtoare, nimeni nu mi-ar sta în cale să vin eu să vă văd. Dară voi veți face cele ce eu nu pot înfăptui, căci vreau să vă răsplătesc așa precum merită cele de voi făptuite. Preabunei voastre doamne trimitem urări de sănătate doamna mea și cu mine, și Dumnezeu să vă aibă în pază. D. Alcala de Henares, 2 ianuarie, în anul lui 1333 (span.).

[21] Alfonso XI, el Justiciero (cel Drept), regele Castiliei și al Leonului (1312—1350).

[22] Jusuf I (Abul Hagiag), rege maur al Granadei, a cărui domnie s-a caracterizat prin eforturile depuse pentru menținerea păcii. În acest scop a reînnoit cu Alfonso al XI-lea al Castiliei armistițiul încheiat de fratele său Mohamed.

[23] Bacon, Roger (1214—1294), unul din primii filozofi și oameni de știință englezi, autor a numeroase tratate și studii de filologie, matematică, astronomie, fizică, chimie (i se atribuie descoperirea prafului de pușcă), filozofie.

[24] Abulgnalid Ismail Ben Mohamed, vizir al Seviliei.

[25] Escorial, orășel situat la 40 km de Madrid, la poalele munților Guadarrama unde s-a construit palatul și mănăstirea care-i poartă numele (El Escorial) de către regele Filip al II-lea între anii 1562—1584. Filip al II-lea a hotărît această construcție pentru a îndeplini un jurămînt făcut în timpul luptei de la San-Quentin (1557) sfîntului Laurențiu, cînd artileria spaniolă a distrus o biserică ridicată în cinstea acestui sfînt.

[26] Pedro I, numit Pedro el Cruel o el Justiciero (cel Crud sau cel Neînduplecat), rege al Castiliei și al Leonului (1350—1369).

[27] Han (span.).

[28] Partidul mărginiților (fr.).

[29] Nobili spanioli (span.). Corect: *hidalgos*.

[30] Viața trîndavilor din Paris; ea nu se potrivește nicidecum Madridului (fr.).

[31] Provincii situate în nordul Spaniei, la țărmul Mării Cantabrice.

[32] Provincie din centrul Spaniei, actualmente împărțită între Ciudad Real, Toledo, Cuenca și Albacete.

[33] El Prado, cunoscut muzeu din Madrid, renumit pentru tablourile și sculpturile sale valoroase (îndeosebi ale maeștrilor spanioli), înconjurat de un frumos parc al cărui nume îl poartă.

[34] Osuna, descendentul unei vechi familii aristocrate spaniole.

---

* Termen cu care regii Spaniei se adresau în scrisori particulare sau în acte publice nobililor spanioli. Eventual preacinstite D. Alonso Pérez de Guzmán.

https://biblioteca-digitala.ro

[35] Fiica contesei de Montijo, Eugenia, a fost soția lui Napoleon al III-lea.

[36] Păstori (span.). Corect: *ovieros.*

[37] Cuțit (span.).

[38] Mică gazetă de provincie (span.). Corect : *Gacetita de provincias.*

[39] Hoți (span.).

[40] Dumnezeu să vă aibă în pază, mergeți cu Domnul (span.). Corect : *Dios guarde a usted, vaya usted con Dios.*

[41] Han (span.).

[42] Tîlhar, bandit (span.).

[43] Han (fr.).

[44] Corect : Toulouse.

[45] Corect : Narváez.

[46] Aluzie la războiul eroic purtat de Spania împotriva trupelor franceze invadatoare între anii 1808—1813.

[47] Aluzie la războiul carlist (1833—1839) purtat de urmașii lui Fernando VII; don Carlos, María Isidro de Borbón, fratele lui, și Isabel II, fiica sa — pentru cucerirea puterii.

[48] Este aidoma acelui andaluz (fr.).

[49] Se cutremura pămîntul (span.).

[50] Corect : *Bezo a usted los pies y los manos.*

[51] Corect : *excelentísimo señor.*

[52] Corect : *umilísimo siervo.*

[53] Corect : Córdoba.

[54] Corect : Granada.

[55] De la tabie, tabără (arhaism).

[56] Este vorba de romanul scriitorului francez Jean-Pierre Claris de Florian (1755—1794), *Gonzalve de Cordoue* (1791), tradus în românește de A. Vasiliu și tipărit de M. Kogălniceanu în tipografia și editura sa Cantora Daciei literare (2 vol., Iași, 1840).

[57] Aranjuez, oraș din provincia Madrid, în vechime reședință regală.

[58] Veche fortăreață romană, păstrată de goți, reconstruită și mărită de diferiți regi ai Castiliei și mai apoi transformată de către Carlos I și Filip II într-un somptuos palat regal.

[59] Draperii bogate care îmbrăcau ferestrele.

[60] Marca de fabricație a armelor luminate puternic, așezate într-un cadru de perete, arată în diverse cartiere, cum spune Washington Irving, „cu cîte case nobile se înrudește această mizerie" (fr.). Despre scriitor vezi nota 72.

[61] Ciorbă de năut (span.).

[62] Piață în centrul Madridului. Poarta Soarelui (span.).

[63] Paznici de noapte (span.).

[64] *Incîntat*, vrăjit.

[65] Abu Abdala (Boabdil), ultimul rege maur al Granadei (1482—1492). Prizonier în luptele cu spaniolii, Boabdil acceptă să devină vasalul regilor catolici cu condiția să fie eliberat. Nu respectă obligația de a fi vasal, ceea ce îi determină pe regii catolici să atace Granada, să-l alunge pe regele maur și să pună capăt dominației arabe în Spania.

[66] Palafox y Melzi o Melci (José), general spaniol, primul duce al Zaragozei. A condus eroic apărarea orașului Zaragoza, asediat în anul 1808 de către trupele franceze conduse de Napoleon.

[67] Palafox, eroul de la Zaragoza, avea dreptate să spună că în Spania războaiele naționale devin războaie sîngeroase (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

[68] Fernando VII, rege al Spaniei (1806—1808, 1813—1833), a cărui domnie a avut un caracter zbuciumat, antiprogresist. A reînființat Inchiziția, desființată de Napoleon, a anulat constituția din 1812, a închis universitățile, a inițiat o epocă de persecuții.

[69] Ferdinand VII era ființa cea mai încăpățînată din lume. Numai încăpățînarea sa a fost motivul pentru care principiile monarhice n-au avut ascendent în Mexic. Vedem că înaintea războiului Statelor Unite, *Timpul*, jurnal monarhic, apăruse în Mexic și că generalul Paredes el însuși, care ocupase un moment postul de președinte, își dase adeziunea partidului monarhic. Războiul Statelor Unite a pus piedici dezvoltării partidului. În acest partid, în acest spirit, expediția lui Flues (?) a fost încurajată... (fr).

[70] Corect : *quien quiere agua, naranjos, a dos martos*, cine vrea apă, portocale cu doi martos (monedă veche spaniolă) (span.).

[71] La naiba (span.).

[72] Irving, Washington (1783—1859), scriitor american de origine scoțiană. În timpul șederii sale în Spania a scris *The Life of Columbus (Viața lui Columb)*, în 1828, *The Conquest of Granada (Cucerirea Granadei)*, în 1829, *The Alhambra*, în 1832, și alte lucrări.

[73] Xavier, Marmier (1809—1892), autorul *Amintirilor de călătorie și tradițiilor populare*, se inspiră din epopeea națională finlandeză *Kalevala* și din faptele vrăjitorului Vainämoinen.

[74] Administratori (span.). Corect : *administradores*.

[75] Sacagii (span.). Corect : *aguadores*.

[76] Locuitori ai provinciei Galicia, din nord-vestul Spaniei. Corect : *gallegos*.

[77] Personajul principal al romanului picaresc cu același nume de scriitorul francez Lesage.

[78] Șef de consiliu (span.). Corect : *jife de junta*.

[79] Partizanii lui don Carlos María Isidro de Borbón, ai urmașilor săi și ai drepturilor lor la tronul Spaniei.

[80] Partizanii infantei Isabel II, în timpul regenței mamei sale (1833—1840), María Cristina de Borbón, soția lui Fernando VII.

[81] Corect : Irving Washington. Vezi nota 72.

[82] Un adevărat nobil spaniol nu-i mai înalt de patru picioare și jumătate (fr.).

[83] Béznar, în provincia Granada.

[84]
Mauri, ai mei mauri,
Care-ați cunoscut a mea simbrie,
Cuceriți Baeza aceasta,
Jur împrejur cu turnuri împodobită.
Pe bătrîni și pe copii
Să-i aduceți călări,
Pe bărbați și pe flăcăi
Cu sabia să-i străpungeți
Și pe acest bătrîn Pero Díaz
De barbă să-l prindeți,
Iar frumoasa Leonor
Iubită-mi va fi.
Du-te, căpitan Vanegas,
Și te-ntoarce mai cinstit!
Dacă vei fi tu în frunte,
Sigură va fi victoria (span.).

[85] Probabil Inigo de Oñiga sau Olmeda.

https://biblioteca-digitala.ro

[86] Jusuf III (Abul-Heyad), rege maur al Granadei. În timpul domniei sale, Granada, a cunoscut o epocă de liniște și prosperitate, care îndată după moartea sa a fost urmată de lupte ce n-au încetat decît o dată cu căderea Granadei.

[87] Manual (tratat) de agricultură (span.).

[88] Tradus de (span.). Corect : *traducido por...*

[89] Imprimeria regală (span.).

[90] Mașini pentru țesut mătasea (span.).

[91] Mănăstirea Algerului (span.).

[92] Cuvîntul granadinului (locuitor din provincia Granada) și credința castilianului valorează cît un creștin bătrîn (span.).

[92] *Granadă*, rodie, granată.

[94] Abderramán I, el Justo, primul calif al dinastiei Omayoh (a doua dinastie musulmană din Damasc) din Spania. A cucerit Toledo și Córdoba. În timpul domniei sale, Carol cel Mare a pătruns în Spania pînă la Ebru (778).

[95] Trestie de zahăr. Corect : *caña de azúcar.*

[96] Mic arbust stufos, cu trunchiul răsucit, al cărui fruct cărnos și neplăcut parfumat, *nèfle* nu este întotdeauna comestibil (fr.).

[97] Arbuști tropicali (fr.).

[98] Almanzor Mohamed, căpetenia maurilor din Spania. A cucerit Santiago de Compostela, pe care l-a distrus, dar a fost învins în bătălia de la Calatañazor, în anul 998.

[99] Luptați în războiul sfînt
Și acoperiți-vă de glorie
Omorînd pînă la unul
Pe maurii necredincioși (span.).

[100] Abencerraje, familie nobilă arabă din Granada (secolul al XV-lea), a cărei rivalitate cu familia Zeragh a contribuit la prăbușirea regatului Granada, subminat de războaie civile.

[101] Fez, localitate din Maroc, una din cele patru capitale ale imperiului, înainte de existența protectoratului francez.

[102] Almoravid (Almoravides), numele unui trib din Atlas care în secolul al XI-lea a întemeiat un întins imperiu, ajungînd să domine Africa occidentală și Spania musulmană pînă la jumătatea secolului al XII-lea.

[103] Yugurtha, rege al Numidiei, învins de romani în anul 104 î.e.n.

[104] Corect : *mitigar.*

[105] Al-Farabi sau Farabi, numit Ibn Tarkán, filozof musulman din secolul al X-lea, comentatorul lui Aristotel și al lui Platon. Din lucrările sale cele mai cunoscute se numără *Sufletul, Însușirile sufletului, Inteligența.*

[106] Ibn-Sina (Abŭ-Ali Hussain), cunoscut sub numele de Avicena, renumit medic arab (980—1037). În afară de medicină s-a ocupat de astronomie, matematică și filozofie, lăsînd lucrări valoroase.

[107] Averroès, (Ibn Rushd) (1126—1198), filozof arab din Córdoba. S-a ocupat și de literatură artă, astronomie, teologie și medicină. A lăsat un *Comentariu* asupra operelor lui Aristotel.

[108] Din cealaltă lume (span.). Corect : *ultramundana.*

[109] Abélard Pierre (1079—1142), teolog și filozof scolastic francez, autorul doctrinei conceptualiste.

[110] Thomas d'Aquin (1225—1274), teolog catolic, cel care a pus bazele teologiei oficiale adoptate de către biserica catolică. Doctrina sa, inspirată din Aristotel, e cunoscută sub numele de thomism.

https://biblioteca-digitala.ro

Escorialul, vedere generală

(Biblioteca Academiei Republici Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

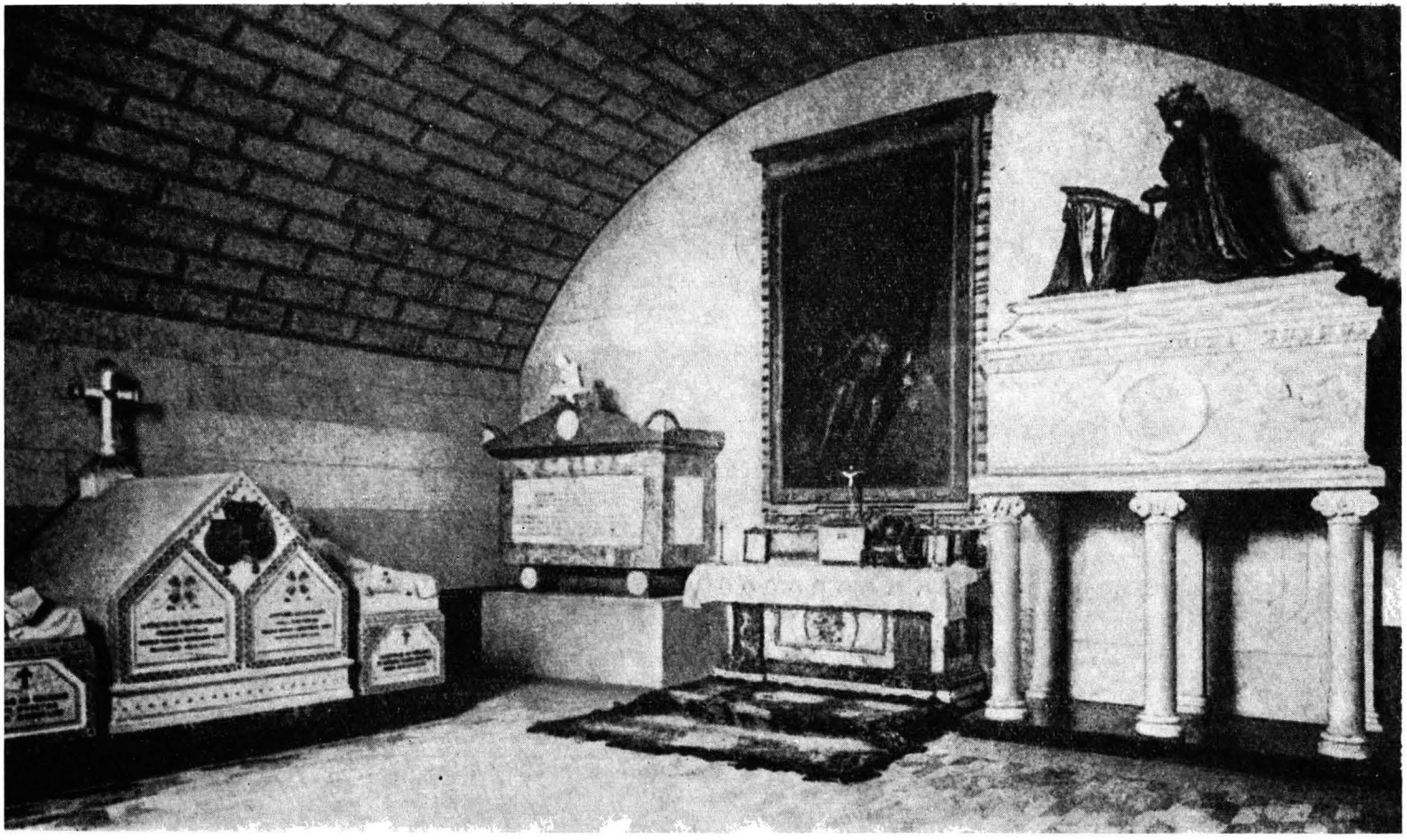

Panteonul infanților în Escorial

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

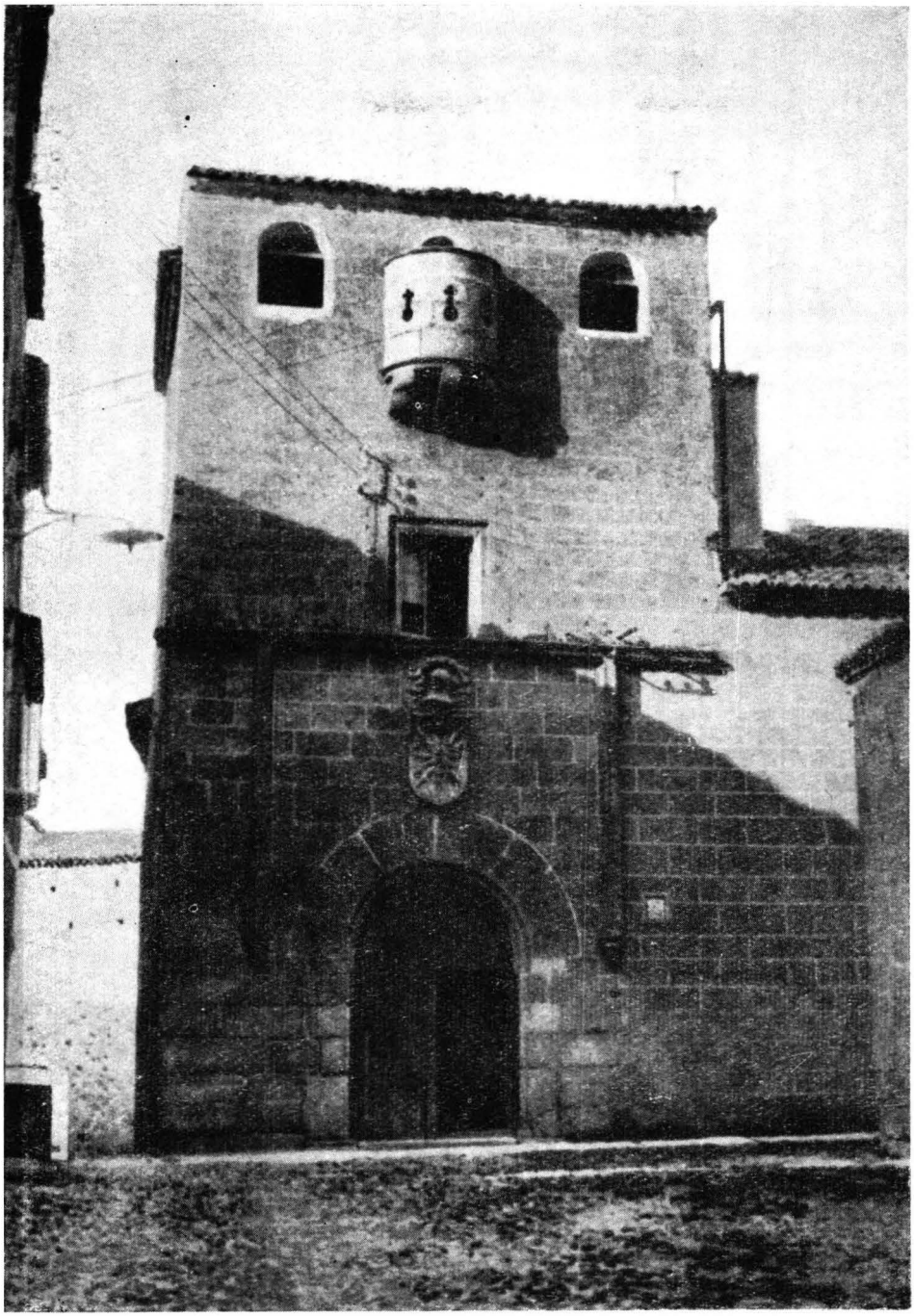

Cáceres, Casa soarelui

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)

https://biblioteca-digitala.ro

Córdoba, Piața Portocalilor și catedrala

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)
https://biblioteca-digitala.ro

[111] Albert cel Mare, numit Albert din Köln (1193—1280), teolog și filozof german, profesorul lui Thomas d'Aquin.

[112] Martínez de Jurava, cunoscut sub numele de Antonio Nebrija sau Lebrija (după numele satului din provincia Castilia, în care s-a născut către 1444), renumit gramatician și erudit spaniol, autorul celei dintîi gramatici castiliene în limba spaniolă, unul din primii umaniști spanioli.

[113] Abasidas, dinastie arabă întemeiată de Abul-Abas, căreia i-au aparținut 37 de califi ce au urmat dinastiei Omeyas. La început au avut reședința în Cufa (750), mai apoi în Bagdad (762—1258).

[114] Fernando V, el Católico, regele Aragonului, și Isabel I, la Católica, regina Castiliei, cunoscuți în istorie sub numele de „regii catolici". Prin căsătoria lor și prin cucerirea Granadei (1492) s-au pus bazele unității naționale spaniole.

[115] Gómez Manrique (1413—1491), nobil și poet castilian, unchiul poetului de renume mondial Jorge Manrique.

[116] Textul, transcris greșit de Kogălniceanu, nu se poate traduce.

[117] Fă cale întoarsă și spune stăpînilor dumitale că au murit regii Granadei care plăteau tribut creștinilor; și că astăzi în Granada sînt numai iatagane și lănci împotriva dușmanilor noștri (span.). Corect : *Volved y decid a vuestros soberanos que ya son muertos los reyes de Granada que pagaban tributo a los cristianos ; y que en Granada no hay sino alfanges e hierros de lanza contra nuestros enemigos.*

[118] Unul cîte unul am să scot sîmburii acestei granade (în limba spaniolă granada înseamnă granată, rodie, și în același timp e numele orașului Granada).

[119] Probabil Mena (Juan de) (1411—1456), celebru poet spaniol. Luînd ca model *Divina Comeate* a lui Dante, a scris cele mai cunoscute și valoroase poeme ale sale *(El Laberinto—Labirintul,* opera lui cea mai importantă, *Coronación — Încoronare, Didlogo de los siete pecados mortales — Dialog între cele șapte păcate de moarte).*

[120] Cei doi îngeri (span.).

[121] Dacă ar fi liber, i-aș da-o, dar nu i-o voi da pentru că este prizonierul meu (span.).

[122] Cetatea Alhambra.

[123] Corect : Sancho López de Mendoza, conde de Sevilla, probabil San Juan de los Ángeles.

[124] Nobili spanioli (span.). Corect : *grandes de España.*

[125] În trecut, guvernator cu ample atribuții administrative și judiciare (span.).

[126] Primărie. Corect : *ayuntamiento.*

[127] *Memoriile și aventurile unui om de calitate* (fr.).

[128] Marele amiral al Castiliei, spune el, avea o cățeluș de toată frumusețea; o cumpărase foarte bine dresată și era încîntat de nenumăratele giumbușlucuri pe care le făcea în fața lui, și care-i păreau să întreacă putința unei simple jivine. Tot admirînd-o, se convinse că o cățeluș obișnuită nu era cîtuși de puțin în stare de atîta desăvîrșire și că a lui, ori în ce fel s-o fi născut, trebuie să fi fost înzestrată cu suflet rezonabil. Acest gînd se înrădăcină atît de adînc în mintea lui, încît adeseori îi vorbea cățelușei sale de parcă ar fi vorbit cu o făptură omenească. Micuța dihanie, adînc mișcată de purtarea stăpînului său, nu lipsea odată să nu latre, și marele amiral își închipuia că ăsta-i un fel de răspuns al ei, neștiind limba spaniolească. El însărcină pe una dintre slugile sale să o învețe, dîndu-i oarecari lecții, pe care o punea să le repete de mai multe ori pe zi. Sluga ascultă porunca stăpînului său. Trecură cinci sau șase luni. Cum marele amiral nu observa nici un progres, el mustră pe preceptor, carele se scuza cum putea mai bine, susținînd cum că această cățeluș ar avea botul prea spintecat pentru ca să poată rosti cu ușurință vorbirea spaniolească. În cele din urmă, moartea neașteptată a cățelușei, care căzu, spre nefericirea ei, de pe o fereastră înaltă, îl împiedică pe marele amiral să ducă mai departe învățătura ei (fr.). Pasajul se găsește în *Oeuvres choisies de Prévost,* tome premier, Paris, 1810, p. 367—368. Kogăl-

https://biblioteca-digitala.ro

niceanu adaugă, la început, vorbele *„de Castille* (sic), *dit-il"* şi inversează exprimarea lui Prévost : *„c'était une réponse de manière dont elle..."* În plus, Kogălniceanu modernizează ortografia : *l avait, voyait,* în loc de *l'avoit, voyoit* etc.

[129] Ca ripostă. (fr.).

[130] Corect : Osuna.

[131] *Memoriile şi aventurile unui om de calitate care s-a retras din lume* (fr.).

[132] Corect : Burgos, oraş şi provincie spaniolă. În vechime aparţinea regatului Castiliei.

[133] Albrecht Dürer (1471—1528), pictor şi gravor german.

[134] Sachs (Hans) (1494—1576), poet german, autor a numeroase creaţii lirice, precum farse, drame, piese religioase sau antice.

[135] Prin excelenţă (fr.).

[136] „Cunoşti tu ţara unde cresc lămîile?" Primul vers din balada *Mignon* a lui Goethe; Kogălniceanu a înlocuit însă verbul *„blühen"* (a înflori) cu *„wachsen"* (a creşte).

[137] Calderón de la Barca (Pedro) (1600—1681), renumit poet dramatic spaniol.

[138] Lope de Vega (Felix) (1562—1635), poet dramatic spaniol de o mare fecunditate literară (a scris 1800 piese profane şi 600 drame religioase).

[139] Moreto y Cabana (Agustín) (1618—1669), celebru dramaturg spaniol.

[140] Corect : Sancho Panza, scutierul lui Don Quijote.

[141] Grimm, Jacobo Ludovic (1785—1863), filolog german care s-a ocupat în mod special de poezia folclorică. Cu lucrarea *Silva de Romances viejos españoles* (publicată în 1811) — *Culegere de povestiri vechi spaniole,* a iniţiat în Germania studiul ştiinţific al vechilor *romances* spaniole.

[142] Rodrigo, ultimul rege vizigot în Spania, care a fost învins de arabi în bătălia de la Guadalete (711).

[143] Rodrigo Díaz de Vivar, numit Cid Campeador (1049—1099), cavaler şi erou spaniole ale cărui semilegendare fapte de arme împotriva maurilor au dobîndit faimă mondială.

[144] Pelayo, primul rege al Asturiei. O dată cu victoria de la Covadonga (718) asupra maurilor, Pelayo a început recucerirea Spaniei de sub dominaţia arabilor.

[145] Carol I, cel Mare, rege al francilor (771—814), împărat al Occidentului (800—814).

[146] Cavaleri ai Granadei, nobili, cu toate că sînt mauri (span.).

[147] Calainos, personaj maur al unei vechi romanţe cavalereşti, care se îndrăgosteşte de infanta Siciliei.

[148] Poveştile Alhambrei (fr.).

[149] Carol I, rege al Spaniei (1516—1556) şi împărat al Germaniei (Carol V, 1519—1556). Domnia sa a constituit una din epocile cele mai glorioase din istoria Spaniei.

[150] Neamul meu nu este neam de laşi (span.).

[151] Nobil (fr.).

[152] Blînd, curajos, modest, amabil, poet, prietenos, puternic, abil în mînuirea lăncii, bun spadasin şi ţintaş (span.).

[153] Abderraman III (912—961), al optulea calif din dinastia Omeyas în Spania. Domnia sa a constituit epoca cea mai înfloritoare a califatului de Córdoba.

[154] 400 livre de aur pur, 400 livre de lemn de aloe, 500 uncii de chihlimbar, 300 uncii de camfor, 30 suluri de mătase cu fir de aur sau argint, 110 piei de jder de Persia, 48 hamuri de călărie împletite cu aur şi mătase, 4.000 livre de sculuri de mătase, 30 covoare persane, 800 armuri de fier pentru cai de lupte, 1.000 scuturi, 10.000 săgeţi, 15 cai arabi pursînge cu veşminte de aur, 100 cai din Africa, 20 catîri de povară cu şei şi steguleţe, 40 de sclavi, 20 de sclave frumoase, cu haine preţioase şi o compoziţie poetică care face aluzie la dar (span.).

[155] Luncă (span.).

https://biblioteca-digitala.ro

[156] Guadalquivir, rîu ce străbate Andalucía şi se varsă în Oceanul Atlantic, unul din cele mai mari rîuri din Spania (680 km).

[157] Corect : Ceuta, localitate în provincia Cádiz, din sudul Spaniei.

[158] Algeciras, localitate în provincia Cádiz, din sudul Spaniei.

[159] Valida sau Valada, prinţesă musulmană, fiica califului de Córdoba, Mohamed al III-lea, Al-Mustakfi (n. către 988 — m. 1025).

[160] Probabil : vrăjitoarea arabilor (span.).

[161]
Ochii mei
Vă rănesc inima ;
Iar ai dumneavoastră
Obrajii mei ;
Ca două răni
Nu la fel rănite :
Unul e pălmuit,
Celălalt ruşinat (span.).

[162] Corect : Zaragoza.

[163] Corect : Atocha, Basilica Atocha.

[164] Publicaţie periodică din Spania, *Vestitorul.*

[165] Stradă (span.).

[166] Clausel (Clauzel), Bertrand (1772—1842), mareşal al Franţei, guvernator al Algerului (1830), apoi comandant al armatei africane (1835—1836).

[167] Zarco del Valle (Mariano Remón) (? —1906), diplomat spaniol care a intrat în cariera diplomatică în calitate de ataşat militar, în 1850.

[168] Probabil Cortines Espinosa (José), general spaniol care s-a remarcat în luptele de apărare ale Zaragozei împotriva trupelor invadatoare franceze, conduse de Napoleon.

[169] Acel popor numeros se oprise cu respect înaintea cadavrului acelui venerabil bătrîn ; ovaţiile însă au izbucnit pe loc ; un popor care se distrează nu acceptă să-i fie întreruptă plăcerea De ce, spuneau unii, să-l înmormînteze pe războinic tocmai azi, cînd sărbătorim una din serbările noastre cele mai populare? De ce să ne amintească de moarte, acum, cînd totul e plin de viaţă, de zgomot, de nebunie? Şi de ce noi să plîngărim cenuşa acestui general de seamă, făcînd-o să treacă prin mijlocul poporului, care azi îşi încheie serbările dionisiace? (span.).

[170] Oameni de condiţie modestă, cu pretenţii de eleganţă şi rafinament (span.).

[171] Dans popular din Aragón şi Valencia.

[172] Studenţii din Teba, oraş din sudul Spaniei, în apropiere de Málaga (span.).

[173] Monede mici, bănuţi (span.).

[174] Jandarmi, poliţişti (span.).

[175] Corect : Nevada (Sierra Nevada din sudul Spaniei, provinciile Granada şi Almeria).

[176] Cele două paturi de jos ale poporului (fr.).

[177] Julián (El conde Don), guvernatorul Ceutei. Legenda spune că i-ar fi lăsat pe maur să cucerească Ceuta pentru a se răzbuna pe regele Rodrigo, care a sedus pe fiica sa, Florinda.

[178] Locuitorii Ţării Bascilor, regiune din nordul Spaniei, la graniţa cu Franţa.

[179] Locuitori ai provinciei Navarra, din nordul Spaniei.

[180] Jimena Díaz, soţia Cidului.

[181] Alfonso II, rege al Portugaliei (1212—1223), învingător în numeroase lupte cu maurii.

[182] Berenguela, regină şi împărătească a Leonului şi a Castiliei. În anul 1139 a salvat singură Toledo de atacul maurilor. A murit în 1148.

https://biblioteca-digitala.ro

[183] Cei şapte fii ai lui Gonzalo Gustios, señor de Salas y Lara. Ei au încercat să-l elibereze pe tatăl lor, prizonier în Córdoba, dar au fost omoriţi într-o ambuscadă organizată de unchiul lor, Ruy Velázquez, pe care mai apoi l-a asasinat fratele infanţilor de Lara, bastardul Mudarra. Acest fapt a dat naştere unei legende care constituie unul din primele monumente ale literaturii castiliene (sec. al X-lea). A circulat numai pe cale orală.

[184] Membrii familiei Abencerraje şi Zeragh. Vezi nota 99.

[185] Regii Spaniei (span.).

[186] Numele spaniol este Cristofor Colón.

[187] Cortés Hernán (1485—1547), cuceritorul Mexicului.

[188] Pizarro Francisco (1475—1541), cuceritorul Perului.

[189] Montezuma (Monteczuma sau Moctezuma), împărat aztec al Mexicului, învins de Cortés în anul 1520.

[190] Casas (Bartolomé de Las) (1457—1566), misionar spaniol, însoţitorul lui Cristofor Columb în timpul primei sale călătorii în Indii. Apărător al indienilor, a susţinut cauza acestora în cunoscuta sa lucrare *Historia General de las Indias (Istoria generală a Indiilor)*. Carol al V-lea şi Filip al II-lea l-au numit protector universal al tuturor indienilor.

[191] Loyola (San Ignacio de) (1491—1556), întemeietorul Ordinului iezuiţilor.

[192] Teresa de Jesús (Santa) (1515—1582), cunoscută în timpul său sub numele de Teresa Sánchez Cepeda Dávila y Ahumada, autoare a numeroase lucrări literare care constituie monumente glorioase ale literaturii spaniole.

[193] Dacă nu, nu (span.).

[194] Padilla (Juan de) (1490—1521), căpetenia mişcării populare a comunerilor *(los comuneros*, membrii unei organizaţii patriotice spaniole) din oraşele Castiliei împotriva politicii lui Carol Quintul.

[195] Batalla de Lepanto (17 septembrie 1571) a fost organizată de Roma, Veneţia şi Spania, care s au unit pentru a pune capăt puterii maritime a Turciei. Flota aliaţilor a fost condusă la victorie de don Juan de Austria, fiul lui Carol Quintul. În această luptă şi-a pierdut braţul stîng Miguel Cervantes (de aceea este denumit *el manco de Lepanto* — ciungul de la Lepanto)

[196] Corect: Don Quijote.

[197] Guernica y Luno, situată în provincia Vizcaya, în apropiere de graniţa cu Franţa, a fost considerată în vechime capitala politică a provinciei căreia îi aparţinea.

Acolo, la umbra bătrînului stejar (simbolul libertăţii), se adunau reprezentanţii poporului; regii jurau să apere libertatea Vizcaiei. Fernand V şi Isabel I au jurat sub acelaşi stejar, în 1473 să menţină privilegiile provinciei.

[198] Legile, privilegiile, libertăţile.

[199] Bidasoa, rîu care străbate provinciile vizcaine şi se varsă în golful Gascuña. Parte din cursul său formează graniţă cu Franţa.

[200] Murillo (Bartolomé Esteban) (1617—1682), celebru pictor spaniol.

[201] Velázquez de Silva (Diego) (1599—1660), renumit pictor spaniol.

[202] Reprezentanţi (fr.).

[203] Ordinul cavalerilor de Malta (secolul al XIV-lea).

[204] Sue (Eugène) (1804—1857), scriitor francez, autor de romane umanitare şi patetice *(Mystères de Paris — Misterele Parisului, Le Juif errant — Evreul rătăcitor, Sept péchés capitaux — Cele şapte păcate fundamentale)*.

[205] María Cristina de Borbón, regina Spaniei (1833—1840). A condus ţara ca regentă, în timpul minorităţii fiicei sale, Isabel, care a devenit mai tîrziu regina Isabel II (1843—1868) dînd naştere primului război carlist.

https://biblioteca-digitala.ro

[206] Promisiuni (span.).

[207] Zumolacarregui (1788—1835), general spaniol, partizan al carliştilor, care s-a remarcat în primul război carlist.

[208] Bască (span.). Corect : *boina.*

[209] Ducipo de Slano y Gayaso (1840—1890), conte de Toreno, politician spaniol, primar şi guvernator al Madridului.

[210] Saavedra Ramírez de Baquedano (Angel de) (1791—1865), duce de Rivas, celebru poet şi politician spaniol. Adevărat patriot, s-a remarcat nu o dată în timpul războiului de independenţă împotriva Franţei (1808—1843).

[211] Pando Fernández de Pinedo Macea y Dávila (Manuel), marchiz de Miraflores (1792—1872), istoric şi politician spaniol.

[212] Pămînturi roşii (arse de soare) (span.). Corect : *tierras bermejas.*

[213] 100 de fecioare creştine, 100 de dobloni (veche monedă de aur spaniolă), 100 de bucăţi de brocart, 100 de cai albi, şi 100 de vaci (span.). Corect : *100 doncellas cristianas, 100 doblones, 100 piezas de tisú, 100 caballos blancos,* y *100 vacas fragadas (fragadas* — inexistent în lb. span.)

[214] Ordin cavaleresc (span.). Corect : *Milagro.*

[215] În Spania (fr.).

[216] Dumnezeule! lucrurile merg de la sine (fr.).

[217] Lucrurile merg de la sine (ital.).

[218] La modă (fr.).

[219] În aer liber (fr.).

[220] Cavalerul slujitor (span.).

[221] Transcris greşit în limba spaniolă de către M. Kogălniceanu.

[222] Rîuri de ghipură şi de dantele din Flandra (fr.).

[223] Stilul pitoresc (span.).

[224] Ieftin (fr.).

[225] Să-şi vîndă ieftin farmecele ascunse (fr.).

[226] Bine, bine, bine, bis, bis (span.).

[227] Un pas de dans destul de lung şi desfăşurat şi care dezgoleşte cît mai mult (fr.).

[228] Vechile păcate (fr.).

[229] Vă iubesc, vreau să vă văd mîine la ora şase, sînteţi un înger (fr.).

[230] Feţele graţioase, piruetele susţinute (fr.).

[231] Chénier André (1762—1794), poet liric francez, de inspiraţie antică şi modernă.

[232] Exista ceva acolo, adică o rentă de o sută de mii de livre, o fiică de marchiză şi titlul de nobil spaniol (fr.).

[233] Firesc, natural (fr.).

[234] Noaptea Crăciunului (span.). Corect: *Noche-Buena.*

[235] Reprezentaţiile ce înfăţişează naşterea lui Isus Cristos (span.). Corect: *nacimientos*

[236] *La zarzuela* (după numele vechii reşedinţe regale, Zarzuela, unde a avut loc prima reprezentaţie de acest fel), operă dramatică şi muzicală în care alternează declamaţia şi cîntecul.

[237] Transcris greşit în limba spaniolă de către M. Kogălniceanu.

[238] Luptele de cocoşi (span.). Corect: *las corridas de gallos.*

[239] Totul este pretext pentru bucurie şi plăcere (fr.).

[240] O urmare, o continuare (fr.).

[241] Aluzie la povestea populară *Istoria lui Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă,* prelucrată de Ion Barac.

[242] *Călătorie în Italia* (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

[243] Convorbire (intimă), conversaţie (fr.).

[244] Bîrfeli de orăşel de provincie, bîrfeli minore (fr.).

[245] Tajo, rîu care străbate provinciile spaniole Guadalajara, Madrid, Toledo şi Cáceres, apoi Portugalia, şi se varsă în Oceanul Atlantic.

[246] Forma (fr.).

[247] Un peisaj (fr.).

[248] Postul Paştilor. Petrecerile carnavalului n-au încetat; cu excepţia seratelor dansante reprezentaţiile de circ, dansurile, sindrofiile, întîlnirile n-au fost întru nimic mai puţin dese (fr.),

[249] Nemours (Louis-Charles-Philippe, duce de) (1814—1896), cel de al doilea fiu al lu Louis-Philippe, regele Franţei.

[250] Toreador (span.).

[251] La dispoziţia dumneavoastră (span.).

[252] Oferte de a te servi (fr.).

[253] Spaniol autentic, care se trage din strămoşi spanioli (fr.).

[254] Spaniol franţuzit (span.).

[255] Cu totul la ordinele dumneavoastră, cu totul al dumneavoastră (fr.).

[256] Străbătînd cîmpiile Castiliei, aspectul satelor, portul locuitorilor, carele trase de boi, felul muncilor rurale îmi aminteau, fără să vreau, Moldova (fr.).

[257] Sate, proprietăţi ale Kogălnicenilor, unde scriitorul şi-a petrecut tinereţea.

[258] Socotim sfîrşitul jurnalului de călătorie aici, cu această viziune optimistă despre viitorul Spaniei. Totuşi, după mai multe pagini, găsim iarăşi rînduri autografe ale lui Kogălniceanu, cu impresii despre Spania. Le transcriem şi pe acestea aici:

Extras în spaniolă cu intercalări în româneşte despre „Batalla de Los Alporchores (17 mart. 1452)", care se termină cu încheierea naraţiunii astfel: „Şi fără a mai adăogi, se aruncă cu fii săi asupra morilor". (Este vorba de eroismul lui „hidalgo Pedro Gabaron" — D.S.)

„Tradiţii de Guzman el Buéno cu cum[na]tul său Eugeniu Guzman y Palafon renaşte slava vechie şi acea contempureană, aducînd aminte de cele mai mari lecţii (?) a naţiei spaniole, războiul în contra morilor şi războiul independenţiei."

„Abdelaxiz (corect: Alhamar Mohamed, v. nota 11—D.S.), cel întîi rigă mor, luă de soţie pre Egilma, văduva lui Don Rodrig, şi o numi Omalisam, în spaniolă *la de los collares lindos* (aceea cu colierele frumoase—D.S.). Vezi în *Siglo* despre Egilma."

„Politica celor întîi mori fu atît de blîndă, că în Spania, ca şi în Orient, păstrează legile-obiceiele naţiei supuse, încît multe fete creştine s primiră a se însoţi cu mori şi chiar mînăstirile cu călugării şi călugăriţe se păstrară, ţiind chiar costumele lor, măcar că norodul începusă a împrumuta *el albornoz, el sanillo, calzon y el turbante arabe*" (burnuzul, inelul, şalvari şi turbanul arab — D.S.) *(Historia de Granada por d. Miguel Lafuente Alcantara, Granada,* t. 2, p. 126.)

„Aderraman, rigă mor de Cordoba, fu cel dintîi carele în frumoasele sale grădini de la Ruzafa, în Cordova, plantă cel întîi palmier mor, cu mînile sale, frunzile sale aducîndu-i aminte de Africa. Cu acest motiv el compusă balada *La palma (Palmierul* — D.S.), ce morii o ştie de rost şi care încă este păstrată, traducîndu-se de către Conde în versuri părechiate" *(versos pareados)*. Urmează 12 versuri perechi, în spaniolă. Cu paginile foii 109, se termină textul autograf al lui Kogălniceanu, cu extrase din *La charte de Don Alfonso le Sage (Las de Partidas)**, lege aspră, care defineşte legal caracterul domnului tiran şi al insurecţiei (notă—D.S.).

---

* *Las Siete Partidas*, celebru cod de legi întocmit de regele Alfonso al X-lea, el Sabio (1252—1284).

https://biblioteca-digitala.ro

INDICI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE CRONOLOGIC AL SCRISORILOR

1835, sept. 14/26, [Berlin]	către Ilie Kogălniceanu	p. 5—6
1835, oct. 17/29 [Berlin]	către Ilie Kogălniceanu	p. 7
1836, apr. 21/mai 3, [Berlin]	către Ilie Kogălniceanu	p. 8
1836, sept. 21/oct. 3, [Berlin]	către Ilie Kogălniceanu	p. 9—10
1836, noiembr. 22/dec. 4, Berlin	către Ilie Kogălniceanu	p. 10—11
1843, oct. 2	către Ion Ghica	p. 23
[1843, oct. 4]	către Ion Ghica	p. 24—25
1843, oct. 20 Botoşani	către Ion Ghica	p. 25—26
[1843]	către Ion Ghica	p. 26—28
1844, febr. 3, Iaşi (cu alţii)	către Mihail Sturdza	p. 97
[1844, febr. 26]	către Ion Ghica	p. 29
1844, febr. 26	către Alexandru Suţu	p. 29—30
1844, aug. 22, Iaşi	către Ion Ghica	p. 30—35
1844, sept. 5, Iaşi	către Ion Ghica	p. 37
[1844]	către Ion Ghica	p. 38—39
[1844]	către Ion Ghica	p. 39—40
1845, ian. 5, Iaşi	către Ion Ghica	p. 41—43
1845, apr. 12, Iaşi	către Ion Ghica	p. 45—47
[1845], aug. 4/16, Paris	către Ion Ghica	p. 48—49
1846, iunie 7, Paris	către ambasadorul Suediei la Paris	p. 99—102
1846, dec. 6/18, Madrid	către Ion Ghica	p. 49—50
1847, ian. 1/13, Madrid	către Ion Ghica	p. 51
[1847], ian. 4, Madrid	către Ion Ghica	p. 52—53

https://biblioteca-digitala.ro

1847, mart. 29, Paris	către Ion Ghica	p. 53—54
[1847], apr. 4, Paris	către Ion Ghica	p. 54—55
1847, aug. 8, [Iaşi]	către Mihail Sturdza	p. 103
[1848], noiembr. 15	către Alecu Kogălniceanu	p. 12
[1848]	către Alecu Kogălniceanu	p. 13
1851, apr. 18/30, Iaşi	către Ion Ghica	p. 55—58
1853, mart. 22, [Iaşi]	către Grigore Alex. Ghica	p. 104—105
1855, iun. 23, [Iaşi]	către Ilie Kogălniceanu	p. 14
1855, sept. 14/26, Iaşi	către Costache Negri	p. 59—61
1855, oct. 10/22, Iaşi	către Costache Negri	p. 62—64
[1856, ian. 19, Iaşi]	către Grigore Alex. Ghica	p. 105—108
1856, aug. 28, Iaşi	către Costache Negri	p. 67—68
1857, mart. 1, Iaşi	către unioniştii din Dorohoi	p. 111—113
1857, apr. 9, [Iaşi]	către unioniştii din Dorohoi	p. 115
1857, aug. 19, Iaşi	către unioniştii din Dorohoi	p. 115—116
1859, aug. 30	către Alexandru Ioan Cuza	p. 117
[1860, iun. 16, Iaşi]	către Alexandru Ioan Cuza	p. 118
[1860, iunie 4/16, Iaşi]	către Alexandru Ioan Cuza	p. 119
1860, iun. 18, Iaşi	către Lascar Rosetti	p. 120
1860, aug. 15, [Iaşi]	către Dimitrie Cozadini	p. 69
1860, aug., [Iaşi]	către Alexandru Ioan Cuza	p. 121—122
1861, ian. 24, Iaşi	către A. H. Ubicini	p. 70
[1863], oct. 11, Iaşi	către Nenici, pentru Frenkel	p. 71—72
[1863], dec. 15, [Buc.]	către Calinic Miclescu	p. 123
1864, ian. 2, [Buc.]	către toţi şefii de staţii poştale	p. 123
[1864], ian. 14, [Buc.]	către Stematin	p. 124
1864, febr. 24 [Buc.]	către redactorul *Progresului*	p. 124
[1864], mart. 3, [Buc.]	către toţi prefecţii din ţară	p. 125
1864, mart. 24, [Buc.]	către şefii de staţii	p. 126
[1864], mart. 28, [Buc.]	către Caţinca Kogălniceanu	p. 14—15
[1864, mai, Buc.]	către comandanţii de unităţi militare	p. 126—127

https://biblioteca-digitala.ro

1864, iul. 1, [Buc.]	către Alexandru Ioan Cuza	p. 128
[1864], iul. 5, [Buc.]	către Catinca Kogălniceanu	p. 15
[1864]	către şefii staţiunilor de telegraf	p. 129
[1864], iul. 18, [Buc.]	către Al. Papadopol-Calimah	p. 73
[1864], aug. 30, Cîmpulung	către Alexandru Ioan Cuza	p. 129—131
1864, sept. 5, Craiova	către Alexandru Ioan Cuza	p. 131—133
1864, noiembrie 3, [Buc.]	către Ion Eliade Rădulescu	p. 74
[1869], ian. 15, [Buc.]	către toate primăriile din rezidenţe	p. 133
[1869], ian. 20, Buc.	către Miller	p. 134
[1869], ian. 27, [Buc.]	către Costache Negri	p. 75—76
[1869], febr. 29, [Buc.]	către N. Callimaki-Catargi	p. 76—77
[1869], febr. 29, [Buc.]	către Vasile Alecsandri	p. 77
[1869], martie 4, Buc.	către Broscianu	p. 134
[1869], mart. 6, [Buc.]	către Vasile Alecsandri	p. 78
[1869], mart. 14, [Buc.]	către Iacovaki Leon şi Gr. Sturdza	p. 135
1869, mart. 14/26, Buc.]	către Vasile Alecsandri	p. 78—81
[1869], mart. 17, [Buc.]	către V. Şerban	p. 135
[1869], mart. 23, Focşani	către Vasile Alecsandri	p. 82
[1869], mart. 24, [Buc.]	către G. Mîrzescu	p. 136
[1869], mart. 25, [Buc.]	către G. Mîrzescu	p. 136
[1869], mart. 28, [Buc.]	către C. Săvoiu	p. 137
[1869], apr. 3, [Buc.]	către G. Mîrzescu	p. 137
[1869], apr. 3, [Buc.]	către N. Callimaki-Catargi	p. 138
[1869], apr. 5, [Buc.]	către A. T. Zissu	p. 138
[1869], apr. 6, [Buc.]	către Matei Gane	p. 139
[1869], apr. 9, [Buc.]	către I. Antoniadi	p. 140
[1869], mart./apr., Buc.	către Ion Stîlpianu	p. 140
[1869], apr. 9/21, Buc.	către Grigori Miculescu	p. 141
[1869], iun. 21, [Buc.]	către toate prefecturile	p. 141
[1869], aug. 16, Buc.	către toţi prefecţii	p. 142
1869, aug. 25, [Buc.]	către Iacob Negruzzi	p. 83

https://biblioteca-digitala.ro

[1869], aug. 31, Buc.	către Anibal Gherghely	p. 142
[1869], sept. 9, [Buc.]	către N. Catargi	p. 143
1869, oct. 1, [Buc.]	către prefectul de Dolj	p. 143
[1869], oct. 7, [Buc.]	către A. T. Zissu	p. 144
[1869], noiembr. 12, [Buc.]	către G. Mîrzescu	p. 145
[1869], dec. 2, [Buc.]	către Epitropia „Sf. Spiridon"	p. 145
[1869], dec. 17, [Buc.]	către D. Donici	p. 146
[1869], dec. 21, Buc.	către toate prefecturile	p. 146
[1869], dec. 21, Buc.	către toate prefecturile	p. 147
[1869], dec. 31, [Buc.]	către Matei Gane	p. 147
[1869]	propunere pentru prosperarea oraşului Iaşi	p. 148
1872, dec. 23, [Buc.]	către Ion Ghica	p. 83—84
1874, febr. 12, [Buc.]	către D. A. Sturdza	p. 84
[1874, sept., Buc.]	către Al. Papadopol-Calimah	p. 85—86
1875, aug. 6, Carlsbad	către Ion Ghica	p. 86
1876, mai 19, [Buc.]	către Carol I	p. 149
[1877], apr. 17, Buc.	către căpitanii porturilor Galaţi, Brăila, Giurgiu	p. 149
[1877], apr., Buc.	către Ştefan Bellu	p. 150
[1877], mai 14, Buc.	către Ion C. Brătianu	p. 150
[1877], iul. 19, Buc.	către prinţul Gorciacov	p. 151
[1877], sept. 1, Buc.	către D. Robescu	p. 151
[1877], sept. 2, Buc.	către agenţii diplomatici ai României	p. 152
[1877], sept. 8, Buc.	către generalul Alex. Cernat	p. 152
[1877], sept. 8, Buc.	către toţi prefecţii	p. 153—154
[1877], sept. 14, Buc.	către Emil Ghica	p. 154—155
[1877], sept. 15, [Buc.]	către agenţii diplomatici ai României	p. 155—156
[1877], sept. 15, Buc.	către generalul Alex. Cernat	p. 156
1877, sept. 16, Buc.	către agenţii diplom. ai României	p. 157
[1877, sept.]	către prefectul de Tecuci	p. 158
[1877, oct.]	către primarul capitalei	p. 158
[1877], oct. 22, Buc.	către generalul Alex. Cernat	p. 159
[1877], noiembr. 9, Buc.	către Lucia Kogălniceanu-Liteanu	p. 16
[1877, noiembr. 10, Buc.]	către toţi prefecţii	p. 159

https://biblioteca-digitala.ro

[1877], noiembr. 17, Buc.	către Rîşcanu	p. 161
[1878], ian. 13, Buc.	către Catinca Kogălniceanu	p. 16—17
[1878, febr. 10, Buc.]	către Vasile Alecsandri	p. 161
[1878], mart. 11, [Buc.]	către primarul capitalei	p. 162
[1878], aprilie 18, Buc.	către I. C. Brătianu	p. 162
[1878], iul. 4, Buc.	către Rîşcanu	p. 163
[1878]	către Moscuna	p. 163
[1878]	către baronul Dmitri Stuart	p. 164
[1878]	către subprefectul din Beket	p. 164
[1879] aug. 14	către colonelul Const. Lecca	p. 165
[1879], noiembr. 3	către H. Goldner	p. 166
[1880], mart. 7, [Buc.]	către Leon Negruzzi	p. 166
1880, apr. 10/22, [Buc.]	către preşedintele Senatului	p. 167
1880, noiembr. 19/dec. 1, Paris	către Grigore Ventura	p. 87—89
1881, ian. 18/30, Paris	către Grigore Ventura	p. 90—91
1881, febr. 15/27, Paris	către Grigore Ventura	p. 91—92
1885, ian. 22, [Buc.]	către Ministrul Instrucţiunii Publice	p. 168
1886, apr. 22, Constanţa	către Iorgu Hermeziu	p. 169
[1888], noiembr. 23, Buc,	către Jora, Ion Mîrza, Costandaki	p. 170
[1888], Buc.	către Colegiul I de deputaţi Iaşi	p. 171
[1891], [Buc.]	către dr. Ion Neagoe	p. 92—93
1891, iun. 10, Paris	către Catinca Kogălniceanu	p. 17—19
[1891], iun. 18, Paris	către Vasile Kogălniceanu	p. 19
1891, iun. 19/iul. 1, Paris	către Vasile Kogălniceanu	p. 20

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE ALFABETIC DE NUME ŞÍ LOCURI

(Scrisori)

A

Aali-paşa, 55, 58
Aaron, Florian, 43, 45
Adăniloaie, Nichita, 115, 128
Albano, 185—186
Alecsandri, Iancu, 58—59
Alecsandri, Vasile, VIII, 12, 29, 32—33, 38—49, 43, 49, 54—55, 58, 61, 74, 76—80, 97—98, 100—101, 114, 138, 161, 167
Alecu, 12
Alexandrescu, Grigore, VIII, IX, 11, 30, 35—36, 39—40, 54, 125, 164
Alexandru Ghica, 50, 55
Alexandru Ioan Cuza, VIII—XI, 44, 57—59, 67, 72—73, 81, 99, 114, 117—120, 128, 139, 162
Alexandru al II-lea al Rusiei, 149, 162
Ali Hasan, Silime, 168
Amiras, VII, 71
Amzăr, Dimitrie, 9
Andrassy, 86
Anghelescu, Alexandru, 160
Angheluţă, 146
Anglia, 41, 86
Angora, 71
Anineanu, Marta, 40, 55, 61
Antoniadi, 140
Antonie, 176—177
Aranjuez, 50
Argeş, VIII
Argyropol, G., 148
Arion, 87—88
Aristarchi, Nicolae, 54—55
Asaki, Gheorghe, 11 — 12, 36, 41—43, 74—75, 108
Asia, 183
Aslan, I., 58
Atanasiu, 83—84

https://biblioteca-digitala.ro

Augustin, 84
Austria, X, 6, 88—89, 136
Austro-Ungaria, 169

B

Bacău, 75, 134
Bacinski, 33
Balica, Alecu, 84
Baliff, Octave, 71
Balş, Alecu, 12, 23—24
Balş, Const., 43
Balş, Iordache, 58
Balş, Lupu, 42, 44
Balş, Panait I., 34—36
Balş, Toderiţă, 30, 35, 43, 62, 67—68
Barbu Ştirbei, 55
Barcsei, 159—160
Bariţ, Gh., 114
Başotă, Anastase, 43, 145—147
Başotă, Ioniţă, 145
Bataillard, Paul, 70
Bălăceanu, 30, 33
Bălăceanu, Constantin, 81
Bălăceanu, Ion, 37, 54—55, 79, 81
Bălăceanu, Catinca (căs. Gauthier), 35, 37
Bălăceanu, Elena (căs. Băleanu), 35, 37
Bălăceanu, Frosa (căs. Gravais), 35, 37
Bălăceanu, Maria (căs. Rückman), 35, 37
Bălăceanu, Sultana (căs. Lenş, apoi Kretzulescu), 35, 37
Bălăceanu, Zoe (căs. Bremsen), 35, 37
Bălcescu, Nicolae, VII—IX, 30, 32, 36—37, 39—40, 44, 45, 50—51, 61, 82, 114
Băleanu, Emanoil, 36
Bărcănescu, 13
Beket, 159, 164
Beldiman, Alecu, VII, 84—85
Beldiman, Evantias, 130—131
Beldiman, V., 58
Beldiman, G., 15
Bellu, Ştefan, 150
Bender (Tighina), 99, 101
Bercsa, 163
Berghem, Nicolas, 186
Berindei, Dan, 128, 133
Berlin, XII, 5—6, 9—11, 41, 44, 67, 88—89, 106, 152, 155, 157, 160—161

https://biblioteca-digitala.ro

Berman, Adolf, 11, 62
Bernasconi, Pietro, 183
Beyne, Baligaud de, 63—64, 67
Beust, Frederic-Ferdinand, 88—89, 110
Bibescu, Mariţica (născ. Văcărescu), 50, 81
Bibescu, Nicolae, 137
Bibescu, Ştefan, 137
Bischofsheim, VIII, 118
Bîrlad, 123
Blaremberg, Constantin, 79, 81—82
Boerescu, Vasile, 87—90
Bogdan, 43
Bogdan, Leon, 15
Bohatin, 99
Bolintineanu, Dimitrie, 45, 72
Bolliac, Cesar, IX, 45, 133
Borsec, 29, 35
Bosianu, Constantin, 79, 81—82
Botoşani, 7, 23, 25, 142, 169
Bourbon, Carlos Luis Maria Fernando de, 52
Bourbon, Carlos Maria Isidor de, 52
Bourguignon, 185
Brauwer, 185
Brandt, 186
Braşov, 48, 75—76, 114, 130—131
Brăila, 51, 54, 79, 81—82, 139, 149
Brăiloiu, Const. N., 54
Brătianu, Ion C., XIII, 90—91, 150—151, 162, 170
Bremsen, Alexandru, 37
Broscianu, I. D. 134, 143
Bruxelles, 62
Bucureşti, V, VII — X, 13 — 17, 35, 39 — 41, 44—45, 51 — 53, 55 71—72, 74, 82, 85, 87—88, 93, 99, 120, 131, 148—151, 152—154, 158—159, 171
Bugeac, 99, 101
Bulgaria, 183
Burgheli, Const., 28, 31, 33, 36, 42
Butculescu, D., 180

C

Cafingi, 28, 31
Calafat, 159
Calimah, Mărăoara, 175—177
Callimaki-Catargi, Nicolae, 76, 138
Canta, Iancu, 42—43
Canta, Neculai, 42—43

https://biblioteca-digitala.ro

Cantacuzino, Constantin, 81
Cantacuzino, Ion, 79, 81—82
Caravaggio, 186
Carcalechi, Zaharia, 10—11
Carlsbad, 86
Carol I de Hohenzollern, XI, 91, 139, 148, 157
Carol al XII-lea al Suediei, 39—40, 99, 101
Carraci, A., 185
Carraci, L., 185
Cartojan, Nicolae, 39, 41, 108
Casanova, 186
Castilia, 51
Catargiu, Barbu, 137
Catargiu, Costache, 42—43
Catargiu, Iordache, 43
Catargi, Lascar, 170
Catargi, N., 143
Catargi, Ştefan, 113
Cazimir, Petrache, 6
Căiuţ, 134
Călăraşi, 151
Călinescu, G., V, 26
Cândea, Virgil, 123
Cendron, 184
Cernat, Alexandru, 152—153, 156, 158—159
Cernavodă, 151, 168
Cernăuţi, 12
Cesar, 46
Cîmpineanu, Ion, 49—50, 82
Cîmpulung-Muscel, XI, 129—130
Clesinger, J., 183
Cluj, V
Cocotă, Ion, 7
Colonia (Köln), 168—169, 180, 182, 184
Constantin, 176—177
Constantin Mavrocordat, 97
Constantinescu, 143
Constantinescu, Dumitru, 61
Constantinopol, 49, 54—55, 60, 62—64, 81, 121, 150, 161—162
Constanţa, 18, 167—169
Conta, Vasile, 135
Corabia, 152, 161, 165
Corfus, Ilie, 58
Cornescu, 144
Corot, 184
Corradini, Michele, 42, 44, 97—98
Corregio, 186
Costache, Veniamin, 76, 176—177

https://biblioteca-digitala.ro

Costin, Miron, 70—71
Costin, Nicolae, 70—71
Costandaki, 170
Cottescu, Const. A., 148
Cozzadini, Dimitrie, 69, 113
Cozzadini, Grigore, 69
Craiova, XI, 131—134, 143
Cranach, 184
Creţianu, Ulysse, 79—81
Crotoni, Pietro din, 184
Cuca-Măcăi, VIII, 144
Cuénim, 11
Czaika, v. Sadyk-paşa

D

Dall'Orso, 18
Daschkof, 54
Davilla, Carol, 17
Deleni, 44, 146
Demidoff, 108
Dietrich, 184
Dimachi, N., 43
Dimitrescu, N., 97
Dimitrescu-Severeanu, Const., 16—18
Dimitrie Cantemir, 10—11
Dinu, C., 41
Dîmboviţa, 91—92
Doagele, 146
Dobrogea, 183
Docan, Iancu, 58—59
Doliné, Hipp., 184
Domenichino, 186
Dominic, 89
Donici, Alecu, IX, 12
Donici, D., 146
Dorohoi, 113, 115—116, 139, 147
Duclos, A.B., 177—178
Dunărea, XII, 64, 87, 90—91, 114, 149—151, 156, 158, 163
Dürer, Albrecht, 187
Dyck, van, 184, 186

E

Eisenbach, 40
Eliade Rădulescu, Ion, VIII—IX, 36, 45—48, 50, 74—75
Eliade (Heliade) Rădulescu, Ion Ion, 74
Eminescu, Mihai, 15, 93

https://biblioteca-digitala.ro

Ene, 159
Epureanu, Costache Manolache, 119—120, 133
Escorial 50
Europa, VI, 6, 19, 66, 89, 97, 105—106, 114, 183

F

Fătu, Anastasie, 135
Felike, 42
Felix, 29, 34
Ferdinand I de Hohenzollern, 19
Filipescu, Ion I., X
Filipescu, Zoe, 30, 35
Filitti, Ion C., 36—37
Fiume, 37—38
Florescu, G. C., 127
Florescu, Procopie, 33
Focşani, X, 44, 69, 73, 82, 118
Francisc-Iosif al Austriei, 89
Franţa, 5—6, 8, 41, 87—88, 99
Frederic cel Mare, 105, 107
Frenkel, 71—72
Frumuzache, Iulia, 43

G

Galaţi, V, 44, 54, 62—64, 77, 139, 149, 161,163, 170
Gane, Matei, 139, 147
Gaus, VII
Gauthier, Félix-François, 37
Gazier, G., 61
George Bibescu, 35—36, 53, 55, 137
Georgescu, 159
Georgescu-Buzău, Gheorghe I., 26, 61, 115
Germania, 41, 61—63, 86, 100, 179—180, 182
Gheorghiu, Nicolai, S., 179
Ghergani, 83—84
Gherghely, Anibal, 142
Ghiacioiu, 125
Ghibănescu, Gheorghe, 6, 41, 145
Ghica, 38
Ghica, Alexandrina, 51—53, 58, 83—84
Ghica, Dimitrie, 74—75
Ghica, Dimitrie Scarlat, 36
Ghica, Emil, 154
Ghica, Eugen, 79—80
Ghica Iancu, 149, 162

https://biblioteca-digitala.ro

Ghica, Ion, VIII—X, 23—30, 36—41, 44—45, 48—55, 59, 61, 67, 79, 81, 83, 84, 86—87, 99, 167
Ghica „cel roşcovan", Ion, 28, 33
Ghica, Iorgu, 42—43
Ghica, Nicu, 58—59
Ghica, Pantazi, 144
Ghica, Tudorachi, 42, 44
Ghica-Comăneşti, Nicolae, 59
Gilingik, 18—19
Giorgione, 185
Giurăscu, D., 159—160
Giurgiu, 18, 149
Goldner, H., 166
Goldschmidt, 116
Goldschmit, VIII, 118
Golescu, Alexandru-Albu, 50, 148
Golescu, Dinicu, VI, 50
Golescu, Nicolae, 50, 148
Golescu, Radu, 50
Golescu Ştefan, X, 49—50, 85—86
Golimas, Aurel H., 26
Gorceacov, Alexandr Mihailovici, XII, 150—152, 162
Gravais, Waldemar de, 37
Grădişteanu, Constantin, 148
Grenier, Edouard, 59—60
Grenier, Nicolas, 70
Grigore Ghica, IX, 23, 55—58, 61, 81, 85—87, 104—105, 108, 149, 162
Grigorescu, Const. I., 148
Grigoriu, Vasile, 14
Griviţa, 155, 160
Guyon, Félix, VI, 16—18

H

Haciulea, 144
Halle, 145
Hals, 184
Hamilton, 186
Haneş, Petre V., V, 6, 9, 26, 47
Hasdeu, Bogdan Petriceicu, IX, 87, 144
Hasan, Ali, 168
Heberlé, 168, 180, 182
Hermeziu, Iorgu, 169
Herz, 78, 80
Herzegovina, 86
Hiliţa, 41, 47

https://biblioteca-digitala.ro

Hill, G., 42—43
Hodoș, Nerva, 67, 116
Houdon, 183
Hufeland, 10—11
Humboldt, von, VII
Hurmuzaki, Costache, IX, 113—114
Huși, 170

I

Iacovaki, 85—86
Iacovaki, A., 72
Iacovachi, Leon, 11, 135
Ialomița, 71, 79, 81
Ianov, Ion, 145
Iași, 5, 7, 12, 14—15, 23, 28, 33—36, 39—41, 44—45, 48, 51—52, 63, 66, 67—68, 71, 73, 81, 83, 87, 97, 103, 111, 114—116, 118—120, 135, 137—138, 140, 144, 148, 159, 166, 171, 176—177
Ilfov, 71, 80
Ilieș, Aurora, 70
Ionas, Ludwig, VI, 8—9
Ionescu, Virgil, 26
Ionescu de la Brad, Ion, 55, 58
Iordachi, Leon, 11
Iorga, Nicolae, 102, 110
Iosif Francisc Oscar al Suediei, 102
Ismail-pașa, 55, 58
Istrati, Nicolae, 98
Italia, 41—42, 53
Ivanov, Constantin, 176—177

J

Jacque, C., 184
Jora, 170
Jora, Catinca, v. Kogălniceanu Catinca
Jora, Mihăiță, 12
Jordaens, 186

K

Kahane, 18
Kișinău, 136, 149, 162
Kiustenge, v. Constanța
Kogălniceanu, Alecu, 10—13

https://biblioteca-digitala.ro

Kogălniceanu, Alexandrina, 6
Kogălniceanu, Alexandru, 15, 18
Kogălniceanu, Catinca, născ. Stavillă, 6, 14, 176—177
Kogălniceanu, Constantin, 13
Kogălniceanu, Dumitru, 6
Kogălniceanu, Ecaterina (Catinca), VI, 13—15, 18, 43—44, 72—73, 179
Kogălniceanu, Elena, 6, 11
Kogălniceanu, Gheorghe, 6
Kogălniceanu, Ilie, VI, 5—10, 13—14, 41, 44, 175—177
Kogălniceanu, Ion, 6, 165—166
Kogălniceanu, Lucia (căs. Liteanu), 14—17, 170
Kogălniceanu, Maria (căs. Leon), 6, 10—11
Kogălniceanu, Mărioara, 7
Kogălniceanu, Mihail, V—XIV, 6—19, 23—26, 30, 35—38, 40, 42—44, 48—51, 53—55, 60—62, 67, 70—78, 80—87, 89—93, 99—103, 105, 108, 110, 113, 115—120, 122, 171, 175—177, 179—184
Kogălniceanu, Profira, 6, 11
Kogălniceanu, Safta, 6
Kogălniceanu, Vasile, VI, 17—18, 160
Köln, Wilhelm von, 184
Kotzebue, Charles de, 42, 44
Kretzulescu, Dimitrie, 37
Kretzulescu, Nicolae, 72, 74
Kronstadt, v. Braşov
Krupenski, 28, 31
Krupenski, Alexandru, 36
Krupenski, G., 42, 44

L

Lamartine, 50
Lampi, 184
Lannoy, Gödel, 108
Laurian, August Treboniu, VII, 86—87
Layresse, 187
Lazăr, Gheorghe, 41
Lecca, Constantin, 165
Leipzig (Lipsca), 8
Lemberg, 81
Lampertz, 168—169, 180, 182
Lenş, Constantin, 36
Leon, 10
Leon, M., 97
Lesczynski, Stanislas, 100—101
Lingelbach, 185
Londra, XII, 48, 54, 57, 72, 81, 88—89, 154, 157

https://biblioteca-digitala.ro

Louisenstadt, 7
Lugoşianu, O., 36
Lunéville, 5, 8, 38, 41, 44
Lupu, 159

M

Macedon, Constantin, 179
Madrid, 49—52
Maior, Petru, 45—46
Mamorniţa, 12
Manu, 36
Maratto, Carlo, 186
Marghiloman. Ion, 148
Marghiloman, Mihail, 79, 81—82
Marsilia, 54
Matei Basarab, 64
Mavrocordat, Alexandru, 23—27, 97
Mavrocordat, Constantin, 24, 36, 58
Mavrocordat, Nicolae, 30, 35, 42, 44
Mavrodi, 36
Mavrogheni, 31
Mavrogheni, Petre, VIII, 97, 99, 108—109, 113, 116
Mavros, Maria, 81
Mavru, Alexandrina, v. Ghica Alexandrina
Mayer, 186
Mazeppa, 100—101
Mazilu, Dimitrie, 6
Măcău, 144
Mălăieru, Mircea, 72
Măldărescu, 159
Mălinescu, Vasile, 113—114, 116—117
Mărgineni, 51
Mendelson, 6
Metternich, 40
Meytens, 187
Miclăuşani, 84
Micle, Veronica, 15
Miclescu, Calinic, 123
Miculescu, Grigore, 141, 148
Miculi, 31, 34
Mihai Viteazul, 65
Mihail Sturdza, VI—VII, 5—8, 23, 30, 36, 41—44, 53—54, 103, 108—109, 145, 167
Mihail, Theodor, 179
Mihalopol, 146
Mihăileni (Dorohoi), 6
Milan Obrenovici, 87
Milano, 86
Milcov, VIII, XI—XII, 34, 42, 136

https://biblioteca-digitala.ro

Milicescu, 28, 31, 34
Miller, 134
Mircești, 77—78, 161
Mișoglu, 28, 31
Mitilineu, 89
Mînjina, IX
Mîrza, 170
Mîrzescu, Gheorghe, 136—137, 144
Moesia, 183
Moldova, VII, IX—X, 7, 11—12, 37, 42, 50—52, 53—55, 63, 65, 67, 69, 70, 77—79, 99, 101, 105—106, 109, 114, 118, 120, 124, 135, 176—179
Montemolina, 52
Moravia, 61
Moruzi, D., 43
Moruzi de Pechea, Constantin, 24—25
Moscova, 164
Moscuna, 163
Muntenia, 34, 42, 100—101
Mureșanu, Andrei, 115
Murfatlar, 169—170
Muscel, 81

N

Nancy, 6
Napoli, 54
Neagoe, Ion, 92—93
Neamțul, 44
Neer, 184
Negri, Catinca, 75, 76
Negri, Costache, IX, 12, 48—49, 54, 59—64, 68, 75—76, 82, 86—87, 97—98, 114, 126
Negri, Zulnia (cās. Sturza), 75—76
Negruzzi, Costache, IX, 12, 40, 42, 44—45, 47, 74, 81
Negruzzi, Iacob, IX, 83, 167
Negruzzi, Leon, 166
Nenici, 71—72
Nicolae, 176—177
Nicopoli, 152
Noguès, 55—58

O

Oituz, 75
Olteniceanu, 47
Oppenheim, 77—78, 82

https://biblioteca-digitala.ro

Opreanu, Remus, 168
Orbescu, P., 72
Osuna, 50
Oţetea, Andrei, 26, 102

P

Paladi, Iacovachi, 42, 44
Paladi, Liza, 44
Palermo, 54
Panaitescu, P. P., 71
Pandrav, 165
Pantazi, Radu, 26
Panu, Anastase, 113, 115—116
Papadopol-Calimah, Alexandru, 73—74, 81, 85
Papiu-Ilarian, Alexandru, 72
Paris, VI—VIII, 11, 16—18, 41, 48, 50, 52—53, 60, 72, 81, 87—92, 99, 111—112, 152, 155, 157, 160, 179
Partene, Constantin, 110
Pasinelli, 185
Paşcanu, Costachi, 108—109
Păcurariu, D., 23
Pedemonti, Angelo, 11—12
Petersburg, 88, 149, 162, 164
Petric, Aron. 115
Petru I al Rusiei, 100—102
Pietro din Cortoni, 184
Pilat, 143
Pilat, Constantin, 139
Pinelli, 184
Piteşti, 129—130, 138, 144
Piclianu, 148
Plée, Leon, 70
Plevna, 152—153, 155, 160
Ploieşti, 150
Poenaru, Petrache, VII, 39—41, 42, 49
Poltava, 99—101
Pomîrla, 145, 147
Pop, 6
Pop, Augustin Z. N., 12, 26, 75, 99, 131, 144
Popăuţi, 40
Popovici, D., 26
Popovici, Valerian, 26
Poradin, 149, 152, 159
Potra, 6, 41

https://biblioteca-digitala.ro

Prusia, VI, 11
Prut, 136
Püttner, 186

R

Racoviţă, 85—86
Radovici, 159
Radu, 138
Radu, Leonte, 36
Radu Negru, 130—131
Rahova, 159—160
Rallet, Dimitrie, IX, 59—61, 63—64, 113
Ranke, VII
Rădulescu-Pravăţ, Lucreţia, 120
Regnault, Elias, 70
Réjot, 72
Rembrandt, 185
Reni, Guido, 185, 187
Rîşca, 39—41
Rîscanu, 161—163
Robescu, D., 151
Rolla, Costache, IX, 12, 26—28, 38, 41, 43—44, 53—54, 97, 116
Roma, XII, 50—51, 81, 152, 155, 157, 160, 161
Roman, 76—77, 138, 170
Romano, Giulio, 184
Romanov, X
România, IX, 88—89, 90, 128, 131—132, 136, 150, 157, 160, 170, 180—181, 185
Romulus, 46
Romulus, Augustus, 47
Rosa, Salvator, 185
Roset, N., 97
Rosetti, Costache A., IX, 50, 91, 124, 140, 144, 148
Rosetti, D. (Mitică), 97, 99
Rosetti, Lascar, 82, 120
Rosetti, Radu, X
Rosetti, Radu, 110, 160
Rosetti-Răducanu, Radu, 97, 99
Rosetti-Bălănescu, Nicolae, XII, 72
Rottmayer, 186
Roznovanu, Alexandru, 33
Rubens, 184, 186—187
Rusia, 86—87, 106, 136, 163
Russ, Ludwig, 145
Russo, Alecu, 12, 114
Rückman, 37
Rüngen, 10

https://biblioteca-digitala.ro

Sadi-Ionescu, Alex., 67, 116
Sadyk-paşa, 60—61
Saint-Marc Girardin, 67
Saint-Marcel, 29, 32
Salomon, 11
Samos, X
Sandrart, 186
Savigny, VII
Saxonia, 61
Săvoiu, Const., 137
Scanavi, Maria, 137
Scarlat Callimachi, 6, 11, 175
Schreyer, 185
Segovia, 50
Serbia, 87
Sevastopol, 155
Sibiu, 48
Silistra, 151
Simonescu, Dan, 26, 34, 36, 43, 48, 75
Slatina, m-re, 44
Slavici, Ion, 93
Slăniceanu, Gheorghe, 159—160
Smirna, 70
Snyders, 186
Souchon, Adolphe Frédéric, VII, 7—8
Spagnoletto, 185
Spania, XIII, 48, 50, 51—53
Stamati, Teodor, 176—178
Stavilă, Apostol, 176—177
Stăncescu, Constantin, 180
Steege, Ludovic, 72, 124
Stematin, 124
Stîlpianu, Ion, 140
Stockholm, 100, 102
Stoianovici, Mihail, 42—44
Stoika, Const. T., 59
Sturdza, Alexandru, 11
Sturdza, Dimitrie M., 35—36
Stuart, Dmitri, 149, 164
Sturdza, Dimitrie A., XIII, 18, 84—85, 168
Sturdza, Elena, 36
Sturdza, Gh., 114
Sturdza, Marghioala, 6
Sturdza-Scheianul, D. C., 59
Sturdza, Grigore, 42—44, 135, 166—167
Sturdza, Vasile, 113—114

https://biblioteca-digitala.ro

Suceava, 176—177
Suedia, VII, 100—102
Suţeştii, 56—57
Suţu, 41
Suţu, Alexandru, 28—30
Suţu, Iorgu, VII, 56—58, 108—109
Suţu, Nicolae, VIII, 11—12, 23—24, 26—27, 56, 74, 108
Swinemünde, 9—10

Ş

Şerban, Vasile, 135
Ştefan cel Mare, 65
Şulepnicof, Evgraf, 42, 44

T

Talleyrand, 30, 33
Taponnier, 86
Tătăraşi, 29, 31, 34
Tecuci, XII—XIII, 72, 85, 124, 158
Tell, Cristian, X
Teniers, 187
Tintoretto, 186
Tissot, 5—6
Titov, Vladimir, 55, 58
Tiziano, 184—187
Tîrgu-Jiu, 137, 163
Tîrgu-Ocna, 75—77, 134
Tîrgu-Neamţ, 61
Tocilescu, Grigore, 164, 168, 180, 183
Toledo, 50
Traian, 46
Transilvania, 114
Troyon, 184
Tudor Vladimirescu. 41
Turcia, 54—55, 60, 63, 86—87
Turnu-Măgurele, 183
Turnu-Severin, XI, 131, 141

U

Ubicini, Abdolonyme Honoré, VII, 70
Ungureanu, Gh., 43
Urechea, Vasile Alexandrescu, 47, 71
Uricariul, Axinte, VII, 39—40

https://biblioteca-digitala.ro

V

Varniţa, 99—101
Vasile Lupu, 65
Vasiliu, Tudoracĥi, 12
Vaslui, 146
Văcărescu, Elena, 19
Văcărescu, Iancu, IX, 44
Vecellio, 184
Velasquez, 186
Ventura, Grigore, 87—92
Verbiţa, 159
Vernet, Jos., 187
Versailles, 72
Vidin, 159
Viena, XII—XIII, 6, 12, 38—39, 62—63, 72, 76, 81, 86, 88, 93, 148, 152, 155, 157, 160, 162, 183
Vilara, Alexandru, 51—54
Vîlcea, 130—131
Vîntu, I., 127
Vîrnav, Scarlat, 50
Vîrnav Liteanu, Iorgu, 15, 87, 89
Vogoride, Nicolae, X, 43
Vogoride, Ştefan, 56, 59
Voinescu, Anastase, 6
Voinescu, Ion, 44—45

W

West, 184
Wouwerman, 186

Z

Zane, Gheorghe, 36, 51, 75, 119
Zeitblom, 184
Zinzendorf, 187
Zissu, Alexandru T., VIII, 138, 144
Zott, Ioan, 45—48

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE ALFABETIC DE NUME ŞI LOCURI

Note de călătorie

A

Abasidas (abasizi), dinastie, 229, 257
Abdel-Gafir, erou, 234
Abderraman I, el Justo, calif, ~ cel Mare, 225, 229, 242, 256
Abderraman III, Avderam III, calif, 235, 258
Abderamani, colectiv, 236
Abélard, Pierre, 228, 256
Abencerraje, familie nobilă (abenarrajes, abenseraţi, abenceraji, avenceragi), 227, 233, 239, 256
Aben-Habuz, rege al Granadei, 221, înţelept, 237
Aben-Iucef, conducător arab, 252
Abraham, personaj biblic, 211, 253
Abul-Abas, 257
Abu Agib, Ibrahim Eben, astrolog, 221
Abul-Hagiag, v. Iusuf I
Abul-Heyad, v. Jusef III de Granada
Abulgnalid Ismail Ben Mohamed, vizir, 211, 253
Academia Mihăileană, 205
Adam, 221, 241
Africa, 210, 215, 223, 226, 231, 236, 252, 256
Agapia, 207, 219
Aguilares, aristocraţi, generalizat, 229
Al, articol pentru nume proprii, 235
Al Farabi (Farabi), filozof numit şi Ibn Tarkán, 228, 256
Al Katib, istoriograf, 226
Al Ouazil, scrie *Cathédrale de Tolède*, 208
alanii, 236
Alascos, bătălie, 227
Alasto, local, 244
Alba, contesă de, 245, duce de, 245, 246
Albacete, provincie, 253
Albayera, deal, 221
Albert cel Mare, 228, ~ din Köln, 257
Alcala de Henares, 211, 253

https://biblioteca-digitala.ro

Alcántara, oraş, 209
Alcazala Granadei, 237
Alcazar, fortăreaţă, 218
Alcoranul, 225, 228; v. şi *Coranul*
Alecsandri, V., 191
Alemania (=Germania), 232; v. şi Germania
Alexandria (din Egipt), 228
Alexandria românească, carte populară, 207, 222
Alexandrescu, Grigore, 191
Alexandru al III-lea, papă, 252
Alfonso II, regele Portugaliei, 239, 259
Alfonso al X-lea, el Sabio (cel Înţelept), 252; don Alfonso le Sage, *La charte* de ~, 262
Alfonso al XI-lea, cel Drept, 211, 253
Alger (el convento del Argel), v. Angerului
Algeciras (Algeceras), localitate, 236, 259
Alhama, v. Alhambra
Alhamar (Alhaman, Alahmar Aben), Mohamed, 209, 210, 223, 226 227, 252, 253, 262
Alhambra (Alhambrala), 217, 221, 226, 227, 234, 239, 252, 257, 258, Alhama, 230
Alhameda, grădină, 213
Alhavila, provincie, 209
Allah, 218, 219, 240
Almahades, 227
Almanzar, 236, 239, 242; v. şi Ioan Damaschinul
Almanzor, Mohamed, 226, 256
Almaviva, erou din *Bărbierul din Sevilla*, 242
Almeria, provincie, 209, 226, 259
Almira, 243
Almoradies, principi ai tribului Almoravid, 227, 256
Almoravid, ~es, trib, 256
don Alonso, 243
Alnayares, principi, 227
Alporchores, bătălie, 262
Alvares, soldat, 195
Amadi(s), erou franc, 233
America, colonii, 223, 240, 242
Amsterdam, oraş, 232
Andalusia (Andaluzia), regiune, 209, 212, 219, 229, 240, Andalucía, 259
andaluzii, 237; andaluz, v. lindibuz
Angerului (Algerului), monastirea ~, 225, 256
Anglia, 193, 197, 202, 203
Anineanu, Marta, 208
Antonie, sf., 246
Apus, 231; v. şi Occident
Arabia Orientului, 216

https://biblioteca-digitala.ro

arabi (arapii), 209, 211, 214, 223, 228, 229, 234, 235, 236, 239; andaluzi, 236; v. şi *mauri*
Aragon, 209, 227, 243, 244
aragonez, 237, *aragonezi*, 234, 251
Aranjuez, oraş, 217, grădini, 248, 254
Arascuţul, 232
Argoul, *Destrucţia filozofilor*, 228
Arghir, erou popular, 207, 247
Arjona, localitate, 209, 210
Aristotel, 227, 256
Armida, grădini, 232
Asturia, 215, pelagii Asturiei 235, munţii, 239
asturieni, 239
Atena, 246
Atlas, munţi, 210, 256
Atocha (Atoşa), 208, 237, 238, bazilică, 259
Augarten, local public, 199
Aumal, duce, 248
Austria (Imperiul habsburgic), 193, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 260
austriecii (austrienii), 196, 199, 243
Avderam III, v. Abderraman III
Averroès (Ibn Rushd), 228, 256
Avicena, Ibn Sina, 228, 256
Avis, v. Ordinul Cavalerilor de ~
Azafia sau Candida, regină, 236

B

Bacon, Roger, 211, 253,
Baeza, oraş şi provincie, 209, 211, 224, 252, 255
Bagdad, 225, 228, 257
Baiazet II, 230, 231
Baleares, provincie, 252
Bangueri, Iosef Antonio, 225,
Bantisch-Kamensky, M., 193
Baorgnan, preot, 248
Barac, Ion, *Istoria lui Arghir... şi despre Elena...*, 261
Barberia, 211
Bariţ, G., 191
Barnovski vodă, domnul Moldovei, 203
Basarabia, 195
Bas-Empir, 236
Bavaria, 199
Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de, 248
Beithar, Abu, botanist-medic, 228
Belgia, 202
Ben, prefix de nume proprii, 235

https://biblioteca-digitala.ro

Benedict, de la mînăstirea Solca, 191
Ben-Hazil, istoriograf, 211
Ben-Melek, gramatic, 228
Ben-Nobat, poet, 237
Ben-Zeidun, poet, 237
Berenguela (Berangere), regină, 239, 259
Berlin, 191, 192, 200
Bertrand, Clausel (Clauzel), mareşal, 237, 259
Béznar (Bezmar), cetate, 223, 255
Biblia, manuscris, 195
Biblioteca Imperială din Viena, 196, 198;~din Madrid şi Escurial, 229, gravură, 217
Bidasoa, rîu, 241, 260
Biscaia, 241
biscaienii, 241, *biscaiezul*, 251
Bîrlad, şesurile, 250
Boabdil, Abu Abdala, rege, 219, 240, 254
Bobotează, obiceiuri, 219
Bogdan al III-lea, cel Orb (Chior), 196, 203
Bohemia, 196
Bohl, de Fabre, 234
Bois de Boulogne, 200
Bolintineanu, D., 191
Bonel, Antonio, 224
Barkowski, Iosef, Dunin, 196, 203
Borrow, George Henry, *The Bible in Spain*, 206, 208
Bortnik, din Lemberg, 196
Botoşani, 195
Bovrajo, croitor, 249
Breem, conte, 244
Bruxelles, 232
Bucovina, 196
Bujor, haiducul, 214
Burboni, 240
Burgos, oraş, 232, 239, 258
Byron, George Gordon, v. *Childe Harold*

C

Cáceres, oraş şi provincie, 209, 252, 262
Cadebos, aristocraţi, generalizat, 229
Cadix, duce, 205
Cádiz, provincie, 259
Calainos (Calaynos), erou maur, 233, 234, 258
Calatañazor, bătălie (anul 998), 256
Calatrava, oraş, 209, 212, 230, 232; cavaleri de ~, 242
Calderón de la Barca (Pedro), 233, 242, 258
Calmuci, munţi, 236
Camille, casă de mode, 244

https://biblioteca-digitala.ro

Candida, v. Azafia
Cantacuzino, Leon, 195
Cantora Daciei literare, tipografie, 216, 254
Carara, 233
Carême, postul Paştilor, prezentare, 248, 262
Carl, arhiduce, 199
Carlos I, 254
don Carlos, 242
don Carlos, María Isidoro de Borbón, 254
Carmen, doamna de Mm., 245
Carol cel Mare (Şarlemagn), 233, 256, 258
Carol Quintul, Carl Chint, regele Spaniei, 206, 234, 240, 241, 242, 243, 245, 258, 260
Carpaţi, munţii, 214, 250
Cartojan, N., 192, 205
Casas, Bartolomé de Las, misionar, 240, 260
Castaneda, v. don Juan Rodriguez de Castaneda
castelanii, 209, *castilean*, 213, 214, *casteli*, 245, *castilianul*, 251
Castilia (Castilla, Castila), provincie, 209, 212, 213, 224, 226,245, 248, 249, 250, 252, 257, 258, 259, 260, 262; amiral de~, 231, 245; Leul Castiliei, 238
Catalania, 244
catalanii, 243
Centa, v. Ceuta
Cernăuţi, 195, 196
don Cernin, senior, 243
Cervantes, Miguel, 242, 260
Ceuta (Centa), localitate, 236, 259
Chénier, André, 246, 261
Childe Harold, operă de Byron, fragment, 208
China, 191
Chiriac. ieromonah, 191
Cid Campeador, v. Rodrigo, Diaz de Vivar
Cihac, Iacob, dr., 203, doamna, 195
Cipariu, T., 191
Ciudad Real, provincie, 252
Codru-Drăguşanu, I., 191
Colomea, 195
Colonia, 232, v. şi Köln
Columb, amiral, 245
Columbo, Cristof (Cristofor de Colón), 240, 260
Compostela, v. Santiago de ~
Compunerea jocului, operă grecească, 211
comunerii, 260
Conde, Ben, istoric, 212, 262, de Condé, 226
Conde, Juan, de Milna, v. Mena, Juan de ~
Constantinopol, 195, 216, 228, 231

https://biblioteca-digitala.ro

Constille, *la descente de la ~*, 239
Les Contes de l'Alhambra, 234, *Les Contes*, 242
Convorbiri literare, 192
Copou, 208
Coranul, 229, v. şi *Alcoranul*
Cordela, general, 243
Córdoba, 216, 225, 227, 229, 230, 235, 239, 254, 256, 258, 259,
Cordova, grădini, 262
Cordobas, eroi, generalizat, 227
Corneille, Pierre, 248
Cortés, Hernán (Cortez Fernand), explorator, 233, 240, 245, 260
Cortines Espinoza, José, general, 259
Coruña, provincie, 252
Costin, Nicolae, 203
Covadonga, luptă (anul 718), 258
Cracovia, 196
Crăciun, v. Noche-Buena
Cufa, 228, 257

D

Damasc, 226, 237, 256
Dante, *Divina Comedie*, 257
David, împăratul evreilor, 200
Depping, 234
Deville, ofiţer, 237
Díaz, Jimena (Simena), 239, 259
Diaz, Pedro, de Quesada, 223, 255
Diaz de Vivar, v. Rodrigo (sec. XI)
Dionisie, sfînt, 243
Dolina, 195
Don Quijote, 234, 258, 260, Don Quijota, 233, Don Chijot, 240
Don Quichotismul, 212
Dragomirescu, Mihail, 205
Drăguşanu, v. Codru~
Du Cange, Charles, *Glossarium ad scriptores... latinitatis*, 206
Ducipo de Slano, y Gayaso, conte de Toreno, 243, 261
Dumas, Alexandre, 242, *Voyage en Italie*, 247
Dumitrescu, Elena, 208
Dunăre, 192, 200, 212, 236
Dürer, Albrecht, 232, 258

E

Ebru, 241, 256
Egelina, regină, 233, Egilma, numită şi Omalisam, 262
Egipt (Egipet), 207, 222, 231

https://biblioteca-digitala.ro

El Jihvuri, gramatic, 228
Elena, eroină populară, 261
Elvira (Poarta Elvirei), 224
englezi, 243, *englez*, 251
Ercul, coloanele lui ~, 240
Escoledo, v. don Juan de Austria
Escorial (Escurial), 211, 217, 229, 240, 249, 253
Esler, Fanny, artistă, 199
Espania, Espana, Espagne, Euspania, v. Spania
espaniolul, v. *spaniolii*
Esterhazi, 201
Etats-Units, 219, Statele Unite, 255
El tiempo (*Timpul*), ziar, 219, 255
Europa (Evropa), 195, 197, 200, 215, 216, 224, 228, 230, 237, 240, 242, 252
evropeii, 216
Extremadura, provincie, 209, 252

F

Farabi, v. Al Farabi
Fălticeni, 207
Fénelon, François (Fenelun), 233
don Ferdinand, 227
Ferdinand, d-lla, balerină, 245
Ferdinand, sfînt, 226
Ferdinand al VII-lea (Fernando), regele Spaniei, 206, 219, 240, 254, 255
Fernando V el Católico, rege, 229, 230, 260
Fez, califi de ~, 227, 256
Figaro, 242
Filimon, N., 191
Filip II, rege, 206, 239, 240, 241, 245, 247, 253, 254
Filip V, regele Spaniei, 193
fini (= finlandezi), 222
Fischer, Peter, 232
Fitero, abaţie, 252
Flandra, 245, 261
Florenţa (Italia), 200, Florenţia, 225
Florian, Jean-Pierre Claris, de, *Gonzalve de Cordue*, 205, 216, 254
Florinda, 259
Flues (?), 219, 255
Fozzombroni, conte, 244
Frechet, René, *George Borrow. Sa vie. Son oeuvre*, 206
Francisc I, rege, 240
Franţa, 191, 203, 206, 208, 212, 214, 223, 244, 246, 252, 259, Franţia, 196, 202, 203, 239, 244, 246, Francia, 214, 234

https://biblioteca-digitala.ro

franţuz, 226, 243, *franţez*, 244, 250; v. şi *galicianul*
Frios, duce de ~, 243
Fuentiduena, 224

G

Gabaron, Pedro, nobil, 262
Galaţi, 192, 205
don Galceron, baron, 243
Galiana, palat, 233
Galicia, provincie, 255
galiciani, 222, 251
Galiţia, 196, 201, 202
Garcia, Viarde, artistă, 198
garzuelas, reprezentaţie populară, 246, vezi şi Zarzuela
Gascuña, golf, 260
Gayferos, erou, 234
Gazanitas, principi, 227
genovezii, 212, 225
Germania meridională, 200; Germania, 213, 249, 258; v. şi Alemania
Ghica, Alexandru, 202, 203
Gibraltar, 211
Gil Blas, roman de Lesage, 223
Girones, eroi, generalizat, 227
Goethe, Johann Wolfgang, 217, *Mignon*, 258
Golescu, Dinicu, 191, *Însemnare a călătoriei mele*, 203
goţi, 254
Graben, stradă, 197
Granada (Grenada), 209, 212, 216, 221, 223, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 233, 236, 240, 243, 252—256, 262
granadin, 225, 256, *granadeni*, 229, 230, 233
Grecia, 228
Grimm, Jacob, Ludovic, *La silva de romances viejos españoles*, 233, 258
Guad, prefix la nume de rîuri, 235
Guadalajara, provincie, 262
Guadaleta, luptă (711), 258
Guad-al-Quivir, rîu, 235, 259
Guernica (Ghernica) y Luno, provincie, 241, 260
Gujamanes, aristocraţi, generalizat, 229
Gustios, Gonzalv, senior, 260
Guy Stefan, local de petrecere, 245
Guzmán el Bueno, 206, 210, 211, 252, 262; Guzman, Eugeniu, 262; Guzman (Sancho), 210
Guzmanii, eroi, generalizat, 227

https://biblioteca-digitala.ro

H

Halici, 196, 203
Halima, v. *Miile şi una de nopţi*
Hamon, Ragnéau Blin, croitorie, 244
Hasem, Muby, rigă, 229, 230, Haxem, 236
Henric IV, regele Franţei, 203
Heraldo (= Vestitorul), ziar, 237, 238, 259
Hercules, v. Ercul
Hildegard de Bavaria, principesă, 199
Hiliţa, moşie, 192, 207, 251
Hins, prefix la nume de cetăţi, 235—236
Hîncu, D., 192
Hodoş, Nerva, 203
Horatius, Quintus Flaccus, 237
Hôtel de Russie, 195
Hristos, 239, 247, I. C., 225, Isus Cristos, 261
Hugo, Abel, 234
Hugo, Victor, *Ruy Blas*, 242, 248
hunii, 236
Hussain, Abū-Ali, v. Avicena
Huşi, 192

I

Iaşi, 192, 195, 203
Ibn Rushd, v.~ Averroès
Ibn-Sina (Abū-Ali Hussain), v. Avicena
bn Tarkán, v. Al. Farabi
Ieremia vodă Movilă, 195
Ierusalim, 195, 212, 221
iesuviţii (iezuiţii), 240, 260
indiani, 240, 260
Indii (*Istoria generală a Indiilor*, de Cristofor Columb), 260
Inigo de Oñiga (sau Olmeda), 224, 255
Ioan, Damaschinul, numit de arabi Almanzar, 228
Ioan, San, de Ierusalim, 212
Ion Thomas, v. Thomas d'Aquin
Iorga, N., 205
Irlanda, 202
Irod (Erod), împărat, 215
Isabela, eroină de roman, 230
Isabel I, la Católica, 229, 230, 240, 257, 260. — Isabela II, regina Spaniei, 205, 242, 248, 254, 260, infantă, 255
Ispania, Işpania, Ispanie, v. Spania
Ispas, serbare populară, 201
Isus Cristos, v. Hristos

https://biblioteca-digitala.ro

Italia, 200, 212, 247, 261
Iusuf I (Abul Hagiag), rege maur, 211, 253
Ivrise, 212

J

Jaén, oraş şi provincie, 209, 252
Jahias Aben Mohamed etc., v. Lacaria (Abu)
Jaime II, al Aragonului, 252
Jean, Saint, 219
Jeminz, Sancho, 223
jidovii, 235
Jihvuri, v. El Jihvuri
Joan, San, din România, 212
Josefstadt, teatru, 199
Juan de los Bojes, Sant, catedrala, 250
don Juan de Austria, zis şi Escoledo, 206, 260
don Juan, infante, 210, 211, 253
don Juan Rodriguez de Castaneda, 224
Juan de Mena (Milna), poet, 230, 257; Juan, San, 230
Jugurta, 227, 256
Juigné, conte, 237
don Julián, conte, 239, 259
Julian de Pereiro, 209
Juref, Iacob, Aben, principe, 227
Jusef III de Granada (Abul-Heyad), rigă, 224, 256, Jusuf, 224, Justinian, împărat, 236

K

Kajardos, eroi, generalizat, 227
Kalevala (Kaleva), 222, 255
Károly, conte, 197
Kărtnertor-Theater, 199
Kebik, 220
kisaldari, 230
Kogălniceanu, Elencu, 192
Kogălniceanu, Ilie, 191
Kogălniceanu, M., 191, 193, 195, *Voyage sur le bas Danube*, 206, *Tainele inimii*, 193; 192, 193, 195, 203, 205, 206, 207, 253, 254, 257, 258, 261, 262, Kogălnicenii, 262; v. şi *Note de călătorie*
Köln, 257; v. şi Colonia
Kopitar, Bartolomeu, 196, 203

L

Lacaria (Abu), *Libro de Agricultura*, 225
Lafuente, Miguel Alcantara, *Istoria de Granada*, 225, 226, 236, 262

https://biblioteca-digitala.ro

Lahanezas, principi, 227
Lamartine, Alphonse de, 249
Lamotesco, Mitza, *Les Châteaux en Espagne*, 208
Lapedatu, Al., 193
Lara, infanţi de ~, 239, 260
Lasatin, localitate, 212
Lasidaire, preot, 248
Latorre, Carlos, 220
Laurenţiu, sfînt, 253
Lebrija, v. Nebrija Antonio
Lemberg, 195, Leopold, 196, Liov, 203
el Leon, ciubotar, 244
Leon, provincie, 239, 252, 253, 259
Leonor, 224, 255
Leopold, numele oraşului Lwów; v. Lemberg
Leopoldstadt, mahala, 200
Lepanto, bătălie, 240, 260
Lesage, Alain-René, 248, 255; v. şi *Gil Blas*
Lessing, Gotthold Ephraim, 217
Lichtenstein, conte, 201
liliputani, 242
lindıbuz (=andaluz), 237
Lipnic, 192, 196
Lona, casa de la ~, 237
Lope de Vega (Felix), 233, 258, Lupe de Vega, 242
Ļopez, Martin, 212
Lopez, Sancho de Mendoza, 230, 257
Louis-Philippe, regele Franţei, 262
Loyola, San Ignacio de ~, 240. 260
Luize, personaj din drama *Kabale und Liebe* a lui Schiller, 198
Lunéville, 191
Lwów, v. Lemberg

M

Madrid, 207, 208, 212, 213, 214, 219, 220, 222, 228, 230, 231, 232, 237, 238, 239, 240, 253, 254, 262; prezentare generală, 244—249, *madrileanul*, 238, 244, *madrilenele*, 245
Maienţa (Maianţa), 249
Málaga, 236, 259
Malibrana, artistă, 198
Mallorca, insulă, 252
Malta, 260; v. şi Ordinul...
Mancia, provincie, 213
Manon Lescaut, roman de Prévost, 231, 257; v. şi Prévost
Manrique, Gómez, poet, 257
Manrique, Jorge, poet, 257
Manrijues, eroi, generalizat, 227

https://biblioteca-digitala.ro

Marea Neagră, 212
Marea Cantabrică, 253
Maria Cristina de Borbón, regină, 219, 242, 255, 260
Maria Isidro de Borbón (sec. XIX), 255
Maria (Maica Maria), Maica Domnului, 241
Marines, nobili, 227
Maroc, 210, 226, 240, 256
Marsilio, erou, 234
Martingo, Francisco, de la Rosa, *Isabel de Salis*, 230
Martínez de Jurava, v. Nebrija Antonio
Martos, cetate, 209, 212
Masinissa, rege al Numidiei, 227
mauri, *mori*, 206, 209, 214, 224, 225, 227, 234, 239, *maorii* Barberiei, 218, *moriscos*, 224, ~ de Granada, 231, 255; v. şi *arabi*
Mătieni, 195
Măzăreanu, v. Vartolomei
Medina, nume de familie, 218
Medinaceli, duca de ~, 245, 246
Melisandra, eroină din *Don Quijote*, 234
Mena, Juan de ~, poet, 230, 257
Mernanes, principi, 227
Metternich, 192, Winneburg, 192
Mexic, 219, 240, 245, 255, 260, Mejico, 219
Mignet, M., a scris *Antonio Perez et Philippe II*, 206
Mihăileni, 195
Miile şi una de nopti, 234
Milagro, v. Ordinul Cavalerilor de ~
Milano, 234
Milescu, Nicolae, spătarul, 191
Milnensia (ţesătură de Milano), 226
Miraflores, marchiz de ~, v. Pando Fernández...
Miron vodă Barnovschi, v. Barnovschi vodă
Mistes (?), 248
Moabdil, 230
Mohamed, prorocul, 225, 233, 236, 239
Mohamed I, rege, 234
Mohamed III, Al-Mustakfi, 259
Mohamed de Granada, v. Alhamar...
Moldavia, Moldova, 192, 195, 198, 199, 202, 203, 216, 250, 252, 262; Moldavie, 209, 250
de la Montera, sală de spectacol, 237
Montes, 231
Montesa, v. Ordinul...
Montezuma (Monteczuma, Moctezuma), 240, 260
Montijo, contesa de ~, 213, 222, 245, 254
Montijo, Eugenia, fiica precedentei, 254
Montpensier, duce, 205, 215
Moravia, 196

https://biblioteca-digitala.ro

Moreto y Cabana (Augustin), dramaturg, 233, 258
mozarani, 235
Mudarra, 260
Muranciortó, duce de ~, 245
Murillo, Bartolomé Esteban, 242, 260
Murray, localitate, 206
Muslenies, 226 (ţesătură), v. şi Milnensia
musulmani, 216, 252
Müller, 234
München (Miunchen), 200

N

nacimientos (nascimentos), reprezentaţie populară, 246, 261
Naja, guvernator, 236
Nanotes, 233
Napoleon I, 195, 196, 254, 255
Napoleon III, 254
Narváez (Nasvaez), general, 215, 254
Navarra, 259
navarezi, 239
Nebrija (Nebuja) Antonio, zis şi Lebrija, gramatic, 228, 257
Nehtinab, 207, 222
Nelés, provincie, 209
Nemours (Nemur), Louis-Charles Philippe, duce, 248, 262
nemţi, 242
Nestor, cronicar rus, 193
Nestroy, Johann, 200, 203
Noche-Buena (=Crăciun), 246, 261
Nordului, ţările, 247
Note de călătorie, de M. Kogălniceanu, la Viena, 189—203; *Notes sur l'Espagne*, 205—262
Numidia, 256
Nüremberg, 232

O

Oberon, 233
Occident, 228, 258; v. şi Apus
Oceanul Atlantic, 259, 262
Odesa, 195
Olivier, erou franc, 233
Olmedo, v. Inigo de Oñiga
Omalisam, v. Egelina
Omayoh, dinastie, 256
Omeyas, principi de ~, 227, 257, 258
Onofrei, sf., biserică, 195
Ordinul cavalerilor de Avis, 209

https://biblioteca-digitala.ro

Ordinul cavalerilor de Malta, 242
Ordinul cavalerilor de Milagro (del Milagio), 244, 261
Ordinul cavalerilor de Montesa, 209, 252
Ordinul iezuiţilor, 260; v. şi San Juana, Santiago, Templierii
Orient, 207, 216, 221, 225, 228, 229, 234, 237, 262; v. şi Răsăritul
Osma, duca de ~, 222
Osuna, Osum, familie aristocrată, 213, 232, 237, 246, 253, 258
otomanii, 216

P

Pacheco, el señor, 208
Padilla, Juan de, revoluţionar, 240, 260
Padillas, eroi, generalizat, 227
Paez, nume de familie, 218
Palafox y Melzi o Melci José, erou, 219, 254, Palafon, 262
Palestina, 209
Palmierul (*La Palma*), baladă populară, 262
Palmire, casă de mode, 244
Panaitescu P.P., 203
Panaitescu-Perpessicius, D., academician, 205
Pando Fernández de Pinedo Macea y Dávila, Manuel, marchiz de Miraflores, 243, 261
Panza, Sancho, 233, 258
Papadopol-Calimah, Al., 193
Paraschiva, sf., mînăstire, 195
Paredés, general, 219, 255
Paris, 191, 192, 193, 205, 209, 212, 244, 247, 248, 251, 252, 253
Pavia, 234, 240
Pedro I, cel Crud, 212, 253
Pedro, erou din *Don Quijote*, 234
Pelayo (Pelag), rege, 233, 239, 242, 258
la Pergola, capitol din Alex. Dumas, 247
Perez, Antonio, 206
Perez de Guzmán, Alonso, v. Guzman el Bueno
Persia, 235, 258
Peru, 240, 245, 260
Petersburg, 200
Petit, J., balerin, poreclit probabil şi *Petitpas*, 245
Petre, Ioan Şt., 203
Philippide, Alexandru, 203
Philippsborne, baron, 192
Pidal, ministru, 244
Pinos, baron de ~, 244
Pirinei, 241
Pisa, 225, 226
Pizarro Francisco, explorator, 240, 245, 260
Platon, 227, 256

https://biblioteca-digitala.ro

Poarta Carintiei, teatru, 203
Polichinel, 233
Polonia, 193, 203, 236
Ponces, eroi, generalizat, 227
Poniei, aristocraţi, generalizat, 229
Portugalia, 252, 259, 262, Portogal, 209, Portugal, 239
Popovici, M., 191
Posa, marchiz, 193, 198
el Prado, Pradul, 208, 213, 220, 244, 247, 253
Prater, 193, 198, 200, 201; Praterl, 200
Prévost, d'Exiles, abate, scriitor, 258, v. şi *Manon Lescaut*
Prinades, principi, 226
prusi, 243
Prusia, 198
Puerta del Sol (Poarta Soarelui), 218, 246, 254
Putna, 250

R

Rabelais, François. 249
Rafael, Sanzio, 232
Raimundo, San, abate, 252
Răsăritul, 230, 231, 239; v. şi Orientul
Remon, Mariano, v. Zarco del Valle
Renald, de Montallon, erou franc, 233
Rin, 220
Rivas, v. Saavedra...
Rîpi, moşie, 207, 251
Rîşca, mînăstire, 192
Robertson, William, scrie *Histoire du règne de l'empereur Charles-Quint*, 206, 208
Rodrigo, Diaz de Vivar, personaj istoric (sec. XI), zis şi Cid Campeador, 233, 239, 242, 257, 258, 259
Rodrigo, rege vizigot (sec. VIII), 233, 239, 258, 259, 262
Rolland, erou franc, 233, 234
România, pentru prima dată numită astfel în acest text, 212, 214 215, 229, 239
român, rumânul, 214, românii, 207
Ronda, luptă (20 mai 1485), 230; Ronda San Luis, stradă, 237
Roseti, A. (1844), 198
Rosina, eroină din *Bărbierul din Sevilla*, 242
Runcan, Irina, 208
Rusia, 191, 195
ruşi, 243
Ruy Blas, v. Hugo Victor
Ruzafa, grădini, 262

https://biblioteca-digitala.ro

Saavedra, Ramírez de Baguedano, Angel de, duce de Rivas, poet 243, 261
Sachs, Hans, 232, 258
Safir, artist comic, 199
Saint-Germain, castel, 218
Salas, regiune, 260
Salomon, 221
San Juana, cavaleri de ~, 209
San Luis, stradă, v. Ronda San Luis
San-Quentin, luptă (anul 1557), 253
San-Ştefan, catedrală, 200
Sancho el Bravo, rege, 211, 252
Sancho, v. şi Guzmán
Santa Elena, grotă, 219
Santiago, ordin de cavaleri, 209, 219, 223, 246, 252
Santiago de Compostela, 256
Saragossa, 219, 234, 237; v. şi Zaragoza
Sardea (*Îngroparea Sardelei*), prezentarea ceremoniei, 238—239
saroşi, strănepoţi ai maurilor, 240
Schiller, Fr., *Don Carlos*, 193, 198, 203, 217, 248; *Kabale und Liebe*, 198; Şiler, 217, 249
Schönburg, 197
Sendilla, v. Sevilla
Servando, conte, 234
Sevada, v. Sierra Nevada
Sevilla, 209, 211, 216, 228, 249, Sendilla, 230, 234, 239, 247, 249 257, infantă, 233
Siberia, 191
Sicilia, 258
Sierra Nevada, 238, 259
Siglo, „Secolul", enciclopedie, 262
Silesia, 196
Simena, v. Díaz, Jimena
Simonescu, Dan, 205
Siria, 225
slavii, 236
Sniatin, 195
Sofia, arhiducesă, 199
Solomaior, Alpante, marchiz, 246
Soumefort, botanist-medic, 228
Spania (Espania, Espagne, Espana, Euspania, Ispania), 191, 205—209, 212—218, 224, 225, 230, 233—237, 239—244, 248, 250—252, 255—260
spaniolii, *espaniolul*, 212, 215, 218, 220, 225, 231, 238, 250, 251
Sperl, local public, 199
Stockholm, 195

https://biblioteca-digitala.ro

Stolz, artist comic, 200
Strauss (Johann), 200
Sturdza, Grigore, 192
Sturdza, Mihail, domnul Moldovei, 191, 192. 203. 205
Suard, J.B.A., 206
Suceava, cetate, 218
Sud, ţările din ~, 247
Sudan (în Egipt), 231
Sue, Eugène, 242, 260
Sull, senior de ~, 243
svezi, 195

Ş

Şenier, Andrei, v. Chénier André
Şiler, v. Schiller
Ştefan cel Mare, 230
Ştefan, sfînt, 243

T

Tagores, Raca, 243
Tajo (Tagul), fluviu, 248, 250, 262
Tarifa, cetate, 210, 211, 252
Tarragona, 243
Teatro del Numen Cava-baja, de marionete, 233; v. şi Kärntner-tor-Theater
Teba, oraş în Spania, 238, 259
Tellez Grion, Rodriguo, poet, 230
Tello, Alonzo de Menezes, alcade (primar), 203, 204
Templierii, ordin de cavaleri, 252
Tena, contesă de ~, 245
Teresa de Jesús (Santa), de Avila, cunoscută sub numele de Tereza Sánchez Cepeda Dávilla y Ahumada, 240, 260
Thiergarten (Berlin), 200
Thomas d'Aquin, 256, Ion Thomas, 228
Timpul (*El tiempo*), ziar, 219, 255
Titania, grădinile, 233
Toledo, 208, 218, 219, 230, 232, 234, 239, 249, 253, 256, 262, Podul de ~, 238
Toreno, v. Ducipo de Slano y Gayaso
Toscana, 244
Toulouse, 254, Toluza, 214
Tuilerii, palatul, 244
turci, 195, 216
Turcia, 236, 260
Turcu, Const., 192

https://biblioteca-digitala.ro

Ţ

Ţara Bascilor, 259

U

Ungaria, 197, 200
Ulm, 249
Ureche, Grigore, cronicarul, 203

V

Vaillant, J.A., 192
Vainämoinen (Wosinasmosinen), vrăjitor, 222, 255
Valahia, 202
Valencia, oraş şi provincie, 252, 259
valenţianul, 251
vandalii, 236
Vanegas, căpitan, 224, 255
Vartolomei, Măzăreanu, 191
Vasiliu, A., traducător, 254
Vaşrington, Irving, v. Washington, Irwing
Văratic, 207, 219
Velázquez, Ruy, 260
Velázquez de Silva, Diego (Velaskez, Velaschez), pictor, 242, 260
Velicica, 196
Veragna, duca de ~, 231, Veruaga, 245
Vestitorul, ziar, v. *Heraldo*
Viena, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 205 206, 208, 232, Viana, 216
Vizcaya, regiune, 260
vizigoţi, 239
Voyage sur le bas Danube, v. Kogălniceanu, M.
Vrancea, 250

W

Walada (Valida, Valada), principesă, 236, 237, 259
Washington, Irwing, 206, 218, 221, 237, 254, 255 (Vaşrington Irving)
Wosinasmosinen, v. Vainämoinen

X

Xavier, Marmier, 222, 255

https://biblioteca-digitala.ro

Z

Zacaria, Abu, agronom, 235
Zaragoza, duce de ~. 230, 231, 254, 259; v. şi Saragossa
Zarco del Valle (Mariano Remón), diplomat, 237, 259
Zarzuela (garzuelas), localitate şi reprezentaţie populară, 246, 261
Zeragh (Zegrii), familie, 256
Zlăteni, moşie, 207, 251
Zumolacarregui, Tomas, general, 208, 243, 261

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

TABLA ILUSTRAŢIILOR

Panorama Bucureştilor în secolul al XIX-lea (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) 13

Facsimilul scrisorii lui Mihail Kogălniceanu către fiul său, Vasile, cuprinzînd dispoziţii testamentare (Din colecţia editorului) ..... 16—17

Mihail Kogălniceanu în perioada studiilor universitare, 1835 (Acuarelă de N. Cobas în *Arhiva românească* VII, 1941, hors-texte, p. 48—49) ..... 32— 33

Colegiul din Lunéville unde a studiat şi M. Kogălniceanu (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 32—33

Nikolai Kirchplatz din Berlin unde a locuit Mihail Kogălniceanu în perioada studiilor universitare (Dr. Franz Gottwald, *Berlin einst und jetzt, Geschichte Berlins in Bildern mit begleikenden Text*, Berlin, 1926, p. 18) ..... 32—33

Universitatea din Berlin, frecventată ca student de către Mihail Kogălniceanu (Gravură din lucrarea lui Franz Gottwald, *op. cit.*, p. 69) ..... 32—33

Mama lui Mihail Kogălniceanu (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 64—65

Turnul Mînăstirii Rîşca, unde a fost surghiunit Mihail Kogălniceanu (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe)..... 64—65

M. Kogălniceanu către Ion Ghica, scrisoare din octombrie 1843 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Ion Ghica, coresp. 82.321)..... 64—65

Articolul *Filosofia vistului* de M. Kogălniceanu, apărut în *Alăuta românească* (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) ..... 64—65

Mihail Kogălniceanu, printre semnatarii *Dorinţelor românilor*, Dorohoi, 1856 (Colecţia Elena dr. Popescu, Piatra Neamţ) ..... 128—129

Ultima locuinţă a lui Mihail Kogălniceanu din Iaşi (Desen în tuş de Marga Teohari)..... 128—129

Solemnitatea deschiderii Universităţii din Iaşi, 26 octombrie 1860 (După G. G. Burghele, *Mihail Kogălniceanu*, Buc., 1901, hors-texte, p. 42—43)..... 128—129

Locuinţa lui Mihail Kogălniceanu din Bucureşti, Şoseaua Kiseleff (Desen în tuş de Marga Teohari)..... 128—129

https://biblioteca-digitala.ro

Mihail Kogălniceanu (Pictură în ulei de Mişu Popp).... 160—161
Mihail Kogălniceanu, colecţionar de artă (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, manuscris românesc 5.747, f. 33v) ..... 160—161
Concept de telegramă către Vasile Alecsandri (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, coresp. nr. 101.430) ..... 176—177
M. Kogălniceanu, note autografe din timpul călătoriei la Viena, 1844 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 5.178) ..... 176—177
Casa lui Beethoven, la Viena (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) 192—193
Viena, Praterul (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 192—193
Viena, una din intrările la Belvedere (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 192—193
Palatul Schönbrunn din Viena, construit de arhitectul Fischer von Erlach între 1696—1744 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 192—193
Parlamentul din Viena (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) .. 197
Biblioteca Naţională din Madrid (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) 217
Palatul Lichtenstein din Viena, construit între 1701—1712 de arhitectul Martinelli (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) 224—225
Fîntîna din Piaţa Portocalilor, Córdoba (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 224—225
Poarta Santiago, Cáceres (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) .... 224—225
M. Kogălniceanu, însemnări din călătoria în Spania, 1846 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 10, f. 64) ..... 224—225
Palatul Alhambra din Granada (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) 240—241
Córdoba, interiorul palatului califilor mauri (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 240—241
Muzeul Prado din Madrid (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 240—241
M. Kogălniceanu, însemnări din călătoria în Spania, 1846 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva M. Kogălniceanu, ms. 10, f. 40)..... 240—241
Escorialul, vedere generală (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 256—257
Panteonul infanţilor în Escorial (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 256—257

https://biblioteca-digitala.ro

Cáceres, Casa soarelui (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 256—257
Córdoba, Piaţa Portocalilor şi catedrala (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de stampe) ..... 256—257

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

M. Kogălniceanu în scrisori V
Notă asupra ediției XV

SCRISORI

Corespondență familială 3
Corespondență către prieteni 21
Corespondență oficială și protocolară 95
Anexe 173

NOTE DE CĂLĂTORIE

M. Kogălniceanu la Viena 191
Notes sur l'Espagne 205

Indice cronologic al scrisorilor 265
Indice alfabetic de nume și locuri (Scrisori) 269
Indice alfabetic de nume și locuri (Note de călătorie) 285
Tabla ilustrațiilor 305

https://biblioteca-digitala.ro

Redactor responsabil : ELENA BERAM
Tehnoredactor : IONEL GHEORGHIU

Dat la cules 10.01.1966. Bun de tipar 22.03.1967. Apărut 1967. Tiraj 4175 ex. cartonate. Hîrtie tipar înalt tip A de 80 g/m². Format 700×1000/16. Coli ed. 24,06. Coli tipar 20,5. Planșe tipo 18. A. nr. 12732/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—6.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 3036.

https://biblioteca-digitala.ro

Lei 22

https://biblioteca-digitala.ro

Anticariatul Nr. 4
LEI 18

Anticariatul Nr. 4
LEI 13

https://biblioteca-digitala.ro